

Załącznik
do uchwały nr V/55/2024
Zarządu Województwa Lubelskiego
z dnia 21 maja 2024 r.

2023

RAPORT

O STANIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

PODSUMOWANIE DZIAŁALNOŚCI
ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO
w **2023** ROKU

Lubelskie

Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, maj 2024

Raport opracowany został na podstawie art. 34a ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2024 r. poz. 566), zgodnie z przyjętymi przez Sejmik Województwa Lubelskiego szczegółowymi wymogami dotyczącymi opracowania Raportu o stanie Województwa Lubelskiego (Uchwała Nr IV/95/2019 z dnia 11 marca 2019 r., zmieniona Uchwałą Nr XIV/259/2020 z dnia 24 lutego 2020 r.).

20-029 Lublin, ul. Artura Grottgera 4, tel. 81 44 16 545, fax 81 44 16 544, strategia@lubelskie.pl

www.lubelskie.pl

Opracowane i redakcja:

Departament Strategii i Rozwoju

Szanowni Państwo,

zgodnie z ustawą o samorządzie województwa Zarząd Województwa Lubelskiego przedkłada Sejmikowi „Raport o stanie Województwa Lubelskiego za 2023 rok”.

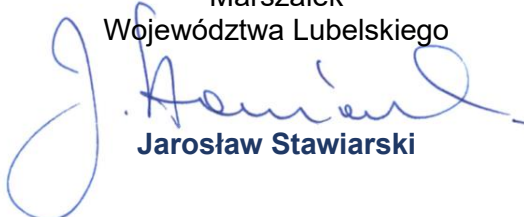
Dokument zawiera analizę i podsumowanie działalności Samorządu Województwa Lubelskiego oraz osiągniętych wyników w 2023 r. Celem opracowania jest zaprezentowanie kompleksowej informacji o działalności Zarządu z realizacji polityk, programów i strategii, a także uchwał Sejmiku. Uwzględnia również zmiany społeczno-gospodarcze, tendencje i kierunki kształtowania podstawowych procesów rozwojowych oraz pozycję rozwojową województwa na tle innych regionów w kraju.

Należy wskazać, że w 2023 r. województwo lubelskie z sukcesem zakończyło wdrażanie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, w ramach którego udało się pozyskać dodatkowe środki oraz osiągnąć wszystkie cele zakładane w Programie. Równolegle uruchomione zostało wdrażanie programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027, którego poziom zaawansowania na koniec 2023 r. należy do najwyższych w Polsce.

W efekcie prowadzonej w ubiegłym roku polityki i wdrażanych działań odnotowano szereg pozytywnych zjawisk, poprawę sytuacji oraz pozycji rozwojowej województwa lubelskiego w wielu kluczowych obszarach gospodarczych i społecznych. Przykładem może być wzrost PKB, najniższy w ostatnich latach poziom bezrobocia, największa w historii liczba nowopowstałych firm, poprawa warunków życia mieszkańców czy też wyraźny skok w zakresie wykorzystania potencjału naszego regionu do produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

W kontekście trudnych uwarunkowań zewnętrznych i wewnątrzregionalnych stan rozwoju gospodarki województwa lubelskiego wskazuje na trendy i tendencje wzrostowe. Przedstawione w raporcie wnioski oraz rekomendacje stanowią oś i płaszczyznę podejmowania i realizacji działań samorządu w kolejnych latach.

Jestem przekonany, że niniejszy Raport w całości spełnia oczekiwania i będzie pomocny przy podejmowaniu decyzji oraz działań mających kluczowy wpływ na rozwój przyszłości naszego regionu.

Marszałek
Województwa Lubelskiego

Jarosław Stawiarski

Lublin, maj 2024 r.

Spis treści

1.	Cel i założenia metodyczne Raportu	5
2.	Budżet Województwa Lubelskiego	10
3.	Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie kreowania i realizacji polityk rozwojowych.....	14
3.1.	Zintegrowana lista przedsięwzięć dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.....	17
3.2.	Udział w projekcie Centrum Wsparcia Doradczego.....	19
3.3.	Program Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie.....	21
4.	Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie kreowania i realizacji polityk rozwojowych w poszczególnych obszarach tematycznych	24
4.1.	Obszar: EDUKACJA, KULTURA, OCHRONA ZABYTKÓW I OPIEKA NAD ZABYTKAMI.. ..	24
4.2.	Obszar: OCHRONA ZDROWIA	34
4.3.	Obszar: POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA	43
4.4.	Obszar: ROLNICTWO I OBSZARY WIEJSKIE	50
4.5.	Obszar: PLANOWANIE PRZESTRZENNE	61
4.6.	Obszar: OCHRONA PRZYRODY I ŚRODOWISKA	68
4.7.	Obszar: SPORT I TURYSTKA.....	84
4.8.	Obszar: TRANSPORT	95
4.9.	Obszar: OBRONNOŚĆ I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	108
4.10.	Obszar: BEZROBOCIE I RYNEK PRACY	118
4.11.	Obszar: TELEKOMUNIKACJA	126
4.12.	Obszar: WSPÓŁPRACA ZAGRANICZNA I EUROPEJSKA WSPÓŁPRACA TERYTORIALNA.....	131
4.13.	Obszar: ROZWÓJ GOSPODARCZY.....	138
4.14.	Obszar: GEODEZJA I REGIONALNA INFRASTRUKTURA INFORMACJI PRZESTRZENNEJ	153
4.15.	Obszar: ENERGETYKA.....	160
4.16.	Obszar: GOSPODAROWANIE MIENIEM WOJEWÓDZKIM.....	170
5.	Wdrażanie programów operacyjnych w województwie lubelskim.....	173
5.1.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020	178
5.2.	Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027	182
5.3.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	184
5.4.	Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	186
5.5.	Program Operacyjny Rybactwo i Morze	187
5.6.	Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju	189
6.	Realizacja projektów w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych.....	191
7.	Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności.....	196
8.	Pomoc udzielona Ukrainie	200
9.	Działalność Zarządu Województwa Lubelskiego w zakresie budżetu obywatelskiego	212

10. Działalność Zarządu Województwa Lubelskiego w zakresie nadzoru i kontroli sposobu realizacji zadań	212
11. Uchwały Sejmiku Województwa Lubelskiego w ujęciu tematycznym.....	216
12. Działalność uchwałodawcza Zarządu Województwa Lubelskiego	217
13. Podsumowanie.....	218
Wykaz skrótów	225
Spis tabel.....	227
Spis wykresów.....	227
Spis map.....	228
Spis rycin	229
Spis fotografii.....	229
Wykaz załączników do Raportu o stanie Województwa Lubelskiego	230

1. Cel i założenia metodyczne Raportu

Raport o stanie województwa jest dokumentem opracowanym na podstawie ustawy o samorządzie województwa¹. Zarząd Województwa Lubelskiego ma obowiązek przedstawienia Sejmikowi Województwa Lubelskiego Raport o stanie Województwa Lubelskiego w terminie do dnia **31 maja każdego roku**.

Uwzględniając zapisy zawarte w ustawie **Sejmik Województwa Lubelskiego** określił **szczegółowe wymogi dotyczące sporządzania Raportu o stanie Województwa Lubelskiego**². W ramach cyklicznego przygotowywania Raportu, wprowadzane były zmiany i modyfikacje wynikające z **wnioseków, uwag i sugestii** zgłaszanych w ramach dyskusji **na forum Sejmiku Województwa Lubelskiego** i które miały na celu podniesienie jego jakości merytorycznej.

Raport został opracowany przez **Departament Strategii i Rozwoju** (pełniący funkcję koordynatora prac) przy współpracy z departamentami i komórkami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego oraz właściwymi samorządowymi jednostkami województwa lubelskiego.

■ Cel opracowania Raportu

Celem opracowania jest przedstawienie Sejmikowi WL informacji o **działalności Zarządu WL** w zakresie określonym Ustawą, w szczególności realizacji polityk, programów i strategii, uchwał sejmiku województwa, w kontekście zmian społeczno-gospodarczych i procesów rozwojowych zachodzących w regionie.

Zgodnie z wymogami Ustawy, Raport o stanie województwa:

- stanowi **podsumowanie** działalności Zarządu WL (za rok poprzedni) jako organu wykonawczego samorządu województwa, rozumianej jako zadania realizowane przez **zarząd województwa**, a także zadania, których realizacja należy do kompetencji **marszałka województwa**;
- jest podstawą do debaty dotyczącej działalności Zarządu Województwa Lubelskiego w kontekście **udzielenia absolutorium**.

■ Metodyka sporządzania Raportu

I. **Raport** opracowano **w oparciu o założenia** przyjęte przez Sejmik Województwa Lubelskiego obejmujące:

- **ramowy zakres informacyjny** zapewniający spełnienie ustawowych **wymogów prawnych** oraz kompleksowe przedstawienie działalności Samorządu Województwa Lubelskiego na tle **aktualnych uwarunkowań** społeczno-gospodarczych i stanu województwa,

¹ Art. 34a ust.2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2024 r. poz. 566).

² Uchwała Nr IV/95/2019 z dnia 11 marca 2019 r. zmieniona Uchwałą Nr XIV/259/2020 z dnia 24 lutego 2020 r.

- przyjętą **strukturę Raportu** uwzględniającą obszary tematyczne wyszczególnione w oparciu o obowiązujące przepisy prawa,
- II. W celu zapewnienia kompleksowego, spójnego i jednolitego podejścia oraz **porównywalności** poszczególnych edycji Raportu, zostały przyjęte następujące **zasady** przygotowania dokumentu:
- **Syntetyczność informacji** – ujęcie kluczowych informacji, dla zapewnienia kompleksowego zobrazowania działalności Zarządu WL oraz przejrzystości merytorycznej dokumentu;
 - **Spójność, komplementarność i adekwatność informacji** – przedstawienie informacji w zakresie zadań realizowanych przez poszczególne komórki organizacyjne UMWL w kontekście stanu rozwoju województwa w wyodrębnionych obszarach tematycznych;
 - **Kompleksowość informacji** – uwzględnienie działań, w ujęciu horyzontalnym i wertykalnym, obejmujących kreowanie i realizację polityk rozwojowych w wymiarze zarówno społeczno-gospodarczym jak i przestrzennym;
 - **Trwałość zakresu informacyjnego** – utrzymanie wypracowanej struktury i zakresu opracowania jako wiążących ram metodycznych dla kolejnych sporządzanych po sobie raportów z prac Zarządu WL;
 - **Jednoznaczność kompetencyjna** – zdefiniowanie i ujęcie kategorii działań zarządu województwa, w oparciu o art. 14.1 ustawy o samorządzie województwa;
 - **Obiektywność informacji** – charakterystyka ilościowa i faktograficzna stanu rozwoju województwa oparta o najbardziej aktualne, dostępne dane, w tym przede wszystkim publikowane w statystyce publicznej;
 - **Współodpowiedzialność** – zaangażowanie wszystkich komórek organizacyjnych UMWL w proces sporządzania Raportu;
 - **Zgodność z systemem programowania rozwoju** – przedstawienie stanu aktualności regionalnych polityk sektorowych wynikających z potrzeb rozwojowych województwa.
- III. Treść raportu jest w **pełni zgodna z Uchwałą Sejmiku** w sprawie zakresu merytorycznego tego dokumentu, a w szczególności:
- Zawiera opis szeregu **zjawisk kontekstowych** pozwalających na lepsze ukazanie oraz **trafną ocenę** sytuacji i stanu rozwoju województwa.
 - W **sposób zunifikowany przedstawia** poszczególne obszary tematyczne z uwzględnieniem:
 - **aktualnego stanu** danego obszaru tematycznego przy wykorzystaniu dostępnych danych statycznych i pozastatystycznych,
 - **procesów i trendów** analizowanych od 2018 r., stanowiących ważny kontekst i przesłankę do działań podejmowanych przez Samorząd WL,
 - **podejmowanych** przez Samorząd Województwa Lubelskiego **działań**, wraz z wykazem kluczowych inwestycji i zadań prorozwojowych.

IV. **Integralną** częścią Raportu są ujęte w formie tabelarycznej **szczegółowe działania** podjęte przez Samorząd Województwa Lubelskiego w danym roku kalendarzowym w odniesieniu do każdego obszaru tematycznego, obejmujące m.in.:

- **kreowanie** polityk rozwojowych - wskazanie **dokumentów strategicznych i programowych** wyznaczających **ramy danej polityki** wraz z wykazem **działań formalnych** podjętych w danym roku kalendarzowym (np. opracowanie, aktualizacja, monitorowanie) – Załącznik nr II;
- **realizację** polityk rozwojowych – **wykaz zadań** podjętych w danym roku kalendarzowym w ramach działalności Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie realizacji danej polityki, wraz z wskazaniem **mierników, wartości i źródeł finansowania** – Załącznik nr III.

V. W ramach redakcji dokumentu przyjęto następujące, podstawowe założenia:

- prezentacja danych finansowych w formie **zaokrąglonych wartości liczbowych**³,
- **zapewnienie przejrzystości i układu dokumentu** poprzez:
 - wprowadzenie **form graficznych** prezentacji danych (mapy, schematy, wykresy);
 - **wizualizację** kluczowych inwestycji/wydarzeń z wykorzystaniem **zdjęć dokumentujących, ikonografik** oraz **znaków** i **marek** identyfikujących poszczególne podmioty i produkty związane z obszarem województwa lubelskiego.

■ Ramowy zakres tematyczny Raportu

Merytoryczny zakres informacji zawartych w Raporcie wynika z zadań realizowanych przez zarząd województwa, a także zadań, których realizacja należy do kompetencji marszałka województwa, tj. przede wszystkim z zakresu ochrony przyrody i środowiska, geodezji i regionalnej infrastruktury informacji przestrzennej.⁴

Uwzględniając powyższe założenia dla potrzeb przygotowania Raportu przyjęto:

- **16 podstawowych obszarów tematycznych:**
 - Edukacja, kultura, ochrona zabytków i opieka nad zabytkami,
 - Ochrona zdrowia,
 - Pomoc i integracja społeczna,
 - Rolnictwo i obszary wiejskie,
 - Planowanie przestrzenne,
 - Ochrona przyrody i środowiska,
 - Sport i turystyka,
 - Transport,

³ Szczegółowe dane i wartości liczbowe są dostępne we właściwych sektorowych dokumentach finansowych, sprawozdawczych oraz monitoringowych

⁴ Uwzględnienie zadań należących do kompetencji marszałka nie wynika wprost z art. 34a ustawy o samorządzie województwa, jednak stanowi wypełnienie przyjętej w ramach założeń prac nad dokumentem zasady kompleksowości informacji

- Obronność i bezpieczeństwo publiczne,
- Bezrobocie i rynek pracy,
- Telekomunikacja,
- Współpraca zagraniczna,
- Rozwój gospodarczy,
- Geodezja i regionalna infrastruktura informacji przestrzennej,
- Energetyka,
- Gospodarowanie mieniem wojewódzkim.
- **4 uzupełniające obszary tematyczne** dotyczące:
 - budżetu województwa,
 - realizacji programów rozwoju,
 - systemu kontroli zarządczej,
 - działalności uchwałodawczej Zarządu WL.

■ Struktura Raportu

Uwzględniając zasady sporządzania Raportu, jego zakres merytoryczny, a także uwagi zgłaszane przez Radnych Sejmiku Województwa Lubelskiego, w strukturze 6 edycji Raportu wyodrębniono:

- **przekrojącą informację** o działalności Samorządu Województwa Lubelskiego z uwzględnieniem zakresu działań i kompetencji obejmujących kreowanie regionalnych polityk sektorowych służących realizacji celów strategicznych województwa (rozd. 3), w tym wskazanie działań podjętych w 2023 r. w ramach dostępnych mechanizmów implementacji obejmujących:
 - **Zintegrowaną listę** przedsięwzięć dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku,
 - udział w projekcie **Centrum Wsparcia Doradczego**,
 - **Program Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie**,
- syntetyczną informację dotyczącą realizacji Budżetu WL w 2023 r.,
- zagregowaną informację o sposobie **realizacji uchwał Sejmiku Województwa Lubelskiego** przez Zarząd WL (rozd. 11 oraz załącznik nr I),
- uszczegółowienie **działalności Samorządu Województwa Lubelskiego za 2023 r.** w poszczególnych obszarach tematycznych, z wykazem zadań zrealizowanych przez departamenty i komórki UMWL oraz właściwe jednostki samorządowe (**ujęcie tabelaryczne** w załącznikach do Raportu),
- informację dotyczącą **wdrażania programów operacyjnych** i pozostałych dostępnych **mechanizmów finansowych** oraz informację na temat **nadzoru i sposobu kontroli** realizowanych zadań (rozd. 5 oraz 10),

- inne płaszczyzny aktywności Samorządu Województwa Lubelskiego w 2023 r., wśród których wskazać należy m.in.:
 - **realizację projektów** w ramach **Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych** (rozdz. 6),
 - **pomoc udzieloną Ukrainie** (rozdz. 8).

2. Budżet Województwa Lubelskiego

Budżet województwa jest najważniejszym instrumentem zapewniającym funkcjonowanie Samorządu Województwa, w ramach którego realizowane są zadania oraz prowadzenie polityki przez Zarząd Województwa. W odniesieniu do Budżetu Województwa Lubelskiego w Raporcie uwzględniono główne informacje dotyczące planu oraz wykonania dochodów i wydatków ze szczególnym uwzględnieniem kierunków wydatków majątkowych⁵.

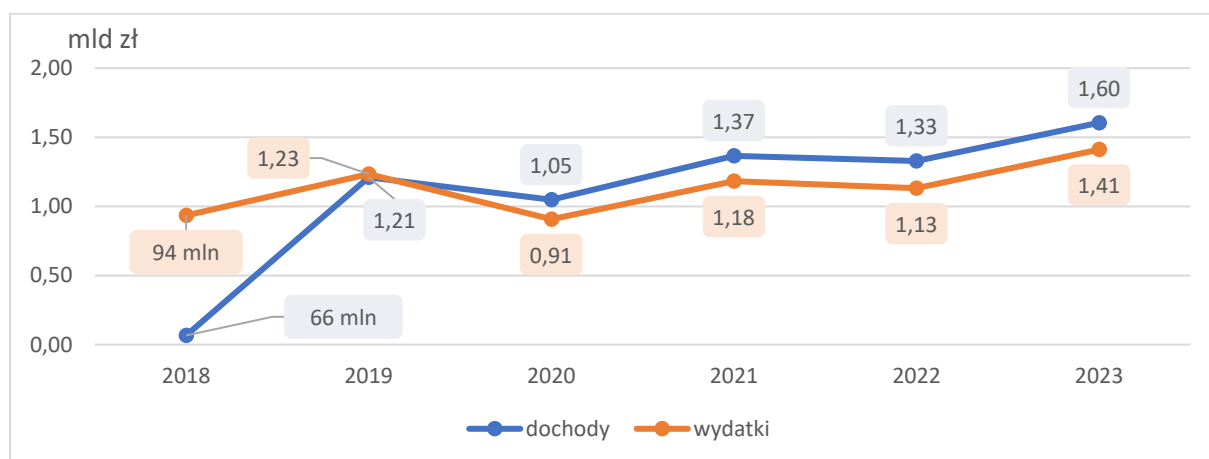
W latach 2018-2023 następował systematyczny wzrost dochodów i wydatków z Budżetu Województwa Lubelskiego. W tym okresie najwięcej środków z budżetu w ramach wydatków majątkowych przeznaczonych zostało na dwa obszary, tj.: **transport i ochrona zdrowia**. Począwszy od roku 2020 notowany jest stale **dodatni wynik finansowy**.

Budżet WL 2023

Podobnie jak w latach poprzednich, odnotowany jest dodatni wynik finansowy w 2023 r.

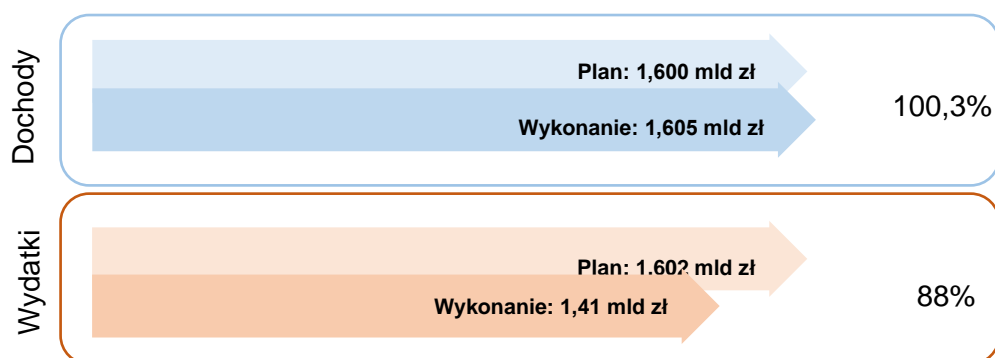
Wykres 1 Wykonanie (dochody i wydatki) Budżetu Województwa Lubelskiego w latach 2018-2023 (mld zł)

Źródło: Oprac. własne DSiR na podstawie danych DF UMWL, 2024 r.

⁵ Pełna informacja w tym zakresie jest przedstawiona w Sprawozdaniu z wykonania budżetu Województwa Lubelskiego za 2023 rok.

Plan dochodów i wydatków województwa lubelskiego na 2023 rok oraz poziom wykonania budżetu uchwalony przez Sejmik Województwa Lubelskiego kształtował się następująco:

Źródło: Oprac. własne DSiR na podstawie danych DF UMWL, 2024 r.

Rok 2023 Województwo Lubelskie zamknęło **dodatnim wynikiem finansowym**, liczonym jako różnica pomiędzy wykonanymi dochodami i wydatkami w kwocie **194,1 mln zł**.

■ Dochody

Ustalony **plan dochodów** w wysokości **1 600,3 mln zł** został **zrealizowany** w kwocie **1 604,8 mln zł** (tj. w **100,28%**).

Dochody majątkowe wykonano w kwocie **219,1 mln zł** (**109,19%** zakładanego planu w kwocie 200,6 mln zł), natomiast **dochody bieżące** w wysokości **1 385,3 mln zł** (zrealizowano **99%** planu w kwocie 1 399,7 mln zł).

Porównanie wykonania i planu dochodów w okresie sprawozdawczym oraz w porównywalnym okresie roku poprzedniego przedstawia Tabela 1.

Tabela 1 Struktura wykonanych dochodów budżetu województwa w 2023 r. w porównaniu do planu 2023 r. oraz wykonania 2022 r. w zł

Lp.	Źródło	Plan na koniec grudnia 2023 r.	Wykonanie		Wskaźnik wykonania 2023 r. do planu 2023 r.	Wskaźnik wykonania 2023 r. do wykonania 2022 r.	Struktura wykonania wg źródeł 2023 r.
			Na koniec 2023 r.	Na koniec 2022 r.	(4/3)	(4/5)	(4/Σ4)
1.	Dochody własne	644 405 529	709 967 079	548 610 484	110%	129%	44%
2.	Subwencje	644 154 987	644 154 987	472 651 781	100%	136%	40%
3.	Dotacje na finansowanie programów i projektów z udziałem środków z budżetu UE oraz innych środków zagranicznych	177 744 165	124 363 887	203 373 656	67%	61%	8%
4.	Dotacje na zadania z zakresu administracji rządowej	116 851 523	113 201 475	88 195 254	97%	128%	7%
5.	Dotacje i środki uzyskane z pomocy finansowej od innych jst	7 317 435	4 219 565	7 222 081	58%	58%	0,3%
6.	Dotacje na zadania własne	3 872 000	3 872 000	1 489 735	100%	260%	0,2%

Lp.	Źródło	Plan na koniec grudnia 2023 r.	Wykonanie		Wskaźnik wykonania 2023 r. do planu 2023 r.	Wskaźnik wykonania 2023 r. do wykonania 2022 r.	Struktura wykonania wg źródeł 2023 r.
			Na koniec 2023 r.	Na koniec 2022 r.	(4/3)	(4/5)	(4/Σ4)
7.	Dotacje na zadania wynikające z porozumień z administracją rządową	3 450 000	3 113 142	4 437 174	90%	70%	0,2%
8.	Zwroty dotacji i odsetki	2 527 763	1 865 314	2 025 597	74%	92%	0,1%
	Razem	1 600 323 402	1 604 757 449	1 328 005 763	100,3%	121%	100%
	bieżące	1 399 673 880	1 385 660 319	1 145 456 088	99%	121%	86%
	majątkowe	200 649 522	219 097 130	182 549 675	109%	120%	14%

Źródło: Oprac. własne DF UMWL, 2024 r.

■ Wydatki

Przyjęty na 2023 rok przez Sejmik Województwa Lubelskiego **plan wydatków** wyniósł **1 602,1 mln zł**. Realizacja na koniec 2023 roku przyjętego planu wydatków przedstawia się następująco:

- **wysokość** poniesionych wydatków wyniosła ogółem **1 410,7 mln zł** (co stanowi **88,05%** planu), w tym:
 - **wysokość wydatków bieżących** wyniosła ogółem **989,8 mln zł** (co stanowi **89,78%** planu w kwocie 1 102,4 mln zł),
 - **wysokość wydatków majątkowych** wyniosła ogółem **420,9 mln zł** (co stanowi **84,24%** planu w kwocie 499,7 mln zł).

Z uwagi na zakres i przedmiot niniejszego raportu, informacje dotyczące budżetu województwa lubelskiego koncentrują się przede wszystkim na **wydatkach inwestycyjnych**, które wskazują na **aspekty prorozwojowe** oraz kształtowanie przestrzeni społeczno-gospodarczej regionu, zgodnie z **celami i priorytetami rozwojowymi** przyjętymi w **SRWL 2030**.

Środki wykorzystywane na te cele obejmują:

- wydatki na **zadania własne**,
- wydatki na **finansowanie programów lub projektów z udziałem środków z budżetu Unii Europejskiej** oraz **innych środków zagranicznych**,
- wydatki na zadania z zakresu **administracji rządowej**,
- wydatki na **pomoc finansową** dla jednostek samorządu terytorialnego,
- wydatki na **zwrot dotacji i odsetek**, udzielonych w latach ubiegłych,
- wydatki na **zadania własne** realizowane z pomocy finansowej od jednostek samorządu terytorialnego,
- wydatki na **zadania** realizowane **w ramach porozumień** z jednostkami samorządu terytorialnego.

Tabela 2 Wydatki majątkowe BWL wg przyjętych obszarów tematycznych

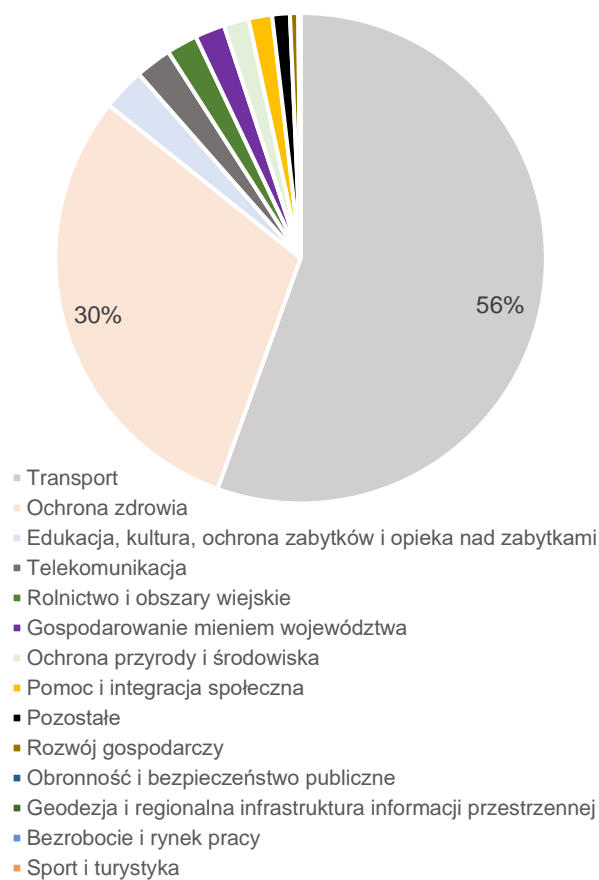
	Dział	Nakłady	
		(zł)	(%)
1.	Transport	233 642 482	56
2.	Ochrona zdrowia	127 147 363	30
3.	Edukacja, kultura, ochrona zabytków i opieka nad zabytkami	11 815 877	3
4.	Telekomunikacja	10 091 603	2
5.	Rolnictwo i obszary wiejskie	8 599 829	2
6.	Gospodarowanie mieniem województwa	8 286 776	2
7.	Ochrona przyrody i środowiska	6 950 565	2
8.	Pomoc i integracja społeczna	6 523 670	2
9.	Pozostałe	4 898 540	1
10.	Rozwój gospodarczy	2 289 179	1
11.	Obronność i bezpieczeństwo publiczne	299 993	0,07
12.	Geodezja i regionalna infrastruktura informacji przestrzennej	185 527	0,04
13.	Bezrobocie i rynek pracy	175 309	0,04
14.	Sport i turystyka	936	0,0002
SUMA		420 907 649	100

Źródło: Oprac. własne DF UMWL, 2024 r.

W odpowiedzi na potrzeby rozwojowe regionu i zgodnie z zasadą ich racjonalnego zaspakajania, **najwięcej środków** z Budżetu Województwa Lubelskiego w 2023 r. zostało przeznaczonych na **transport (55,51%)** oraz **ochronę zdrowia (30,21%)**. **Strukturę wydatków majątkowych** zrealizowanych w ramach budżetu województwa lubelskiego przedstawiono na Wykresie 2.

Skala i przyjęty system wydatkowania środków **odzwierciedla cele i priorytety rozwoju** wskazane w SRWL 2030. Należy podkreślić, że **dochody samorządu** województwa lubelskiego systematycznie **wzrastają**. Począwszy od 2020 r. Budżet Województwa Lubelskiego zamykany jest z **dodatnim wynikiem finansowym**.

Wykres 2 Wydatki majątkowe BWL wg przyjętych obszarów tematycznych

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie informacji DF UMWL, 2024 r.

3. Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie kreowania i realizacji polityk rozwojowych

Układ dokumentów strategicznych i ich wzajemne relacje jest regulowany przez ustawę o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawę o samorządzie województwa. Na poziomie wojewódzkim najważniejszym dokumentem określającym kierunki rozwoju regionu jest **strategia rozwoju województwa** realizowana m.in.: poprzez regionalne programy operacyjne, krajowe programy operacyjne (współfinansowane środkami UE, budżetem państwa, budżetami samorządów, środkami prywatnymi), programy rozwoju oraz pozostałe dostępne mechanizmy wdrażania.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju regionalnego i jest głównym dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju w określonym horyzoncie czasowym. Jest jednocześnie dokumentem stanowiącym obligatoryjne odniesienie dla

dokumentów regionalnych o charakterze sektorowym i operacyjnym. Do tych dokumentów należą przede wszystkim Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030.

Zgodnie z zasadami prowadzenia polityki rozwoju, strategia województwa określa priorytety i kierunki interwencji, które uwzględniane są w procesie programowania rozwoju. SRWL 2030 była podstawą do konstruowania **programu FEL 2021-2027** oraz przygotowania dokumentów niezbędnych dla wykorzystania dostępnych mechanizmów wsparcia rozwoju regionalnego.

W wymiarze **planowania przestrzennego**, regionalną politykę rozwoju określa **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego**. Dokument ten wskazuje warunki i zasady kształtowania ładu przestrzennego w regionie, jest komplementarny wobec

Ryc. 1 Układ regionalnych dokumentów strategicznych

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2023 r.

strategii rozwoju województwa, umożliwiając realizację przyjętych celów rozwoju społeczno-gospodarczego w przestrzeni.

Główną przesłanką, wynikającą z zapisów Strategii jest rozwój i przekształcanie województwa w region, który będzie cechował się: konkurencyjnością, spójnością społeczną, gospodarczą, przestrzenną oraz wysoką jakością życia mieszkańców. Przedstawione w dokumencie działania odnoszą się m.in. do wyznaczonych w PZP WL obszarów funkcjonalnych, które stanowiły podstawę dla wyodrębnienia w SRWL 2030

Obszarów Strategicznej Interwencji. Źródło: SRWL 2030, Lublin 2021 r.

Ryc. 2 SRWL 2030 – wizja rozwoju województwa

Z najważniejszych działań, podjętych w 2023 roku, związanych z **operacjonalizacją** zapisów SRWL 2030 należy wymienić:

- aktualizację **Zintegrowanej listy przedsięwzięć dla realizacji celów SRWL 2030**,
- udział w projekcie **Centrum Wsparcia Doradczego**,
- prace nad przygotowaniem **Programu Rozwoju Roztocza**,
- **ocena spójności** projektów Strategii gminnych i ponadlokalnych z ustaleniami SRWL 2030,
- przygotowanie pierwszego **Raportu monitoringowego Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku**, z uwzględnieniem analizy **przedsięwzięć** ujętych w Systemie wdrażania Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku⁶
- **Raport o pomocy** udzielonej **Ukrainie** przez województwo lubelskie.

Przeprowadzony monitoring SRWL 2030 pozwolił na sformułowanie następujących wniosków i konkluzji:

- przyjęte w SRWL 2030 działania są generalnie **realizowane zgodnie z założeniami**. Co oznacza:
 - **trafność** kierunków działań,

⁶ Informacje na temat realizacji przedsięwzięć stanowią element monitorowania realizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku i zostały ujęte w Raplocie monitoringowym Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku przyjętym w drodze uchwały nr DLVII/9828/2024 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 29 lutego 2024 r.

- **skuteczność** instrumentów wsparcia,
- **kompleksowość** polityk sektorowych,
- **adekwatność** wsparcia z FEL 2021-2027 do zakresu interwencji określonej w SRWL 2030, w tym w ramach ZIT,
- **aktywność** samorządów w procesie wieloszczeblowego zarządzania rozwojem.

Realizacja Strategii **przebiega prawidłowo i nie ma przesłanek** oraz **wskazań** do jej zmiany.

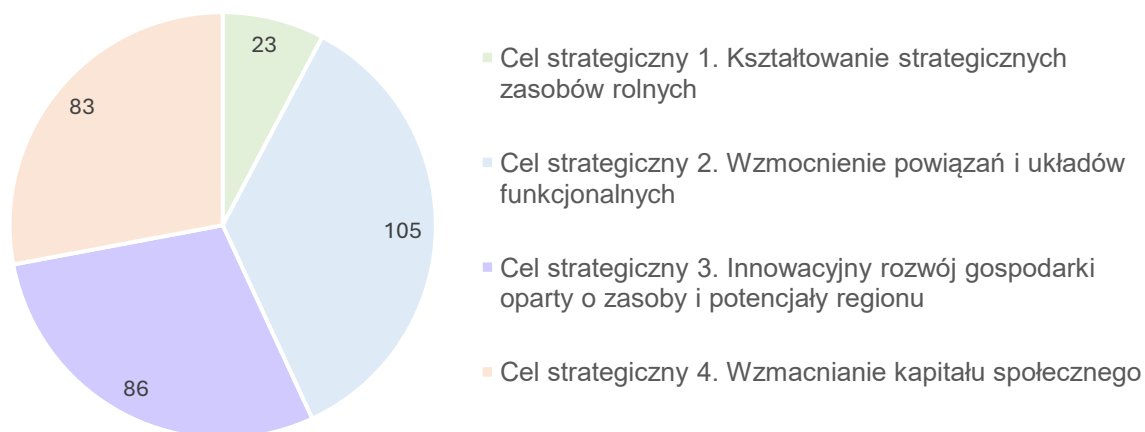
3.1. Zintegrowana lista przedsięwzięć dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Zintegrowana lista przedsięwzięć dla realizacji celów Strategii stanowi **bazę przedsięwzięć** oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla realizacji celów i kierunków działań wskazanych w SRWL 2030⁷. Swoim zakresem obejmuje przedsięwzięcia identyfikowane w różnych procesach, w ramach których podmioty z obszaru województwa, w tym przede wszystkim samorządy lokalne, przedsiębiorcy, instytucje zarządzające sieciami infrastrukturalnymi oraz jednostki badawcze i naukowe, wskazują zamierzenia odpowiadające określonym płaszczyznom regionalnej polityki rozwoju.

Zintegrowana lista przedsięwzięć zawiera **297⁸ przedsięwzięć** i nie stanowi katalogu zamkniętego. Istnieje możliwość uzupełniania przedsięwzięć w toku prowadzonych prac w oparciu o zidentyfikowane, nowe uzasadnione potrzeby i możliwości.

Przedsięwzięcia znajdujące się na Zintegrowanej liście mają w większości charakter złożony, o **szeroskim** lub zróżnicowanym **spektrum oddziaływania** wykraczającym poza jeden cel strategiczny. W związku z tym kwalifikacja przedsięwzięć w aspekcie ich znaczenia dla realizacji celów Strategii oparta została na dominującym zakresie przewidzianej interwencji.

Wykres 3 Przedsięwzięcia ujęte na zintegrowanej liście w układzie celów strategicznych SRWL 2030

Źródło: Oprac. własne DSiR, 2023

Analiza zakresu przedsięwzięć znajdujących się na Zintegrowanej liście wskazuje, że obecnie **największe potrzeby rozwojowe dotyczą** (Wykres 4):

- **inwestycji infrastrukturalnych**, przewidzianych w SRWL 2030 w ramach celu 2 – Wzmacnianie powiązań i układów funkcjonalnych,
- **wzmacniania różnych sfer przedsiębiorczości**, wskazanych w Strategii w ramach celu 3 – Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu, a także

⁷ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Roz. 7.2. Koordynacja wdrażania Strategii.

⁸ Uchwała ZWL z dn. 30.04.2024 r. zmieniająca Uchwałę w sprawie przyjęcia Zintegrowanej listy przedsięwzięć dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

celu 1 – Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych, w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego,

- **rozwijania i wykorzystania potencjału społecznego**, któremu odpowiada cel 4 – Wzmacnianie kapitału społecznego.

Zaplanowany i przeprowadzony proces wyłaniania przedsięwzięć z zakresu publicznej infrastruktury badawczej został dokonany w oparciu o przyjęty tryb i zasady identyfikacji przedsięwzięć. Nabór propozycji został przeprowadzony w dniach **30 grudnia 2022 r. – 26 stycznia 2023 r.** Weryfikacja zgłoszonych propozycji przeprowadzona została w trzech etapach na podstawie wypracowanych i przyjętych kryteriów oceny, zgodnie z właściwością merytoryczną i kompetencjami poszczególnych departamentów UMWL. Spośród 22 przedsięwzięć podlegających ocenie, pozytywną weryfikację pod kątem spełnienia kryteriów określonych w naborze uzyskało **17 przedsięwzięć** o łącznej wartości ponad **112 mln zł.**

Zatwierdzenie przez Zarząd Województwa Lubelskiego zaktualizowanej Zintegrowanej listy przedsięwzięć strategicznych dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku oznaczało **uznanie** tych przedsięwzięć **za strategiczną regionalną infrastrukturę badawczą**, w obszarze zgodnym z celami strategicznymi wskazanymi w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku oraz regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami wskazanymi w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku. Lista ta stanowi podstawę do dalszego procedowania, w tym wdrażania w ramach programu FEL 2021-2027. Przedsięwzięcia z zakresu strategicznej regionalnej publicznej infrastruktury badawczej przekazane zostały do opiniowania stronie rządowej.

Skuteczna realizacja wdrażanych przedsięwzięć umieszczonych na Zintegrowanej liście przedsięwzięć strategicznych dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku jest uzależniona od inicjatywy i aktywności podmiotów zgłaszających.

Infrastruktura B+R

- Termin naboru: 30.XII.2022 - 26.I.2023
- **Wyłonionych zostało:**
 - **17 przedsięwzięć**
 - **o wartości ponad 112 mln zł.**
- **Aktualnie strona rządowa opiniuje** przekazane przez stronę samorządową przedsięwzięcia.

3.2. Udział w projekcie Centrum Wsparcia Doradczego

W okresie 2020-2023 r. na zlecenie MFiPR realizowany był projekt Centrum Wsparcia Doradczego. Celem projektu było wsparcie modelu **współpracy partnerskiej samorządów lokalnych** w obszarach funkcjonalnych, ponad granicami administracyjnymi pojedynczych samorządów, **wzmocnienie sprawności administracyjnej samorządów z OSI** (obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją i miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze), poprawa kompetencji JST do zarządzania strategicznego oraz inicjowania i realizacji kompleksowych przedsięwzięć rozwojowych.

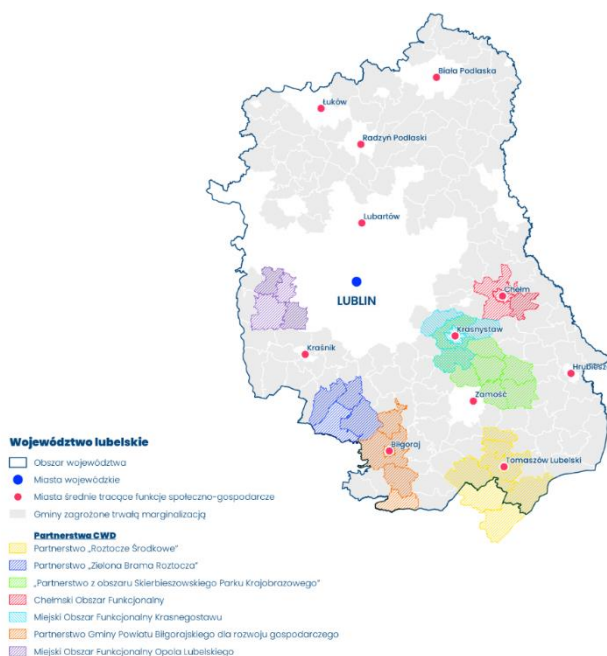

Pierwsza edycja projektu (listopad 2020-marzec 2022) miała charakter **pilotażu**. Jego celem ogólnym było wypracowanie modelu świadczenia doradztwa partnerstwom samorządów lokalnych oraz gromadzenie dobrych praktyk.

Druga edycja, tj. **CWD PLUS**, realizowana była w okresie kwiecień 2022-czerwiec 2023 r. Rozszerzona została formuła projektu. **Partnerstwa** uczestniczące w pilotażu kontynuowały udział w projekcie otrzymując wsparcie przy formalizowaniu swego statusu, a także przy kompletowaniu dokumentacji niezbędnej do opracowania wniosku aplikacyjnego dla wybranego przez siebie projektu. Natomiast nad przygotowaniem strategii terytorialnych pracowały **nowe partnerstwa**. **Efektom prac** wszystkich partnerstw są opracowane **strategie terytorialne** spełniające wymogi tzw. ustawy wdrożeniowej.

Przedłużenie projektu o kolejne pół roku (lipiec-grudzień 2023) pozwoliło na dodatkowe wsparcie partnerstw w przeprowadzeniu niezbędnych korekt i uzupełnień strategii tak, by pomyślnie mogły one przejść proces weryfikacji w urzędach marszałkowskich. Ponadto, prowadzone były dalsze prace nad przygotowaniem dokumentacji projektowej wybranych projektów. Ważnym działaniem podejmowanym w ramach CWD było **sieciowanie** samorządów, które służyło wymianie wiedzy, dobrych praktyk, a co za tym idzie rozwijaniu kompetencji w samorządach. Odbywało się to w trakcie wydarzeń takich jak konferencje, seminaria sieciujące, wizyty studyjne oraz fora wymiany doświadczeń.

Mapa 1 Partnerstwa z województwa lubelskiego w ramach CWD i CWD+

Źródło: Charakterystyka społeczno-gospodarcza województw, MFiPR, Warszawa, 2024 r.

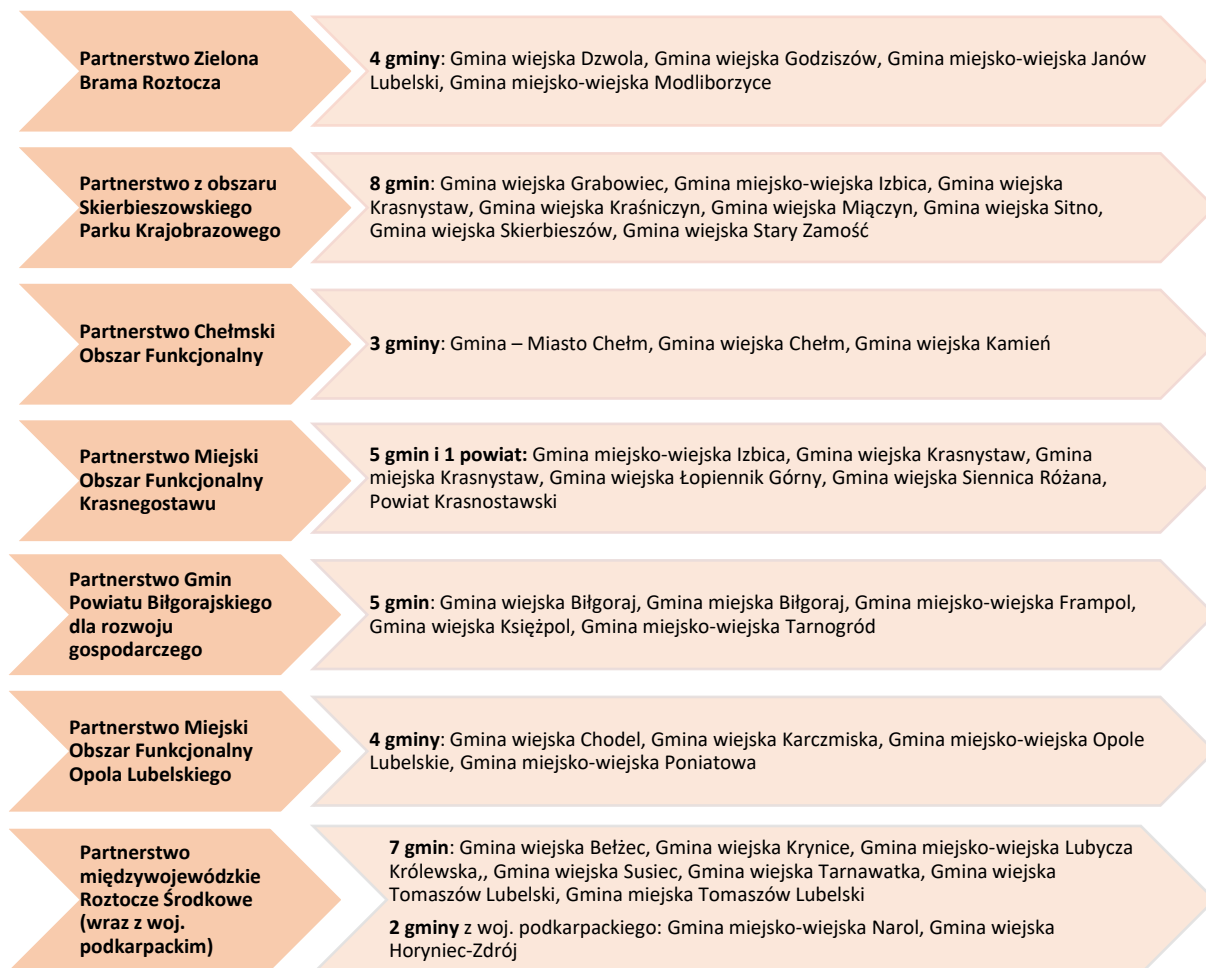
Udział w projekcie umożliwił partnerstwom:

- uzyskanie nowej wiedzy dotyczącej zarządzania strategicznego, w tym umiejętności korzystania z dostępnych narzędzi analitycznych;

- przygotowanie dokumentów umożliwiających sięgnięcie po środki dostępne w instrumentach terytorialnych.

Łącznie, z województwa lubelskiego wsparciem objętych zostało **7 partnerstw**, 37 samorządów (w tym jeden powiat) (Ryc. 3).

Ryc. 3 Partnerstwa biorące udział w projekcie CWD (pilotaż oraz CWD Plus)

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

3.3. Program Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku w swym wymiarze terytorialnym określiła pięć subregionalnych obszarów strategicznej interwencji (OSI). Jednym z nich jest **OSI Roztocze**, będący częścią **obszaru funkcjonalnego**, położonego w granicach administracyjnych **dwóch województw**. Z tego względu władze regionalne województw lubelskiego i podkarpackiego postanowiły zsynchronizować swoje działania, aby zapewnić spójne programowanie rozwoju dla tego obszaru.

Ryc. 4 OSI Roztocze

Źródło: SRWL 2030, Lublin 2021 r.

Kolejnym etapem prac, po sporządzeniu **diagnozy** sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej wspólnej dla całego obszaru, było równoczesne przygotowanie **dwóch** komplementarnych **programów rozwoju**⁹ tj.: dla części lubelskiej (obejmującej OSI Roztocze) oraz dla części podkarpackiej (obejmującej powiat lubaczowski). Koordynacje prac oraz zapewnienie wzajemnej komplementarności programów zapewniają Departamenty odpowiedzialne za zarządzanie strategiczne w obu Urzędach Marszałkowskich.

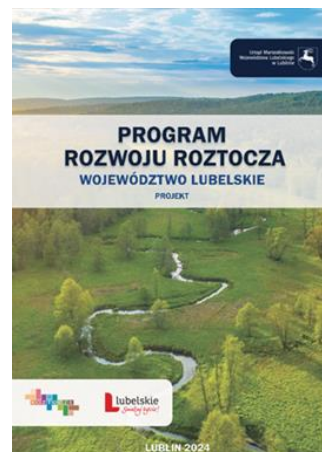

Podsumowanie działań

- 3 posiedzenia Zespołu Zadaniowego
- Opracowanie **Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Roztocza**
- Opracowanie **Założeń Programu Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie**
- Opracowanie **projektu Programu Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie**
- Przeprowadzenie **debaty** nad projektem Programu

⁹ zgodnie z Art. 15. Ust. 1. ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju programy są dokumentami o charakterze operacyjno-wdrożeniowym ustanawianymi w celu realizacji strategii rozwoju, określającymi działania przewidziane do realizacji zgodnie z ustalonym systemem realizacji programu i planem finansowym, stanowiącymi element programu.

Formalne ramy prac nad projektem Programu określa Uchwała Zarządu Województwa Lubelskiego w sprawie przystąpienia do opracowania **Programu Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie**¹⁰. W grudniu 2022 r. zakończono prace nad dokumentem pn.: Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Roztocza. Zaktualizowano również Założenia Programu Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie – materiał prezentuje przyszłe funkcje dokumentu, jego strukturę i zakres tematyczny, a także sposób organizacji prac.

Jesienią 2023 r. opracowany został **projekt Programu Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie** który stanowi uszczegółowienie zapisów zawartych w SRWL 2030 dotyczących obszaru strategicznej interwencji Roztocze (łącznie 58 gmin). Odwołując się do priorytetu rozwoju dla tego obszaru¹¹ określono następujące cele:

Układ celów projektu Programu Rozwoju Roztocza - województwo lubelskie:

Cel główny: Utworzenie ponadregionalnego obszaru wzrostu, zapewniającego rozwój gospodarczy i poprawę jakości życia mieszkańców z uwzględnieniem działań na rzecz zachowania bioróżnorodności i naturalnego krajobrazu

Cele szczegółowe:

Cel 1 Rozwój gospodarczy bazujący na lokalnych zasobach

Cel 2 Ochrona walorów środowiskowych

Cel 3 Zwiększenie dostępności usług publicznych kluczowych dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju

Cel 4 Zwiększona dostępność komunikacyjna

Projekt dokumentu został poddany publicznej debacie. W pierwszej połowie marca 2024 r. w 5 miastach powiatowych OSI Roztocze zorganizowano otwarte spotkania. Program, przygotowywany we współpracy z samorządami szczebla lokalnego będzie stanowił:

- **narzędzie koordynacji** działań rozwojowych na rzecz określonego terytorium, umożliwi zbudowanie podstaw trwałego partnerstwa samorządu regionalnego, samorządów lokalnych oraz organizacji i instytucji aktywnie działających na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego Roztocza, uwzględniającej zaangażowanie władz regionalnych i lokalnych z województwa podkarpackiego,

¹⁰ Uchwała nr CCCXC/6785/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 30 sierpnia 2022 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Programu Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie

¹¹ społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Roztocza i Puszczy Solskiej

- **potwierdzenie zobowiązań** różnych podmiotów (władz gminnych, powiatowych i wojewódzkich) do dążenia do realizacji konkretnych inwestycji i działań,
- podstawę **podjmowania dialogu** z władzami centralnymi w celu uzyskania wsparcia z instrumentów krajowych.

4. Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie kreowania i realizacji polityk rozwojowych w poszczególnych obszarach tematycznych

4.1. Obszar: EDUKACJA, KULTURA, OCHRONA ZABYTKÓW I OPIEKA NAD ZABYTKAMI

4.1.1. Edukacja

Podstawą budowania rozwoju i kapitału społecznego jest zapewnienie powszechnego **dostępu do wysokiej jakości edukacji** na różnych poziomach. Zmieniające się dynamicznie otoczenie powoduje potrzebę stałego wzbogacania wiedzy i kwalifikacji, a także nabywania nowych umiejętności.

Jednym z najważniejszych uwarunkowań rozwoju systemu edukacji w długim okresie są **niekorzystne** zmiany liczby i struktury wieku ludności. Zmiany te powodują **proces starzenia** się ludności zachodzącego z różnym nasileniem we wszystkich obszarach województwa. Wobec tych procesów najważniejszym **wyzwaniem** staje się dostosowanie wszystkich poziomów edukacji do zmiany liczby i struktury wieku ludności oraz wzmocnienie kompetencji ludności przez wdrażanie idei **uczenia się przez całe życie**. Wymaga to poprawiania systemów szkoleń, szczególnie w odniesieniu do grup, z których rekrutować się będzie znacząca część pracowników.

Na koniec 2023 roku w woj. lubelskim **wykształcenie wyższe posiadało 30,2% mieszkańców** (w kraju 33,8%), co plasuje region w tym zakresie na 8 miejscu wśród polskich regionów. Jednocześnie województwo charakteryzuje się wysokim odsetkiem osób posiadających wykształcenie gimnazjalne, podstawowe i niższe (w 2023 roku wyniósł 13,6%, średnio w kraju 12%).

W roku szkolnym 2022/23 we wszystkich typach szkół (łącznie z 6 latkami odbywającymi obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne i dorosłymi) kształciło się **288,9 tys.** osób (tj. o 2% mniej w stosunku do roku szkolnego 2017/2018 i o 2% więcej w porównaniu z wcześniejszym rokiem szkolnym).

W ostatnich latach (2018-2022) odnotowano szereg **zmian** w zakresie **potrzeb** opiekuńczo-wychowawczych, ilości uczniów oraz liczby obiektów wykorzystywanych w celach edukacyjnych w województwie lubelskim. W tym kontekście obserwuje się następujące zjawiska:

wzrost odsetka dzieci objętych opieką w żłobkach z 7,7% (2018 r.) do 14,9% (2022 r.), tj. o 7,2 p. proc.,

wzrost liczby żłobków z 116 (2018 r.) do 198 (2022 r.), tj. o 71%,

wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (w wieku od 3 do 6 lat) z 71 tys. w 2018 r. do 76,2 tys. w 2022 r., tj. o 7,3%

wzrost liczby uczniów szkół podstawowych (łącznie z uczniami z potrzebami specjalnymi) ze 142,3 tys. (2018 r.) do 156,5 tys. (2022 r.), tj. o 10%,

wzrost liczby uczniów szkół ponadpodstawowych z 70,8 tys. (2018 r.) do 93,3 tys. (2022 r.), tj. o 31%, w tym:

- w liceach ogólnokształcących z 31,2 tys. (2018 r.) do 42,9 tys. (2022 r.), tj. 37%

- w technikach z 30,8 tys. (2018 r.) do 39,4 tys. (2022 r.), tj. 28%

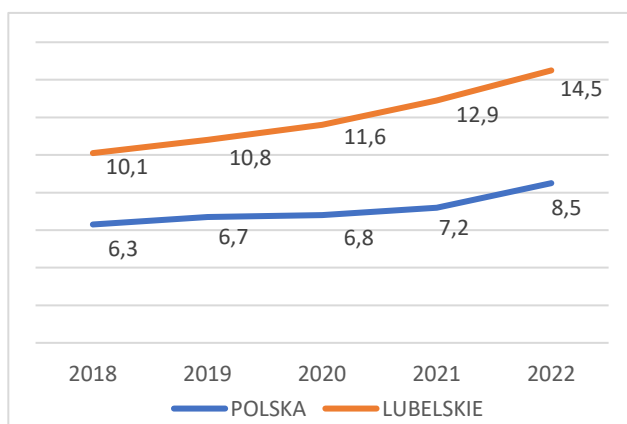

wzrost liczby uczniów branżowych szkół I stopnia z ponad 8 tys. (2018 r.) do 9,7 tys. (2022 r.) oraz **szkół branżowych II stopnia** z 136 (2020 r.) do 649 (2022 r.)

Bardzo ważną rolę w rozwoju regionu odgrywa **szkolnictwo wyższe**. W roku akademickim 2022/2023 w województwie lubelskim funkcjonowało 15 uczelni wyższych. Głównym ośrodkiem akademickim jest miasto Lublin, gdzie funkcjonuje 9 uczelni wyższych, w których kształciło się 88% ogółu studentów województwa. W szkolnictwie wyższym odnotowano:

- **spadek liczby studentów** o ok. 4,5 tys., tj. z 69,8 tys. w roku akademickim 2017/2018 do 65,3 tys. w roku 2022/2023 (tj. o 6,4%, a w Polsce o 0,5%). Jedną z przyczyn jest mniejsza liczba ludności w wieku 19-24 lata, a także większa dostępność i popularność studiów zagranicznych,
- wyraźną tendencją **wzrostową** w zakresie **umiędzynarodowienia** lubelskich szkół wyższych – nastąpił wzrost odsetka studentów cudzoziemców z 10,1% (2018 r.) do 14,5% (2022 r.). Wzrost liczby studentów cudzoziemców następuje w szybszym tempie niż średnio w kraju (Wykres 4).

Wykres 4 Odsetek studentów cudzoziemców w woj. lubelskim i w Polsce w latach 2018-2022

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Fot. 1 Gmach Akademii Zamojskiej w Zamościu po rewaloryzacji

Źródło: Akademia Zamojska refleksje o reaktywacji, B. Kawałko, Zamojski Kwartalnik Kulturalny Nr 3-4 (156-157), 2023 r.

W 2022 roku z możliwości podnoszenia kwalifikacji w formie **studiów podyplomowych** skorzystało ok. **14 tys. osób**. Pod względem liczby słuchaczy studiów podyplomowych województwo lubelskie uplasowało się na **2 miejscu w kraju** (po mazowieckim).

Wydatki publiczne na oświatę i wychowanie z budżetów powiatów i gmin w województwie lubelskim w 2022 r.:

- wyniosły niespełna **4 mld zł** (w Polsce 85,5 mld zł), z czego 2,8 mld zł są to wydatki budżetów gmin bez miast na prawach powiatów,

- udział wydatków na edukację w wydatkach ogółem poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego w województwie lubelskim w 2022 r. wyniósł 30% (w Polsce 29%),
- najwięcej środków przeznaczono na funkcjonowanie szkół podstawowych – 50% (w kraju 47%) i przedszkoli – 15% (w Polsce 20%),
- w porównaniu do roku 2018 **wydatki** jednostek samorządu terytorialnego na edukację w województwie lubelskim wzrosły o 32% (w kraju o 39%), przy czym największy wzrost odnotowano w przypadku wydatków na szkoły podstawowe o 49% (w Polsce o 51%).

■ Realizowane działania

W ramach działalności oświatowej i edukacyjnej **Samorząd Województwa Lubelskiego** w roku 2023 prowadził sieć **15 jednostek oświatowych** o zasięgu regionalnym, w tym:

- **szkołę specjalną zorganizowaną w podmiocie leczniczym** – w roku szkolnym 2022/2023 średnia liczba uczniów wynosiła odpowiednio: w LO - 64, w SP - 186 oraz 30 przedszkolaków,
- **dziewięć szkół policealnych** – medycznych studiów zawodowych (SP-MSZ) – w roku szkolnym 2022/2023 kształciło się **1960 słuchaczy**. Od 2018 roku Samorząd WL stworzył szanse edukacyjne i dał możliwość uzyskania wykształcenia zawodowego w szkołach policealnych dla ponad **11 tys. słuchaczy**. Zdawalność w roku szkolnym 2021/2022 wyniosła ponad **90%**,
- **Kolegium Pracowników Służb Społecznych (KPSS)** połączone ze Szkołą Policealną Pracowników Służb Społecznych (SPPSS) w Lublinie – w 2023 roku naukę pobierało **41 słuchaczy**. W latach 2018-2023 liczba słuchaczy wyniosła **286 osób**, a zdawalność była na poziomie **100%**,
- placówka doskonalenia nauczycieli – **Lubelskie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli (LSCDN)**. W roku szkolnym 2022/2023 w LSCDN zrealizowano 1 344 formy szkoleniowe, w których wzięło udział **ponad 32 tys.** uczestników,
- cztery **biblioteki pedagogiczne** (6 filii):
 - w 2023 r. liczba wypożyczeń stacjonarnych wyniosła ponad **106 tys.** Liczba wypożyczeń w bibliotekach pedagogicznych w latach 2018-2023 przekroczyła 1 mln,
 - kontynuowanie współpracy z bibliotekami pedagogicznymi województwa świętokrzyskiego polegające na działaniu w ramach jednego **konsorcjum** pod nazwą **Lubelskie i Świętokrzyskie Biblioteki Pedagogiczne**, co umożliwi zwielenokrotnienie dostępu do podręczników akademickich i książek, także

EDUKACJA – DZIAŁANIA 2023 R.

15 – jednostek oświatowych
298 – Studenckie Stypendia Marszałka WL na łączną kwotę **798 tys. zł**
709 – stypendia dla uczniów szkół ogólnokształcących
1 084 – stypendia dla uczniów szkół zawodowych

naukowych w języku polskim w wersji online. **IBUK Libra** umożliwia korzystanie z zaawansowanych funkcji pracy z tekstem,

- o w roku szkolnym 2022/2023 biblioteki pedagogiczne przeprowadziły **szereg działań wspomagających**, w tym m.in.: zajęcia edukacyjne, wystawy stacjonarne, wernisaże on-line, organizowanie konkursów, udział w regionalnych i ogólnopolskich akcjach i projektach promujących czytelnictwo.

Samorząd Województwa Lubelskiego realizuje następujące **projekty stypendialne**:

- **Studenckie Stypendia Marszałka Województwa Lubelskiego** – w 2023 r. złożono 393 wnioski, z czego **przyznano stypendium 298 osobom** na łączną kwotę **798 tys. zł**. W latach 2018-2023 ze stypendium skorzystało łącznie **1354 studentów**,
- **Lubelskie wspiera uzdolnionych 2021-2023** (kształcenie ogólne) – za okres styczeń – czerwiec w roku szkolnym 2022/2023 wypłacono **709 stypendiów** na łączną kwotę

prawie **1,7 mln zł**,

- **Lubelska kuźnia talentów 2021-2023** (kształcenie zawodowe) – w roku szkolnym 2022/2023, łącznie wypłacono **1084 stypendiów** na łączną kwotę ponad **2,8 mln zł**.

W 2023 roku kontynuowano realizację projektu **Lubelskie pomaga Ukrainie – nauka języka polskiego**, który wynikał z potrzeby zapewnienia pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Z podstaw języka polskiego zostało łącznie przeszkolonych **1619 osób**. Środki przeznaczone na ten cel to kwota ponad **1,2 mln zł**, z czego 61,5 tys. zł pochodziło z budżetu państwa, 123 tys. zł budżetu Województwa Lubelskiego i ponad 1 mln zł z UE.

Działania w zakresie edukacji realizowane przez Zarząd WL poprzez udzielanie wsparcia finansowego m.in. z RPO WL 2014-2020, przede wszystkim w ramach:

- Priorytetu **Edukacja, kwalifikacje i kompetencje**, z którego sfinansowano **497 projektów** o łącznej wartości **614,5 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 522,1 mln zł),
 - o **największym projektem** w tym zakresie, którego **beneficjentem** jest **Województwo Lubelskie** jest Wsparcie szkoleniowe dla pracowników placówek edukacyjnych w zakresie sposobu korzystania z narzędzi technicznych umożliwiających lub wspierających pracę zdalną o wartości ogółem ponad **6,5 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 5,5 mln zł),
- Priorytetu **Infrastruktura społeczna** poprzez działanie Infrastruktura przedszkolna, Infrastruktura kształcenia zawodowego i ustawicznego oraz Infrastruktura szkolna, z którego sfinansowano **79 projektów** o łącznej wartości **187,8 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 102,5 mln zł),
 - o **największym projektem** w tym zakresie, którego **beneficjentem** jest **Województwo Lubelskie** jest Infrastruktura kształcenia zawodowego i

ustawicznego szkół policealnych o zasięgu regionalnym o wartości prawie **3 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 2,4 mln zł).

W ramach programu regionalnego **FEL 2021-2027** działania w zakresie edukacji realizowane były przede wszystkim poprzez:

- Priorytet **Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych** poprzez działanie Infrastruktura przedszkolna oraz Infrastruktura edukacji ogólnej z którego sfinansowano **4 projekty** o łącznej wartości **15,9 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 13,1 mln zł),
 - **największym projektem** w tym zakresie, którego **beneficjentem** jest **Województwo Lubelskie** jest Budowa przedszkola w miejscowości Dys o wartości ogółem **9,3 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 7,8 mln zł),
- Priorytet **Lepsza edukacja** z którego sfinansowano **101 projektów** o łącznej wartości **47,1 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 40 mln zł),
 - **największym projektem** w tym zakresie, którego **beneficjentem** jest **Województwo Lubelskie** jest Lubelskie wspiera uzdolnionych 2023-2024 o wartości ogółem **5,9 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 5 mln zł),

Szkoły i placówki SWL **dofinansowywano** ze środków Unii Europejskiej poprzez następujące projekty:

- **Aktywna szkoła 2,**
- **ERASMUS+ Kształcenie i szkolenie zawodowe (SHAKER),**
- **Lubelska Akademia Edukacji Cyfrowej 2. Edycja,**
- **Lubelska Akademia Edukacji Cyfrowej 3. Edycja,**
- **Lubelscy Liderzy Edukacji Włączającej,**
- **Lubelska Szkoła Zdalna.**

4.1.2. Kultura

Kultura stanowi bardzo ważny element życia każdej społeczności. Ważnym zadaniem jest ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Zważywszy na znaczenie kultury w rozwoju regionalnej społeczności, Zarząd Województwa Lubelskiego podejmował szereg działań mających przyczynić się do rozwoju i zwiększenia dostępności do kultury.

■ Stan rozwoju

Wśród najważniejszych **instytucji kultury** realizujących podstawowe zadania z tego obszaru i mających duży wpływ kulturotwórczy należy wskazać: 53 muzea, 5 teatrów, operę, filharmonię, 31 kin, w tym 3 multiplexy z 25 salami projekcyjnymi oraz liczne domy kultury, świetlice, ośrodki kultury, biblioteki. W Lublinie funkcjonują **instytucje o oddziaływaniu regionalnym i krajowym**, w tym m.in.: teatr dramatyczny (Teatr im. J. Osterwy), teatr lalkowy (Teatr im. H. Ch. Andersena) oraz jedyny we wschodniej Polsce teatr muzyczny, a od sierpnia 2023

KULTURA – DZIAŁANIA 2023 R.

10 instytucji kultury

236 osobom przyznano stypendia na łączną kwotę **300 tys. zł**

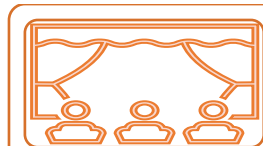
75 Nagrody Kulturalne Województwa Lubelskiego na łączną kwotę **198 tys. zł**

Utworzono **Operę Lubelską**

roku przekształcony w **Operę Lubelską**. Na uwagę zasługuje twórczość licznej grupy teatrów alternatywnych, w tym m.in.: Ośrodek Praktyk Teatralnych w Gardzienicach, Scena Plastyczna KUL, Lubelski Teatr Tańca.

Wiodącą **instytucją muzyczną** w regionie jest Filharmonia Lubelska im. Henryka Wieniawskiego, posiadająca jedno z najnowocześniejszych w Polsce profesjonalnych urzędzeń prezentujących i rejestrujących wydarzenia artystyczne. Inicjowaniem działań w zakresie animacji kultury oraz współpracą z ośrodkami kultury (JST) na terenie województwa zajmuje się Centrum Spotkania Kultur. Podobną rolę, w zakresie promocji czytelnictwa, pełni Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego.

Elementy dostępności usług kultury w województwie lubelskim w latach 2018-2023

spadek liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 tys. mieszkańców województwa ze 165 w 2018 r. do 80 w 2023 r., tj. o 51%. W tym samym okresie wskaźnik ten w skali kraju spadł z 388 w 2018 r. do 325, tj. o 16%,

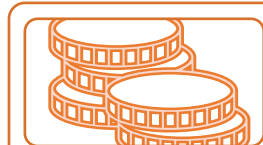

wzrost liczby imprez masowych z 335 w 2018 roku do 394 w 2023 r., w których uczestniczyło ponad 908 tys. osób,

Według stanu na koniec 2022 r. działalność prowadziło 235 **centrów i domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic.**

W ciągu roku placówki zorganizowały ponad 14 tys. imprez, w których wzięło udział ponad 1,8 mln uczestników,

wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego o 25%.

Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego z budżetów gmin i miast województwa lubelskiego w 2022 r.:

- wyniosły 444 mln zł, w porównaniu z 2018 r. wzrosły o 25% (w Polsce wzrosły o 16%),
- stanowiły 3% wszystkich wydatków poniesionych w województwie (w Polsce na tym samym poziomie),
- w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 219 zł (w 2018 r. – 167 zł). W kraju na 1 mieszkańca wydano średnio 228 zł (w 2018 r. – 194 zł).

W 2023 roku w województwie lubelskim odbyło się wiele ważnych, cyklicznych **wydarzeń kulturalnych**, mających długoletnią tradycję. Należą do nich zarówno te, które swoim lokalnym zasięgiem ugruntowują regionalne tradycje, jak i imprezy kulturalne mające ogólnopolskie czy międzynarodowe znaczenie, takie jak: Ogólnopolski Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym, Festiwal Teatrów Niewielkich w Lublinie, Carnaval Sztukmistrzów w Lublinie, Święto Krainy Rumianku w Hołowni, Międzynarodowy Podlaski Jarmark Folkloru w Białej Podlaskiej, Festiwal Filmu i Sztuki Dwa Brzegi w Kazimierzu Dolnym i Janowcu, Jarmark Jagielloński w Lublinie, Chmielaki Krasnostawskie w Krasnymstawie, Festiwal Trzech Kultur we Włodawie, Ogólnopolskie Warsztaty Kowalskie w Wojciechowie, Europejski Festiwal Smaku w Lublinie, Sejmik Teatrów Wsi Polskiej

w Tarnogrodzie oraz wiele innych trwale wpisanych w kalendarz wydarzeń kulturalnych województwa lubelskiego.

Na terenie województwa lubelskiego znajdują się:

- jeden obiekt wpisany na **Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO** tj. Stare Miasto w Zamościu,
- siedem **Pomników Historii**:
 - Kazimierz Dolny,
 - Zamość - historyczny zespół miasta w zasięgu obwarowań XIX wieku,
 - Kozłówka - zespół pałacowo-parkowy,
 - Lublin - historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny,
 - Janów Podlaski - Stadnina Koni,
 - Puławy - zespół pałacowo-parkowy,
 - Jabłeczna - prawosławny klasztor św. Onufrego,
- ponad **4,7 tys. zabytków** wpisanych do **rejestrów zabytków nieruchomych**, a wśród nich są: historyczne układy przestrzenne, historyczne układy ruralistyczne, świątynie różnych wyznań, klasztory i inne obiekty sakralne, budowle użyteczności publicznej, pałace i wille, dwory, domy mieszkalne, budynki przemysłowe, parki, zabytki archeologiczne, cmentarze,
- **ok. 22,4 tys.** zabytkowych obiektów ruchomych wpisanych do **rejestrów zabytków ruchomych**, do których należą m.in.: dzieła sztuki plastycznej, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji ich twórców, numizmaty, militaria, wytwory techniki, niektóre materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła,
- **173 wpisy w rejestrze zabytków archeologicznych** (na koniec 2023 r.).

Lublin został uhonorowany prestiżowym **Znakiem Dziedzictwa Europejskiego**, jako miasto, które jest symbolem europejskich idei integracyjnych, ponadnarodowego dziedzictwa demokracji i tolerancji oraz dialogu kultur między Wschodem a Zachodem.

■ Realizowane działania

Ze względu na **znaczenie kultury** w rozwoju regionalnej społeczności, Zarząd Województwa Lubelskiego podejmował szereg działań mających przyczynić się do dalszego rozwoju w tym zakresie. Działania te obejmują przede wszystkim:

- prowadzenie **10** wojewódzkich samorządowych **instytucji kultury**:
 - Centrum Spotkania Kultur w Lublinie,
 - Filharmonia im. H. Wieniawskiego w Lublinie,
 - Muzeum Badań Polarnych w Puławach,
 - Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym,
 - Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie,
 - Muzeum Zamoyskich w Kozłowie,

- Opera Lubelska (instytucja utworzona 10.08.2023 r. w wyniku przekształcenia Teatru Muzycznego w Lublinie),
- Ośrodek Praktyk Teatralnych Gardzienice,
- Teatr im. J. Osterwy w Lublinie,
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie.
- **mecenat** nad działalnością kulturalną poprzez:
 - **wsparcie stypendialne** dla osób zajmujących się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury i opieką nad zabytkami – w 2023 r. przyznano stypendia dla **236** osób na łączną kwotę **ok. 300 tys. zł.** Od 2018 **przyznano 1019 stypendiów** na łączną kwotę prawie **1,2 mln zł,**
 - przyznawanie **Nagród Kulturalnych Województwa Lubelskiego** za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury. W 2023 roku przyznano łącznie **75 Nagród** (finansowe i rzeczowe), asygnując na ten cel **198 tys. zł.** Od 2018 roku Zarząd WL na ten cel przeznaczył **łącznie 761,5 tys. zł.**
 - **wsparcie** realizacji zadań **publicznych** w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, stąd samorząd **zapewniał** instytucjom kultury **środki** niezbędne do prowadzenia działalności kulturalnej oraz utrzymania obiektów. Województwo Lubelskie przeznaczyło na ten cel kwotę ponad **83,7 mln zł**, z czego 78,5 mln zł stanowiły dotacje podmiotowe, a kwota prawie 5,2 mln zł była przeznaczona na wydatki inwestycyjne. Obok budżetu województwa źródłem finansowania zadań inwestycyjnych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego były środki z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko zarządzanego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Działając na rzecz wzbogacenia oferty kulturalnej województwa lubelskiego Samorząd Województwa, wspierał podmioty społeczne poprzez udzielanie dotacji na zadania publiczne w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach przepisów ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W 2023 roku przyznano **75 dotacji** na kwotę prawie 642 tys. zł.

W 2023 r. został przygotowany **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2023-2026.** Dokument ten określa kierunki działań opieki nad zabytkami w województwie lubelskim w perspektywie czteroletniej. Program kształtuje politykę rozwoju województwa w zakresie ochrony potencjału dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego, edukacji na rzecz opieki nad zabytkami oraz promocji walorów województwa przy wykorzystaniu zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W marcu 2023 r. została zawarta umowa pomiędzy Województwem Lubelskim a Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego o **wspólnym prowadzeniu Teatru im. Juliusza Osterwy.** Umowa obowiązuje na okres do 31 grudnia 2025 r. z możliwością dalszej współpracy pomiędzy stronami umowy na kolejne lata. Umożliwi to pełniejsze wykorzystanie potencjału artystycznego, zapewnienie stabilnego rozwoju oraz istotne zwiększenie możliwości twórczych Teatru im. Juliusza Osterwy w Lublinie, jak również podkreślenie tradycji teatralnych tej Instytucji w kontekście zachowania i krzewienia dziedzictwa polskiej sztuki teatralnej oraz roli kulturotwórczej jaką Teatr spełnia w naszym regionie.

W 2023 roku podjęto przygotowania do **remontu** jednego z najstarszych obiektów teatralnych w kraju - **Teatru im. J. Osterwy w Lublinie**. To kompleksowa inwestycja obejmująca modernizację i ucyfrowienie obiektu oraz poprawę efektywności energetycznej. Szacowana wartość projektu wynosi **91 mln zł**. Generalny remont zaplanowano w ramach dwóch projektów strategicznych programu FEL 2021-2027. Pierwszy z nich pn. Modernizacja oraz ucyfrowienie Teatru im. Juliusza Osterwy w Lublinie w ramach Zrównoważonego rozwoju dziedzictwa kulturowego, natomiast drugi pn. Poprawa efektywności energetycznej budynku Teatru im. Juliusza Osterwy w Lublinie, zostanie zrealizowany w ramach FEL 2021-2027 - Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach.

Fot. 2 Wizualizacja budynku im. J. Osterwy w Lublinie

Źródło:
<https://www.lubelskie.pl/aktualnosci/prezentacja-koncepcji-architektonicznej-modernizacji-budynku-teatru-osterwy/>

Fot. 3 Muzeum Zamoyskich w Kozłowie

Źródło:
<https://www.pois.gov.pl/strony/wiadomosci/nowa-odslona-muzeum-zamoyskich-w-kozlowce/>

W 2023 zakończono projekt realizowany w **Muzeum Zamoyskich w Kozłowie**, pn.: Przebudowa, rewitalizacja i konserwacja budynków zespołu pałacowo-parkowego w Kozłowie (dwie oficyny, stajnia, teatralnia) z adaptacją na cele kulturowe i turystyczne. Koszt całkowity projektu wyniósł **38,70 mln zł** - w tym 24,78 mln zł UE i 6,73 mln zł budżet Województwa Lubelskiego. Zakres wykonanych prac obejmował odrestaurowanie i zabezpieczenie przed degradacją obiektów zabytkowych. Wyremontowane obiekty umożliwią instytucji lepszą realizację zadań statutowych. Zwiększą ponadto atrakcyjność instytucji kultury, co wpłynie pozytywnie na promocję województwa lubelskiego.

We wrześniu 2023 r. zakończono realizację **modernizacji Tomaszowskiego Domu Kultury** o wartości ponad 4 mln zł, z czego placówka pozyskała blisko 2,5 mln zł z Funduszy Europejskich. W roku 2023 odbyły się liczne uroczystości upamiętniające **ważne wydarzenia historyczne**, m.in.:

- ofiar sowieckiej agresji i okupacji **Warta Pamięci** w ramach **84. rocznicy napaści na Polskę przez Rosję Sowiecką**. **WARTA PAMIĘCI** to projekt, który nie tylko przypomina o napaści, ale przede wszystkim ma uczcić każdego, kto pełen odwagi podjął się walki w obronie Ojczyzny.
- obchody **232. rocznicy** uchwalenia **Konstytucji 3 Maja**.
- obchody **160. rocznicy Powstania Styczniowego**.

- kontynuacja obchodów **80. rocznicy akcji Reinhardt**. W ramach obchodów odbyły się spotkania edukacyjne z młodzieżą oraz spotkania z samorządowcami ze 124 miejscowości z terenu Lubelszczyzny na temat włączenia się gmin, na terenie których zamieszkiwały liczne społeczności żydowskie, w obchody 80. rocznicy akcji. Uporządkowano także cmentarze żydowskie, a w lasach kozłowieckich odsłonięty został pomnik ku czci pomordowanych przez nazistów Żydów z dwóch żydowskich lubelskich szpitali. Z inicjatywy Marszałka Województwa Lubelskiego realizowany jest projekt umieszczenia 124 tablic na budynkach gmin i urzędów miast ku czci pomordowanych żydowskich mieszkańców danej miejscowości.
- W 2023 roku Muzeum Narodowe w Lublinie zorganizowało wystawę czasową **Oblicza Plakatu**.

Działania w zakresie kultury wspierane były przez Zarząd WL poprzez udzielanie wsparcia finansowego m.in. w ramach RPO WL 2014-2020. Projekty realizowane były z zakresu:

- **Ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego** poprzez działanie Dziedzictwo kulturowe i naturalne, z którego sfinansowano **116 projektów** o łącznej wartości **389,8 mln zł** (wartość dofinansowania UE – 226,9 mln zł).

Uszczegółowiony zakres działalności Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania zrealizowane w 2023 r. w obszarze **edukacji, kultury, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami** zostały przedstawione w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr III).

4.2. Obszar: OCHRONA ZDROWIA

Jednym z głównych elementów wpływających na sytuację w zakresie świadczeń ochrony zdrowia jest struktura demograficzna ludności. Od wielu lat **trendy demograficzne**, zarówno w województwie lubelskim jak również w Polsce, w sposób istotny wpływają na zmiany w systemie ochrony zdrowia.

Zjawiska takie jak starzenie się społeczeństwa, feminizacja, brak zastępowalności pokoleń, spadek liczby urodzeń, w znacznym stopniu **determinują potrzeby zdrowotne mieszkańców**, a ich właściwa identyfikacja i interpretacja wpływa na dostosowanie systemu i lepsze zaspokojenie potrzeb zdrowotnych mieszkańców w przyszłości.

■ Stan rozwoju

W ostatnich latach (2018-2023) odnotowano szereg **pozytywnych zmian** w zakresie **dostępności do świadczeń** w zakresie opieki zdrowotnej w województwie lubelskim. Obserwuje się m.in. następujące cechy, wskaźniki i tendencje:

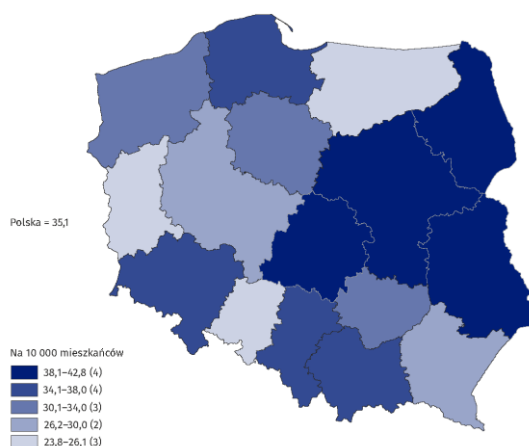
- funkcjonowanie **47 szpitali** na terenie województwa, w tym: 46 ogólnych i 1 uniwersyteckiego,
- niższy tj. bardziej **korzystny** niż średnia w kraju **wskaźnik liczby pacjentów przypadających na łóżko** w szpitalach ogólnych – 195 (w Polsce – 230),
- spadek liczby łóżek w szpitalach stacjonarnych, tj. w 2022 r. wynosił 10 406 łóżek, co oznacza spadek o 582 łóżka w porównaniu do 2018 r.¹²,
- **pozytywne zmiany** w dziedzinie **onkologii**, tj. dziedzinie priorytetowej dla regionu, w odniesieniu do której nastąpił:
 - blisko 19% przyrost łącznej liczby łóżek, tj. z 288 w 2018 r. do 342 łóżek w 2022 r.
- systematyczny **wzrost liczby lekarzy** z 7 434 w 2021 r. do 7 622 w 2022 r.¹³
 - wyższy niż średni w kraju (35,1) wskaźnik liczby lekarzy pracujących bezpośrednio z pacjentem na 10 tys. mieszkańców wynoszący 38,6 (Mapa 2),

¹² Zmiany wskaźnika łóżek w szpitalach są konsekwencją wielu czynników, które wpływają na funkcjonowanie jednostek ochrony zdrowia. W tym kontekście można wymienić:

- czynnik normatywny – zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia, od 1 stycznia 2019 r. obowiązują nowe, zaostrzone normy dotyczące liczby pielęgniarek na poszczególnych oddziałach. W związku z tym, ze względu na ograniczenia kadrowe nastąpiła likwidacja łóżek, dla których nie można było zagwarantować opieki pielęgniarskiej,
- czynnik demograficzny - występujące powszechnie procesy demograficzne skutkują zmniejszeniem się ogólnej liczby mieszkańców oraz zmianą struktury wiekowej ludności. Obserwowany ubytek liczby dzieci i młodzieży oraz zwiększenie udziału ludzi starszych staje się naturalną przyczyną likwidacji łóżek na oddziałach dziecięcych,
- czynnik zachorowalności – wskazuje na nieuzasadnione utrzymywanie łóżek na oddziałach zajmujących się leczeniem chorób, które coraz rzadziej pojawiają się w naszym społeczeństwie,
- czynnik ekonomiczny – związany z funkcjonowaniem szpitala i wywołujący potrzebę likwidacji oddziałów nierentownych,
- czynnik kadrowy – wynikający z ograniczonej ilości specjalistów w danej dziedzinie, co w konsekwencji skutkuje brakiem możliwości zapewnienia opieki na określonych oddziałach.

¹³ W związku ze zmianą metodologii liczenia wskaźnika od 2021 r. aktualne dane nie mogą być porównywane z danymi historycznymi.

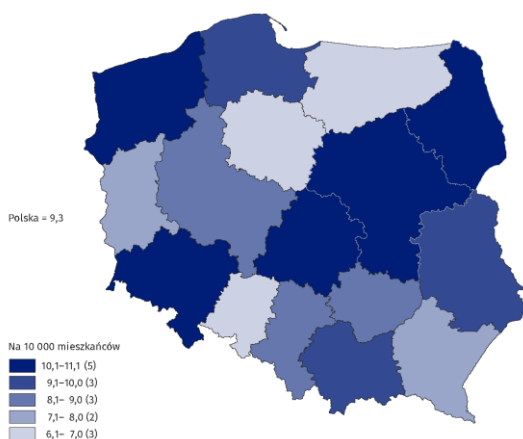
Mapa 2 Lekarze pracujący bezpośrednio z pacjentem według wojew. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2022 r.

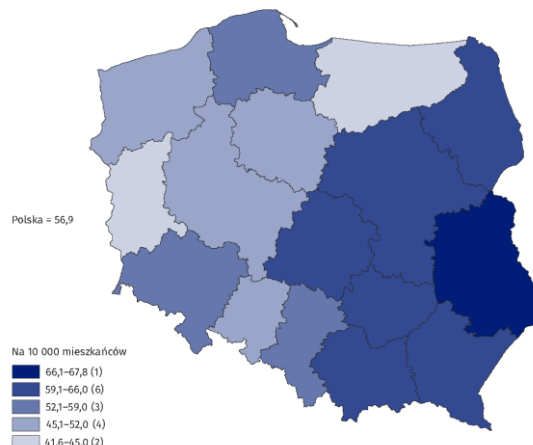
Źródło: Zasoby kadrowe w wybranych zawodach medycznych na podst. źródeł administracyjnych w 2022 r., GUS, 2023 r.

- **wzrost liczby lekarzy dentystów**, tj. z 2 013 w 2021 r. do 2 102 w 2022 r.
 - **wyższy** niż średni w kraju (9,3) wskaźnik liczby lekarzy dentystów pracujących bezpośrednio z pacjentem na 10 tys. mieszkańców wynoszący 10. (Mapa 3)
- **wyższy** niż średni w kraju (56,9) **wskaźnik liczby pielęgniarek** pracujących bezpośrednio z pacjentem na 10 tys. mieszkańców wynoszący 67,8 (Mapa 4)

Mapa 3 Lekarze dentyści pracujący bezpośrednio z pacjentem wg województw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2022 r.

Mapa 4 Pielęgniarki pracujące bezpośrednio z pacjentem wg województw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2022 r.

Źródło: Zasoby kadrowe w wybranych zawodach medycznych na podstawie źródeł administracyjnych w 2022 r., Opracowanie sygnałne GUS, 2023 r.

- wyższy niż średni w kraju (14,6) **wskaźnik liczby położnych** pracujących bezpośrednio z pacjentem na 10 tys. mieszkańców (kobiet) wynoszący 17,4, będący jednocześnie drugim z najwyższych wskaźników w kraju (po woj. łódzkim – 17,5).
- **Lecznictwo uzdrowiskowe**
 - na koniec 2022 r. opiekę uzdrowiskową w województwie lubelskim zapewniało: 6 sanatoriów uzdrowiskowych, 2 szpitale uzdrowiskowe i 3 zakłady przyrodolecznicze,

- **21 664 kuracjuszy** leczonych stacjonarnie w 2022 roku w szpitalach i sanatoriach uzdrowiskowych, co stanowi ok. 3% kuracjuszy w kraju,
- pod względem liczby kuracjuszy region plasuje się aktualnie na 9 pozycji wśród wszystkich województw.
- **Ratownictwo medyczne**
 - szybką pomoc medyczną w nagłych przypadkach świadczyło **110 jednostek** systemu **ratownictwa medycznego** (2022 r.),
 - zespoły wyjazdowe ratownictwa medycznego dokonały **166,2 tys. wyjazdów** na miejsce zdarzenia (mniej o 0,8% niż w roku poprzednim), z czego 79,2% to wyjazdy do domu, a 3,2% do zdarzeń w ruchu uliczno-drogowym.
 - **z pomocy** ratownictwa medycznego skorzystało **245,9 tys. osób**, więcej o 7,0% niż w 2021 r.

W związku ze spadkiem ilości zakażeń, hospitalizacji i zgonów spowodowanych SARS-CoV-2 z dniem 1 lipca 2023 **zniesiono** w Polsce **stan zagrożenia epidemicznego**, wprowadzony 16 maja 2022 r., który następował po stanie epidemii SARS-CoV2. Od początku trwania Narodowego Programu Szczepień do końca 2023 r. w województwie lubelskim łącznie wykonano **ok. 2,6 mln szczepień** przeciwko COVID-19.¹⁴

Ważnym czynnikiem wpływającym na jakość i dostępność usług zdrowia w regionie jest znacząca **rola Lublina** jako **ośrodka edukacyjnego dla kadry medycznej**. W roku akademickim 2021/2022 w woj. lubelskim studiowało ponad **12,5 tys. studentów na kierunkach medycznych**, co stanowiło **18,7%** wszystkich studentów w województwie i **8,5% studentów** kierunków medycznych w Polsce.

■ Realizacja działań

Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa, samorząd wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie promocji i ochrony zdrowia¹⁵. Zadania samorządu województwa w zakresie ochrony zdrowia wynikają z:

- pełnienia funkcji **podmiotu tworzącego** dla samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej (dotyczące pełnienia funkcji właścicielskich),
- pozostałe zadania, komplementarne do funkcjonowania ochrony zdrowia.

Szczegółowy zakres kompetencji samorządu województwa w przedmiotowym obszarze określają inne ustawy. Reasumując, do **głównych zadań** Samorządu WL z zakresie ochrony zdrowia należy:

- tworzenie ogólnej strategii i planowania polityki ochrony zdrowia na danym terenie,
- organizowanie ochrony zdrowia przez realizację funkcji właściciela publicznych zakładów opieki zdrowotnej;
- podejmowanie działań z zakresu zdrowia publicznego i indywidualnego obywateli,

¹⁴ <https://www.gov.pl/web/szczepimysie/raport-szczepien-przeciwko-covid-19>;

¹⁵ art.14 ust.1 pkt. 2 ustawy z dnia z dnia 5 czerwca 1998 r.

- podejmowanie działań z zakresu promocji zdrowia.

W 2023 roku Samorząd Województwa Lubelskiego był podmiotem tworzącym dla **17 podmiotów leczniczych** funkcjonujących w formie samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej, w tym:

- 12 jednostek lecznictwa stacjonarnego,
- 1 zakładu lecznictwa ambulatoryjnego,
- 4 jednostek ratownictwa medycznego.

Podmioty lecznicze podległe Samorządowi Województwa Lubelskiego na koniec 2023 roku dysponowały **5 691 łózkami**. Natomiast zatrudnienie na dzień 31.12.2023 r. w oparciu o umowę o pracę wynosiło **11 344 osób**, a ilość umów kontraktowych wyniosła 1 559.

Rolą Samorządu Województwa Lubelskiego w kontekście funkcjonowania krajowego systemu opieki zdrowotnej jest między innymi implementacja założeń krajowych strategii ochrony zdrowia do regionalnej strategii województwa. Istotnym narzędziem wykorzystywanym przez Samorząd Województwa Lubelskiego przy kreowaniu regionalnej polityki zdrowotnej są **mapy potrzeb zdrowotnych** tworzone na szczeblu centralnym, które uwzględnia wyzwania systemu opieki zdrowotnej, a także rekomendowane kierunki działań na poziomie krajowym i wojewódzkim. W połowie roku 2019 uruchomiono Bazę Analiz Systemowych i Wdrożeniowych sukcesywnie zwiększając jej możliwości i użyteczność. Rekomendowana przez Ministerstwo Zdrowia baza umożliwia w sposób precyzyjny nie tylko wskazanie problemów występujących w regionalnej opiece zdrowotnej, ale również ich rankingowanie oraz opracowanie celów, których działania winny zmierzać do poprawy zdiagnozowanych obszarów.

Dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju ochrony zdrowia na terenie województwa lubelskiego jest **Wojewódzki Plan Transformacji dla województwa lubelskiego na lata 2022-2026**¹⁶. Plan ten został opracowany na podstawie sporządzonej i ogłoszonej przez Ministra Zdrowia mapy potrzeb zdrowotnych na okres 1.01.2022 – 31.12.2026, jak również wyzwań systemu opieki zdrowotnej i rekomendowanych kierunków działań na terenie województwa lubelskiego w zakresie obszarów zawartych w MPZ, które zostały opracowane przez Ministerstwo Zdrowia we współpracy z Wojewodą Lubelskim oraz danych zawartych w Bazie Analiz Systemowych i Wdrożeniowych Ministerstwa Zdrowia.

Kontynuację polityki zdrowotnej na szczeblu regionalnym realizuje **Program Strategiczny Ochrony Zdrowia Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2027**¹⁷. Rolą Programu jest wyznaczenie kierunków, które będą miały odzwierciedlenie m.in. w działaniach poprawy jakości, dostępności i efektywności w ochronie zdrowia oraz realizowanych programach profilaktycznych na kolejne lata. Dokument stanowi realizację wytycznych zawartych w SRWL 2030.

W przedmiotowym dokumencie zostały zdiagnozowane **obszary wsparcia** w podziale na poszczególne elementy:

¹⁶ przyjęty Obwieszczeniem Wojewody Lubelskiego z dnia 20 grudnia 2021 r.

¹⁷ przyjęty uchwałą nr CCLXXXIX/5107/2021 Zarządu Województwa Lubelskiego w dniu 24 sierpnia 2021 r.

I. Potrzeby zdrowotne

- Profilaktyka i edukacja
- Lecznictwo kardiologiczne
- Lecznictwo onkologiczne
- Lecznictwo psychiatryczne
- Lecznictwo pulmonologiczne
- Rehabilitacja medyczna
- Opieka senioralna

II. Organizacja ochrony zdrowia

- Dostosowanie podmiotów leczniczych do nowych zagrożeń cywilizacyjnych
- Opieka koordynowana
- Ambulatoryjna Opieka Zdrowotna
- Deinstytucjonalizacja (opieka środowiskowa)
- Usługi sanatoryjne i uzdrowiskowe

III. Zasoby ochrony zdrowia

- Infrastruktura lecznicza oraz sprzęt medyczny
- Zasoby kadrowe
- Nowoczesne technologie cyfrowe w opiece zdrowotnej

Według wstępnych danych finansowych przekazanych w rocznych sprawozdaniach z wykonania planów rzeczowo-finansowych za 2023 r. przez ww. podmioty lecznicze, dodatnie wyniki finansowe wygenerowało 14 podmiotów leczniczych.

Wyniki finansowe, stan zatrudnienia i liczbę łóżek w jednostkach ochrony zdrowia podległych Samorządowi Województwa Lubelskiego przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3 Wyniki finansowe, zatrudnienie i liczba łóżek w jednostkach ochrony zdrowia podległych Samorządowi Województwa Lubelskiego

Lp.	Nazwa podmiotu leczniczego	Wynik finansowy netto w (zł)		Zatrudnienie (wg stanu na dzień 31 grudnia 2023 r.)		Liczba łóżek (wg stanu na dzień 31 grudnia 2023 r.)
		2022 r.	2023 r. (dane wstępne ¹⁸)	umowy o pracę (w osobach)	kontrakty (umowy-ilość)	
1	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. S.K. Wyszyńskiego SPZOZ w Lublinie	-47 893 883	-88 461 323	2 632	372	1 063
2	Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki im. Papieża Jana Pawła II w Zamościu	5 792 068	21 076 138	1 561	193	564
3	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Białej Podlaskiej	-8 788 252	6 684 779	1 524	194	661
4	Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie	268 097	283 779	1 076	199	721
5	Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej im. św. Jana z Dukli	-28 713 409	-17 258 818	1 785	148	501
6	Szpital Neuropsychiatryczny im. Prof. Mieczysława Kaczyńskiego SPZOZ w Lublinie	-8 741 640	-10 062 638	977	7	1 036
7	Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Psychiatryczny w Radecznicy	2 869 123	3 409 561	336	17	400
8	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Suchowoli	600 370	57 215	141	3	136
9	Samodzielny Publiczny Psychiatryczny Zakład Opiekuńczo-Leczniczy w Celejowie	3 218 836	4 388 626	192	0	287
10	Kolejowy Szpital Uzdrowiskowy SP ZOZ w Nałęczowie	634 390	799 263	80	5	183

¹⁸Wskazane dane są danymi wstępnymi, przed zakończeniem badania przez biegłego rewidenta. Ostateczne dane finansowe odzwierciedlające wyniki działalności SP ZOZ-ów za 2023 r., uwzględniające wszystkie zdarzenia finansowe mające wpływ na końcowe ustalenie wyniku, do dnia zakończenia badania sprawozdania przez biegłego rewidenta, ujęte zostaną w rocznych sprawozdaniach finansowych, które Departament Zdrowia i Polityki Społecznej przedłoży do zatwierdzenia Zarządowi Województwa Lubelskiego do dnia 30 czerwca 2024 r. zgodnie z art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r., poz. 120, z późn. zm.).

Lp.	Nazwa podmiotu leczniczego	Wynik finansowy netto w (zł)		Zatrudnienie (wg stanu na dzień 31 grudnia 2023 r.)		Liczba łóżek (wg stanu na dzień 31 grudnia 2023 r.)
		2022 r.	2023 r. (dane wstępne ¹⁸)	umowy o pracę (w osobach)	kontrakty (umowy-ilość)	
11	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gruźlicy i Chorób Płuc w Adampolu	1 146 999	1 474 780	59	0	39
12	Samodzielne Publiczne Sanatorium Gruźlicy i Chorób Płuc w Poniatowej	819 596	1 407 896	66	20	100
13	Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy Centrum Profilaktyczno-Lecznicze w Lublinie	143 858	761 296	189	83	0
14	Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe SP ZOZ w Lublinie	1 935 883	982 698	257	131	0
15	Stacja Pogotowia Ratunkowego SPZOZ w Białej Podlaskiej	1 898 980	2 859 739	145	83	0
16	Stacja Ratownictwa Medycznego w Chełmie - SP ZOZ	1 340 276	1 314 807	119	95	0
17	Samodzielna Publiczna Stacja Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Zamościu	48 118	5 053	205	9	0
			RAZEM	11 344	1 559	5 691

Źródło: Opracowanie DZIPS na podstawie rocznych sprawozdań finansowych za 2022 r., miesięcznych informacji finansowych oraz rocznych sprawozdań z wykonania planów rzeczowo finansowych zawierających wstępne dane wg stanu na dzień 31.12.2023 r. przekazywanych przez podmioty lecznicze podległe SWL.

Kluczowe **zadania inwestycyjne** zrealizowane w 2023 roku w podległych Samorządowi Województwa Lubelskiego podmiotach Leczniczych:

Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie

- Zakup sprzętu i wyposażenia na potrzeby utworzenia Chełmskiego Kompleksu Opieki Okołoporodowej. Wartość w 2023 r. wyniosła: 580 tys. zł, kontynuacja w 2024 roku.
- Przebudowa i dostosowanie ładowiska "Chełm-Szpital" do aktualnych przepisów prawnych. Całkowita wartość projektu: 397,8 tys. zł.
- Remont i modernizacja. Wartość w 2023 r. wyniosła: 309,3 tys. zł, kontynuacja w 2024 roku.
- Zakup tomografu okulistycznego do badań OCT wraz z wyposażeniem do Poradni Okulistycznej. Całkowita wartość projektu: 277,4 tys. zł.
- Utworzenie pracowni elektrofizjologii i elektroterapii przy oddziale kardiologii – zakup sprzętu medycznego i modernizację pomieszczeń. Wartość w 2023 r. wyniosła: 312,7 tys. zł, kontynuacja w 2024 roku.
- Modernizacja systemu zasilania rezerwowego, istniejącej rozdzielni głównej wraz z zakupem i przyłączeniem do istniejącej infrastruktury agregatu prądowłórczego - rezerwowego źródła zasilania. Wartość w 2023 r. wyniosła: 15 tys. zł, kontynuacja w 2024 roku.
- Adaptacja pomieszczeń oraz zakup sprzętu i wyposażenia na Oddział Położniczo- Ginekologiczny z Patologią Ciąży. Wartość w 2023 r. wyniosła: 536,6 tys. zł, kontynuacja w 2024 roku.
- **Zadania realizowane w ramach wsparcia Rządowego Funduszu Inwestycji:**
 - Modernizacja oddziałów: Obserwacyjno-Zakaźnego, Pulmonologicznego i Medycyny Paliatywnej oraz Poradni p/gruźliczej pod kątem dostosowania do możliwości pełnienia funkcji izolacyjnych na potrzeby pacjentów z podejrzeniem/rozpoznanem Covid-19. Wartość w 2023 r. wyniosła 1,6 mln zł, kontynuacja w 2024 r.
 - Utworzenie Chełmskiego Kompleksu Opieki Okołoporodowej. Wartość w 2023 r. wyniosła 2,8 mln zł, kontynuacja w 2024 r.

Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki im. Papieża Jana Pawła II w Zamościu

- Roboty budowlane. Całkowita wartość projektu 3,6 mln zł.
- Zakup lampy operacyjnej dla Oddziału Laryngologii. Całkowita wartość projektu 41,6 tys. zł.
- Zakup defibrylatorów. Całkowita wartość projektu 142,6 tys. zł.
- Zakup sprzętu i wyposażenia. Całkowita wartość projektu 487 652,85 zł.
- Zakup videogastroskopu i myjni endoskopowej do Pracowni Endoskopii. Całkowita wartość projektu 406,4 tys. zł.
- Zakup aparatury medycznej. Całkowita wartość projektu 2,2 mln zł.
- Zakup sprzętu, aparatury medycznej oraz wyposażenia. Całkowita wartość projektu 4,8 mln zł.
- Zakup ładowarki do węgla. Całkowita wartość projektu 128,7 tys. zł.
- Zakup pieców konwekcyjno-parowych. Całkowita wartość projektu 107,9 tys. zł.
- Zakup aparatów EKG i videogastroskopu. Całkowita wartość projektu 236,1 tys. zł.

Fot. 4 Chełmski Kompleks Opieki Okołoporodowej

Źródło:
<https://www.supertydzien.pl/zdjecie/g,2570/93703,chemski-szpital-ma-kompleks-opieki-okoloporodowej-galeria-zdjec#photo>

Fot. 5 Nowoczesny sprzęt w Zakładzie Diagnostyki Obrazowej w SPSW im. Papieża Jana Pawła II w Zamościu

Źródło: szpitaljp2.zam.pl

Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej im. św. Jana z Dukli

- Wymiana akceleratora przez COZL. Całkowita wartość projektu wyniosła 1,2 tys. zł.

Samodzielne Publiczne Sanatorium Gruźlicy i Chorób Płuc w Poniatowej

- Zakup systemu ultrasonograficznego. Całkowita wartość projektu 239 tys. zł.
- Modernizacja kotłowni gazowo-olejowej. Wartość w 2023 r. wyniosła 23,9 tys. zł, kontynuacja w 2024 r.

Samodzielne Publiczne Sanatorium Gruźlicy i Chorób Płuc w Poniatowej

- Zakup systemu ultrasonograficznego. Całkowita wartość projektu 239 tys. zł.
- Modernizacja kotłowni gazowo-olejowej. Wartość w 2023 r. wyniosła 23,9 tys. zł, kontynuacja w 2024 r.

Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy Centrum Profilaktyczno-Lecznicze w Lublinie

- Rozbudowa budynku WOMP CP-L wraz z modernizacją infrastruktury i zakupem wyposażenia. Wartość projektu w 2023 r. wyniosła 2,2 mln zł, kontynuacja w 2024 r.
- Rozwój i podniesienie jakości usług medycznych WOMP CP-L w Lublinie poprzez rozbudowę infrastruktury i doposażenia bloku C w związku ze zwalczaniem skutków pandemii Covid-19, przy wykorzystaniu środków instrumentu REACT EU w ramach RPO WL 2014-2022. Wartość całości zadania inwestycyjnego w roku 2023 wyniosła 35,2 mln zł w tym środki BWL w kwocie 12,9 mln zł.

Fot. 6 Blok R w WSS im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego SP ZOZ w Lublinie

Źródło: www.szpital.lublin.pl

Fot. 7 Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy Centrum Profilaktyczno-Lecznicze w Lublinie

<https://www.womp.lublin.pl/>

Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego SP ZOZ w Lublinie

- Budowa Oddziału Pulmonologii dla Pacjentów z Covid-19, jak również po przebyciu tej choroby. Całkowita wartość projektu: 1,1 mln zł.
- Zakup sprzętu medycznego oraz wyposażenia do nowego bloku operacyjnego. Wartość w 2023 r. wyniosła: 6,2 mln zł, kontynuacja w 2024 roku.
- Zakup sprzętu medycznego, poprawa dostępności i jakości świadczeń zdrowotnych, przy wykorzystaniu środków z rezerwy ogólnej budżetu państwa w wysokości 2,5 mln zł. Wartość całości zadania wyniosła 11,7 mln zł w tym środki BWL w kwocie 9,2 mln zł.
- Wyposażenie Oddziału Toksykologiczno-Kardiologicznego. Wartość w 2023 r. wyniosła: 223,5 tys. zł, kontynuacja w 2024 roku.
- PZU działania prewencyjne – zakup karetki do przewozu pacjentów ze stanem zagrożenia życia. Całkowita wartość projektu: 331 tys. zł.
- Dostępna przestrzeń publiczna. Wartość w 2023 r. wyniosła: 7,6 tys. zł, kontynuacja w 2024 roku.
- Zwiększenie bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego w zakresie usług żywieniowych i pralniczych w odpowiedzi na pandemię COVID-19, przy wykorzystaniu środków z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w wysokości 25,5 mln zł oraz Budżetu Województwa Lubelskiego w wysokości 12,8 mln zł.
- Utworzenie systemu zabiegowo anestezyjologicznego - Blok R., przy wykorzystaniu środków z RPO WL 2014-2020. Wartość całości zadania inwestycyjnego w roku 2023 wyniosła 84,3 mln zł w tym środki BWL w kwocie 840 tys. zł.
- Podniesienie jakości usług informatycznych, przy wykorzystaniu środków z RPO WL 2014-2020. Wartość całości zadania inwestycyjnego w roku 2023 wyniosła 6,1 mln zł w tym środki BWL w kwocie 51 tys. zł.
- Zwiększenie efektywności funkcjonowania Klinicznego Oddziału Toksykologiczno – Kardiologicznego, przy wykorzystaniu środków z RPO WL 2014-2020. Wartość całości zadania inwestycyjnego w roku 2023 wyniosła 27,9 mln zł w tym środki BWL w kwocie 262 tys. zł.
- **Zadanie realizowane w ramach wsparcia Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych**
 - Budowa Oddziału Pulmonologii dla Pacjentów z Covid-19, jak również po przebyciu tej choroby. Całkowita wartość projektu: 4 mln zł.

Szpital Neuropsychiatryczny im. Profesora Mieczysława Kaczyńskiego SPZOZ w Lublinie

- Modernizacja Stacji Niskiego Napięcia (SNN). Całkowita wartość projektu wyniosła 987 tys. zł.
- Wprowadzenie systemu monitoringu wizyjnego oraz systemu kontroli przejścia stref na Oddziale Psychiatrii Sądowej. Całkowita wartość projektu wyniosła 1,5 mln zł.
- Modernizacja budynku Archiwum Szpitalnego. Całkowita wartość projektu wyniosła 388 tys. zł.
- Naprawa rezonansu magnetycznego zainstalowanego w Zakładzie Diagnostyki Obrazowej. Całkowita wartość projektu wyniosła 219 tys. zł.
- Poprawa jakości świadczeń zdrowotnych poprzez dostosowanie Oddziału Psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży oraz zakup niezbędnego wyposażenia i nowoczesnego sprzętu medycznego. Całkowita wartość projektu wyniosła 406,7 tys. zł.
- Remont Izby przyjęć. Całkowita wartość projektu wyniosła 33,9 tys. zł.
- Poprawa dostępności do świadczeń zdrowotnych w zakresie opieki psychologicznej, psychiatrycznej i leczenia uzależnień dzieci i młodzieży poprzez utworzenie Regionalnego Centrum Zdrowia Psychicznego Dzieci i Młodzieży. Inwestycja realizowana ze środków FEL 2021-2027. W 2023 r. Wartość projektu w 2023 r. wyniosła 585 tys. zł, kontynuacja w 2024 r.

Uniwersytet Medyczny w Lublinie

- Udzielenie pomocy finansowej w formie dotacji celowej - dofinansowanie zakupu specjalistycznego sprzętu okulistycznego ARGOS. Całkowita wartość projektu 172,7 tys. zł.
- Udzielenie pomocy finansowej w formie dotacji celowej - dofinansowanie zakupu specjalistycznego sprzętu okulistycznego CIRRUS HD – OCD 5000 oraz FORUM marki ZEISS. Całkowita wartość projektu 299,7 tys. zł.

Powiat Zamojski

- Udzielenie pomocy finansowej Powiatowi Zamojskiemu w formie dotacji celowej - wyposażenie nowego obiektu sanatoryjnego w Samodzielnym Publicznym Sanatorium Rehabilitacyjnym im. J. Korczaka w Krasnobrodzie. Powiat Zamojski zrealizował zadanie w 2023 r., którego wartość wyniosła 1 mln zł.

Działania w zakresie ochrony zdrowia wspierane były przez Zarząd WL poprzez udzielanie wsparcia finansowego m.in. z RPO WL 2014-2020. Projekty realizowane były przede wszystkim w ramach następujących działań:

- **Programy profilaktyki zdrowotnej,**
 - **Usługi społeczne i zdrowotne,**
 - **Wsparcie sektora ochrony zdrowia,**
- z których sfinansowano **352 inwestycje** o łącznej wartości **1,2 mld zł** (wartość dofinansowania UE – 937,4 mln zł).

RPO WL 2014-2020

wsparcie w zakresie ochrony zdrowia

Działanie - Programy profilaktyki zdrowotnej

- 36 projektów
- o łącznej wartości 37,9 mln zł
- dofinansowanie z UE - 31,9 mln zł

Działanie - Usługi społeczne i zdrowotne

- 231 projektów
- o łącznej wartości 416,5 mln zł
- dofinansowanie z UE - 346,8 mln zł

Działanie - Wsparcie sektora ochrony zdrowia

- 1 projekt
- o łącznej wartości 39,7 mln zł
- dofinansowanie z UE – 25,8 mln zł

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania w obszarze **ochrony zdrowia zrealizowane** w 2023 r. przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.3. Obszar: POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA

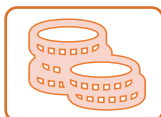
■ Stan rozwoju

Działania z zakresu **pomocy i integracji społecznej** mają na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych. Działania te polegają na wspieraniu osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb, w tym życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

W ostatnich latach w województwie lubelskim odnotowano szereg zmian w obszarze pomocy i integracji społecznej. Do najważniejszych z nich należą m.in.:

- spadek **wskaźnika zagrożenia ubóstwem** z 26,5 % (2019) do 22,6 % (2022 r.), tj. o 3,9 % (w Polsce o 1,7 %).

- wzrost o **37% dochodu rozporzadzalnego na 1 osobę**, przy wzroście dla Polski wynoszącym 33% (2022 r.),

- spadek wskaźnika liczby **osób korzystających z pomocy społecznej** na 10 tys. ludności z **360** (2018) do **241,9** (2022), tj. spadek o **118,1**,
- wartość wskaźnika jest porównywalna ze średnią dla Polski,

- wzrost liczby **placówek stacjonarnej pomocy społecznej** o 11%, tj. z 90 w 2018 r. do 100 w 2022 r.

Mimo zauważalnego **obniżania** się wskaźnika osób korzystających **ze świadczeń pomocy społecznej** nadal notowany jest problem ubóstwa mieszkańców województwa. Występuje również konieczność i potrzeba wsparcia rodzin borykających się z sytuacjami kryzysowymi i problemem bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych. W regionie w 2022 r. ze wsparcia gmin w zakresie pomocy społecznej skorzystało **4,7%** mieszkańców województwa lubelskiego, co oznacza spadek o 0,8 % w porównaniu do 2018 r. Najwyższy wskaźnik był odnotowany w Chełmie, Białej Podlaskiej oraz w powiecie włodawskim i ryckim. Najmniejszy odsetek mieszkańców objętych wsparciem odnotowano w Zamościu oraz w powiecie opolskim i świdnickim (Wykres 6).

W 2022 r. świadczenia otrzymało **49,4 tys. osób**. Ponad połowę osób (52,2%), którym przyznano świadczenie, stanowiły kobiety. 56,4% osób, którym przyznano świadczenie, to osoby długotrwale

Główne powody przyznania pomocy i wsparcia rodzin w 2023 r.

- ↓ **ubóstwo** – 19 tys. rodzin (mniej o ok. 12 tys. w porównaniu do 2018 r.)
- ↓ **długotrwała lub ciężka choroba** – 17 tys. rodzin (mniej o ok 6,5 tys. w porównaniu do 2018 r.)
- ↓ **niepełnosprawność** – 15,1 tys. rodzin (mniej o ponad 5,9 tys. w porównaniu do 2018 r.)
- ↓ **bezrobocie** – 13,5 tys. rodziny (mniej o 7,3 tys. w porównaniu do 2018 r.)

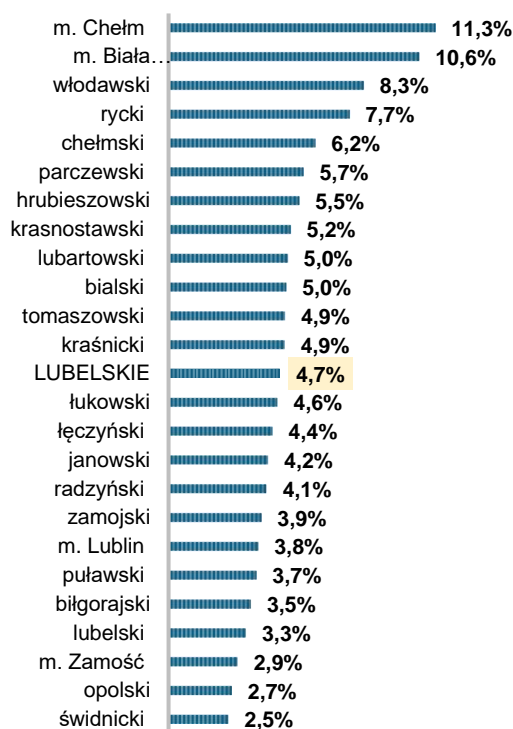
korzystające z pomocy (27 856). W porównaniu z rokiem 2018 liczba osób, którym przyznano świadczenie, **zmalęła** o ponad **27 869 osób**. W 2023 r. prognozowany jest nieznaczny spadek tej liczby.

Liczba osób korzystających ze **świadczeń pieniężnych** w 2022 r. wyniosła **39 710** (o 914 osób więcej niż w 2018 roku). Najwięcej osób skorzystało z zasiłku celowego, tj. 18 573, następnie z zasiłku okresowego, tj. 12 525 osób (o 5 187 mniej niż w 2018 roku), natomiast zasiłek stały wypłacono 8 612 osobom (o 1 646 mniej niż w 2018 r.), w tym 7 610 osobom samotnie gospodarującym. Przeważającym powodem przyznania zasiłku celowego było bezrobocie (nieco ponad 75% wszystkich świadczeniobiorców w 2022 r. stanowiły osoby bezrobotne).

Jedną z ważniejszych form wsparcia w ramach świadczeń niepieniężnych jest **pomoc w formie posiłku**, którą w 2023 r. otrzymało ok. 17,8 tys. osób (spadek o ponad 16 tys. osób w stosunku do 2018 r.), z czego 16,5 tys. stanowiły dzieci (o 15,4 tys. mniej w porównaniu z rokiem 2018). W 2023 r. w województwie lubelskim ponad **372,1 tys.** dzieci otrzymało wsparcie z **Programu Rodzina 500+**.

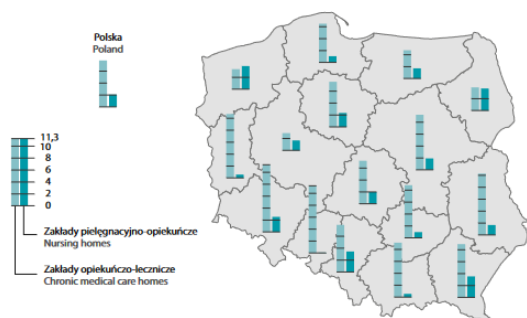
Województwo lubelskie, podobnie jak pozostałe regiony kraju, dotknięte jest **procesem starzenia się** społeczeństwa. Istotną rolę w systemie opieki zdrowotnej nad osobami starszymi pełnią zakłady **opieki długoterminowej** (Mapa 5), zapewniające pacjentom całodobowe świadczenia pielęgnacyjne, opiekuńcze i rehabilitacyjne, a także kontynuację leczenia w dłuższym okresie oraz zakłady zapewniające opiekę **hospicyjno-paliatywną** (Mapa 6).

Wykres 6 Wskaźnik korzystania z pomocy i wsparcia w gminach w 2022 r. (w ujęciu powiatowym)

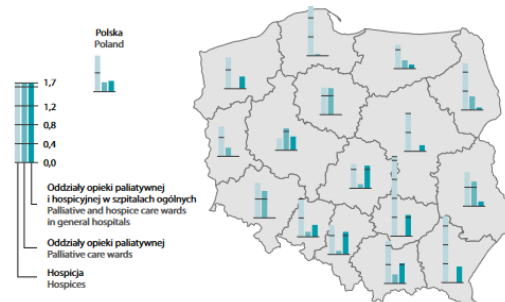
Źródło: Oprac. własne na podst. Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w 2022r., ROPS w Lublinie, 2023r.

Mapa 5 Łóżka w zakładach opieki długoterminowej na 10 tys117 . ludności w 2022 r.

Źródło: Zdrowie i ochrona zdrowia w 2022 r., GUS 2023 r.

Mapa 6 Łóżka w hospicjach, oddziałach opieki paliatywnej oraz na oddziałach opieki hospicyjno-paliatywnej w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności w 2022 r.

Źródło: Zdrowie i ochrona zdrowia w 2022 r., GUS 2023 r.

W województwie obserwuje się **wzrost liczby osób w wieku 70+** (ostatnia grupa wiekowa wskazywana w statystyce publicznej), która w roku 2023 wyniosła **284 tys.** i była wyższa niż w roku 2018 o 13,3%, a także rosnący udział osób w wieku 70+ w ogólnej liczbie ludności, który z 11,8% w roku 2018 zwiększył się do 14,1% w 2023 roku. Osoby mające trudności w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, niepełnosprawność, czy przewlekłe ciężko chorujące mają możliwość skorzystania z systemu wsparcia w postaci instytucji całodobowych lub usług świadczonych w miejscu zamieszkania

W ostatnich latach notowana jest poprawa dostępności usług społecznych świadczonych przez domy pomocy społecznej i placówki stacjonarnej pomocy społecznej. W latach 2018-2022 na terenie województwa lubelskiego:

- **zwiększyła się** liczba **placówek stacjonarnej pomocy społecznej**, w efekcie czego w 2023 roku w regionie funkcjonowało m.in.:
 - 45 domów pomocy społecznej (wzrost o 1 względem roku 2018),
 - 20 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku (wzrost o 5 względem roku 2018).
- **wzrosła o 6,6%** liczba miejsc w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej, która wyniosła w 2022 roku **6,1 tys.**, w efekcie czego: z 27 na 30,1 zwiększył się wskaźnik dostępności miejsc na 10 tys. ludności,

Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubelskiego na lata 2023 – 2024

- Dokument został przyjęty w lutym 2023 r.
- Plan jest dokumentem, który nadaje strukturę planowanym zmianom w zakresie rozwoju usług społecznych zgodnie z wynikiem przeprowadzonej diagnozy regionalnej i może stać się ważnym punktem wyjścia do lokalnych planów deinstytucjonalizacji realizowanych na poziomie poszczególnych gmin i powiatów.
- Głównym źródłem realizacji planu regionalnego są środki funduszy europejskich EFS+ i EFRR w Programach Regionalnych i programie krajowym FERS.

- **zmniejszyła się** liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie usług opiekuńczych z 5 500 osób w 2018 roku do 5 022 w 2023 roku.

■ Realizowane działania

Zadania Samorządu w obszarze pomocy i integracji społecznej określa **ustawa o pomocy społecznej**¹⁹.

Kluczowe działania realizowane przez Samorząd Województwa Lubelskiego w poszczególnych obszarach obejmują:

Wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej

Wiodącą rolę w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej pełni **Ośrodek Adopcyjny** funkcjonujący w strukturach **Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie**. Rodziny adopcyjne uzyskują wsparcie psychologiczno-pedagogiczne.

Poza rodziną biologiczną w 2023 r. wychowywało się **3 772** dzieci, w tym **2 777** przebywało w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka oraz **995** w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Rodzinnymi formami funkcjonującej pieczy zastępczej na koniec 2023 r. były:

- **27** rodzinne domy dziecka, w których przebywało **194** dzieci;
- **1 742** rodziny zastępcze, w których umieszczonych było **2 583** dzieci²⁰

W 2023 r. w województwie lubelskim zgłoszonych do adopcji zostało **314** dzieci, z czego zakwalifikowanych zostało **68**. Podobnie jak w roku 2022, przysposobionych zostało **64** dzieci. Liczba wydanych świadectw ukończenia szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka wynosiła **70**.

Pomoc i integracja społeczna

W 2023 r. kontynuowane były działania związane z promowaniem i wspieraniem podmiotów realizujących usługi społeczne w środowisku lokalnym m.in. poprzez popularyzację idei Centrów Usług Społecznych. Na koniec grudnia 2023 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało **5 Centrów Usług Społecznych** (Bełżyce, Opole Lubelskie,

Instytucje wsparcia

(na koniec 2022 r.
wg Oceny Zasobów Pomocy Społecznej)

- **57** środowiskowych domów samopomocy
- **49** Klubów Samopomocy
- **42** dziennych domów pomocy
- **18** placówek udzielających wsparcia osobom w kryzysie bezdomności
- **46** domów pomocy społecznej
- **3** rodzinne domy pomocy
- **89** mieszkań chronionych
- **8** Ośrodków interwencji kryzysowej
- **58** dziennych placówek wsparcia

¹⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. (Dz.U. 2023 poz. 901)

²⁰ Sprawozdanie rzeczowo-finansowe CAS WRiSPZ-P, wg. stanu na dzień 25 marca 2024 r.

Wojcieszków, Świdnik oraz Łuków)

W 2023 roku w szkoleniach kompetencyjnych z zakresu tworzenia i prowadzenia Centrum Usług Społecznych wzięło udział **105 osób**. W 2023 r. w Lubelskim Centrum Konferencyjnym odbyło się spotkanie informacyjno-edukacyjne pn. **Lubelskie Forum Centrów Usług Społecznych i procesu deinstytucjonalizacji**. Forum stanowiło przestrzeń do wymiany doświadczeń, wiedzy i korzyści płynących ze skutecznie realizowanej kooperacji międzysektorowej w zakresie rozwoju usług społecznych.

W odniesieniu do zachodzących zmian w strukturze demograficznej ludności, tj. starzeniem się społeczeństwa podejmowane są również działania na rzecz wsparcia osób starszych. W ramach **Ogólnopolskiej Karty Seniora** w okresie 2018 - 2023 wydano łącznie **8574 kart**, natomiast **w 2023 roku - 1268 kart**. Realizowane są 2 konkursy promujące innowacyjne i wielozakresowe działania na rzecz seniorów tj. Gmina przyjazna Seniorom i Aktywny Senior organizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie.

Przeciwdziałanie uzależnieniom

Zadania w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom Samorząd realizował w oparciu o Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022-2025²¹.

W ramach **otwartych konkursów** ofert dofinansowano zadania zlecone, zawarto 21 umów na łączną kwotę ok. **669 tys. zł**, działaniami objęto łącznie **5,6 tys. osób**.

W ramach umowy zawartej ze Szpitalem Neuropsychiatrycznym im. prof. M. Kaczyńskiego SP ZOZ w Lublinie dofinansowano działalność Wojewódzkiego Ośrodka Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia na kwotę 30 tys. zł.

Rehabilitacja społeczno-zawodowa osób niepełnosprawnych

W 2023 w regionie wydanych zostało **39,9 tys.** orzeczeń **o stopniu niepełnosprawności** dla osób powyżej 16 roku życia. Liczba ta wzrosła o 24% w stosunku do 2018 roku r. W przypadku osób poniżej 16 roku życia odnotowano spadek wydanych orzeczeń o 5% (liczba wydanych orzeczeń - 2018: 4 692; 2023: 4 474).

W 2023 r. wśród **23,9 tys. osób** z ważnym orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności ubezpieczonych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych w woj. lubelskim blisko 60% miało orzeczonego stopień umiarkowany, a ponad 30% - stopień lekki. Prawie 10% ogółu stanowiły zaś osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Zarząd Województwa Lubelskiego wspierał rozwój bazy i infrastruktury usług społecznych, w tym dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Na przebudowę i rozbudowę obiektów służących rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami wydano ponad 16 mln zł²², które skierowano na realizację 39 obiektów na terenie województwa lubelskiego. W latach 2018 - 2023 w województwie lubelskim udzielono wsparcia finansowego na dofinansowanie kosztów działania **9 Zakładów Aktywności Zawodowej** w wysokości prawie 51,7 mln zł

²¹ Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XL/612/2022 z dnia 17 października 2022 r.

²² Środki pochodzące z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

(środki PFRON) oraz w wysokości prawie 4,8 mln zł (środki budżetu WL). W tym okresie powstały dwa nowe zakłady, na utworzenie których przekazano prawie 2,1 mln zł. W 2023 r. na dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej przeznaczono ponad **12,4 mln zł** (w tym: ponad 11,2 mln zł ze środków PFRON oraz prawie 1,2 mln zł ze środków budżetu WL).

Odnotowano **wzrost** zatrudnienia osób z **niepełnoprównościami** w Zakładach Aktywności Zawodowej z 329 osób do 351 osób. Zawarto **113 umów** z organizacjami pozarządowymi w ramach zlecenia zadań publicznych z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnoprównościami w kwocie prawie **3,7 mln zł**.

Wspieranie ekonomii społecznej

W województwie lubelskim zarejestrowanych jest ok. **8 tys.** podmiotów ekonomii społecznej (PES). W 2023 r. aktywnie działało **6,1 tys.** organizacji pozarządowych, a działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego prowadziło **1,4 tys.** podmiotów. Wśród nich najliczniejszą grupą są stowarzyszenia (84%) oraz fundacje (12%).

W grupie PES duży udział stanowią **koła gospodyń wiejskich**, których w województwie lubelskim funkcjonuje **1654²³**. Lubelszczyzna znajduje się w **pierwszej trójce** regionów z największą liczbą działających KGW (po Wielkopolsce i Mazowszu).

Wśród licznej grupy PES szczególną kategorię stanowią podmioty realizujące działania z zakresu reintegracji społeczno-zawodowej, w szczególności WTZ – 59, ZAZ – 9, KIS -29, CIS - 10, których łączna liczba w 2023 r. wyniosła **107**. Na koniec 2023 roku w woj. lubelskim było zarejestrowanych **84** przedsiębiorstw społecznych.

Działania w zakresie pomocy i integracji społecznej wspierane były przez Zarząd WL poprzez udzielanie wsparcia finansowego m.in. w ramach RPO WL 2014-2020. Projekty realizowane były przede wszystkim w ramach działań:

- **Aktywne włączenie**
 - sfinansowano 329 projektów o łącznej wartości 423,2 mln zł (wartość dofinansowania UE – 359,7 mln zł).

- **85** przedsiębiorstw społecznych
- **10 CIS** (centrów integracji społecznych)
- **33 KIS** (klubów integracji społecznej)
- **59 WTZ** (warsztatów terapii zajęciowej)
- **9 ZAZ** (zakładów aktywności zawodowej)
- **2** akredytowane **OWES** funkcjonujących w woj. lubelskim
- **1** Regionalny **Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej**
- **1** Regionalny **Program Rozwoju Ekonomii Społecznej**

RPO WL 2014-2020 - wsparcie w zakresie pomocy i integracji społecznej

Działanie 11.1

- Aktywne Włączenie
- 329 projektów
- o łącznej wartości 423,2 mln zł
- dofinansowanie z UE - 359,7 mln zł

Działanie 11.3

- Ekonomia Społeczna
- 11 projektów
- o łącznej wartości 61,9 mln zł
- dofinansowanie z UE - 52,6 mln zł

Działanie 13.2

- Infrastruktura usług społecznych
- 30 projektów
- o łącznej wartości 136,5 mln zł
- dofinansowanie z UE – 81,9 mln zł

²³ Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich; stan na dzień 03.04.2024 r.

- **Największy projekt:** Aktywne włączenie w województwie lubelskim o wartości 6 mln zł (wartość dofinansowania UE – 5,1 mln zł).
- **Ekonomia społeczna**
 - sfinansowano 11 projektów o łącznej wartości 61,9 mln zł (wartość dofinansowania UE – 52,6 mln zł).
 - **Największy projekt:** Razem – inicjatywy z obszaru ekonomii społecznej realizowany był na terenie 6 powiatów (biłgorajskiego, janowskiego, kraśnickiego, opolskiego, puławskiego i ryckiego). Wartości projektu dla każdego z powiatów wyniosła 1,9 mln zł (wartość dofinansowania UE – 1,6 mln zł). Całościowa wartość projektu wyniosła 11,4 mln zł.
- **Infrastruktura usług społecznych**
 - sfinansowano 30 projektów o łącznej wartości 136,5 mln zł. (wartość dofinansowania UE – 81,9 mln zł).
 - **Największy projekt:** Rozbudowa środowiskowego domu samopomocy Kalina w Lublinie o wartości 15,3 mln zł (wartość dofinansowania UE – 8,8 mln zł).

Fot. 8 Nowy Środowiskowy Ośrodek Wsparcia Kalinaw Lublinie

Źródło: lublin.eu

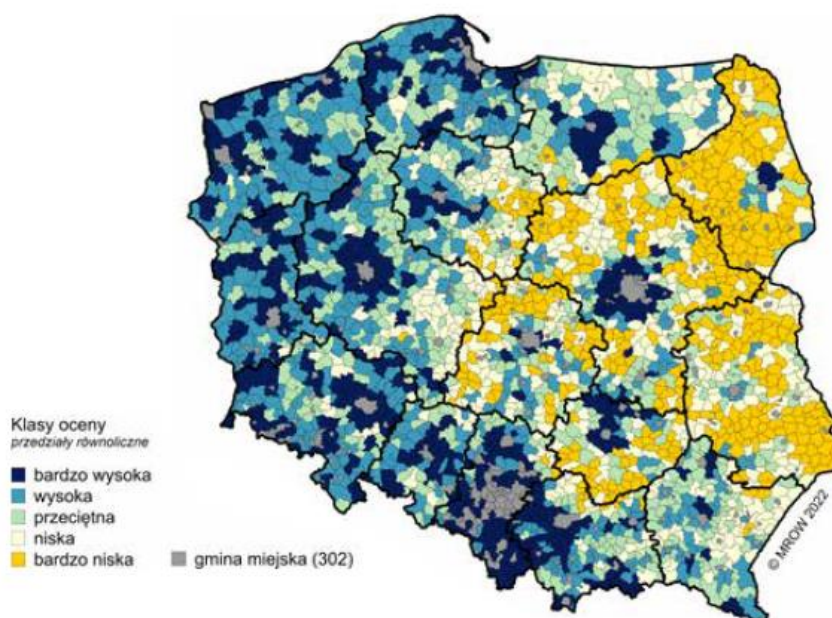
Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące głównych efektów i dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz realizuje zadania w obszarze pomocy i integracji społecznej przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym. (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.4. Obszar: ROLNICTWO I OBSZARY WIEJSKIE

Rolnictwo stanowi **dominujący sektor** gospodarki województwa lubelskiego. Na obszarach wiejskich województwa zamieszkuje **1,1 mln** osób, tj. **53,8%** ogółu mieszkańców, natomiast w rolnictwie zatrudnionych jest **149,7 tys. osób**, tj. **19,5%** ogółu **pracujących**²⁴.

Obszary wiejskie województwa lubelskiego charakteryzują się relatywnie **niskim stopniem** zaawansowania procesu **dezagraryzacji** (czyli odchodzenia od dominacji funkcji rolniczej w strukturze gospodarczej obszarów wiejskich). Ponad **50% gmin** obszarów wiejskich województwa posiada bardzo niską klasę oceny w zakresie stopnia dezagraryzacji gospodarki lokalnej (zaraz po województwie podlaskim z miarą ponad 70%) oraz bardzo niską klasę oceny w zakresie rozwoju funkcji pozarolniczych, co oznacza, że w gminach tych nadal znaczącą rolę w dostarczaniu mieszkańcom **źródeł utrzymania** pełni rolnictwo (Mapa 7).

Mapa 7 Syntetyczna miara w zakresie stopnia dezagraryzacji gospodarki lokalnej

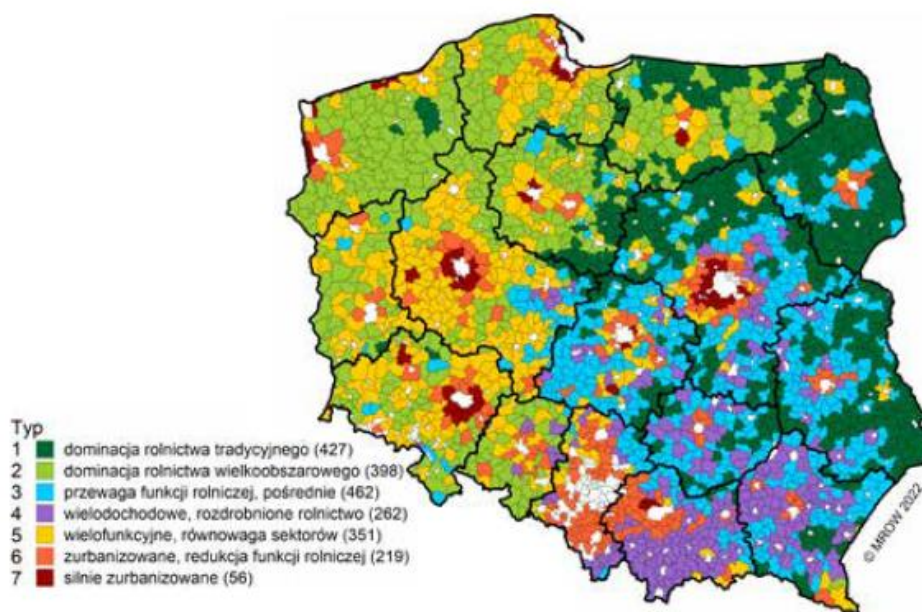
Źródło: Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Stanny M., Rosner A, Komorowski Ł., Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, 2023

Na przestrzeni lat 2010-2019 udział gmin o dominacji rolnictwa tradycyjnego zmniejszył się o ok. 10% i na koniec wskazanego okresu wynosi blisko 50% (Mapa 8). Jednocześnie towarzyszył temu około 10-procentowy **wzrost** liczby **gmin z przewagą funkcji rolniczej, pośrednich** (z udziałem ok. 40%) – charakteryzujących się korzystniejszymi ocenami dostępności przestrzennej, rynku pracy i kwestii edukacyjnych, a także poziomu rozwoju sektora pozarolniczego²⁵.

²⁴ Dane BDL GUS, 2024; Dane za rok 2021 i 2022 nie są porównywalne, ponieważ dane dotyczące pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie według stanu na 31 grudnia do 2021 r. wyznaczono na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020 (dane dla lat poprzednich wyznaczono z wykorzystaniem ostatecznych wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010). Od 2022 r. dane są prezentowane na podstawie administracyjnych źródeł danych (Rocznik statystyczny województwa lubelskiego 2023, GUS).

²⁵Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Stanny M., Rosner A, Komorowski Ł., Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, 2023

Mapa 8 Rozkład przestrzenny typów obszarów wiejskich wg składowych rozwoju w IV etapie badań MROW

Źródło: Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Stanny M., Rosner A, Komorowski Ł., Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, 2023

Region lubelski posiada znaczący potencjał do rozwoju produkcji zarówno roślinnej jak i zwierzęcej. Korzystne czynniki glebowo-klimatyczne, duża powierzchnia użytków rolnych (1,77 mln ha) oraz wysoki ich udział w powierzchni ogólnej (**70,1%**) decydują o dogodnych warunkach do prowadzenia produkcji rolniczej²⁶.

Kluczowe czynniki wpływające na **rozwój** sektora **rolnego** to:

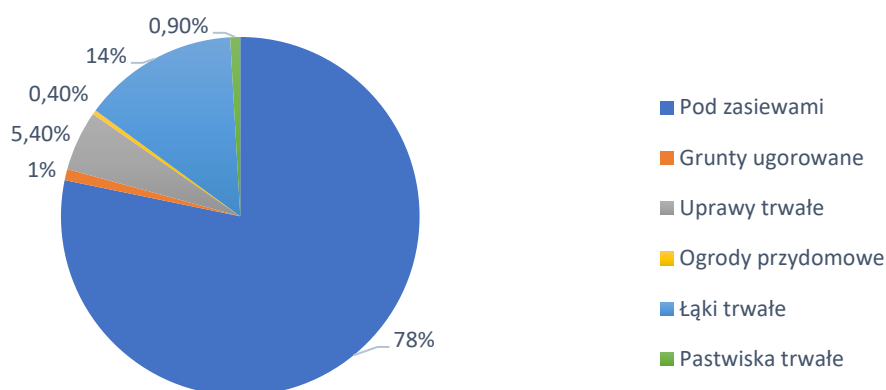
- struktura użytkowania gruntów rolnych i leśnych,
- wielkość produkcji i specjalizacje rolnicze,
- promocja produktów rolnych,
- efektywne łańcuchy żywnościowe.

Strukturę użytkowania gruntów w województwie lubelskim charakteryzuje:

- Dominacja użytków pod zasiewami, które stanowią **78%** (1,1 mln ha) w ogólnej powierzchni **użytków rolnych** w dobrej kulturze rolnej wynoszących **1,37 mln ha**.
- Wzrost o 5,7% powierzchni **sadów** (stanowiących 97% upraw trwałych), **gruntów ugorowanych** o 2,7% oraz **pastwisk** o 16,4% w stosunku do 2018 r.

²⁶ Dane GUS, stan na dzień 01.01.2023, użytki rolne razem (kategoria: podział terytorialny, grupa: powierzchnia geodezyjna kraju (GUGIK))

Wykres 5 Struktura użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. Rocznika statystycznego województw 2023 GUS.

- Brak znaczących zmian od 2018 r. w **powierzchni gruntów leśnych**, których udział w 2022 r. stanowił 24% ogółu powierzchni województwa, licząc 597,8 tys. ha. **Lesistość** wyniosła **23,5%**. **Powierzchnia lasów** w regionie wyniosła 589,2 tys. ha, w tym **lasy publiczne** zajmowały powierzchnię 346,6 tys. ha, a **prywatne** – 242,6 tys. ha. Pozostałą część o powierzchni 8,6 tys. ha stanowiły **grunty związane z gospodarką leśną** (wzrost o 2,3% od 2018 r.).
- **Duża** powierzchnia **wód pod stawami** wynosząca **10,8 tys. ha** (2 miejsce w kraju), która od 2018 r. wzrosła o 4%. **Największe zasoby** występują w powiatach: **lubartowskim, parczewskim, ryckim i tomaszowskim**. Funkcjonujące w regionie stawy rybne pozwoliły na utrzymanie wieloletniej, **pierwszej pozycji w kraju** pod względem wielkości **produkcji karpia** konsumpcyjnego.

Strukturę wielkościową gospodarstw rolnych charakteryzuje:

- **Utrzymująca** się tendencja **zmniejszania** się **liczby gospodarstw rolnych**, przy jednoczesnym **wzroście** ich **średniej powierzchni ogólnej** oraz użytków rolnych. W 2020 r. funkcjonowało **161,4 tys. gospodarstw rolnych** (w 2016 r. było 180 tys.)²⁷. Wg danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2020 r.

- ↑ 1,37 mln ha – użytki rolne w dobrej kulturze rolnej (wg Spisu Rolnego)
- ↓ 1,07 mln ha – użytki rolne pod zasiewami
- ↑ 72,1 tys. ha – sady
- ↓ 161,4 tys. gospodarstw rolnych
- ↑ 8,22 ha – średnia powierzchnia gospodarstwa (2023 r.)
- ↓ 78% gospodarstw o powierzchni do 10 ha
- ↑ 1634 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych (2022 r.)

²⁷ Rocznik statystyczny województw 2023 i 2019, GUS.

(ARiMR) w 2023 r. przeciętna **powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie** od 2018 r. **zwiększyła się** o 4,6% i wyniosła **8,22 ha** (średnia dla Polski – **11,42 ha**)²⁸.

- **Dominujący** udział **małych gospodarstw** rolnych o powierzchni **do 10 ha**, stanowiących **78%** ogólnej liczby gospodarstw rolnych²⁹.
- **Wzrost** liczby **gospodarstw ekologicznych** o 11,5% od 2018 r. W 2022 r. w regionie funkcjonowało **1634** certyfikowanych **gospodarstw ekologicznych**, w których powierzchnia ekologicznych użytków rolnych wyniosła **23 899 ha** (wzrost o 5,4% od 2018 r.). Na terenie województwa lubelskiego działa największa ogólnopolska organizacja zrzeszająca producentów rolnych posiadających certyfikowane gospodarstwa ekologiczne – Polskie Towarzystwo Rolników Ekologicznych oraz Stowarzyszenie EkoLubelszczyzna, realizujące projekt Dolina Ekologicznej Żywności.

■ Wielkość produkcji i specjalizacje rolnicze

Istotnym elementem wpływającym na konkurencyjność gospodarstw rolnych jest wielkość produkcji a także profil ich specjalizacji. Województwo lubelskie charakteryzuje:

- Przewaga **gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych**³⁰, które stanowią **65%** ogółu gospodarstw rolnych (w 2010 r. stanowiły 39%). Wysoki odsetek stanowią również **gospodarstwa mieszane** o profilu roślinno – zwierzęcym - **9,7%** (w 2010 r. – 23%) oraz **specjalizujące się** w uprawach trwałych³¹ wynoszące 8% (w 2010 r. – 8,5%). Taki typ upraw powoduje, że w regionie aż **66%** gospodarstw zakwalifikowanych jest do **najniższej klasy** wielkości **ekonomicznej** w przedziale do 8 tys. euro.
- **Udział** wielkości **produkcji towarowej** w produkcji krajowej na poziomie **8,0%**, co plasuje region na **4 miejscu** w kraju³². Struktura produkcji towarowej w regionie znacząco różni się od krajowej, w której przeważa produkcja zwierzęca – **58,2%**. W województwie lubelskim od wielu lat dominuje **produkcja roślinna**, której udział w 2022 r. wyniósł **70,1%** (wzrost o 2% w stosunku do roku poprzedniego), co plasuje region na **2 miejscu** (po woj. dolnośląskim).
- Dominacja **zbóż** w strukturze zasiewów, których powierzchnia w 2022 r. to **597,7 ha**, a zbiory stanowiły **prawie 10%** zbiorów zbóż w Polsce (**2 miejsce**). Wśród zbóż **46% powierzchni** zajmują zasiewy **pszenicy (329,7 ha)**, co daje Lubelszczyźnie **1 miejsce** w kraju (**13,1%** zasiewów krajowych). Ponadto **16,7%** powierzchni stanowią zasiewy pszenżyta, **9%** owsa i **7,8%** jęczmienia. Najmniejszy udział mają zasiewy żyta **3,8%** i mieszanek zbożowych – **3,2%** (Wykres 7)³³.

²⁸ <https://www.gov.pl/web/arimr/srednia-powierzchnia-gruntow-rolnych-w-gospodarstwie-w-2023-roku>

²⁹ <https://lublin.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/rolnictwo-lesnictwo/rolnictwo-w-województwie-lubelskim-w-2020-r-,1,14.html>

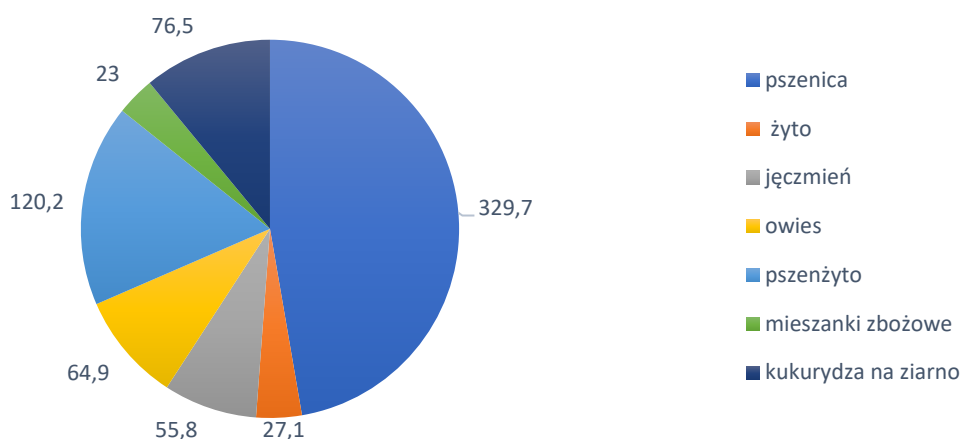
³⁰ Gospodarstwa, dla których: P1 > 2/3 całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego (GSP) - P1 – standardowa produkcja z następujących upraw: zboża, strączkowe, ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny przemysłowe (tytoń, chmiel, rzepak i rzepik, słonecznik, soja, len, konopie, zioła i rośliny aromatyczne, pozostałe uprawy przemysłowe), warzywa i truskawki w uprawie polowej.

³¹ standardowa produkcja z następujących upraw: plantacje drzew i krzewów owocowych, winnice, pozostałe uprawy trwałe (np. wiklina), uprawy trwałe pod osłonami

³² Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2023, GUS.

³³ Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 2023, GUS.

Wykres 6. Powierzchnia zasiewów zbóż [tys. ha].

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. Rocznika Statystycznego Województwa Lubelskiego 2023 GUS.

- Utrzymujący się **trend wzrostowy** w powierzchni uprawy **roślin przemysłowych** w strukturze produkcji roślinnej województwa. Powierzchnia zasiewów **rzepaku i rzepiku** stanowiła **11,6%** zasiewów w Polsce, a zbiory były o **26,5%** wyższe niż w 2018 r. i wyniosły **4,2 mln dt** (decytony). Pod względem produkcji rzepaku Lubelszczyzna zajmuje **1 miejsce w Polsce**.
- Zauważalny, duży **wzrost powierzchni** upraw **roślin strączkowych** na ziarno związany ze zmianą nawyków żywieniowych. Region przoduje w uprawie roślin strączkowych jadalnych, których powierzchnia upraw w 2022 r. wyniosła **32,2 tys. ha** (25,8% upraw krajowych). W porównaniu do roku 2018 ich powierzchnia wzrosła o **20%**, a **soi** o **415%**.
- **Spadek zbiorów buraka cukrowego** o **31%** w stosunku do roku 2018 (**3 miejsce w kraju**).
- **Wzrost zbiorów warzyw gruntowych** o 44,3% w stosunku do 2018 r. W 2022 r. wyniosły 6,3 mln dt, stanowiąc **prawie 16%** zbiorów krajowych (**2 miejsce w Polsce**)³⁴.
- **1 miejsce** w uprawie **tytoniu**, którego zbiory wyniosły – **95 tys. dt** (**57%** produkcji w Polsce), **chmielu** (**88,6%** krajowej produkcji)
- **2 miejsce** w uprawie **lnu**, którego zbiory stanowiły **21%** krajowej produkcji (**11,3 tys. dt**)³⁵.
- **2 miejsce** w wielkości **upraw sadowniczych** (po woj. mazowieckim), które zajmują prawie **74 tys. ha** (**23%** powierzchni sadów w Polsce). Region posiada wykształconą specjalizację sadowniczą i od wielu lat

Zbiory głównych upraw w 2022 r.

- ↑ 17,8 mln dt – pszenica
- ↑ 5,2 mln dt – pszenżyto
- ↑ 16,6 mln dt – buraki cukrowe
- ↑ 4,2 mln dt – rzepak i rzepik
- ↑ 50,6 tys. dt - ziarno słonecznika
- ↑ 81 tys. dt - soja
- ↑ 6,3 mln dt – warzywa gruntowe
- ↑ 0,85 mln dt – rośliny strączkowe jadalne
- ↑ 95 tys. dt – tytoń
- ↑ 11,3 tys. dt – len

³⁴ Produkcja upraw rolnych i ogrodnich w 2022 r., GUS.

³⁵ BDL GUS 2023 r.

pozostaje liderem w zbiorach owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych (głównie maliny, porzeczki i truskawki) z ilością ponad 2 mln dt (2022 r.), co stanowi 34,4% zbiorów krajowych.

- Spadek z 2 w 2021 r. na 4 miejsce w kraju pod względem wielkości zbiorów owoców z drzew z udziałem na poziomie 12,2% (2022 r.)³⁶.
- 1 miejsce w produkcji miodu, którego w 2022 r. wyprodukowano 3 658,5 mln kg³⁷.
- Utrzymujący się długookresowy trend spadkowy produkcji zwierzęcej. Udział w pogłowie zwierząt w sztukach przeliczeniowych LSU w 2022 r. wyniósł 5,2%, co dało 7 miejsce w Polsce. Generalnie pogłowie zwierząt systematycznie zmniejsza się, natomiast w przypadku drobiu i kóz odnotowano w 2022 r. znaczny wzrost pogłowia.
- Spadek o 7% w pogłowie trzody chlewnej, w stosunku do 2018 r. W 2022 r. wyniosło 415,6 tys. sztuk (7 miejsce w Polsce). Pomimo niewielkiego wzrostu o 0,9% w stosunku do roku poprzedniego, obserwuje się utrzymujący długookresowy trend spadkowy w chowie trzody chlewnej.
- Spadek do 2018 r. pogłowia bydła o 4,8%, które w 2022 r. wyniosło ponad 360,2 tys. sztuk (7 miejsce w Polsce).
- Spadek pogłowia owiec o 16,3%, które wyniosło 16,9 tys. szt.
- Wzrost pogłowia kóz o 31,8%, które wyniosło 4,5 tys. sztuk, co dało 5 miejsce w kraju.
- Największy spadek o 27% odnotowano w przypadku pogłowia koni, które liczy 15 tys. szt.
- Wzrost pogłowia drobiu o prawie 18% w stosunku do 2018 r., województwo zajmuje 6 miejsce w kraju (5,2% pogłowia w Polsce) z 10,2 mln szt.³⁸.
- Spadek produkcji mięsa w 2022 r. o 18,5% w stosunku do roku 2018 z wynikiem 214 tys. ton. Największy spadek o 47,8% dotyczył produkcji mięsa wieprzowego i mięsa wołowego - o 8%, natomiast produkcja mięsa drobiowego wrosła o prawie 33%.

Pozycja regionu w rankingu produkcji roślinnej w 2022 r.

1 miejsce w zbiorach:

- pszenicy
- roślin strączkowych
- owoców miękkich
- miodu
- tytoniu
- chmielu
- rzepaku i rzepiku

2 miejsce w zbiorach:

- lnu
- warzyw gruntowych

3 miejsce w zbiorach:

- buraka cukrowego

Pogłowie zwierząt w 2022 r.

- ↑ 5,2% – udział w pogłowie zwierząt
- ↑ 415,6 tys. szt. trzody chlewnej
- ↑ 360,2 tys. szt. bydła
- ↑ 10,2 mln szt. drobiu
- ↑ 15 tys. szt. koni
- ↑ 16,9 tys. szt. owiec
- ↑ 3,6 tys. szt. kóz

³⁶ Produkcja upraw rolnych i ogrodnich w 2022 r., GUS.

³⁷ Fizyczne rozmiary produkcji zwierzęcej w 2022 r. GUS.

³⁸ Zwierzęta gospodarskie w 2022 roku (2018) GUS

- Należy odnotować **dobre wyposażenie** gospodarstw rolnych w **maszyny rolnicze**. W gospodarstwach znajduje się **174 tys. szt. ciągników rolniczych** (2 miejsce w kraju z udziałem 12,0%). Natomiast pod względem liczby **kombajnów**, zarówno zbożowych, jak i buraczanych, województwo lubelskie zajmuje **1 miejsce** w kraju z udziałem odpowiednio 13,8% i 27,5%.
- Według Powszechnego Spisu Rolnego 2020 **nakłady pracy** w indywidualnych gospodarstwach rolnych rozkładają się na **rodzinną siłę roboczą** wynoszącą **156 tys. AWU** (wg danych PSR 2010 było 227 tys. AWU) oraz **pracowników najemnych stałych** - 3,8 tys. AWU (PSR 2010 – 1,6 tys. AWU) i **dorywczycy** - 4,4 tys. AWU (PSR 2010 – 3,8 tys. AWU). Województwo lubelskie zajmuje 2 miejsce pod względem zatrudnienia pracowników najemnych dorywczycy (po mazowieckim – 10,7 tys. AWU)³⁹.

Przemysł spożywczy to jeden z podstawowych gałęzi przemysłu w województwie lubelskim, a jego udział w ogólnej **produkcji przemysłowej** w 2020 r. wyniósł **22,4%** (wzrost o 2,3% od 2018 r.). Główne ośrodki koncentracji przemysłu rolno-spożywczego to: powiat lubelski i m. Lublin, powiaty: puławski i janowski, m. Biała Podlaska, m. Chełm, m. Zamość, m. Tomaszów Lubelski.

W 2022 r. Lubelszczyzna dostarczyła m.in.:

- **10,5%** krajowej produkcji **mięsa wołowego** (w 2018 r. – 7,2%) i **5,4% wieprzowiny** (w 2018 r. – 5,5%),
- **8,4%** krajowej produkcji **soków owocowych i warzywnych** (w 2018 r. – **12,4%**), wyprodukowano **1110 tys. hl** soków, tj. 431% więcej niż w 2010 roku, w którym wyprodukowano 209 tys. hl soków,
- produkty mleczne:
 - **2,4% mleka** (w 2018 r. – **1,6%**),
 - **14,7% serów** podpuszczkowych dojrzewających (w 2018 r. – **15%**),
 - **3,4% twarogu** (w 2018 r. – **3,4%**),
- **17% mąki pszennej** (w 2018 r. – **15,6%**)⁴⁰.

Do największych zakładów przetwórczych i dominujących branż należą:

- **przetwórstwo owoców i warzyw** w ramach, której funkcjonują m.in.: Chłodnia Mors Sp. z o.o. w Zamościu, Kampol-Fruit Sp. z o.o w Rykach, Zakład Produkcji Koncentratów w Nieleddwi, przedsiębiorstwo Uren Novaberry sp. z o.o., firma Osmofrost Sp. z o.o., LST – Polska sp. z o.o., Austria Juice Poland Sp. z o.o. w Chełmie, Andros Polska Sp. z o.o. w Łopatkach, a także REYPOL Sp. z o.o. w Janowcu;
- **przetwórstwo zbóż**, gdzie największymi zakładami są m.in.: Lubella S.A. w Lublinie, Zespół Młynów w Chełmie Sp. z o.o., Zamojskie Zakłady Zbożowe Sp. z o.o., Zakłady Zbożowo-Młynarskie Werbkowice, Elewator Zbożowy ELEWARR Sp. z o.o. Oddział w Krupcu, Wytwórnia Makaronów Domowych POL – MAK S.A. w Ludwinie, As - Babuni Sp. z o.o. w Niemcach oraz Przedsiębiorstwo Produkcyjno – Handlowe JANEX Sp.j. w Janowie Lubelskim;

³⁹ PSR 2020. Charakterystyka gospodarstw rolnych.

⁴⁰ Rocznik statystyczny województwa lubelskiego 2023

- **cukrownictwo, mleczarstwo i przetwórstwo mięsne**, wśród których największe znaczenie mają: Cukrownia Krasnystaw, Cukrownia Werbkowice, będące Oddziałami Krajowej Grupy Spożywczej S.A., Spółdzielnia Mleczarska Bieluch w Chełmie, Okręgowe Spółdzielnie Mleczarskie m.in. w Krasnymstawie, Radzynie Podlaskim, Rykach i Piaskach, Zakłady Mięsne Łuków S.A., Zakłady Mięsne Wierzejki J.M. Zdanowscy Sp. J. w Płudach;
- **branża piwowarska i gorzelnicza** wraz z głównymi zakładami w tej dziedzinie: PERŁA Browary Lubelskie S.A., Stock Polska Sp. z o.o., Browar Jagiełło sp. z o.o. z Pokrówki koło Chełma.

Do innych ważnych zakładów należy zaliczyć: Herbapol Lublin S.A., oraz Spółdzielnia Pszczelarska APIS w Lublinie.

Lubelski Rynek Hurtowy S.A. działający w Elizówce k. Lublina, jest ponadregionalnym rynkiem hurtowym, który stanowi stałe miejsce zaopatrzenia dla większości firm z południowo-wschodniej części Polski. Rynek Elizówka wyposażony jest w nowoczesną infrastrukturę, gdzie prowadzony jest obrót produktami rolno-spożywczymi (tj.: owoce, warzywa, nabiał, mięso, ryby), ogrodnictwami i innymi.

W celu umocnienia pozycji rynkowej poprzez osiągnięcie większych korzyści oraz eliminację pośredników handlowych rolnicy organizują się w **grupy producenckie**. Dają one możliwość udziału w nowoczesnych kanałach dystrybucji, kontraktacji produkcji, a także realizacji funkcji z kolejnych ogniw łańcucha żywnościowego (w tym przetwórstwa). Wg rejestru grup producenckich prowadzonego przez ARiMR w 2023 r. w województwie lubelskim uznanych było **6 grup producentów rolnych (GPR)**, w tym 3 działające w północnej części regionu w zakresie produkcji świń żywych i mięsa wieprzowego świeżego, 2 grupy zajmujące się produkcją suszonych liści tytoniu (Łukowa, Sułów) oraz 1 grupa zajmująca się produkcją ziarna zbóż i nasion roślin oleistych. Pod względem liczby członków **dominują grupy tytoniowe** zrzeszające prawie 90% wszystkich członków uznanych grup producenckich⁴¹. Niestety z roku na rok ilość grup producentów rolnych systematycznie maleje.

W województwie lubelskim aktywnie działają liczne **organizacje grup** produkujących **owoce, warzywa oraz grzyby**⁴². W 2023 roku działało **14 organizacji** zrzeszających łącznie **522 producentów rolnych**, w tym najwięcej na terenie powiatów: opolskiego oraz łęczyńskiego. Ponadto w trakcie roku 2023 r. zakończyły swoją działalność 3 organizacje.

■ Realizowane działania

Do podstawowych działań w sferze rolnictwa należą:

- ochrona gruntów rolnych,
- organizacja obwodów łowieckich oraz udział w kształtowaniu łowieckich planów hodowlanych,
- promocja produktów regionalnych,
- wdrażanie PROW 2014 – 2020,
- wdrażanie PO Ryby 2014 – 2020.

⁴¹ <https://www.gov.pl/web/arimr/rejestr-grup-producentow-rolnych>

⁴² <https://rpu.arimr.gov.pl/>

Ochrona gruntów rolnych

Ograniczenie przeznaczania gruntów na cele nierolnicze i nieleśne realizowane jest poprzez uzyskanie zgody poprzedzonej analizą na zmianę przeznaczenia, w przypadku gruntów rolnych i leśnych przeznaczanych na cele nierolnicze i nieleśne, stanowiących użytki rolne klas I–III – ministra właściwego do spraw rozwoju wsi, z kolei gruntów leśnych stanowiących własność Skarbu Państwa – ministra właściwego ds. ochrony środowiska, a pozostałych gruntów leśnych – marszałka województwa, wyrażanej po uzyskaniu opinii izby rolniczej. W 2023 r. wydano **13 decyzji** dotyczących zmiany przekształcenia gruntów leśnych na nieleśne, a także wyrażono 21 opinii dotyczących zmiany przeznaczenia gruntów rolnych stanowiących użytki rolne klas I-III na cele nierolnicze.

Organizacja obwodów łowieckich oraz udział w kształtowaniu łowieckich planów hodowlanych

Dla rejonów hodowlanych obejmujących sąsiadujące ze sobą obwody łowieckie, Samorząd WL sporządził 10 – letnie plany hodowlane dla prowadzenia gospodarki łowieckiej. Na terenie Lubelszczyzny znajduje się 8 rejonów hodowlanych, na których gospodarkę prowadzi ok. **130 kół łowieckich** zrzeszonych w Polskim Związku Łowieckim.

Sejmik Województwa Lubelskiego wyznaczył **316 obwodów łowieckich**⁴³. Na terenie każdego z nich prowadzona jest ocena liczebności zwierzyny na podstawie, której możliwe jest właściwe i racjonalne gospodarowanie populacjami zwierzyny łownej. Obecnie można polować na ponad 30 gatunków zwierząt, które zostały ustalone przez Ministra Środowiska znajdujących się na liście gatunków zwierząt łownych. Na terenie województwa występuje prawie większość tych gatunków, a do najważniejszych zalicza się: zwierzynę grubą (łoś, jeleń szlachetny, daniel, sarna, dzik), zwierzynę drobną (zając, dziki królik, bażant, kuropatwa, dzikie gęsi, dzikie kaczki, łyska, słonka, jarząbek, grzywacz, piżmak) oraz drapieżniki (lis, jenot, borsuk, kuna, tchórz, norka amerykańska, szop pracz, szakal)⁴⁴.

Wg danych GUS ogólna liczba ważniejszych zwierząt łownych w 2022 r. wyniosła 312,3 tys. szt. i zwiększyła się od 2018 r. o 42,8 tys. szt. Spadek nastąpił w przypadku populacji dzików o ponad 51%⁴⁵.

Samorząd Województwa Lubelskiego, w celu poprawy sytuacji w populacji zwierzyny drobnej, opracował **Program odbudowy populacji zwierzyny drobnej w województwie lubelskim w latach 2009-2020 z perspektywą do roku 2030** mający na celu **ograniczenie spadku** liczebności zajęcy i kuropatw oraz wypracował działania umożliwiające odbudowę stanów populacji tych gatunków. Od 2010 r. Program realizowany jest przy wsparciu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie. W ramach realizacji Programu w latach 2010-2023 zostało wsiedlonych 2 320 sztuk zajęcy, oraz 15 757 sztuk kuropatw celem zachowania bioróżnorodności środowiska. W 2023 r. wsiedlono 2 857 sztuk kuropatw do środowiska naturalnego.

⁴³ Uchwała Nr XXVII/450/2021 Sejmiku Woj. Lub. z dn. 13 lipca 2021 r. w spr. podziału województwa lubelskiego na obwody łowieckie oraz zaliczenia obwodów łowieckich do kategorii zmieniona Uchwałą Nr XXXVII/584/2022 Sejmiku Woj. Lub. z dn. 22 czerwca 2022 r.

⁴⁴ <https://www.lubelskie.pl/lowiectwo-i-ochrona-zwierzat/>

⁴⁵ GUS BDL.

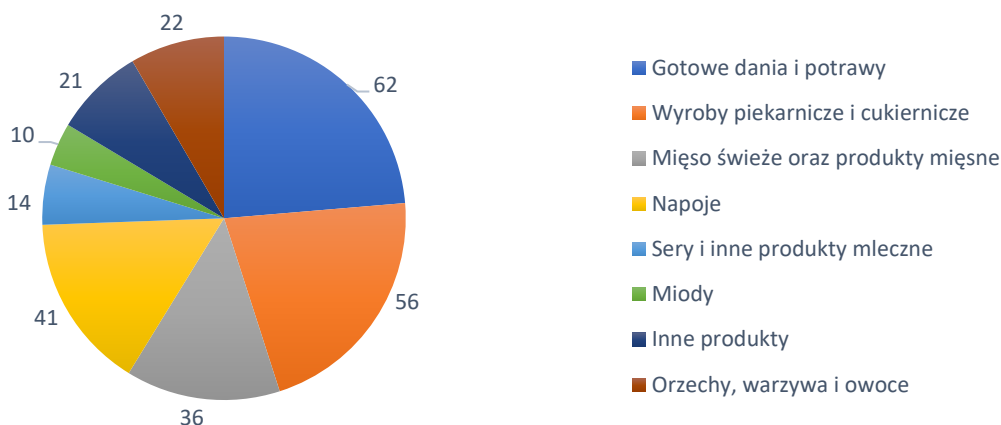
Zgodne z ustawą Prawo łowieckie Zarząd Województwa **odpowiada** za **szkody** w uprawach i płodach rolnych wyrządzone przez dziki, łosie, jelenie, daniela i sarny na terenach nie wchodzących w skład obwodów łowieckich oraz za łosie na obwodach polnych, gdzie odszkodowania za wyrządzone szkody łowieckie wypłacane są ze środków budżetu państwa. W 2023 r. rozpatrzono 619 takich wniosków.

Promocja produktów regionalnych

Do działań związanych z prowadzeniem **Listy Produktów Tradycyjnych (LPT)** zobowiązani są marszałkowie województw, którzy przyjmują i oceniają wnioski o rejestrację produktów. LPT zawiera wykaz produktów rolnych, środków spożywczych i napoi spirytusowych, których jakość lub wyjątkowe właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych metod produkcji, czyli takich, które wykorzystywane są od co najmniej 25 lat.

Na koniec 2023 r. na liście znajdowały się **262 wpisy** z terenu województwa lubelskiego, z czego 24% stanowiły gotowe dania i potrawy, 21% wyroby piekarnicze i cukiernicze, 16% napoje, 14% produkty mięsne, 8% orzechy, nasiona, warzywa i owoce, 8% inne produkty, 5% produkty mleczne (Wykres 8)⁴⁶.

Wykres 7 Zróżnicowanie produktów z Listy Produktów Tradycyjnych

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych MRiRW w 2023 r.

W 2023 r. na Ministerialną Listę Produktów Tradycyjnych wpisano 10 produktów z Lubelszczyzny. Wpisano produkty będące wizytówką województwa lubelskiego: wigilijny karp w galarecie, lody piaseckie, syrop z pigwowca, trunek z płatków chabru, grzyby po wiejsku, prażniak buraczany ciechański, baranowska zupa pęczak z grochem i pyzami, masło z niepasteryzowanej śmietany z Ludwinowa, kisielica skierbieszowska z kluseczkami z mąki orkiszowej, jabłka fajslawickie. Region posiada **1 miejsce** w klasyfikacji województw pod kątem ilości potraw i produktów wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych.

Natomiast **produktami wpisanymi do rejestru** Chronionych Nazw Pochodzenia, Chronionych Oznaczeń Geograficznych i Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności pochodzącymi z województwa lubelskiego są: cebularz lubelski, wiśnia nadwiślanka oraz trójniak staropolski tradycyjny⁴⁷.

⁴⁶ Lista produktów tradycyjnych - Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi - Portal Gov.pl (www.gov.pl)

⁴⁷ Wykaz producentów ChNP, ChOG, GTS - Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych – Portal Gov.pl (www.gov.pl)

W 2023 roku nadano **2 certyfikaty** zgodności/świadectwa jakości dla cebularza lubelskiego. Otrzymały je FIRMA POLA Karol Krzyszczak w Stasinie oraz Piekarnia EMARK s.c. Grażyna Wiurkiewicz-Jurycka, Marek Jurycki, Marcin Jurycki w Bychawie.

Samorząd Województwa prowadził działalność edukacyjną, informacyjną, a także w zakresie promocji wysokiej jakości żywności tradycyjnej, ekologicznej oraz przetwórstwa rolno – spożywczego wspierając w 2023 r. **ponad 20 wydarzeń, warsztatów i szkoleń**, w tym konkursów dotyczących produktów tradycyjnych i regionalnych.

Samorząd WL **wspierał** lokalne społeczności tj.: **Koła Gospodyń Wiejskich**, organizując cykl konkursów pn.: Kobieta Przedsiębiorcza (który jest nową odsłoną konkursu Kobieta Gospodarna Wyjątkowa). W województwie koła gospodyń wiejskich działają bardzo prężnie, wspierając rozwój przedsiębiorczości oraz aktywnie działając na rzecz środowisk wiejskich. Rozwijają kulturę ludową lokalną i regionalną, podtrzymując polskie wielowiekowe tradycje.

W regionie lubelskim działa **1 533 kół gospodyń wiejskich**, co daje **3 miejsce** w Polsce⁴⁸. Działalność ta wpisuje się w zadania SRWL 2030 na rzecz wspierania aktywności mieszkańców wsi. Konkursy organizowane przez Departament Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWL oraz Krajową Sieć Obszarów Wiejskich były przedmiotem dużego zainteresowania ze strony społeczności lokalnej. W 2023 r. odbyły się dwie imprezy plenerowe dotyczące promocji jakości życia na wsi i obszarów wiejskich, promocji produktów tradycyjnych i regionalnych, wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich oraz aktywizacji mieszkańców wsi.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania zrealizowane w 2023 r. dotyczących **rolnictwa i obszarów wiejskich** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr III).

⁴⁸ Stan na 16.10.2023 r.

4.5. Obszar: PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Stan zagospodarowania obszaru województwa jest konsekwencją decyzji podejmowanych na różnych poziomach zarządzania rozwojem, w tym przede wszystkim w ramach ustaleń określonych w aktach planowania przestrzennego.

Zgodnie z założeniami Systemu zarządzania rozwojem Polski, dotychczasowy system planowania przestrzennego poddany został głębokiej reformie ukierunkowanej na integrację planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego oraz usprawnienie i poprawę skuteczności procesów planistycznych.

24 września 2023 r. weszły w życie znowelizowane przepisy **ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**, które w ramach pierwszego etapu prowadzonej reformy skoncentrowały się na regulacjach procesu planowania przestrzennego na poziomie lokalnym. Zasadnicza zmiana przepisów dotyczyła wprowadzenia, w miejsce studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, nowego narzędzia planistycznego, tj. **planu ogólnego**, któremu nadano rangę aktu prawa miejscowego. W tym aspekcie należy podkreślić, że dotychczasowe dokumenty studiów gmin zachowują swoją moc do dnia uchwalenia planu ogólnego, nie dłużej jednak niż do 31 grudnia 2025 r.

W odniesieniu do poziomu regionalnego, podstawą kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej pozostają plany zagospodarowania przestrzennego województw, tj. w przypadku województwa lubelskiego **Plan Zagospodarowania Przestrzennego** przyjęty Uchwałą nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dn. 30 października 2015 r. (PZPWL 2015).

■ Stan rozwoju

Aktualny **stan planistyczny województwa lubelskiego** charakteryzuje:

- stała liczba tj. **211 obowiązujących** SUIKZP gmin, przy czym w odniesieniu do **160** z nich przeprowadzono procedurę uzgodnienia z obowiązującym PZPWL 2015 (pozostałe uchwalono przed 30 października 2015 r.);
- **4 miejsce w kraju** pod względem udziału **powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP)** w powierzchni województwa ogółem, która kształtuje się na poziomie przekraczającym 57%,

Planowanie przestrzenne w regionie w 2022 r.:

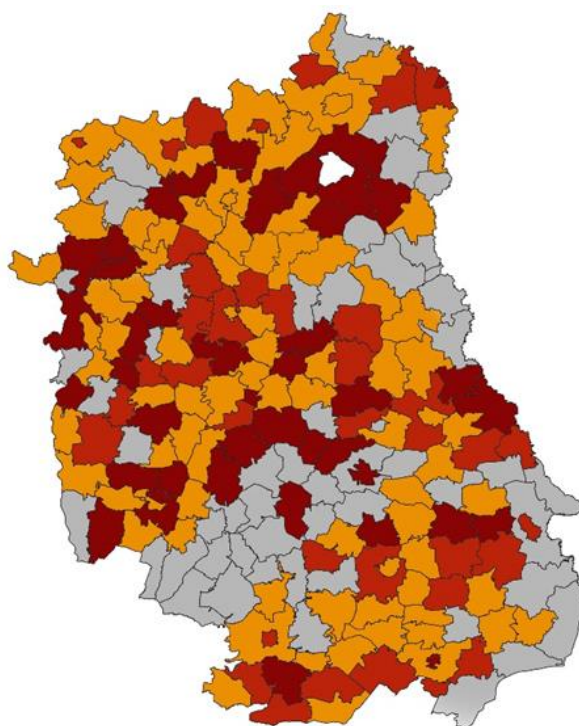
- **57,4%** – pokrycie województwa obowiązującymi MPZP
- **160** gmin posiada SUIKZP uzgodnione z obowiązującym PZPWL 2015

Główne kierunki zmian zagospodarowania regionu dotyczą:

- zabudowy mieszkaniowej
- zabudowy usługowej i usługowo-produkcyjnej
- terenów przemysłowo-składowych
- obszarów rolniczych
- terenów pod OZE i rozwój infrastruktury technicznej

- duża aktywność samorządów lokalnych w zakresie sporządzania MPZP – w latach 2018-2022 odnotowano **30%** wzrost liczby obowiązujących MPZP, tj. z **1 590** dla powierzchni **1,42 mln ha** w 2018 r. do **2 064 MPZP** dla powierzchni **1,44 mln ha** w roku 2022;
- **relatywnie duże zapotrzebowanie na nowe tereny inwestycyjne:**
 - wzrost o **8,2%** powierzchni terenów wskazanych w studium **do zmiany przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze** z **22,6 tys. ha** w 2018 r. do **24,6** w roku 2022;
 - wzrost o **206%** powierzchni terenów wskazanych w studium **do zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne** z **1,3 tys. ha** w 2018 r. do ponad **2,6 tys. ha** w 2022 r.

Mapa 9 Stopień aktualności SUIKZP przedłożonych do uzgodnienia ZWL

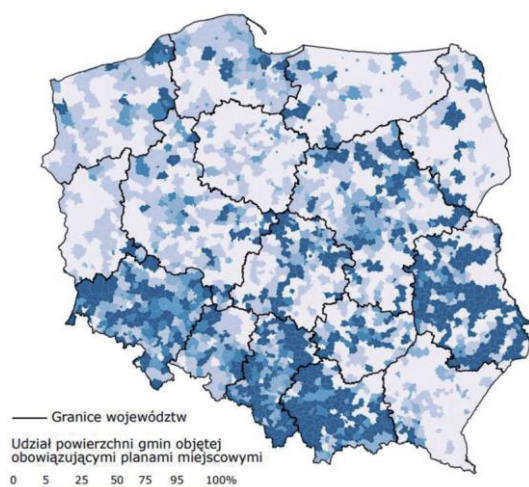

- SUIKZP uzgodnione w 2023 r.
- SUIKZP uzgodnione w 2022 r.
- SUIKZP uzgodnione w okresie 2016-2021
- SUIKZP uzgodnione przed zmianą PZPWL w 2015 r.

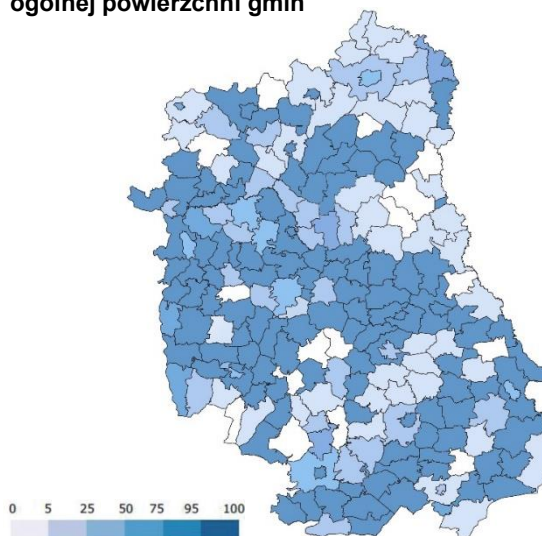
Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Zróżnicowanie wewnątrzregionalne pod względem **udziału powierzchni objętej obowiązującymi MPZP** w powierzchni gmin (Mapa 11) cechuje się wyraźnie większą aktywnością gmin w powiatach położonych w centralnej części województwa, w tym: lubelskim, łęczyńskim, świdnickim, ryckim, puławskim, opolskim i chełmskim.

Mapa 10 Udział powierzchni gmin objętych MPZP (stan na lipiec 2022 r.)

Mapa 11 Udział powierzchni objętej MPZP w ogólnej powierzchni gmin

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie danych BDL, 2024 r.

■ Realizowane działania

W ramach prowadzonej w 2023 r. regionalnej polityki rozwoju, Zarząd Województwa Lubelskiego realizował pięć podstawowych zadań, które obejmowały przede wszystkim:

- **wdrażanie ustaleń PZPWL 2015** na poziomie lokalnym w ramach procedury uzgadniania i opiniowania projektów lokalnych dokumentów planistycznych oraz decyzji lokalizacyjnych (o warunkach zabudowy, o lokalizacji inwestycji celu publicznego);
- **wdrażanie terytorialnego wymiaru SRWL 2030** w ramach opiniowania ustaleń i rekomendacji, dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie;
- waloryzację krajobrazową przestrzeni województwa w ramach **prac nad Audytem krajobrazowym województwa lubelskiego**;
- przygotowanie **raportu monitoringowego Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku**;
- aktywny udział w procesie konsultacji **nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (poziom regionalny)**, procedowanej przez Ministerstwo Rozwoju i Technologii.

Dokumenty strategiczne w polityce rozwoju WL:

- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL 2015)

Wdrażanie ustaleń Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

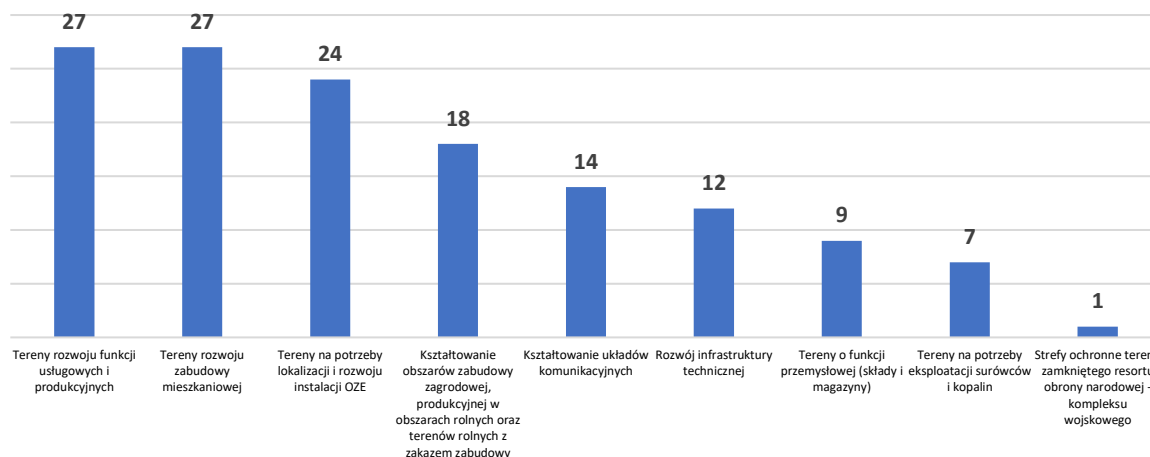
W ramach wdrażania ustaleń PZPWL 2015, w 2023 r. Zarząd Województwa Lubelskiego:

- zgłosił **215 wniosków do projektów lokalnych dokumentów planistycznych**, w tym:
 - **37** do projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
 - **178** do projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- dokonał **oceny zgodności lokalnych polityk rozwoju przestrzennego z polityką regionalną**, w tym:
 - **58** projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie zgodności z ustaleniami PZPWL 2015,
 - **242** projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie zgodności z zadaniami Samorządu Województwa Lubelskiego.

Wśród kierunków zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gmin podlegających uzgodnieniu z regionalną polityką rozwoju przestrzennego **dominowały** (Wykres 9):

- kształtowanie obszarów zabudowy mieszkaniowej,
- kształtowanie terenów rozwoju funkcji usługowych (w tym usług publicznych) i produkcyjnych,
- lokalizacja urządzeń wytwarzających energię z OZE.

Wykres 8 Główne kierunki zmian w zagospodarowaniu przestrzennym woj. lubelskiego w 2023 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie analiz projektów zmian SUiKZP przedłożonych do uzgodnień ZWL, 2024 r.

W konsekwencji ustaleń lokalnych dokumentów planistycznych, w 2023 r. na terenie województwa lubelskiego nastąpiły nieznaczne zmiany w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów:

- **zwiększyła się powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych**, która wyniosła 1 055,8 km² (4,2% powierzchni województwa), w tym:

- terenów mieszkaniowych – 140,2 km²,
- terenów przemysłowych – 48,6 km²;
- **zwiększyła się powierzchnia terenów pod drogami, która** wyniosła 634,4 km².

W odniesieniu do **proponowanych** w 2023 r. zmian w zagospodarowaniu przestrzennym realizowanych w trybie **decyzji administracyjnych**, Zarząd WL wyraził stanowisko w ramach:

- uzgodnienia **173** projektów decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, w tym przede wszystkim dotyczących rozbudowy sieci infrastruktury technicznej i drogowej,
- uzgodnienia **38** projektów decyzji o warunkach zabudowy,
- wyrażenia **188** opinii dotyczących inwestycji realizowanych na podstawie przepisów szczególnych (tzw. specustaw), w tym:
 - **151** opinii w zakresie realizacji inwestycji drogowych,
 - **3** opinie dotyczące realizacji inwestycji mieszkaniowych,
 - **32** opinie w sprawie Gminnych Programów Rewitalizacji (co jest efektem uruchomienia dotacji na działania rewitalizacyjne w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027 – Priorytet 11: Rozwój zrównoważony terytorialnie),
 - **2** opinie dotyczące inwestycji w zakresie sieci przesyłowych.

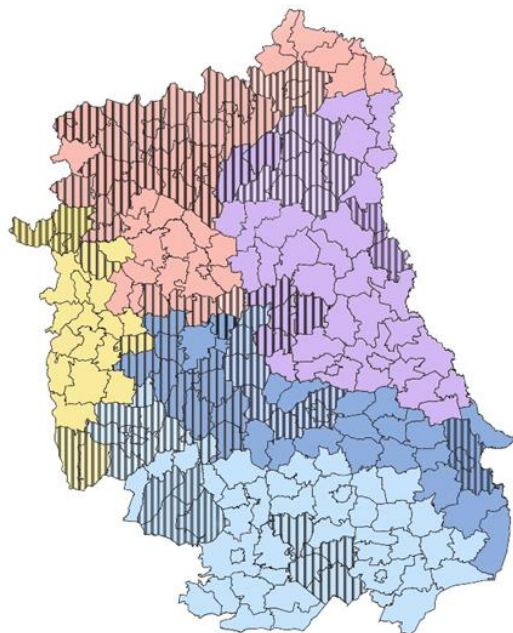
Wdrażanie terytorialnego wymiaru SRWL 2030

Wdrażanie terytorialnego wymiaru SRWL 2030 ukierunkowane jest na zapewnienie spójności polityk rozwojowych prowadzonych na poziomie lokalnym, ponadlokalnym i regionalnym. W 2023 r., Zarząd WL wyraził **opinie** oraz sformułował **rekomendacje** w zakresie uwzględnienia ustaleń SRWL 2030 dla **84 samorządów**, w odniesieniu do:

- **19 projektów** Strategii Rozwoju Gmin,
- **9 projektów** Strategii Rozwoju Ponadlokalnego (65 gmin).

Od roku 2021, tj. od uchwalenia obowiązującej SRWL 2030, Zarząd WL **zaopiniował** łącznie **strategie rozwoju lokalnego i ponadlokalnego** dla **150 samorządów** z województwa lubelskiego (Mapa 12, Mapa 13), w efekcie czego **17** jednostek samorządowych uchwaliło **strategię rozwoju gminy**, natomiast **44** samorzady przyjęły **strategie rozwoju ponadlokalnego**.

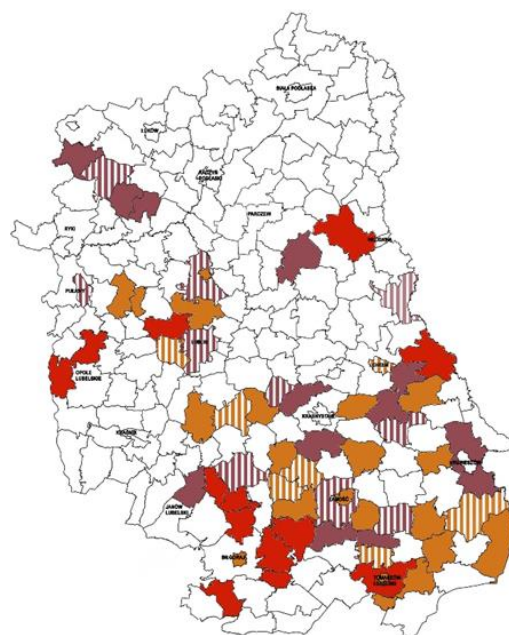
Mapa 12 Gminy posiadające strategie rozwoju ponadlokalnego opiniowane przez ZWL w latach 2021-23 w kontekście OSI

- OSI Podlaski
- OSI Polesie
- OSI Powiśle
- OSI Żywicielski
- OSI Rztocze
- SRP opiniowane w 2021, 2022 i 2023 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Mapa 13 Projekty strategii gminnych opiniowane przez ZWL w latach 2021-2023

- SRG opiniowane w 2021 r.
- SRG opiniowane w 2022 r.
- SRG opiniowane w 2023 r.
- Uchwalone SRG

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Prace nad Audytem krajobrazowym województwa lubelskiego

Trwający od 2019 r. złożony **proces przygotowania Audytu krajobrazowego województwa lubelskiego** obejmował wiele etapów prac, w ramach których wyodrębniono typy krajobrazów występujących w regionie, dokonano oceny ich wartości, a także zidentyfikowano najważniejsze zagrożenia dla ich zachowania.

Tabela 4 Zakres prac na Audytem krajobrazowym województwa lubelskiego w latach 2019-2023

Rok	Zakres prowadzonych prac
2019	<ul style="list-style-type: none"> • delimitacja krajobrazów indywidualnych
2020	<ul style="list-style-type: none"> • weryfikacja granic krajobrazów, • klasyfikację typologiczną krajobrazów, • zebranie i opracowanie danych do charakterystyki krajobrazów w zakresie cech, analitycznych przyrodniczych i kulturowych,
2021	<ul style="list-style-type: none"> • ocena zidentyfikowanych krajobrazów, • identyfikacja krajobrazów priorytetowych w obrębie krajobrazów indywidualnych,
2022	<ul style="list-style-type: none"> • wskazanie zagrożeń dla możliwości zachowania wartości krajobrazów priorytetowych oraz wartości krajobrazów w obrębie rezerwatów przyrody, parków narodowych i krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu, • sformułowanie rekomendacji i wniosków dotyczących kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych.
2023	<ul style="list-style-type: none"> • sformułowanie rekomendacji i wniosków dotyczących kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych (kontynuacja prac) • określenie lokalnych form architektonicznych zabudowy dla krajobrazów priorytetowych

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Prowadzone w 2023 r. prace koncentrowały się na:

- formułowaniu rekomendacji i wniosków dla **1091 krajobrazów** (w tym 132 krajobrazów priorytetowych), a następnie opracowaniu **Kart Rekomendacji Krajobrazu**,
- identyfikacji **lokalnych form architektonicznych zabudowy** dla krajobrazów priorytetowych.

Spośród **132** krajobrazów priorytetowych wskazanych w województwie lubelskim wybrano **6** na terenie, których znajdują się miejscowości z zachowanym czytelnym historycznym układem przestrzennym oraz dużym nagromadzeniem obiektów budowlanych o zbliżonych cechach architektonicznych (wpisanych do rejestru lub ewidencji zabytków). W miejscowościach tych wyznaczono łącznie **8 obszarów wyróżniających się lokalną formą architektoniczną**. W miejscowościach Lubartów i Opole Lubelskie wytyczono po 2 obszary w obrębie jednego krajobrazu priorytetowego, w pozostałych po jednym.

Tabela 5 Wykaz miejscowości wyróżniających się lokalną formą architektoniczną zabudowy

Lp.	Kod krajobrazu	Miejscowość	Podtyp krajobrazu	Liczba obszarów
1	06-343.11-34	Janowiec	9a	1
2	06-318.97-18	Jeziorzany	9a	1
3	06-318.96-C2	Kock	9a	1
4	06-318.98-49	Lubartów	9a	2
5	06-343.12-19	Nałęczów	9a	1
6	06-343.14-13	Opole Lubelskie	9a	2

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi **polityki rozwojowe** oraz zadania zrealizowane w 2023 r. **w obszarze planowania przestrzennego** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.6. Obszar: OCHRONA PRZYRODY I ŚRODOWISKA

Województwo lubelskie charakteryzuje się znaczącymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi oraz stosunkowo dobrym stanem środowiska. Działania podejmowane w celu **ochrony przyrody i środowiska** regionu obejmują przede wszystkim:

- **zachowanie** walorów przyrodniczych i krajobrazowych **systemu obszarów chronionych**,
- **poprawę** lub **utrzymanie stanu** poszczególnych **komponentów środowiska**,
- **racjonalne wykorzystanie** zasobów środowiska.

■ Stan ochrony przyrody

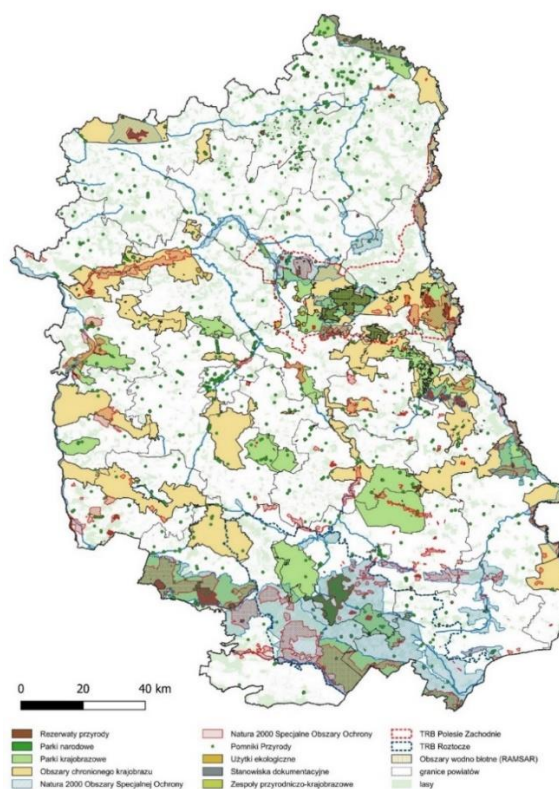
Wyznaczony w regionie **system obszarów chronionych** od lat nie ulega znaczącym zmianom zarówno pod względem liczby i rodzajów form, jak również ich powierzchni. Formy ochrony przyrody zajmują łącznie ponad **22,7% powierzchni województwa** (bez obszarów Natura 2000). Powierzchnia obszarów prawnie chronionych na 1 mieszkańca wynosi **0,28 ha**.

Na system obszarów chronionych Lubelszczyzny składają się **2 parki narodowe**: Poleski i Roztoczański o łącznej powierzchni 18 242,7 ha, **17 parków krajobrazowych** (9,2% pow. woj.), **17 obszarów chronionego krajobrazu** (11,9% pow. woj.). W 2023 r. ustanowiono **nowy rezerwat przyrody Mięćmierz** na terenie gminy Kazimierz Dolny. Obecnie liczba **rezerwatów przyrody** wynosi **89**, wśród których dominują rezerваты leśne, torfowiskowe i faunistyczne. System uzupełniają użytki ekologiczne (244), zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (7), stanowiska dokumentacyjne (4) oraz pomniki przyrody (1451)⁴⁹.

Ponadto, w ramach europejskiej sieci obszarów **NATURA 2000**, na terenie województwa lubelskiego występują **23** obszary specjalnej **ochrony ptaków (OSO)**, które zajmują 13,4% powierzchni ogólnej województwa oraz **101** specjalne obszary **ochrony siedlisk (SOO)** – 6,6% powierzchni ogólnej województwa⁵⁰.

Międzynarodową rangę walorów przyrodniczo – krajobrazowych podkreślają

Mapa 14 Formy ochrony przyrody w woj. lubelskim

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, 2024 r.

⁴⁹ Ochrona środowiska 2023. GUS. Warszawa

⁵⁰ Ochrona środowiska 2023. GUS. Warszawa

2 transgraniczne rezerwy biosfery UNESCO: TRB Polesie Zachodnie obejmujący obszary w Polsce, Białorusi i Ukrainie oraz **TRB Roztocze** obejmujący tereny w Polsce i Ukrainie. Na liście obszarów wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe (tzw. liście Ramsarskiej) znajduje się **Poleski Park Narodowy**.

■ Realizowane działania

W celu zachowania walorów przyrodniczych regionu kluczowe znaczenie mają działania obejmujące:

- **zarządzanie** oraz **racjonalne zagospodarowanie** terenów w obrębie **form ochrony przyrody** podporządkowane zachowaniu walorów przyrodniczych,
- **edukację ekologiczną**.

Samorząd WL sprawuje funkcje nadzorczo - zarządcze nad ochroną przyrody w **17 parkach krajobrazowych** oraz **17 obszarach chronionego krajobrazu w regionie**. Jednostką samorządową odpowiedzialną za realizację działań na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu jest **Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych (ZLPK)**, który swoje zadania realizuje przy pomocy Oddziałów w: Chełmie, Zamościu, Janowie Podlaskim, Janowie Lubelskim i Lubartowie oraz Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Sobieszynie podlegającemu Oddziałowi w Lubartowie.

Fot. 9 Otwarcie nowej ścieżki przyrodniczo-histerycznej Nad Sopotem na terenie PK Puszczy Solskiej

Źródło:

<https://parki.lubelskie.pl/cache/media/13761/resize/1/1/1000-800.jpg>

System obszarów chronionych w 2023 r.

2 parki narodowe: Poleski PN i Roztoczański PN

17 parków krajobrazowych

17 obszarów chronionego krajobrazu

89 rezerwatów

124 obszarów Natura 2000

2 transgraniczne rezerwy biosfery UNESCO

1 obszar RAMSAR

↔ System Ochrony Przyrody WL ma charakter stały

Działania ZLPK zmierzają do zachowania i ochrony szczególnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych, historycznych środowiska parków krajobrazowych. W tym celu organizuje i prowadzi działalność naukową, dydaktyczną, turystyczną, rekreacyjną oraz administracyjną. W celu właściwego zarządzania obszarami chronionymi dyrektor ZLPK sporządza **Plan ochrony dla parku krajobrazowego** na okres 20 lat.

W województwie lubelskim **cztery parki krajobrazowe** posiadają obowiązujące **plany ochrony**: **PK Lasy Janowskie** (obowiązuje do czerwca 2025 r.), **Kazimierski PK**, **Nadwieprzański PK** oraz **Szczebrzeszyński PK** (obowiązuje do 2042 r.)⁵¹.

ZLPK realizuje działania z zakresu **edukacji przyrodniczej** w szkołach i wśród miejscowego społeczeństwa, a także promuje wartości przyrodnicze, historyczne, kulturowe i turystyczne parków krajobrazowych. Działania edukacyjne mają różnorodną formę, tj.: zajęcia w placówkach oświatowych, zajęcia w terenie, konkursy oraz wydarzenia i akcje edukacyjne. W 2023 roku z ww. **form edukacji** skorzystało łącznie **12,6 tys.** osób.

■ Stan zachowania bioróżnorodności

Ważną rolę w zachowaniu różnorodności biologicznej regionu odgrywają lasy. W 2022 r. **grunty leśne** w województwie lubelskim zajmowały powierzchnię **597,8 tys. ha**. **Lasy** zajmowały obszar **589,2 tys. ha**, co stanowiło **23,5%** powierzchni województwa (lesistość – 14 miejsce w Polsce). W strukturze własnościowej lasów przeważają **las publiczne**, które stanowiły **58,8% ogólnej powierzchni lasów**, w tym w zarządzie Lasów Państwowych znajdowało się 94,9% lasów publicznych. **Lasy prywatne** zajmowały **242,7 tys. ha (41,2% lasów województwa)**. W województwie lubelskim w 2022 r. na jednego mieszkańca przypadało **0,29 ha lasów**⁵².

Fot. 10 Widok z Rezerwatu Skarpa Dobrska na rzekę Chodelkę

Źródło: M. Kozieł DSiR UMWL, 2023 r.

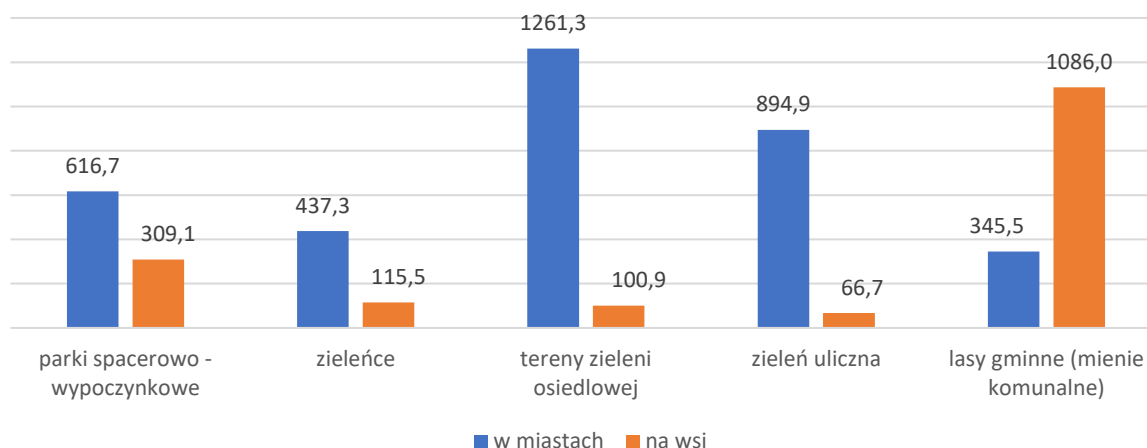
Istotne znaczenie dla zachowania bioróżnorodności oraz jakości życia mieszkańców mają **tereny zieleni**⁵³. W 2022 r. łączna powierzchnia zajmowana przez: parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej, zieleń uliczną, cmentarze oraz lasy gminne wyniosła **6562,40 ha** (wzrost o 2,4% w stosunku do 2018 r.). (Wykres 10).

⁵¹ Stan na dzień 3 kwietnia 2024 r.

⁵² Leśnictwo i łowiectwo w województwie lubelskim w 2022 r. Urząd Statystyczny w Lublinie (stan: 29.12.2023 r.)

⁵³ Tereny zieleni – tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym;

Wykres 9 Tereny zieleni (bez cmentarzy) w miastach i na wsi w województwie lubelskim w 2022 r. [ha]

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

■ Realizowane działania

W celu utrzymania **różnorodności biologicznej** w regionie istotne znaczenie ma:

- **zachowanie terenów leśnych** oraz biologicznie czynnych,
- **ograniczenie wycinania drzew** w terenach miejskich.

Samorząd Województwa Lubelskiego uczestniczy w procesie kształtowania zieleni w miastach poprzez **wydawanie zezwoleń** na usunięcie drzew lub krzewów dla miast na prawach powiatu. W 2023 r. wydano łącznie **496 decyzji**, w tym zezwolono na wycięcie 1 150 drzew, a odmówiono usunięcia 113. W celu ograniczenia negatywnego wpływu na bioróżnorodność nakazano **nasadzenie 1 498 nowych drzew**.

Działania w zakresie **zachowania walorów** przyrodniczych regionu wspierane były przez Zarząd WL m.in. poprzez udzielanie wsparcia finansowego w ramach RPO WL 2014-2020. Projekty realizowane były przede wszystkim w ramach **Ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, z którego sfinansowano inwestycje o łącznej wartości **559,5 mln zł** (wartość dofinansowania **UE – 322,5 mln zł**). Na inwestycje z zakresu zachowania różnorodności biologicznej regionu przeznaczono łącznie prawie 20% rozdysponowanych środków.

Stan powietrza (badany w 2022 r.)

Strefa aglomeracja lubelska

- brak przekroczeń w zakresie pyłu PM_{2,5} oraz benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀
- przekroczenie poziomu celu długoterminowego dla ozonu O₃

Strefa lubelska:

- przekroczenie średniorocznego poziomu dopuszczalnego pyłu PM_{2.5} i benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀
- przekroczenie poziomu celu długoterminowego dla ozonu O₃

Zakłady szczególnie uciążliwe dla powietrza

- spadek o **27%** emisji pyłów
- wzrost o **14%** emisji gazów, głównie CO₂

■ Stan jakości i ochrona powietrza

Stan **jakości powietrza** uzależniony jest od ilości substancji zanieczyszczających, na które składają się: **pyły** oraz **gazy**. Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w regionie jest emisja antropogeniczna pochodząca z sektora komunalno-bytowego (benzo(a)piren, pyły PM_{2,5} i PM₁₀, SO_x), z komunikacji (NO_x) oraz z działalności przemysłowej⁵⁴. Całe województwo zostało podzielone na dwie części: strefę aglomeracja lubelska i strefę lubelską. Ocena stanu powietrza za 2022 rok wykazała w strefie lubelskiej przekroczenie średniorocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM_{2,5} oraz przekroczenie średniorocznego poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM₁₀. W strefie aglomeracja lubelska w zakresie wszystkich analizowanych zanieczyszczeń, **nie odnotowano przekroczeń** poziomu dopuszczalnego/docelowego. W obu strefach: strefa lubelska i aglomeracja lubelska został przekroczony poziom celu długoterminowego ozonu O₃.

Na koniec 2022 r. na terenie województwa lubelskiego działało 95 zakładów określanych jako szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza (97 w 2018 r.). Większość zakładów (56) posiadała urządzenia do redukcji zanieczyszczeń pyłowych (58,9%), natomiast tylko 8 zakładów wyposażonych było w instalacje do redukcji zanieczyszczeń gazowych (8,4%). Emisja **zanieczyszczeń pyłowych** z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2022 r. wyniosła **1 050 t**, co stanowiło 5,2% zanieczyszczeń krajowych. Najwięcej zanieczyszczeń pochodziło ze spalania paliw (59,1%). Dzięki podjętym działaniom z zakresu ochrony powietrza emisja zanieczyszczeń pyłowych **zmniejszyła się o 27%** w stosunku do roku 2018.

W 2022 r. emisja **zanieczyszczeń gazowych** ogółem z zakładów szczególnie uciążliwych wyniosła **5 788 tys. t**, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2018 o 14%. Wśród zanieczyszczeń gazowych dominował dwutlenek węgla (99,7%).

Łączny poziom emisji innych gazów (bez CO₂), które według WHO należą do grupy najbardziej szkodliwych dla zdrowia ludzi, uległ obniżeniu o blisko 19%, tj. z **20 399 t** w 2018 r. do **16 662 t** w 2022 r., w tym: a) dwutlenku siarki o ok. 13%, b) tlenu azotu o ok. 13%, c) tlenu węgla o ok. 34%.

Tabela 6 Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w tonach [t]

L.p.	Rodzaj zanieczyszczenia	2018	2022	Zmiana 2018-2022 [%]
1.	Zanieczyszczenia pyłowe, w tym:	1 438	1 050	-27
	pyły ze spalania paliw	762	620	-18,6
2.	Zanieczyszczenia gazowe, w tym:	5 088 064	5 787 664	+14
	dwutlenek siarki	5 907	5 209	-11,8
	tlenek węgla	5 507	3 627	-34,1
	tlenki azotu	6 066	5 367	-11,5
	dwutlenek węgla	5 067 665	5 771 002	+13,9

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2023 r. (stan: 14.06.2023 r.).

⁵⁴ Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubelskim. Raport wojewódzki za rok 2022, GIOŚ, Warszawa.

W 2022 r. w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń powietrza zatrzymano lub zneutralizowano **98,2%** wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych i **90,8%** wytworzonych zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂)⁵⁵.

■ Realizowane działania

Do poprawy stanu powietrza atmosferycznego w regionie przyczyniają się działania obejmujące m.in.:

- **wymianę** przestarzałych **instalacji** do spalania paliw stałych,
- **zmniejszenie zużycia energii** poprzez:
 - **poprawę** efektywności **energetycznej** budynków,
 - **wymianę** oświetlenia ulicznego,
 - rozwój **transportu niskoemisyjnego**.

Mając na uwadze konieczność poprawy jakości powietrza w regionie, w 2021 r. Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął **uchwałę antysmogową**⁵⁶, która zakłada stopniową **wymianę przestarzałych instalacji do spalania paliw stałych** o mocy mniejszej niż 1 MW. Instalacje bezklasowe i klasyfikowane do 1 i 2 klasy powinny zostać wymienione do **2024** roku. Natomiast do 2030 roku wszystkie kotły na paliwa stałe będą musiały spełniać wymagania w zakresie sezonowej sprawności i emisji zanieczyszczeń określone w rozporządzeniu komisji UE 2015/1189. W nowo budowanych budynkach mających dostęp do sieci ciepłowniczej lub gazowej obowiązuje zakaz użytkowania instalacji na paliwo stałe. Jednocześnie zapisy uchwały zakazują stosowania następujących paliw:

- miałów i mułów węglowych, flotokoncentratów oraz mieszanek produkowanych z ich wykorzystaniem;
- węgla brunatnego oraz paliw stałych produkowanych z jego wykorzystaniem;
- węgla kamiennego, który nie spełnia któregokolwiek z wymagań określonych prawem, oraz paliw stałych produkowanych z jego wykorzystaniem;
- biomasy, której wilgotność przekracza 20%.

W celu zapobiegania zjawisku smogu, którego głównym źródłem jest niska emisja, mieszkańcy oraz przedsiębiorcy uczestniczą w programach realizowanych przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska, w tym w programie **Czyste Powietrze** wdrażanym przez WFOŚiGW w Lublinie. W 2023 r. zawarto łącznie **11,4 tys. umów** na kwotę **711,4 mln zł**.

Szacuje się, że w **2023 r.** realizacja Programu spowodowała **ograniczenie** w regionie **zużycia energii końcowej** na poziomie **96,6 GWh/r**, co umożliwiło ograniczenie emisji m.in. CO₂, SO₂, pyłów PM10 i PM2,5 i benzo(a)pirenu. Dzięki aktywności mieszkańców województwa, w ramach programu Czyste Powietrze, wymieniono **5 219** nieefektywnych źródeł ciepła⁵⁷.

⁵⁵ BDL GUS, 2023 (stan: 14.06.2023 r.).

⁵⁶ Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXIII/388/2021

⁵⁷ Sprawozdanie z działalności WFOŚiGW w Lublinie za 2023 r.

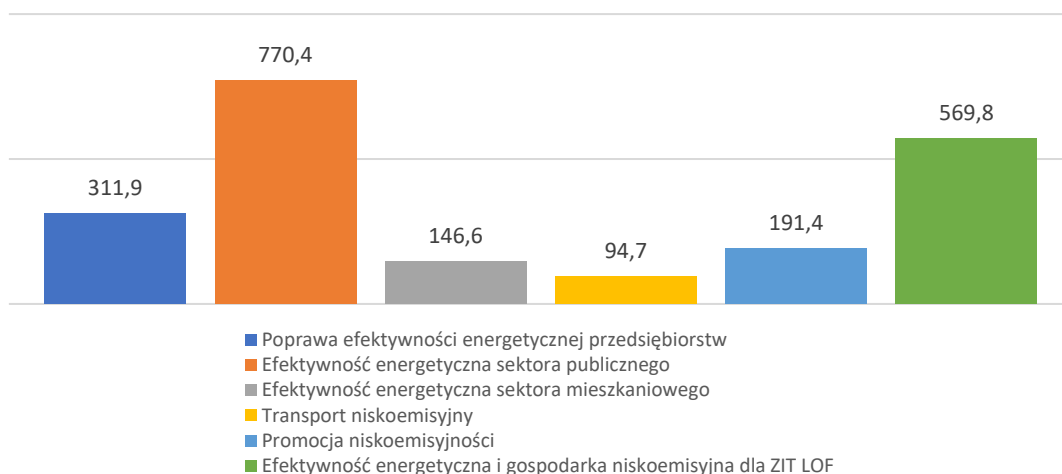
Tabela 7 Efekty ekologiczne programu Czyste Powietrze w województwie lubelskim w 2023 r.

Ograniczenie emisji	Jednostka	Efekty
SO ₂	Mg/rok	267
pył PM10	Mg/rok	134,2
pył PM2,5	Mg/rok	60,9
benzo(a)piren	Mg/rok	0,1
CO ₂	Mg/rok	28 781,4

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie sprawozdania z działalności WFOŚiGW w Lublinie za 2023 r.

W ramach RPO WL 2014-2020 Zarząd WL udzielił wsparcia dla projektów zmierzających do ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza poprzez **poprawę efektywności energetycznej** budynków, **wymianę oświetlenia** oraz **transport niskoemisyjny**. Inwestycje uzyskały wsparcie przede wszystkim w ramach priorytetu Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna. Zrealizowano **674 projektów** o łącznej wartości **2,085 mld zł**, w tym 1,196 mld zł dofinansowania ze środków UE. Główny nacisk położono na poprawę efektywności energetycznej **sektora publicznego oraz mieszkaniowego**, poprzez m. in. Termomodernizację budynków, przeznaczając na ten cel ponad 70% wsparcia (Wykres 11).

Wykres 10 Wartość projektów z RPO WL 2014-2020 w ramach priorytetu Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna (w mln zł)

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. Listy projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w Polsce w latach 2014-2020 (stan: 2.01.2024)

W ramach współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej w 2023 r. Województwo Lubelskie przystąpiło do projektu **ADAPTO** - Regions adapting to climate change w ramach Programu Interreg Europa 2021-2027, którego celem jest poprawa skuteczności instrumentów polityki regionalnej i lokalnej wspierających adaptację do zmian klimatu ze szczególnym naciskiem na identyfikację i rozwój narzędzi wdrażania i monitorowania.

■ Stan i wykorzystanie wód

Województwo lubelskie posiada **zasoby** eksploatacyjnych **wód podziemnych** na średnim poziomie (7,15% zasobów Polski), które w 2022 r. wyniosły ponad **153 tys. m³/h**. Od lat obserwuje się stopniowy proces odnawiania się zasobów wód podziemnych w regionie na poziomie 1-2% rocznie, co powoduje ich stopniowe zwiększanie – od 2018 r. wzrost o 6,6 tys.

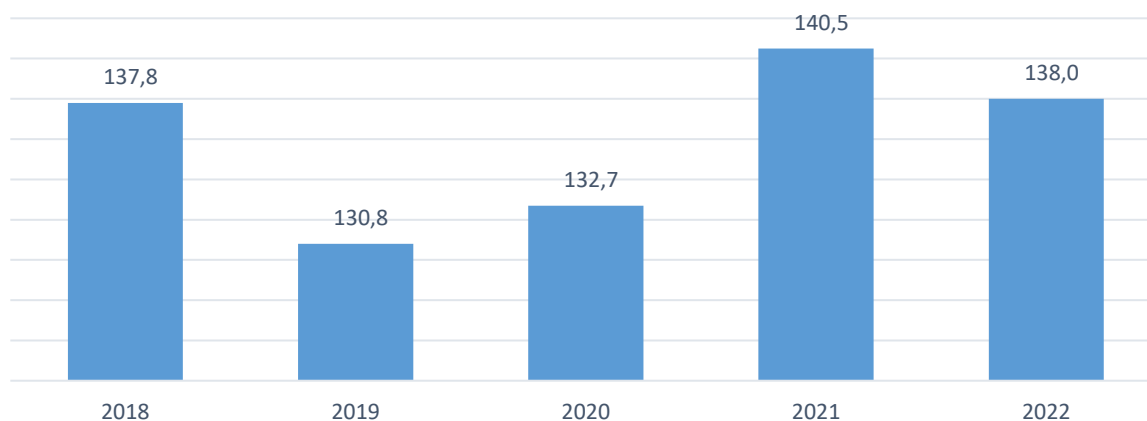
m³/h. Większość ustalonych zasobów eksploatacyjnych zwykłych **wód podziemnych** związana jest z utworami piętra kredowego – 74%, co wyróżnia województwo na tle kraju⁵⁸.

Monitoring jakości wód podziemnych⁵⁹ przeprowadzony w 2022 r. wykazał **dobry stan chemiczny** oraz **dobry stan ilościowy** wód podziemnych występujących na Lubelszczyźnie.

Region posiada dość rzadką sieć rzeczną. Głównymi rzekami województwa są: **Wisła, Bug, Bystrzyca, Huczwa i Krzna**. Duże zaplecze wody stanowi Polesie wraz z **68 jeziorami** Równiny Łęczyńsko – Włodawskiej. Sieć wodną województwa stanowią 352 jednolite części wód powierzchniowych (jcwp) rzecznych (196 naturalnych, 156 sztucznych i silnie zmienionych), w tym jeden zbiornik zaporowy, których zlewnie przyporządkowane są regionom wodnym: Górnej – Wschodniej Wisły, Środkowej Wisły i Bugu. W ramach PMS⁶⁰ przeprowadzono **ocenę stanu jcwp** pod kątem stanu/potencjału ekologicznego oraz stanu chemicznego, która wykazała w 111 badanych jcwp zły stan wód⁶¹.

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę dla potrzeb socjalno-bytowych są wody podziemne. Od 2019 r. **pobór wody** na Lubelszczyźnie na potrzeby gospodarki narodowej i ludności zwiększył się o ok. 1,44% i w 2022 roku wyniósł ok. **300,7 hm³**, co stanowi ok. 3,2% poboru krajowego⁶². W 2022 r. na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w województwie lubelskim **zużyto 280,2 hm³ wody**, w tym najwięcej na potrzeby napełniania i uzupełniania stawów rybnych (37,3%) oraz przemysłu (35,8%).

Wykres 11 Średnie zużycie wody na 1 mieszkańca województwa lubelskiego [m3]

Źródło: Oprac. własne na podst. BDL GUS, 2023 r.

Stan wód
(badany w 2020 r.)

- **153 tys. m³/h** – zasoby wód podziemnych
- **JCWPd** – dobry stan wód
- **JCWP** – zły stan wód

⁵⁸ Pergól S., Przybycin M., Regulska M., Wierzbicka K., 2023 – Bilans Zasobów Eksploatacyjnych Wód Podziemnych w Polsce, wg stanu na 31 grudnia 2022 r., Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.

⁵⁹ Jednolite części wód podziemnych (JCWPd).

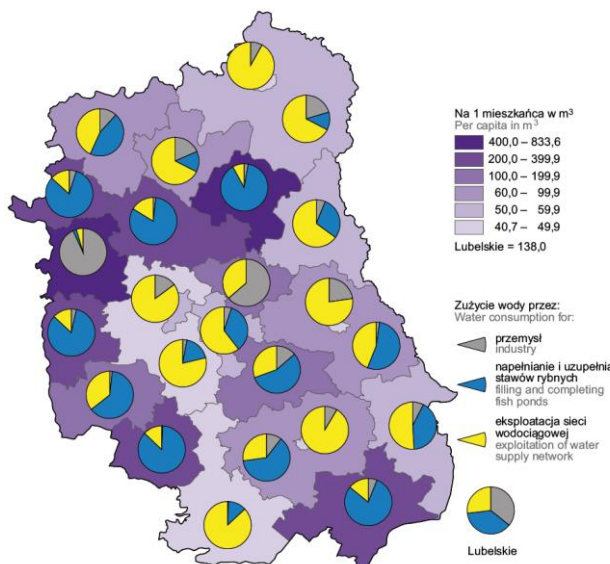
⁶⁰ PMS – Państwowy Monitoring Województwa.

⁶¹ Stan środowiska w województwie lubelskim. Raport 2020, GIOŚ, Warszawa.

⁶² BDL GUS, 2023.

Średnie **zużycie wody na 1 mieszkańca** województwa lubelskiego w 2022 r. wyniosło **138,0 m³** i było znacznie mniejsze niż średnia dla kraju wynosząca 237,2 m³ (Wykres 12). Największą wartość wskaźnik osiągnął dla powiatów: **parczewskiego** (w celu napełniania stawów) i **puławskiego** (na potrzeby przemysłu) (Mapa 15).

Mapa 15 Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2022 r. wg powiatów

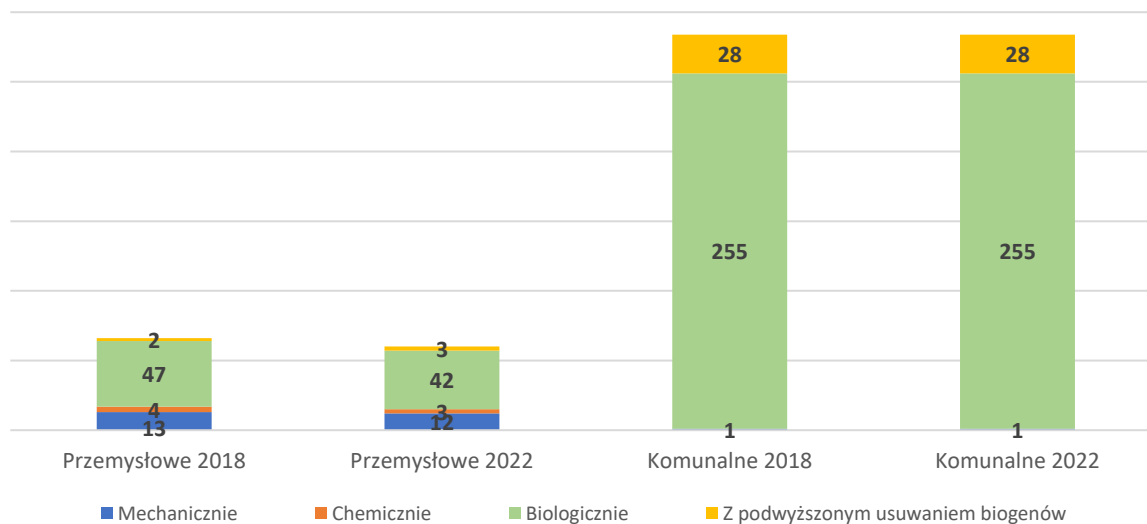

Średnie zużycie wody z sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca w 2022 r. wyniosło **30,2 m³** (w miastach 30,6 m³, a na wsi 29,9 m³)⁶³.

W regionie w 2022 r. funkcjonowały **344 oczyszczalnie ścieków** przemysłowych i komunalnych o łącznej przepustowości **481,3 tys. m³/dobę**, przy czym **82,5%** stanowiły **oczyszczalnie ścieków komunalnych**. W stosunku do 2018 r. nastąpił nieznaczny spadek o 6 liczby oczyszczalni oraz ich przepustowości. Pod względem sposobu oczyszczania ścieków ponad **86,3%** stanowią **biologiczne oczyszczalnie ścieków**.

Źródło: Rocznik statystyczny woj. lubelskiego 2023 r.

Wykres 12 Oczyszczalnie ścieków w województwie lubelskim [w szt.]

Źródło: Oprac. własne na podst. Rocznika statystycznego województwa lubelskiego 2023, GUS Lublin.

⁶³ BDL GUS, 2024.

Fot. 11 Oczyszczalnia Ścieków Hajdów położona we wschodniej części miasta Lublina

Źródło: MPWiK Lublin

Ze względu na wzrost poboru wody, ilość ścieków komunalnych i przemysłowych, wymagających oczyszczenia stale rośnie i w 2022 r. wyniosła **76,9 hm³**, z czego oczyszczonych zostało **99,6%**. Większość z nich (57,1%) była oczyszczona metodą z podwyższonym usuwaniem biogenów (Tabela 8).

Tabela 8 Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzane do wód lub do ziemi na terenie województwa lubelskiego [hm³].

L.p.	Ścieki wymagające oczyszczenia	2018	2022
			73,2
1.	Oczyszczane, w tym:	72,6	76,6
	mechanicznie	13,8	15,2
	chemicznie	1,4	1,7
	biologicznie	17,0	17,3
	z podwyższonym usuwaniem biogenów	40,4	42,4
2.	Nieoczyszczane	0,6	0,3

Źródło: Oprac. własne na podst. BDL GUS, 2024 r.

Ogółem na 1 mieszkańca przypada **36,4 m³** ścieków wymagających oczyszczenia.

Najwięcej ścieków komunalnych i przemysłowych przypadających na 1 mieszkańca wytworzono w powiatach: **puławskim i łęczyńskim**, przy czym większość stanowiły ścieki przemysłowe (Mapa 16).

W celu poprawy stanu wód stale rozbudowywana jest **infrastruktura wodno-kanalizacyjna**. Długość **sieci wodociągowej** w województwie wynosi ok. **22,7 tys. km**, natomiast długość **sieci kanalizacyjnej**, wynosi ok. **7,5 tys. km** (wzrost o prawie 12,2% od 2018 r.). Wyraźnie zaznacza się dysproporcja pomiędzy obszarami miejskimi, których mieszkańcy stanowią **76,3% użytkowników** kanalizacji sanitarnej, a obszarami wiejskimi, gdzie odsetek korzystających z kanalizacji wynosi **23,7%**. Najmniejszy odsetek ludności korzysta z oczyszczalni ścieków w powiatach: **lubelskim i zamojskim** (Mapa 17). Dysproporcje te wynikają przede wszystkim z dużego rozproszenia zabudowy na terenach wiejskich, co utrudnia realizację sieci kanalizacyjnych.

Infrastruktura wodno – kanalizacyjna w 2021 r.

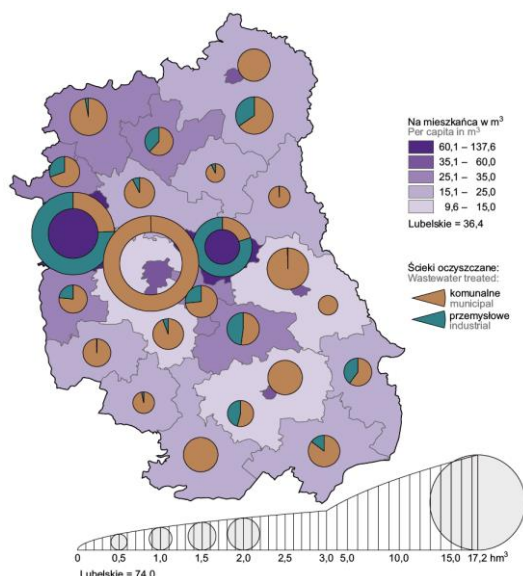
22,7 tys. km – długość sieci wodociągowej

7,5 tys. km – długość sieci kanalizacyjnej

12,2% wzrost długości sieci kanalizacyjnej od 2018 r.

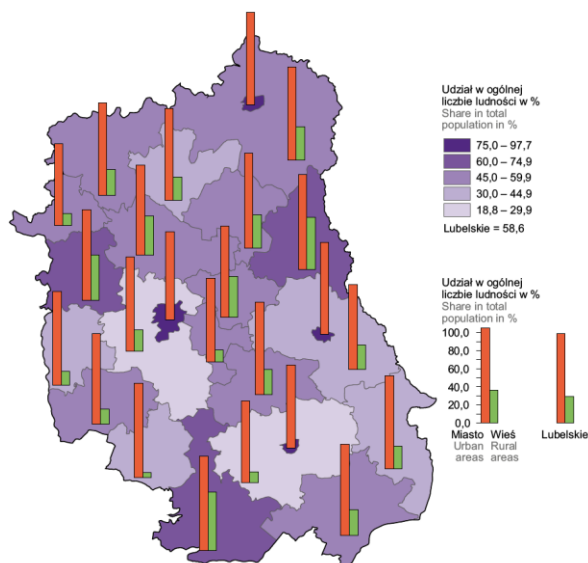
344 oczyszczalnie ścieków

Mapa 16 Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi w 2022 r.

Źródło: Rocznik statystyczny województwa lubelskiego 2023, GUS, Lublin.

Mapa 17 Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w woj. lubelskim w 2022 r.

Źródło: Rocznik statystyczny województwa lubelskiego 2023, GUS Lublin.

■ Realizowane działania

W celu **poprawy i zachowania dobrego stanu wód** podejmowane są działania zmierzające do:

- **racjonalizacji poboru wód podziemnych,**
- ograniczenia emisji zanieczyszczeń wód poprzez **rozbudowę infrastruktury wodno – kanalizacyjnej.**

Samorząd Województwa Lubelskiego wspiera działania zmierzające do poprawy stanu wód, zwiększenia zasobów wodnych oraz zapewnienia dobrej jakości wody do spożycia mieszkańcom regionu, m.in. udzielając dofinansowania w ramach RPO WL 2014-2020 dla inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej. Inwestycje realizowane były przede wszystkim w ramach priorytetu Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, działanie Gospodarka wodno-ściekowa. Łącznie dofinansowano 135 inwestycji o łącznej wartości **478,6 mln zł** (wartość wsparcia z UE – 266,7 mln zł)⁶⁴.

■ Gospodarka odpadami

Stan gospodarki odpadami

Istotny wpływ na stan poszczególnych komponentów środowiska ma właściwie prowadzona **gospodarka odpadami**. Od wielu lat w regionie obserwowany jest stopniowy **wzrost ilości** wytwarzanych **odpadów komunalnych**. W 2022 r. zebrano ich prawie **519 tys.**

⁶⁴ Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w Polsce w latach 2014-2020 (stan: 2.01.2024)

Mg, tj. o 10,5% więcej niż w roku 2018⁶⁵. Proporcjonalnie do ilości zbieranych odpadów **rośnie masa odpadów komunalnych** przypadająca na 1 mieszkańca województwa, która w 2022 r. wyniosła **256 kg** (wzrost o 15,3% od 2018 r.)⁶⁶.

Fot. 12 Nowy PSZOK w Chełmie (kwiecień 2024)

Źródło: fot. UM Chełm

Województwo lubelskie jest **liderem** pod względem ilości **zbieranych selektywnie** odpadów komunalnych. W 2022 r. wskaźnik ten wyniósł prawie **48,5%** (średni udział w kraju 39,9%) (Tabela 9).

Tabela 9 Odpady komunalne w woj. lubelskim w latach 2018-2022 [w tys. t]

L.p.	Wyszczególnienie	2018	2022	
			ogółem	z gosp. domowych
	Odpady komunalne zebrane w tys. t	470,2	519,4	425,1
1.	Zmieszane, w tym:	316,7	267,5	195,7
	miasta	219,4	171,3	116,1
	wieś	97,3	96,2	79,7
2.	Zebrane selektywnie, w tym:	153,5	251,9	229,4
	papier i tektura	11,0	22,8	17,2
	szkło	25,1	35,6	33,5
	tworzywa sztuczne	13,8	35,4	30,6
	metale	1,6	0,3	0,2
	wielkogabarytowe	15,7	21,6	20,8
	biodegradowalne	38,0	82,8	79,2

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2023 r.

W efekcie selektywnej zbiórki odpadów zauważalna jest tendencja do zwiększania ilości odpadów podlegających kompostowaniu (wzrost o 110%), recyklingowi (wzrost o 31,5%) oraz termicznemu przekształcaniu (wzrost o 12,5%) zanim zostaną przekazane na składowisko odpadów (Wykres 14). W 2022 r. **32,1%** odpadów komunalnych (głównie po przetworzeniu) podlegało **składowaniu**. Pozostałą część odpadów przekazano do **termicznego**

Odpady zebrane w 2022 r.

519 tys. Mg – zebrane odpady komunalne

↑ **48,5%** – odpady zebrane selektywnie

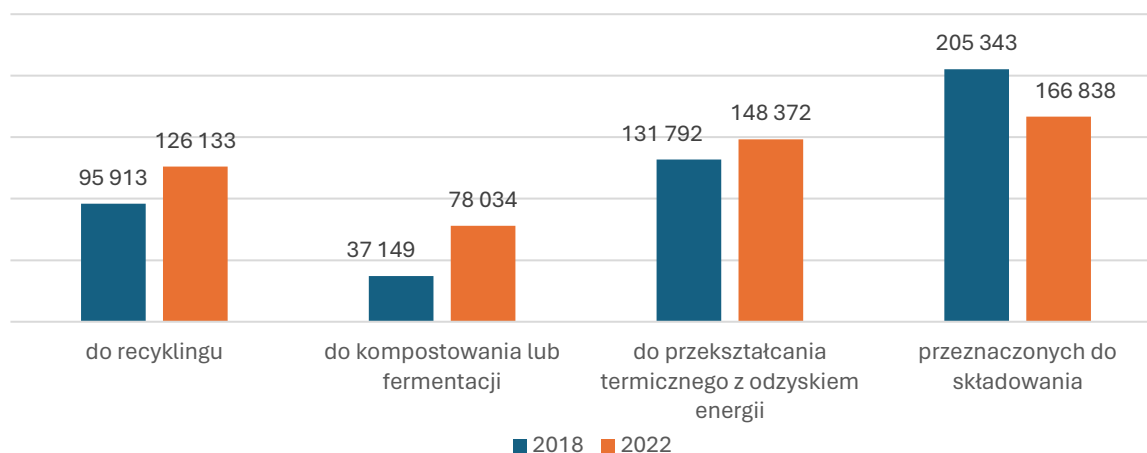
↑ **15,3%** wzrost ilości zebranych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca od roku 2018

⁶⁵ BDL GUS, 2024.

⁶⁶ BDL GUS, 2024.

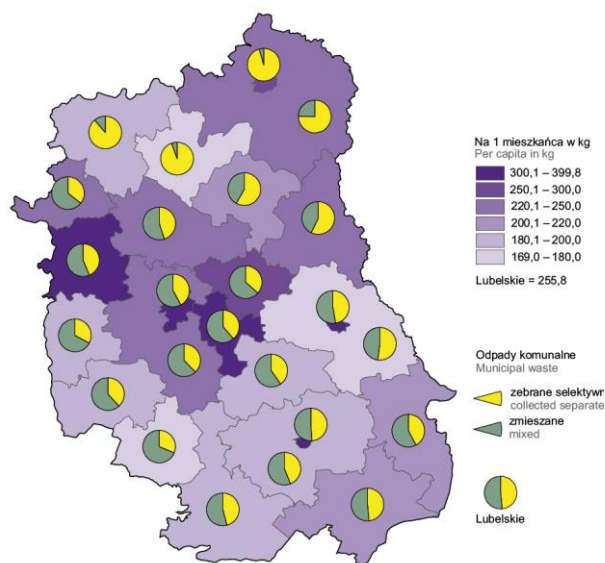
przekształcania z odzyskiem energii – 28,5% oraz recyklingu – 24,3%, a frakcję biodegradowalną do kompostowania lub fermentacji – 15%.

Wykres 13 Masa zebranych odpadów komunalnych z podziałem na sposoby unieszkodliwiania [Mg] w latach 2018-2022

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

Mapa 18 Odpady komunalne zebrane w woj. lubelskim w 2022 r.

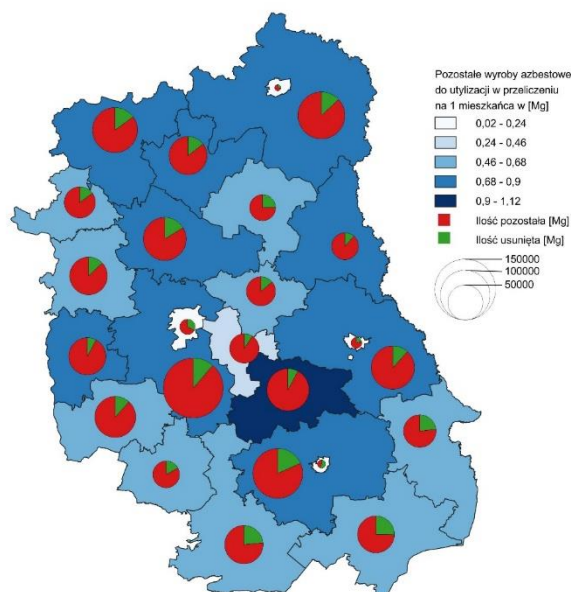
W 2022 roku w województwie lubelskim wytworzono również **5,55 mln Mg** odpadów innych niż komunalne. W odniesieniu do tego rodzaju odpadów obserwowana jest znaczna tendencja malejąca (spadek o 25% w odniesieniu do 2018 r.). Większość wytworzonych w regionie odpadów stanowiły odpady z fizycznej i chemicznej przeróbki kopalin. Na koniec 2022 r. unieszkodliwiono **2,48 mln Mg** odpadów innych niż komunalne, co w odniesieniu do wytworzonych stanowiło **44,8%**⁶⁷.

Źródło: Rocznik statystyczny województwa lubelskiego 2023, GUS Lublin.

⁶⁷ BDL GUS, 2024.

Odrębną grupę stanowią **odpady niebezpieczne**, w tym odpady zawierające **azbest**, których zinwentaryzowana ilość na terenie województwa lubelskiego wynosi **1,25 mln ton**. Wg bazy danych (GeoAzbest) do tej pory unieszkodliwiono ponad **188,2 tys. ton** wyrobów zawierających azbest (na dzień 3.04.2024 r.). W 2023 roku unieszkodliwiono **16,766 tys. ton** odpadów azbestowych. Ocenia się, że do unieszkodliwienia pozostało **1,07 mln ton** odpadów azbestowych, w tym najwięcej w powiatach: **lubelskim i zamojskim** (Mapa 19)⁶⁸

Mapa 19 Poziom unieszkodliwiania odpadów azbestowych [Mg] wg powiatów (stan na kwiecień 2024 r.)

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. <https://esip.bazaazbestowa.gov.pl/raporty.html>

■ Realizowane działania

Działania prowadzone w ramach **gospodarki odpadami** w regionie zmierzające do ograniczenia ich negatywnego wpływu na środowisko oraz zdrowie ludzi obejmują przede wszystkim:

- **organizację systemu** gospodarowania odpadami komunalnymi,
- właściwe **zagospodarowanie odpadów**, w tym niebezpiecznych,
- działania **edukacyjne**.

System gospodarowania odpadami komunalnymi w województwie lubelskim opiera się na funkcjonujących instalacjach komunalnych (IK), obejmujących:

- **14 instalacji** mechaniczno-biologicznego przetwarzania niesegregowanych odpadów komunalnych;
- **15 instalacji** składowania odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania niesegregowanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych⁶⁹.

Ponadto w regionie funkcjonuje **składowisko odpadów przemysłowych** (Grupa Azoty)

⁶⁸ <https://bazaazbestowa.gov.pl/>

⁶⁹ Dane DŚiZN UMWL, 2023 r. https://umwl.bip.lubelskie.pl/index.php?id=1101&action=detail&s&document_id=1424683

oraz **obiekt unieszkodliwiania odpadów wydobywczych** (Lubelski Węgiel Bogdanka). Natomiast odpady zawierające azbest składowane są na **2 składowiskach** zlokalizowanych w miejscowościach Srebrzyszcze (gm. Chełm) oraz Lasy (gm. Kraśnik).

W ramach systemu gospodarowania odpadami prowadzona jest również baza danych o produktach i opakowaniach oraz o gospodarce odpadami **BDO**, zawierająca rejestr podmiotów wprowadzających produkty, produkty w opakowaniach i gospodarujących odpadami. W 2023 r. zweryfikowano i zatwierdzono prawie **2 tys. wniosków** dotyczących **wpisu do BDO**, które przyniosły wpływy do budżetu WL na poziomie ponad **150 tys. zł**. Z kolei z tytułu **opłat recyklingowych i produktowych** (9 882 zweryfikowanych opłat) wpływy wyniosły ponad **150 tys. zł**.

Zarząd Województwa Lubelskiego wspiera działania z zakresu **gospodarowania odpadami** poprzez udzielanie dofinansowania ze środków UE w ramach RPO WL 2014-2020. Inwestycje realizowane były przede wszystkim w ramach Ochrony środowiska i efektywnego wykorzystania zasobów, poprzez działanie Gospodarka odpadami. Dofinansowano **8 projektów** obejmujących: utworzenie PSZOK, wsparcie usuwania wyrobów zawierających azbest, modernizację regionalnych zakładów zagospodarowania odpadów oraz rekultywację składowiska odpadów o łącznej wartości projektów **205,0 mln zł** (wart. wsparcia UE – 128,4 zł)⁷⁰.

Znaczącą rolę we wdrażaniu rozwiązań proekologicznych, wpływających na poprawę stanu komponentów środowiska, ma **podnoszenie świadomości ekologicznej** mieszkańców regionu. W 2023 r. Samorząd WL przeznaczył ponad 1,0 mln zł (środki własne) na **działania promocyjno-edukacyjne**.

■ **Ochrona i wykorzystanie powierzchni ziemi oraz surowców naturalnych**

Stan powierzchni ziemi w województwie lubelskim ocenia się jako bardzo dobry, bowiem tylko ok. **0,125%** jego powierzchni stanowią **grunty zdewastowane** oraz **zdegradowane** wymagające rekultywacji i zagospodarowania (**3 134 ha**). W 2022 r. **zrekultywowano i zagospodarowano 151 ha** gruntów, przy czym w większości (73,5%) na cele rolnicze⁷¹.

Na Lubelszczyźnie występują liczne **złoża surowców**, tj.: węgiel kamienny, gaz i ropa naftowa, kopaliny pospolite: kruszywo naturalne (piaski, żwiry), surowce ilaste (gлина, lessy), glaukonity, bursztyny, torfy czy wapienie. Stopień rozpoznania złóż kopalin w ostatnich latach uległ niewielkim zmianom. Od 2018 r. udokumentowano 1 złożo węgla kamiennego, tj. Sawin I, złożo fosforytów, 5 złóż bursztynów oraz 4 złoża glaukonitów. Nie wszystkie kopaliny mają znaczenie gospodarcze i są eksploatowane.

Kopalnia LW Bogdanka eksploatuje obecnie cztery złoża: Bogdanka, Lubelskie Zagłębie Węglowe - obszar K-3, Lubelskie Zagłębie Węglowe - obszar K-6 i K-7 i Ostrów⁷². W 2023 r. wydobyte węgla kamiennego w kopalni Bogdanka wyniosło 7,05 mln ton⁷³.

⁷⁰ Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w Polsce w latach 2014-2020 (stan: 2.01.2024)

⁷¹ BDL GUS, 2024.

⁷² Bilans złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2022 r., 2023, PIG, PIB, Warszawa.

⁷³ <https://lw.com.pl/aktualnosci/rekordowe-zyski-bogdanki-w-2023>

Fot. 13 Kopalnia LW Bogdanka S.A.

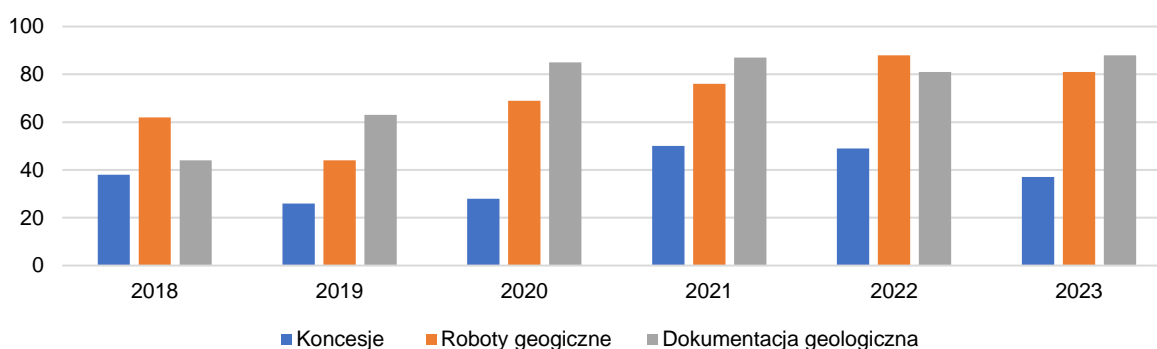
Źródło: <https://ri.lw.com.pl/zrownowazony-rozwoj-bogdanki>

Duże znaczenie w bilansie wydobycia kopalin mają **złoża wapieni i margli** stosowanych w przemyśle cementowym, eksploatowane obecnie z jednego złoża Chełm (9,17% krajowego wydobycia). Region należy również do jednego z najbardziej zasobnych w **torf**. Na terenie województwa znajduje się **11 złóż bursztynów**, zlokalizowanych w rejonie miejscowości: Brzeźnica Leśna, Górka Lubartowska, Leszkowice, Niedźwiada oraz Niedźwiada Kolonia. Wody mineralne lecznicze chlorkowe eksploatowane były z ujęcia Nałęczów II⁷⁴.

■ Realizowane działania

Rozwój budownictwa, a w konsekwencji wzrost zapotrzebowania na surowce mineralne wymaga podejmowania działań w kierunku **racjonalnego wykorzystania** zasobów naturalnych regionu.

Wykres 14 Koncesje i decyzje z zakresu geologii wydane w latach 2018-2022

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych DŚiZN, 2024 r.

Wyrazem zainteresowania przedsiębiorców działalnością wydobywczą są składane wnioski dotyczące uzyskania koncesji lub prowadzenie prac geologicznych. W 2023 r. Marszałek WL wydał **37** decyzji dotyczących **koncesji na wydobywanie kopalin**, a także zatwierdził **88 dokumentacji geologicznych** oraz **81** projektów **robót geologicznych** (Wykres 15). W koncesjach określany jest również sposób rekultywacji wyrobiska, co umożliwi przywrócenie obszaru do użytkowania przyrodniczego lub gospodarczego.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania zrealizowane w 2023 r. w obszarze **ochrony przyrody i środowiska** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

⁷⁴ Bilans złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2022 r., 2023, PIG, PIB, Warszawa.

4.7. Obszar: SPORT i TURYSTKA

4.7.1. Turystyka

Województwo lubelskie posiada zróżnicowane zasoby i walory przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe umożliwiające realizację różnorodnych form turystyki. Pod względem atrakcyjności turystycznej na tle kraju najwyższe wartości wskaźnika w województwie lubelskim uzyskały miasta: Lublin i Zamość oraz powiaty: bialski, biłgorajski, puławski i zamojski (Mapa 20).

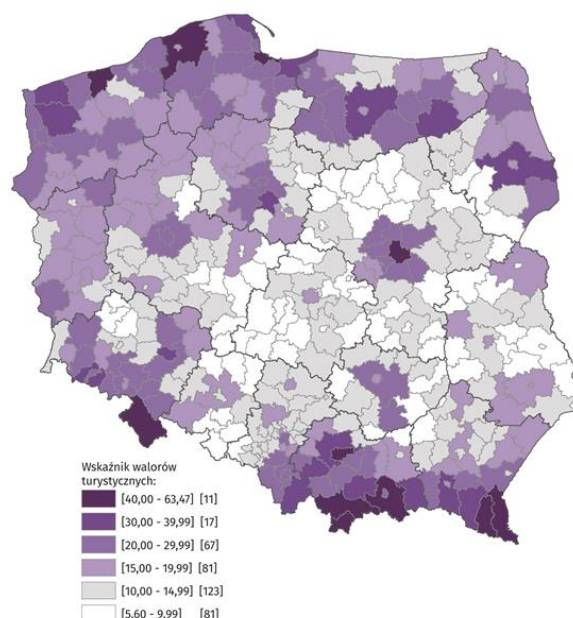
Wybrane obiekty, obszary i elementy dziedzictwa niematerialnego z terenu województwa mają znaczenie także w skali ponadregionalnej. Od 1992 r. na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO znajduje się **Stare Miasto w Zamościu**. Natomiast na Krajowej Liście Dziedzictwa Niematerialnego, prowadzonej przez MKiDN znajdują się 3 wpisy: Perebor – nadbużańskie tradycje tkackie, Zwyczaj dunajowania w Łukowej i okolicach, Brodacz ze Sławatycz – oryginalny zwyczaj pożegnania starego roku.

■ Stan i wykorzystanie infrastruktury turystycznej

W ramach bazy noclegowej funkcjonującej w województwie lubelskim, w 2023 r. funkcjonowało **469 turystycznych obiektów noclegowych** (co stanowi ok. 4% obiektów w Polsce), oferujących łącznie ponad **25,7 tys. miejsc noclegowych**. Wśród obiektów **50%** stanowiły **obiekty krótkotrwałego zakwaterowania**, a około **45% obiekty hotelowe**⁷⁵.

Liczba obiektów noclegowych powróciła już prawie do poziomu z roku 2018, przy czym w stosunku do roku ubiegłego nastąpił wzrost o ponad 6% (Wykres 16).

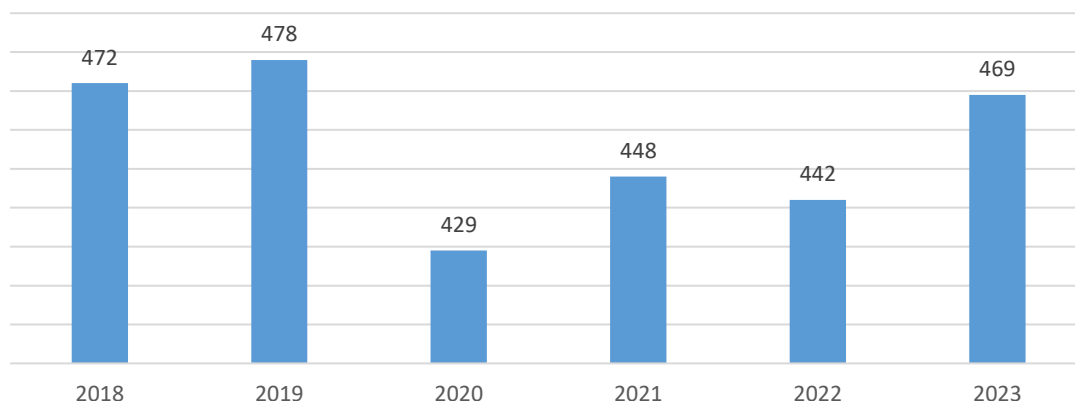
Mapa 20 Wskaźnik atrakcyjności turystycznej uwzględniający otoczenie i poprawkę transgraniczną

Źródło: Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu, GUS, 2023 r.

⁷⁵ <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/wymiary>

Wykres 15 Liczba turystycznych obiektów noclegowych w woj. lub. w latach 2018-2023 r.

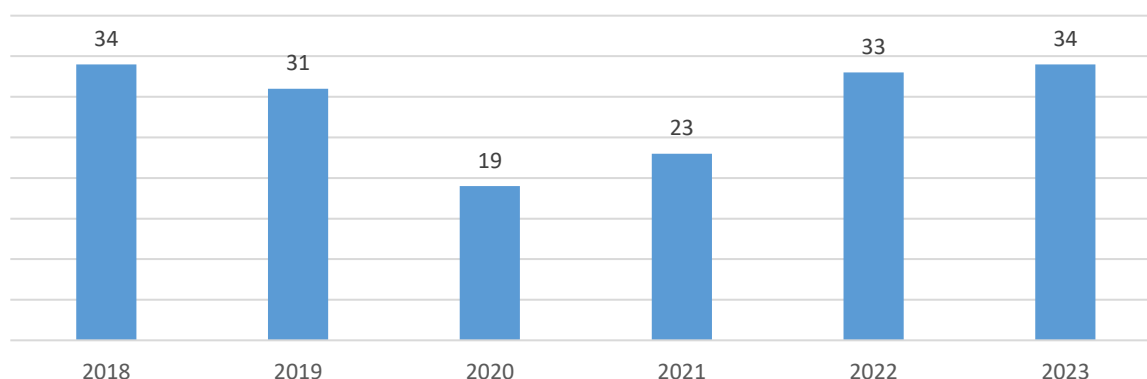
Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL, Lublin 2024 r.

W 2023 roku, spośród wszystkich rodzajów obiektów noclegowych największą grupę stanowiły **hotele (131)**, oferujące łącznie ponad **9,9 tys.** miejsc noclegowych oraz **kwatery prywatne i agroturystyczne (86)** z ponad 1,7 tys. miejsc.⁷⁶

W 2023 r. z noclegów w regionie skorzystało ponad **4,7 mln turystów**, tj. o prawie **50% więcej** niż w roku 2018 r. **Wzrost** o około **15%** zaobserwowano w odniesieniu do ilości **turystów zagranicznych**, korzystających z bazy noclegowej w 2018 roku.

W 2023 roku stopień wykorzystania miejsc noclegowych **utrzymuje się** na takim samym poziomie jak w roku 2018, tj. **34%**. (Wykres 17).

Wykres 16 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w woj. lubelskim (w %)

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL, 2024 r.

Baza noclegowa w 2023 r.

469 turystyczne objekty noclegowe

25,7 tys. miejsc noclegowych

ponad 4,7 mln noclegów udzielonych turystom

34% wykorzystania miejsc noclegowych

⁷⁶ Stan lipiec 2023 r.

Dostęp do atrakcji turystycznych zapewnia **infrastruktura turystyczna**, na którą składają się m.in.: szlaki turystyczne piesze i rowerowe, wyciągi narciarskie, infrastruktura kajakowa.

Poznanie walorów turystycznych Lubelszczyzny umożliwia **86 pieszych szlaków turystycznych** oznakowanych przez PTTK o łącznej długości **4 007 km**. Wśród szlaków turystycznych wyróżnić należy:

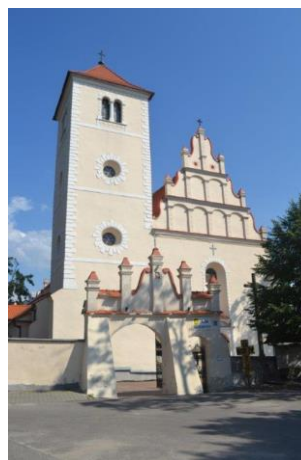
- **Szlak Geoturystyczny Roztocza Środkowego** umożliwiający poznanie wyjątkowego charakteru Roztocza przez pryzmat obiektów geologicznych,
- **Lubelską Drogę św. Jakuba,**
- **Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej,**
- **Szlak Renesansu Lubelskiego** wyznaczony na terenie całego województwa w celu promocji unikalnego dziedzictwa architektury regionu lubelskiego.

Fot. 14 Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kraśniku na szlaku – Lubelska Droga Św. Jakuba

Źródło: <https://www.sanktuarium.krasnik.pl/wirtualny-spacer/>

Fot. 15 Kościół pw. św. Stanisława BM i św. Małgorzaty w Janowcu na Szlaku Renesansu Lubelskiego

Źródło: <https://www.lubelskietravel.pl/szlak-renesansu-lubelskiego-objekty/kosciol-pw-sw-stanislawa-bm-i-sw-malgorzaty-janowiec>

Coraz większego znaczenia w regionie nabiera **turystyka rowerowa**. Ważnym produktem turystycznym jest szlak **Green Velo** przebiegający przez całe województwo z południa w kierunku północnym. Funkcjonują również **szlaki rowerowe regionalne**, tj. Nadbużański Szlak Rowerowy Janów Podlaski - Hrubieszów, Centralny Szlak Rowerowy Roztocza Kraśnik - Lwów, Szlak Kazimierz Dolny - Kraśnik, Szlak Lublin - Kazimierz Dolny, Szlak Lublin - Wola Uhruska

Infrastruktura turystyczna w 2023 r.

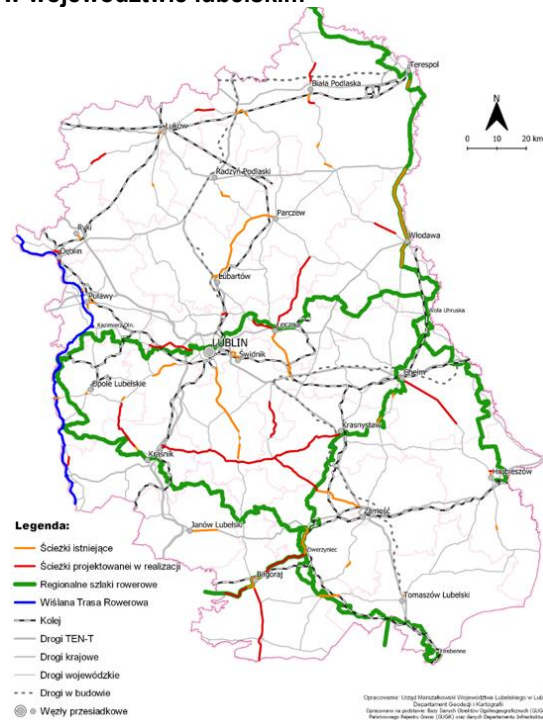
- **86** pieszych szlaków turystycznych
- **5** regionalnych szlaków rowerowych
- **10** stoków narciarskich

Mapa 21 Przebieg szlaku rowerowego GreenVelo

Źródło: <https://greenvelo.pl/70>

Mapa 22 Regionalne szlaki i drogi rowerowe w województwie lubelskim

Źródło: Departament Geodezji i Kartografii UMWL, 2023 r.

Z badań prowadzonych w rejonie **Roztocza**, za pomocą indukcyjnych czujników zamontowanych na Centralnym Szlaku Rowerowym Roztocza w ramach projektu RoweLove Roztocze – razem pomimo granic wynika, że w 2023 r. tę część województwa odwiedziło **200,4 tys. rowerzystów**, tj. o ponad 2,5 tys. więcej niż w roku 2022.

W 2023 r. funkcjonowało **10 stoków narciarskich**, jednak ze względu na warunki pogodowe nie wszystkie uruchomiono w sezonie zimowym. Najdłuższą trasę 650 m posiada stok Bobliwo, natomiast jedyny wyciąg krzesełkowy funkcjonuje na stoku w Chrzanowie.

W okresie letnim dużą popularnością cieszy się **turystyka kajakowa** uprawiana na wybranych rzekach województwa lubelskiego. Najczęściej sploty kajakowe organizowane są na rzekach: **Wieprz, Tanew, Bystrzyca, Uherka, Włodawka, a także Wisła**. W związku z wybuchem wojny na Ukrainie oraz niestabilną sytuacją na granicy z Białorusią, turystyka kajakowa na rzece Bug funkcjonowała w niewielkim zakresie.

■ Realizowane działania

Kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki w regionie mają działania na rzecz:

- rozwoju zróżnicowanej bazy noclegowej oraz utrzymanie standardu świadczonych usług na poziomie odpowiadającym posiadanej kategorii obiektu;
- rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym do uprawiania turystyki kwalifikowanej rowerowej;
- zwiększania ruchu turystycznego, w tym turystów zagranicznych;
- zapewnienia specjalistycznej kadry do obsługi ruchu turystycznego.

Województwo lubelskie aktywnie uczestniczy w rozwoju sportu i turystyki w Polsce. Finansowanie części zadań z zakresu sportu i turystyki odbywa się na podstawie ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie⁷⁷. Sejmik Województwa Lubelskiego uchwalił **program współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2023**, w którym określone zostały zadania do realizacji w zakresie m.in. wspierania i upowszechniania kultury fizycznej i turystyki.

Obsługę ruchu turystycznego w regionie zapewniają funkcjonujące przedsiębiorstwa turystyczne. W roku 2023 dokonano **49 wpisów/zmian wpisów do rejestru organizatorów** turystyki i przedsiębiorców ułatwiających nabywanie powiązanych usług turystycznych, w tym **18** nowych przedsiębiorców turystycznych uzyskało wpis do rejestru, wykreślonych z rejestru zostało **12 podmiotów**. Na koniec roku łączna ilość przedsiębiorców turystycznych wpisanych do rejestru wynosiła **186 podmioty**. Przeprowadzono **15 kontroli organizatorów turystyki** w zakresie zgodności prowadzenia działalności gospodarczej z przepisami ustawy.

Pomimo negatywnego wpływu na branżę turystyczną pandemii Covid-19 oraz działań wojennych prowadzonych za wschodnią granicą, w regionie obserwuje się stały **wzrost liczby przedsiębiorców turystycznych**.

W ramach wspierania rozwoju turystyki rowerowej w regionie realizowane są liczne projekty o zasięgu transgranicznym i regionalnym, m.in.:

- projekt **RoweLove Roztocze – razem pomimo granic** - Transgraniczny produkt turystyczny, którego osią jest Centralny Szlak Rowerowy Roztocza, finansowany ze środków Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020,
- promocja **Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo** jako ponadregionalny produkt turystyczny, realizacja zadania jako zadanie własne województwa lubelskiego

Aktualnie w ramach Funduszy Europejskich dla Polski Wschodniej 2021-2027 trwają prace nad projektem pod roboczą nazwą: **Blue Valley – Wiślanym Szlakiem**. Projekt zakłada powstanie produktu turystycznego, opartego na koncepcji szlaku rowerowego powiązanego z turystyką kajakową i kamperową wzdłuż rzeki Wisły. Ma na celu wyeksponowanie walorów turystycznych zachodniej części Lubelszczyzny oraz pobudzenie do działania podmiotów zlokalizowanych w korytarzu szlaku (m.in. atrakcje turystyczne, obiekty noclegowe, inne punkty usługowe). Województwa Polski Wschodniej tj.: lubelskie, podkarpackie, mazowieckie oraz

Działania promujące walory turystyczne regionu w 2023 r.

- **200 tys.** rowerzystów na Roztoczu
- **III Lubelskie Forum Turystyki**,
- **III Ogólnopolski Konkurs Filmowy** promujący walory turystyczne Lubelszczyzny,
- **44 umowy** z zakresu upowszechniania turystyki i krajoznawstwa,
- **szkolenie** na instruktorów turystyki rowerowej.

⁷⁷ Ustawa o pożytku publicznym i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.)

świętokrzyskie. W marcu 2023 roku podpisano porozumienie o partnerstwie pomiędzy województwami regulujące podstawowe zasady współpracy. Istotną rolę przewidziano także dla Partnerów Lokalnych projektu (gminy i powiaty), którzy mają być bezpośrednio zaangażowani w jego realizację i wdrożenie projektu. Stanowi o tym podpisana umowa partnerska z samorządami gmin i powiatów nadwiślańskich w sprawie przygotowań do realizacji projektu.

W celu zwiększenia liczby turystów odwiedzających województwo, w tym turystów zagranicznych Samorząd Województwa Lubelskiego podejmuje działania mające na celu **promocję turystyczną regionu lubelskiego**, m.in. poprzez współpracę z samorządami, Lubelską Regionalną Organizacją Turystyczną, Polską Organizacją Turystyczną, lokalnymi organizacjami turystycznymi, centrami i punktami informacji turystycznej, a także innymi stowarzyszeniami turystycznymi, wdrażając zapisy **Programu rozwoju turystyki w województwie lubelskim do 2020 roku z perspektywą do 2030 r.**

W 2023 r. w zakresie **promocji** walorów turystycznych regionu zrealizowano następujące działania:

- przeprowadzono **otwarty konkurs ofert** dla organizacji pożytku publicznego na realizację zadań publicznych w zakresie **wspierania i upowszechniania turystyki i krajoznawstwa**, w wyniku którego podpisano **44 umów** i zrealizowano projekty na kwotę **ok. 200 tys. zł.**
 - zorganizowano **III Lubelskie Forum Turystyki**, w którym wzięło udział ponad 200 osób z całego regionu. Konferencja umożliwiła dyskusję i wymianę doświadczeń m.in. na temat potencjału turystyki kulinarnej, o turystyce kreatywnej, a także finansowania projektów w turystyce w ramach funduszy 2021-2027.
-
- podjęto współpracę z influencerami w celu promocji walorów turystycznych Lubelszczyzny w mediach społecznościowych (turystyka rowerowa, podróże kamperem i podróże z dziećmi),
 - zorganizowano i przeprowadzono **III Ogólnopolski Konkursu Filmowy Lubelskie. Smakuj życie!** na najlepszy film promujący region lubelski. Efektem konkursu były filmy, które służą do promocji atrakcji turystycznych w Internecie oraz w mediach społecznościowych,
 - zorganizowano **I Lubelskie Samorządowe Forum Rowerowe**, w Forum udział wzięło ponad 70 uczestników, w tym przedstawiciele starostw powiatowych, urzędów miast oraz gmin, a także przedstawiciel stowarzyszenia rowerowego.
 - współorganizowano **Jubileusz 60-lecia Informacji Turystycznych** w Polsce. Wydarzenie zgromadziło ponad 120 osób związanych z sektorem turystycznym z różnych zakątków kraju, tworząc inspirującą przestrzeń do wymiany doświadczeń oraz refleksji nad przyszłością branży,
 - zorganizowano stoiska regionalne i promowano Województwo Lubelskie podczas **XXXII Forum Ekonomicznego w Karpaczu**,

- zorganizowano stoiska regionalne i promowano atrakcje turystyczne Województwa Lubelskiego podczas **4 imprez targowych**: w Tokarni k Kielc, Warszawie, Poznaniu i Nadarzynie k. Warszawy.

Zarząd Województwa Lubelskiego wspiera rozwój turystyki w regionie poprzez m.in. udzielanie dofinansowania ze środków UE w ramach RPO WL 2014-2020. Projekty realizowane były głównie w ramach priorytetów: **Ochrona zasobów środowiska i klimatu, Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych oraz Rozwój zrównoważony terytorialnie**, w obrębie działań:

- bezpieczeństwo ekologiczne;
- dostosowanie do zmian klimatu i zapobieganie powodziom i suszy;
- zrównoważony rozwój dziedzictwa kulturowego;
- turystyczne Lubelskie;
- rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich;
- rewitalizacja obszarów innych niż miejskie;
- ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i rozwój zrównoważonej turystyki obszarów innych niż miejskie;
- ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów innych niż miejskie.

Realizowane inwestycje związane były z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz turystyką. Łącznie w ramach 8 działań zrealizowano **29 projektów** o łącznej wartości prawie **188 mln zł**, w tym prawie **156 mln zł dofinansowania** ze środków UE.

W 2023 r. Województwo Lubelskie w ramach Programu Interreg Europa 2021-2027, przystąpiło do realizacji projektu **TOURISM4SDG** - Improving the effectiveness of tourism policy instruments for the SDG achievement. Jego celem jest poprawa skuteczności instrumentów polityki regionalnej i lokalnej wspierających turystykę w promowaniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju terytorialnego.

W ramach projektu zostaną opracowane narzędzia do monitorowania wpływu zrównoważonego rozwoju na turystykę. Okres realizacji projektu przewidziano na lata 2024-2028. Planowany budżet dla Województwa Lubelskiego wynosi ok. 200 tys. Euro, w tym 160 tys. Euro ze środków EFRR, a 40 tys. Euro, to wkład własny Województwa Lubelskiego.

Fot. 16 Stacja Kultura - rewitalizacja budynku i otoczenia dawnej stacji kolejki wąskotorowej w Poniatowej

Źródło:

<https://rpo.lubelskie.pl/rpo/wiadomosci/galerie/stacja-kultura-rewitalizacja-budynku-i-otoczenia-dawnej-stacji-kolejki-waskotorowej-w-poniatowej/>

4.7.2. Sport

Sport i rekreacja stanowią platformę do budowy kapitału społecznego w województwie, co ma ważny wpływ na jakość życia jego mieszkańców. W związku ze wzrostem świadomości pozytywnego wpływu sportu na zdrowie, a także doświadczeniami związanymi z pandemią Covid-19 mieszkańcy coraz chętniej preferują aktywne formy spędzania wolnego czasu.

W regionie funkcjonowały **729 klubów sportowe**, co stanowiło niecałe 5% wszystkich klubów działających w Polsce (dane za 2022 r.). **Najwięcej klubów** działało na terenie miasta **Lublin** oraz w powiatach: **łukowskim, biłgorajskim, lubelskim, tomaszowskim i kraśnickim**. **Liczba członków** wyniosła **54,2 tys. osób**, a **ćwiczących ogółem 53,5 tys. osób** (Wykres 18).

Aktywność sportowa (dane za 2022 r.)

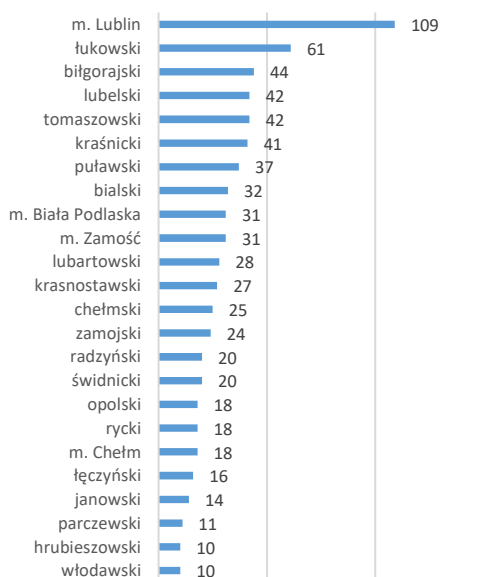
729 – kluby sportowe

1 247 – sekcje sportowe

54,2 tys. – członków klubów sportowych

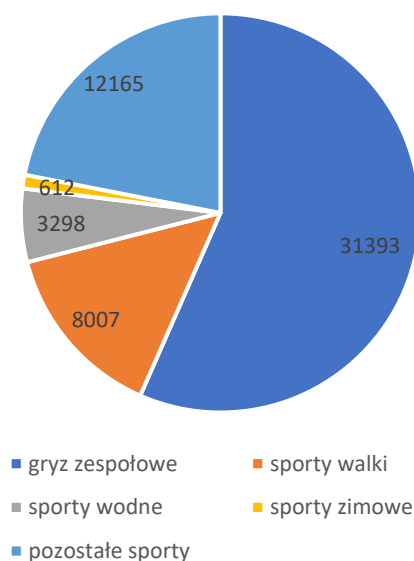
55,5 tys. – ćwiczących w klubach sportowych

Wykres 17 Kluby sportowe w woj. lubelskim w 2022 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL, Lublin 2024 r.

Wykres 18 Udział ćwiczący wg grup sportowców w woj. lubelskim w 2022 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie BDL, 2024 r.

W klubach sportowych funkcjonowało **1 247 sekcji sportowych**. Pod względem liczby ćwiczących największym zainteresowaniem cieszyły się **gry zespołowe – około 59%** wszystkich ćwiczących oraz **pozostałe sporty – około 23%**. W grach zespołowych zdecydowanie dominowała **piłka nożna** (około 21,8 tys.) oraz **piłka siatkowa** (3,9 tys.) (Wykres 19).

Z innych dyscyplin sportowych największą popularność notowały: karate, w tym karate tradycyjne, pływanie, piłka ręczna, strzelectwo sportowe, lekkoatletyka, alpinizm oraz tenis stołowy.

Fot. 17 Motor Lublin - Drużynowy Mistrz Polski na żużlu

Źródło: <https://przegladSPORTOWY.onet.pl/zuzel/ekstraliga/nazywo-motor-lublin-stal-gorzow-wlkp-kto-mistrzem-relacja-i-wynik/y5ypj8z>, Lublin 2023 r.

Fot. 18 Polski Cukier AZS UMCS - Mistrz Polski w koszykówce kobiet

Źródło: <https://gloswielkopolski.pl/superpuchar-polski-koszykarek-polski-cukier-azs-umcs-lublin-z-trofeum-pokonane-zdobywczynnie-pucharu-polski-wielkie-swieto-w/ar/c2-17938973>

Do najważniejszych osiągnięć w sporcie seniorskim w 2023 roku można zaliczyć:

- Mistrz Polski w koszykówce kobiet oraz 1 miejsce w Superpucharze Polski w koszykówce kobiet - Polski Cukier AZS UMCS,
- Drużynowy Mistrz Polski w PGE Ekstralidze, Mistrz Polski Par Klubowych, Młodzieżowy Mistrz Polski Par Klubowych Platinum - Motor Lublin,
- Wicemistrzostwo Polski w sezonie 2022/23 (piłka nożna kobiet) - GKS Górnik Łęczna;
- awans do Fortuna 1. Ligi (piłka nożna mężczyzn) - Motor Lublin,
- Wicemistrz Polski (piłka ręczna kobiet) - MKS FunFloor Lublin.

Reprezentanci województwa lubelskiego w 2023 roku osiągnęli wysokie lokaty w zawodach sportowych. Pięciokrotnie pobity został **rekord świata we wspinaczce** na szybkość, zawodnik Motoru Lublin został **Indywidualnym Mistrzem Świata na żużlu**. Na Mistrzostwach Europy zdobyte zostały **2 złote** medale oraz **srebrny** medal podczas **Halowych Mistrzostw Europy** w sztafecie 4x400m.

W **systemie sportu młodzieżowego** województwo lubelskie zajęło **10 miejsce** w Polsce. Punkty do klasyfikacji zdobyli przedstawiciele **48 dyscyplin sportowych** w czterech kategoriach wiekowych. Najwięcej punktów w regionie zgromadzili reprezentanci **lekkoatletyki, pływania** oraz **podnoszenia ciężarów** (Wykres 20). Wśród klubów sportowych najwięcej punktów w klasyfikacji wojewódzkiej zgromadził **KU AZS UMCS Lublin** (**7 miejsce w kraju** – stabilizacja miejsca w stosunku do 2022 r.), a w następnej kolejności **KS AGROS Zamość** (52 miejsce w kraju) oraz **MULKS GRUPA OSCAR Tomaszów Lubelski** (56 miejsce w kraju).

System sportu młodzieżowego w 2023 r.

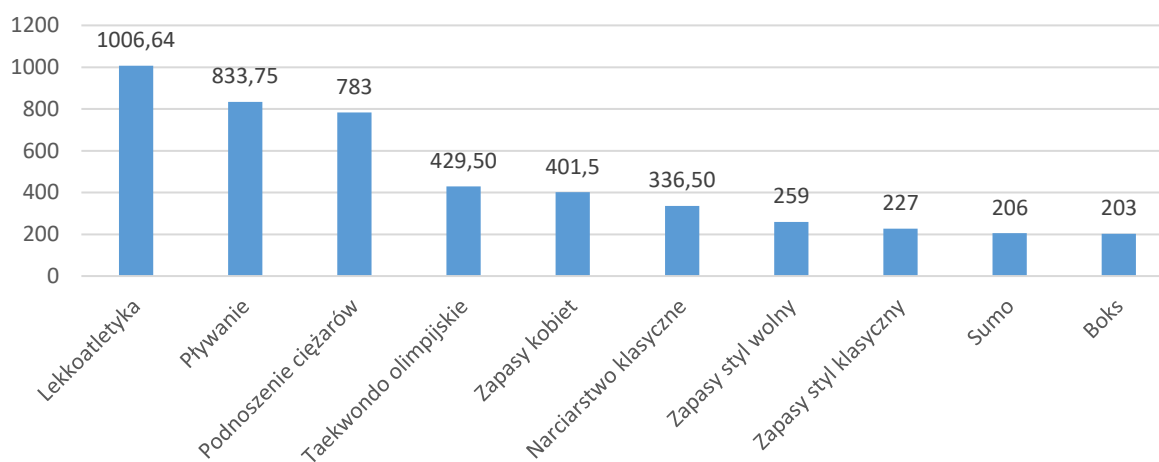
- 10 m-ce – w klasyfikacji województw SSM
- 1 m-ce – lekkoatletyka
- 2 m-ce – pływanie
- 3 m-ce – podnoszenie ciężarów
 - taekwondo olimpijskie
 - zapasy kobiet
 - narciarstwo klasyczne

Wojewódzka klasyfikacja klubowa w 2023 r.

- 1 m-ce - KU AZS UMCS Lublin
- 2 m-ce - KS AGROS Zamość
- 3 m-ce - MULKS GRUPA OSCAR Tomaszów Lubelski

W **klasyfikacji powiatów** najwyżej w regionie uplasowało się **miasto Lublin** (12 miejsce w kraju), Zamość (55 miejsce w kraju) oraz Chełm (67 miejsce w kraju). W pierwszej setce klasyfikacji znalazły się powiaty: puławski i tomaszowski.⁷⁸

Wykres 19 Klasyfikacja punktowa SSM wg sportów (pierwsza 10tka)

Źródło: Oprac. własne DSiR na podst. danych z <https://ssm.insp.waw.pl/klasyfikacja-województw>, 2024 r.

■ Realizowane działania

Jednym z podstawowych zadań samorządu województwa jest obowiązek prowadzenia działalności w sferze zadań publicznych we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.⁷⁹

Samorząd Województwa **wspiera rozwój sportowców**, którzy legitymują się wybitnymi osiągnięciami sportowymi na arenie krajowej, europejskiej oraz światowej, co roku przyznając **stypendia** oraz **nagrody**. Głównym celem programu stypendialnego jest udzielenie wsparcia finansowego w szczególności młodym i perspektywicznym sportowcom uprawiającym sporty olimpijskie oraz paraolimpijskie. Liczba przyznawanych stypendiów uzależniona jest od osiągnięć sportowych, natomiast ilość przyznawanych nagród od 2018 r. sukcesywnie wzrasta

W latach 2018-2023 przyznano łącznie **stypendia sportowe 1 721 osobom** na łączną kwotę ponad **5,4 mln zł**. W 2023 r. **stypendium sportowe** otrzymało **320 osób**, w tym 140 zawodniczek i 180 zawodników na łączną kwotę **ponad 1,2 mln zł**, reprezentujących sporty: badminton, biegi narciarskie, boks, golf, karate WKF, kolarstwo szosowe, kolarstwo bmx, kolarstwo tandemowe, koszykówka, lekkoatletyka (biegi, rzuty, skoki), łucznictwo, piłka nożna, piłka ręczna, pływanie, podnoszenie ciężarów, siatkówka, siatkówka plażowa, taekwondo olimpijskie, tenis stołowy, tenis ziemny, triathlon, wspinaczka sportowa/ trójbój olimpijski, zapasy. Ponadto przyznano **53 nagrody** pieniężne za osiągnięte wyniki sportowe na kwotę

⁷⁸ <https://ssm.insp.waw.pl/klasyfikacja-województw>

⁷⁹ Na podstawie art. 3 ust. 3 ustawy (osobami prawnymi i jednostkami organizacyjnymi działającymi na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych, jeżeli ich cele statutowo obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego, a także ze stowarzyszeniami jednostek samorządu terytorialnego).

251,5 tys. zł. W 2023 roku przyznano wyróżnienia dla osób wyróżniających się osiągnięciami w działalności sportowej na łączną kwotę ponad **29,7 tys. zł.**

Fot. 19 79 Gala Sportu Województwa Lubelskiego

Fot. 20 Międzynarodowy Klubowy Turniej Siatkarski Bogdanka Volley Cup im. Tomasza Wójtowicza w Lublinie

Źródło: <https://www.lubelskie.pl/aktualnosci/wyroznilismy-najlepszych-sportowcow-z-wojewodztwa-lubelskiego-2/>

Źródło: <https://promocja.lubelskie.pl/sport/bogdanka-volley-cup-im-tomasza-wojtowicza/>

Największymi **imprezami i wydarzeniami sportowymi** zorganizowanymi w 2023 roku przy udziale finansowym Województwa Lubelskiego były:

- Organizacja Gali Sportu Województwa Lubelskiego, której celem było wyłonieniem najlepszych sportowców w 2023 roku w Województwie Lubelskim w 4 kategoriach,
- Mistrzostwa Świata w koszykówce 3x3 w kategorii U23 kobiet i mężczyzn,
- III edycja Tour de Lubelskie,
- XI seria Pucharu Polski w kolarstwie szosowym,
- II edycja turnieju Bogdanka Volley Cup im. Tomasza Wójtowicza,
- Młodzieżowe Lekkoatletyczne Mistrzostwa Polski,
- Turniej kwalifikacyjny i wielki finał LOTTO 3x3 Ligi kobiet i mężczyzn,
- Finał Suzuki Pucharu Polski w koszykówce mężczyzn,
- Lubelskie Team Sport – program pilotażowy.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania zrealizowane w 2023 r. w obszarze **sportu i turystyki** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.8. Obszar: TRANSPORT

Dostępność komunikacyjna i transportowa jest jednym z podstawowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma:

- **system powiązań** transportowo-komunikacyjnych,
- **stan rozwoju** ilościowego i jakościowego infrastruktury komunikacyjnej,
- **organizacja** transportu i przewozów pasażerskich.

Docelowy układ powiązań komunikacyjnych województwa w perspektywie 2030 r. określa Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, natomiast kierunki rozwoju transportu drogowego, kolejowego, lotniczego oraz szczegółowe działania w tym zakresie określają:

- **Program Strategicznego Rozwoju Transportu Województwa Lubelskiego do roku 2030 (z perspektywą do 2040 roku),**
- **Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030 z perspektywą do 2040 roku.**

Dokumenty programowe:

- Program Strategicznego Rozwoju Transportu Województwa Lubelskiego do roku 2030 (z perspektywą do 2040 roku)
- Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030 z perspektywą do 2040 roku

4.8.1. Infrastruktura drogowa

■ Stan rozwoju

Drogowa **dostępność komunikacyjna** determinowana jest gęstością i stanem technicznym dróg, a w wymiarze ponadregionalnym dodatkowo kierunkami powiązań dróg najwyższej kategorii, tj. autostrady i dróg ekspresowych.

Przez województwo lubelskie przebiegają trzy **drogi międzynarodowe** oznaczone symbolami: **E30** (DK2 i A2), **E372** (DK17), **E373** (DK12), łączące Europę wschodnią z zachodnią. Ich łączna długość wynosi 370,5 km, w tym w administracji GDDKiA Oddział Lublin - **342,6 km**⁸⁰. Pozostała długość znajduje się w zarządzie prezydentów miast na prawach powiatu.

Długość dróg w 2022 r.

- ↑ 232 km dróg ekspresowych
- ↓ 1 036 km dróg krajowych
- ↑ 2 336 km dróg wojewódzkich
- ↑ 10 630 km dróg powiatowych
- ↓ 23 693 km dróg gminnych
- ↑ 2 022 obiektów mostowych

⁸⁰ <https://www.archiwum.gddkia.gov.pl/pl/a/6580/mapa-sieci-drog-miedzynarodowych-w-województwie-lubelskim>

Dostępność komunikacyjną w **wymiarze ponadregionalnym** zapewniają **drogi krajowe**, w tym w szczególności posiadające klasę techniczną S tj. **drogi ekspresowe**. W 2022 r. na terenie województwa:

- łączna **długość dróg krajowych** osiągnęła wielkość 1 036,1 km i kształtuje się na podobnym poziomie jak w roku 2018,
- gęstość dróg krajowych wyniosła 4,1 km/100 km² co oznacza, że od 2018 r. pozostaje na tym samym poziomie,
- z 9,8% w 2018 roku, do 22,4% w 2022 r. zwiększył się udział dróg ekspresowych w ogólnej długości wszystkich dróg krajowych, co oznacza: wyraźny **wzrost (o 128%) długości dróg ekspresowych**, która w 2022 r. wyniosła 232 km.

Poprawa spójności wewnętrznej w **wymiarze regionalnym**, w tym wzmocnienie powiązań pomiędzy głównymi ośrodkami miejskimi, warunkowana jest stanem sieci **dróg wojewódzkich**. W 2022 r.:

- łączna **długość dróg wojewódzkich** wyniosła 2 336,3 km i w stosunku do roku 2018 **zwiększyła się o 1,6%**, tj. ok. 36 km,
- gęstość dróg wojewódzkich wyniosła 9,3 km/100 km² co oznacza, że od 2018 r. pozostaje na podobnym poziomie.

Dostępność komunikacyjną w **wymiarze lokalnym i ponadlokalnym** zapewnia odpowiednia gęstość **dróg powiatowych i gminnych**. W latach 2018-2022:

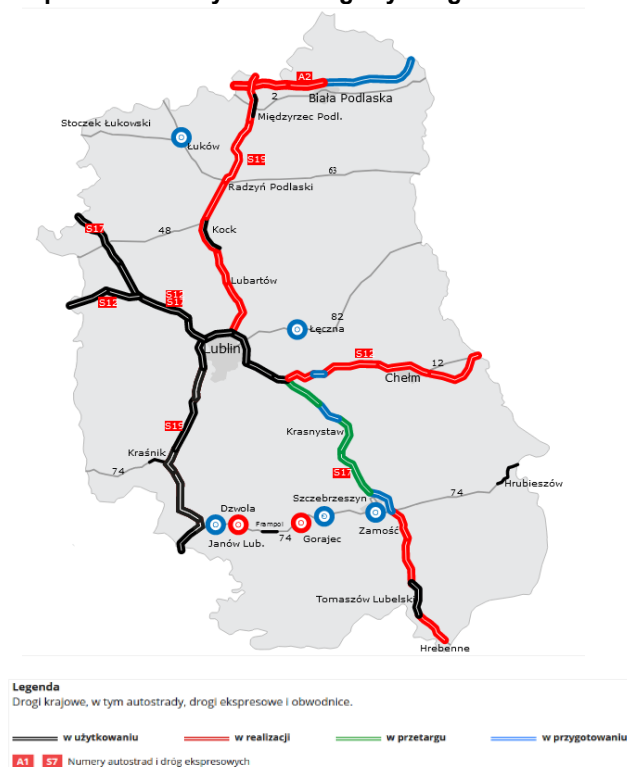
- gęstość dróg **powiatowych** o nawierzchni twardej w regionie uległa **niewielkiemu zwiększeniu (o 1,6%)** i w 2022 r. wyniosła 37,7 km/100 km²,
- gęstość dróg **gminnych** o nawierzchni twardej w regionie **wzrosła o 2,3%** i w 2022 r. wyniosła 44,2 km/100 km².

■ Realizowane działania

Uwzględniając **potrzeby rozwojowe** regionu, a także długofalowy charakter prowadzonych inwestycji, w latach 2018-2023 działania Samorządu Województwa Lubelskiego koncentrowały się na:

- przebudowie, rozbudowie i modernizacji odcinków **23 dróg wojewódzkich** o łącznej długości ok. **218 km**, w trakcie realizacji w 2023 r. pozostawały inwestycje na drogach nr: 741, 820, 824, 828, 830, 833, 835, 844, 860;
- poprawie bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu poprzez **budowę chodników i dróg rowerowych** na **18 odcinkach dróg** o łącznej długości ok. **24 km**;
- budowie, rozbudowie i przebudowie **5 obiektów mostowych** (na rz. Wieprz w m. Dęblin w ciągu DW 801 – w trakcie realizacji, na rz. Siennica w m. Kasjan w ciągu DW

Mapa 23 Docelowy układ dróg szybkiego ruchu

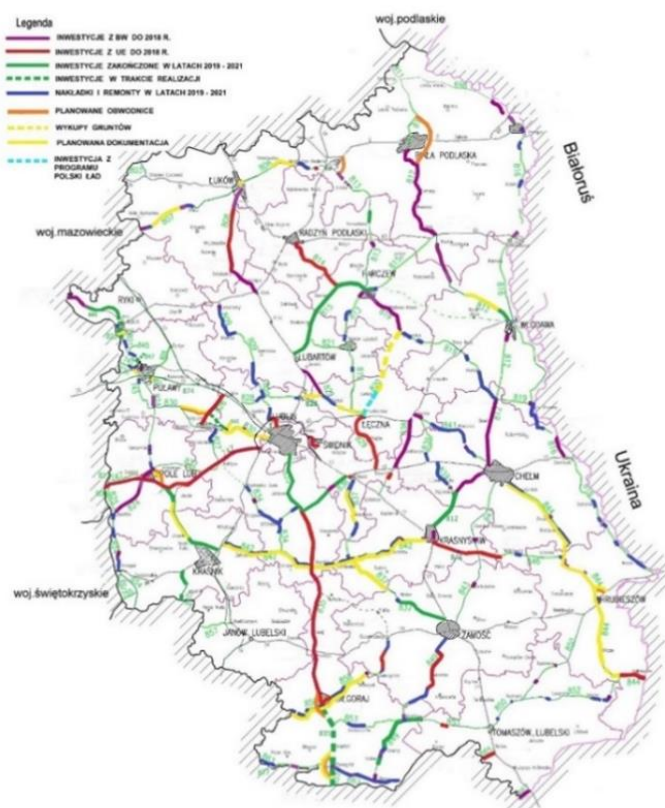

Źródło: <https://www.gov.pl/web/gddkia/mapa-stanu-budowydrog3?graphicName=wojew%C3%B3dztwo+lubelskie>

812, na rz. Sierotka w m. Piaski w ciągu DW 836, na rz. Wieprz w m. Trawniki w ciągu DW 838 oraz na rz. Wiśle w m. Puławy w ciągu DW 874);

- zaangażowaniu w proces przygotowywania rozwiązań funkcjonalnych dla inwestycji drogowych poprzez opiniowanie projektów ZRID i projektów ICP, w tym w odniesieniu do dróg krajowych (w 2023 r. w ramach projektu ZRID wydano **4 opinie** dla **dróg krajowych**, **160 opinii** dla **pozostałych dróg publicznych** oraz **6 opinii** dotyczących lokalizacji ICP);
- organizacji **publicznego transportu autobusowego**, w tym uruchomieniu **w 2023 r. 5 linii** o charakterze użyteczności publicznej.

Mapa 24 Inwestycje i remonty na drogach wojewódzkich wykonane do 2022 r.

Źródło: Oprac. własne DliMW UMWL 2021 r.

■ Finansowanie inwestycji drogowych

Obok budżetu Województwa Lubelskiego duże znaczenie dla realizacji inwestycji na drogach wojewódzkich w latach 2018-2023, miały następujące źródła finansowania:

- **Fundusze rządowe** – zrealizowano **4 inwestycje** o łącznej wartości ok. **77 mln zł**, zaś w trakcie realizacji jest **9 inwestycji**;
- **RPO WL 2014-2020** – zrealizowano **7 projektów** o łącznej wartości ok. **800 mln zł**, a wartość dofinansowania z UE wyniosła blisko 675 mln zł;
- **PO Polska Wschodnia** – zrealizowane zostały dwie inwestycje na drogach wojewódzkich nr 747 i 835 o wartości ponad **132 mln zł**, z czego niespełna 95 mln zł stanowiło dofinansowanie unijne.

Wśród przedsięwzięć priorytetowych zaplanowanych do realizacji w ramach programu **FEL 2021-2027** (wg stanu na koniec 2023 r.) znalazły się **3 inwestycje na drogach**

wojewódzkich nr 812, 837 i 855 o wartości ok. **175 mln EUR**, z czego blisko 149 mln EUR stanowić będzie dofinansowanie unijne.

Kompleksowość działań w zakresie rozwoju układu dróg wojewódzkich uzupełniają zadania inwestycyjne na drogach powiatowych i gminnych. W tym zakresie kluczowe znaczenie ma uruchomiony w październiku 2018 r. **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**. W ramach programu na terenie województwa lubelskiego zrealizowano inwestycje na **2 794 km** dróg o **wartości dofinansowania 1,56 mld zł**.

Tabela 10 Inwestycje liniowe realizowane na drogach wojewódzkich w latach 2018-2023 wg źródeł finansowania

Środki budżetu WL
<ul style="list-style-type: none"> • Przebudowa drogi Nr 801 Warszawa - Karczew - Wilga - Maciejowice - Dęblin - Puławy na odc. od km 89+250 do km 92+030 o dł. 2,780 km, • Przebudowa drogi Nr 807 Maciejowice - Sobolew - Żelechów - Łuków na odc. od km 48+335 do km 50+840 o dł. 2,505 km w m. Ogniwo, • Przebudowa drogi Nr 809 Lublin - Krasienin - Kierzkówka - Przytoczno na odc. Jeziorzany - Przytoczno od km 49+220 do km 50+475 o dł. 1,255 km, • Rozbudowa drogi Nr 812 Biała Podlaska - Wisznice - Włodawa - Chełm -Rejowiec - Krasnystaw w zakresie rozbudowy mostu przez rz. Siennica w m. Kasjan, • Przebudowa drogi Nr 813 Międzyrzec Podlaski - Parczew - Ostrów Lubelski - Łęczna na odc. Żelazna - Komarówka Podlaska od km 24+050 do km 24+750 o dł. 0,700 km, • Przebudowa drogi Nr 813 Międzyrzec Podlaski - Parczew - Ostrów Lubelski - Łęczna na odc. Żelazna - Komarówka Podlaska od km 24+750 do km 25+900 o dł. 1,150 km, • Przebudowa drogi Nr 836 Bychawa - Kęblów na odc. od km 21+100 do km 25+978 o dł. 4,878 km, • Przebudowa drogi Nr 843 Chełm - Kraśniczyn - Zamość na odc. od km 18+590 do km 19+280 o dł.0,690 km w m. Boruń, • Przebudowa drogi Nr 858 Zarzecze - Biłgoraj - Zwierzyniec - Szczepreszyn na odc. od km 41+730 do km 42+729 o dł. 0,999 km w m. Sól, • Przebudowa mostu przez rz. Wisłę w m. Puławy w ciągu drogi Nr 874 Zarzecze - Puławy, • Modernizacja drogi Nr 824 Żyrzyn - Puławy - Opole Lubelskie - Józefów - Annopol na odc. od km 73+850 do km 75+104 o dł. 1,254 km, • Rozbudowa drogi Nr 838 Głębokie - Dorohucza - Trawniki - Fajslawice w zakresie rozbudowy mostu przez rz. Wieprz w m. Trawniki oraz przebudowa drogi Nr 838 Głębokie - Dorohucza - Trawniki - Fajslawice na odc. od km ok. 15+440 do km ok. 18+570 (odc. od skrzyżowania z drogą krajową Nr 12 do mostu na rz. Wieprz) o dł. 3,130 km, • Przebudowa drogi Nr 848 Tarnawa Mała - Turobin - Sułów - Szczepreszyn na odc. od km 25+100 do km 29+838 o dł. 4,738 km, • Modernizacja drogi Nr 863 Kopki - Krzeszów - Tarnogród - Cieszanów na odc. od km 36+387 do km 44+312 o dł. 7,925 km, • Przebudowa drogi Nr 807 Maciejowice - Sobolew - Żelechów - Łuków na odc. od km 48+335 do km 49+350 o dł. 1,015 km, • Przebudowa drogi Nr 813 Międzyrzec Podlaski - Parczew - Ostrów Lubelski - Łęczna na odc. Żelazna - Komarówka Podlaska od km 22+900 do km 24+050 o dł. 1,150 km, • Rozbudowa drogi Nr 836 Bychawa - Kęblów w zakresie rozbudowy mostu na rz. Sierotka w m. Piaski wraz z dojazdami do mostu, • Modernizacja drogi Nr 855 Olbięcín - Zaklików - Stalowa Wola na odc. od km ok. 8+250 do km ok. 9+500 o dł. ok.1,250 km, • Rozbudowa drogi Nr 824 Żyrzyn - Puławy - Opole Lubelskie - Józefów - Annopol na odc. od km ok. 71+590 do km ok. 73+900 o dł. ok. 2,310 km (w trakcie realizacji).
Fundusze rządowe
<ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowa drogi Nr 840 Stacja kolejowa Zarzeka - droga Nr 801 od stacji kolejowej Zarzeka do miejscowości Borowa o dł. 0,670 km,

- Rozbudowa drogi **Nr 851** od drogi wojewódzkiej Nr 874 do stacji kolejowej Puławy Ruda o dł. 0,490 km,
- Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego Lubelszczyzny poprzez modernizację odcinków dróg: **Nr 812** – 14,145 km, **Nr 849** – 9,408 km, **Nr 853** – 4,730 km, **Nr 855** – 5,134 km, **Nr 842** – 0,550 km o łącznej dł. 33,967 km,
- Budowa drogi wojewódzkiej **Nr 801** w m. Dęblin (obwodnica) o dł. 4,700 km,
- **Rozbudowa drogi Nr 741 na odc. od drogi Nr 738 do rz. Wisły o dł. 4,700 km (w trakcie realizacji),**
- **Rozbudowa drogi Nr 820 Sosnowica Dwór - Łączna od km 19+050 do km 28+460 o dł. 9,410 km (w trakcie realizacji),**
- **Rozbudowa drogi Nr 828 w m. Niemce (w trakcie realizacji),**
- **Rozbudowa drogi Nr 833 od km 12+980 do m. Kraśnik (w trakcie realizacji),**
- **Rozbudowa drogi Nr 860 od drogi Nr 830 do stacji kol. Sadurki o dł. 2,600 km (w trakcie realizacji),**
- **Budowa obwodnicy Nałęczowa i rozbudowa drogi Nr 830 Lublin - Bochotnica na odc. Płuszczyce - Nałęczów (w trakcie realizacji),**
- **Budowa obwodnicy Opola Lubelskiego w ciągu drogi Nr 824 (w trakcie realizacji),**
- **Budowa obwodnicy miasta Tarnogród w ciągu drogi Nr 835 (w trakcie realizacji),**
- **Budowa obwodnicy Hrubieszowa w ciągu drogi Nr 844 (w trakcie realizacji).**

Regionalny Program Operacyjny WL

- Rozbudowa drogi **Nr 835** Lublin - Wysokie - Biłgoraj - Sieniawa - Przeworsk - Kańczuga - Dynów - Grabownica Starzeńska na odc. od km 26+000 do km 43+162 (Piotrków - Wysokie) o dł. 17,162 km,
- Rozbudowa drogi **Nr 801** Warszawa - Karczew - Wilga - Maciejowice - Dęblin - Puławy na odc. od km 84+085 do km 122+770, od granicy województwa do S12 o dł. 38,685 km (Etap I budowa obwodnicy m. Stężycza, dł. 6,160 km),
- Rozbudowa drogi **Nr 815** Wisznice - Parczew - Siemień - Lubartów od km 26+662 do km 61+565 o dł. 34,903 km,
- Rozbudowa drogi **Nr 836** Bychawa - Kęblów na odc. od km 8+590 do km 17+205 o dł. ok. 8,615 km,
- Rozbudowa drogi **Nr 837** Piaski - Żółkiewka Wieś - Nielisz - Sitaniec na odc. Nielisz - Sitaniec od km 48+000 do km 64+389 o dł. 16,389 km,
- Rozbudowa drogi **Nr 833** Chodel - Kraśnik od km 0+000 do km 26+679 – Etap I Połączenie z obwodnicą Chodla (droga wojewódzka Nr 747) o dł. 1,000 km,
- Rozbudowa drogi **Nr 833** Chodel - Kraśnik od km 0+000 do km 26+679 – rozbudowa i przełożenie drogi w m. Kraśnik o dł. 8,277 km,
- Rozbudowa drogi **Nr 835** Lublin - Wysokie - Biłgoraj - Sieniawa - Przeworsk - Kańczuga - Dynów - Grabownica Starzeńska od km 90+490 do km 115+875 na odc. Biłgoraj - gr. województwa o dł. 25,385 km.

Program Operacyjny Polska Wschodnia

- Budowa drogi **Nr 747** na odc. Radawiec – węzeł Konopnica (S19) o dł. 3,760 km,
- Rozbudowa drogi **Nr 835** Lublin - Wysokie - Biłgoraj - Sieniawa - Przeworsk - Kańczuga - Dynów - Grabownica Starzeńska od km 10+014 do km 26+000 o dł. 15,986 km.

Program Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina

- Rozbudowa drogi **Nr 812** Biała Podlaska - Wisznice - Włodawa - Chełm - Rejowiec - Krasnystaw na odc. Korolówka - Włodawa od km 70+550 do km 75+700 z wyłączeniem skrzyżowania z drogą krajową Nr 82 (odc. od km ok. 74+885 do km ok. 75+150) o dł. ok. 4,885 km.

Źródło: Oprac. własne DliMW UMWL 2024 r.

***pogrubioną czcionką oznaczono inwestycje, które były w trakcie realizacji w 2023 r.**

4.8.2. Infrastruktura kolejowa

■ Stan rozwoju

Na stan **dostępności kolejowej** regionu wpływa długość i gęstość linii kolejowych, ich stan techniczny (w tym elektryfikacja linii), a także organizacja kierunków połączeń oraz lokalizacja miejsc przesiadkowych.

W województwie lubelskim **międzynarodowe znaczenie** posiadają linie kolejowe:

- nr **2/E20, C-E20** Berlin – Warszawa – Terespol – Mińsk – Moskwa, z torem do terminalu towarowego Małaszewicze,
- nr **12/C-E20** Łowicz – Skierniewice – Pilawa – Łuków,
- nr **7/C28** Warszawa – Dorohusk, która stanowi najkrótsze kolejowe połączenie na kierunku Warszawa – Kijów,
- nr **65** Sławków – Sędziszów – Zamość – Hrubieszów – granica państwa (Włodzimierz Wołyński, Kowel), tzw. **Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS)**⁸¹.

Ważnymi w skali kraju **węzłami kolejowymi** są: **Lublin** (skrzyżowanie 4 linii: 7, 30, 67, 68, łącznice nr 561 i 562 oraz tory łączące nr 930 i 935) i **Łuków** (skrzyżowanie 4 linii: 2, 12, 26, 30 oraz łącznica nr 523).

Stan ilościowy oraz parametry techniczne linii kolejowych w województwie lubelskim na przestrzeni lat 2018-2022 ulegały niewielkim zmianom i przedstawiają się następująco:

- nastąpił **wzrost o blisko 5%** długości eksploatowanych linii normalnotorowych z 1 048 km w 2018 r. do **1 097 km** w 2022 r.,
- nastąpił **wzrost o prawie 20%** długości linii zelektryfikowanych z 416 km w 2018 r. do **491 km** w 2022 r.,
- nastąpił **wzrost o blisko 5%** gęstości linii kolejowych z 4,2 km/100 km² w 2018 r. do **4,4 km/100 km²** w 2022 r.

W 2022 r. **linie zelektryfikowane** stanowiły niespełna **45%** ogólnej długości eksploatowanych linii kolejowych w województwie (w 2018 r. – niecałe 40%).

Linie kolejowe w 2022 r.

↑ **1 097 km** linii kolejowych

↑ **491 km** linii zelektryfikowanych

↑ **4,4 km/100km²** – gęstość sieci kolejowej

↑ **20% wzrost** udziału linii normalnotorowych zelektryfikowanych (w stosunku do 2018 r.)

Międzynarodowe terminale kolejowe:

- Małaszewicze
- Lublin

⁸¹ Diagnoza prospektywna województwa lubelskiego, UMWL 2019

Mapa 25 Przebieg linii kolejowych na terenie województwa lubelskiego

Źródło: Oprac. własne, DSiR UMWL, 2023 r.

Mapa 26 Ciągi CPK w województwie lubelskim

Źródło: Centralny Port Komunikacyjny – Regionalne konsultacje strategiczne, 2019 r.

W ramach kolejowych przewozów pasażerskich w 2023 roku przewieziono ponad **2,9 mln pasażerów**, co oznacza **wzrost** o ok. **26%** w stosunku do 2018 r. przy łącznym rocznym przebiegu wynoszącym ponad **3 mln pockm** (dla porównania w 2018 r. – 2,3 mln pasażerów/przebieg 2,8 mln pockm).

■ Realizowane działania

Zadania inwestycyjne na sieci kolejowej determinowane są kierunkami kształtowania układu powiązań kolejowych, które na poziomie krajowym wyznaczają zadania wynikające z inwestycji realizowanych przez CPK Sp. z o.o., natomiast w aspekcie lokalnym wynikają z pięciu projektów realizowanych przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. we współpracy z Województwem Lubelskim w zakresie inwestycji zgłoszonych przez Samorząd do Programu Uzupełniania Lokalnej i Regionalnej Infrastruktury Kolejowej – Kolej+.

Samorząd Województwa Lubelskiego w 2023 r. realizował następujące działania:

- organizował **przewozy kolejowe** o charakterze użyteczności publicznej na **10 liniach kolejowych** (nr: 2, 7, 26, 30, 68, 69, 72, 81, 101 i 581),
- monitorował procesy w zakresie m.in. przygotowywania dokumentacji oraz realizacji zadań inwestycyjnych w obszarze kolei, realizowanych przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., CPK Sp. z o.o., PKP S.A.,
- współpracował z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w ramach realizacji działań obejmujących infrastrukturę kolejową w województwie lubelskim. W 2022 r. zawarto **5 umów** na realizację projektów zgłoszonych przez Województwo Lubelskie do

Programu Uzupełniania Lokalnej i Regionalnej Infrastruktury Kolejowej – Kolej+, które następnie były realizowane w 2023 roku.

W aspekcie finansowania inwestycji kolejowych, w ramach **RPO WL 2014-2020** w województwie zrealizowano następujące projekty:

- Rewitalizacja linii kolejowej nr 30 na odcinku Lubartów – Parczew. Wartość projektu wynosiła około **122 mln zł**, z czego około **80 mln zł** pochodziło ze **środków unijnych**,
- Zakup elektrycznych zespołów trakcyjnych. Wartość projektu wynosiła ok. **165 mln zł**, z czego ponad **130 mln zł** pochodziło ze **środków unijnych**.

Fot. 21 Jeden z dziewięciu elektrycznych zespołów trakcyjnych zamówionych przez Województwo Lubelskie, pojazd typu EN98A serii Impuls 2

Źródło: Informacja na temat realizacji programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 w 2022 r.

4.8.3. Przejścia graniczne

■ Stan rozwoju

Przejścia graniczne obok szczególnego znaczenia dla bezpieczeństwa państwa, mają istotny wpływ na społeczno-gospodarcze funkcjonowanie obszaru przy granicznym, m.in. w zakresie zagospodarowania przestrzennego, infrastruktury transportowej, transportu i logistyki, handlu, turystyki transgranicznej.

Na terenie województwa lubelskiego funkcjonują przejścia graniczne: **7 drogowych**, **4 kolejowe** i **1 lotnicze** o charakterze międzynarodowym, którymi zarządza Lubelski Zarząd Obsługi Przejść Granicznych.

Na granicy z **Ukrainą** zlokalizowane są przejścia:

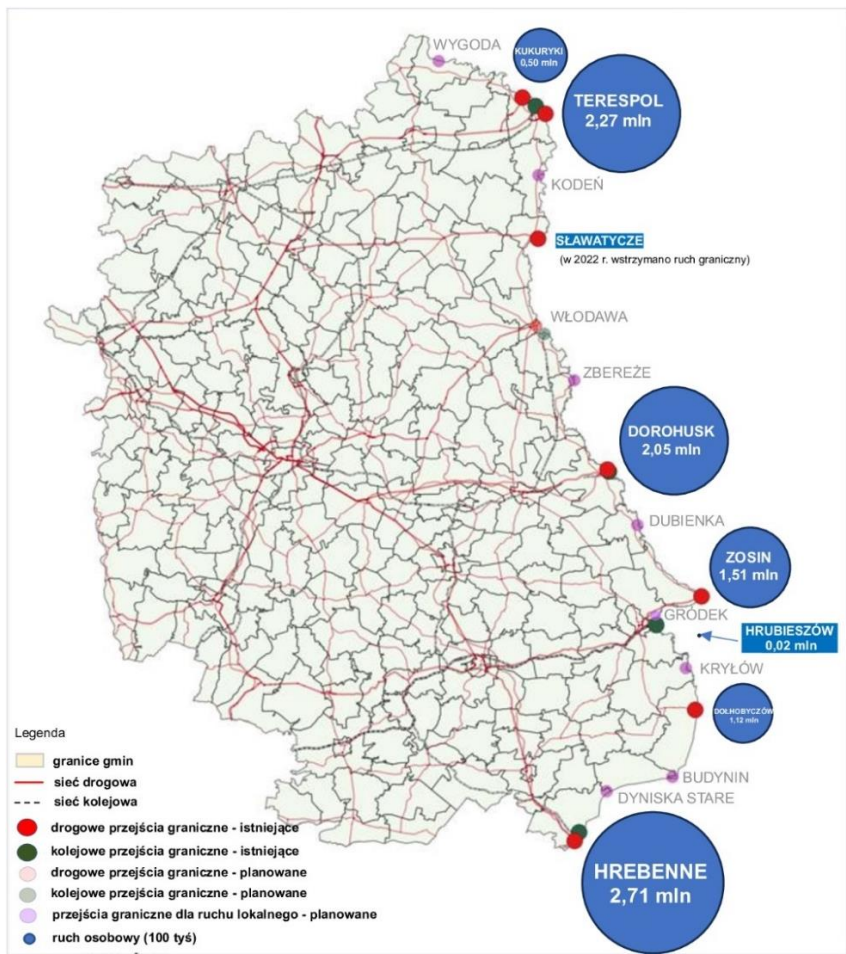
- **drogowe** w: Dorohusku, Zosinie, Dołhobyczowie i Hrebennem,
- **kolejowe** w: Dorohusku, Hrubieszowie, Hrebennem.

Na granicy z **Białorusią** zlokalizowane są przejścia:

- **drogowe** w: Kukurykach, Terespolu i Sławatyczach,
- **kolejowe** w: Terespolu⁸².

⁸² <https://www.lzopg.bip.mbnet.pl/>

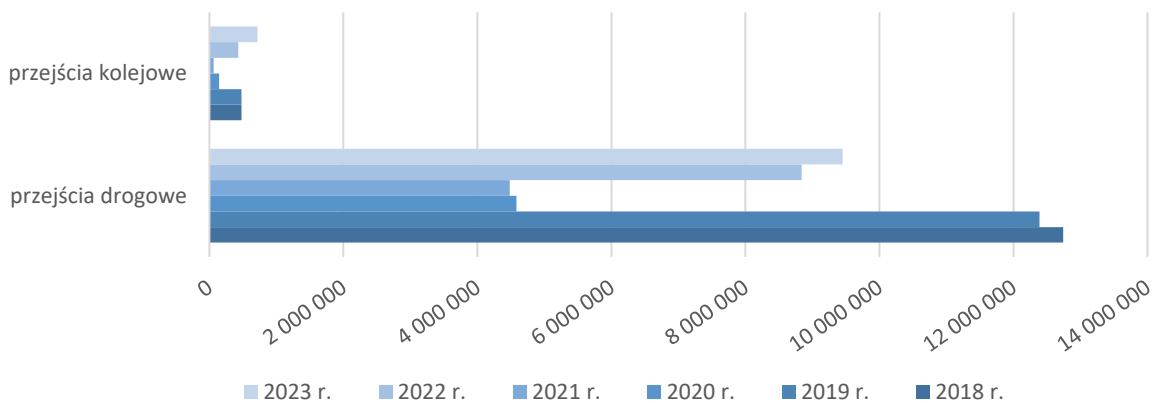
Mapa 27 Ruch osobowy na przejściach granicznych w województwie lubelskim w 2023 r.

Źródło: Oprac. własne, DSiR UMWL, 2024 r.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat, ze względu na ograniczenia wprowadzone z powodu pandemii Covid-19, na przejściach granicznych nastąpił znaczący spadek ilości odprawianych pasażerów. Zmniejszenie ruchu miało także związek z radykalnym ograniczeniem przekraczania granicy na przejściach z Białorusią. Istotna zmiana nastąpiła po wybuchu wojny w Ukrainie. W 2023 r. granicę państwową przekroczyło **10,2 mln osób**, tj. ok. **23% mniej** niż w 2018 r. ale ok. **10% więcej** niż w roku 2022 (Wykres 21).

Wykres 20 Ruch osobowy na przejściach granicznych w latach 2018-2023

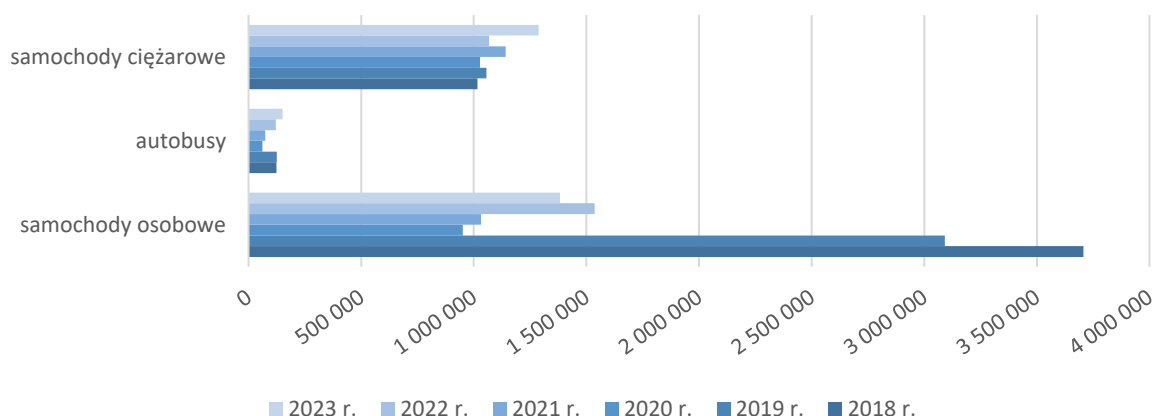

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

W latach **2018-2023** ruch na przejściach granicznych zlokalizowanych na terenie województwa lubelskiego przedstawiał się następująco:

- w 2023 r. odprawiono ok. **10,2 mln** osób (**spadek o 23%** w stosunku do 2018 r.), w tym:
 - przez **przejścia drogowe 9,5 mln osób** (**spadek o 26%** od 2018 r.),
 - przez **przejścia kolejowe 715,2 tys. osób** (**wzrost o 49%** od 2018 r.),
- w 2023 r. łącznie odprawiono ponad **2,8 mln pojazdów** (**spadek o 42%** w stosunku do roku 2018), w tym:
 - ponad **1,3 mln** stanowiły **samochody ciężarowe** (**wzrost o 27%** w stosunku do 2018 r.),
 - **1,4 mln** – **samochody osobowe** (**spadek o 63%** od 2018 r.),
 - **151 tys.** – **autobusy** (**wzrost o 22%** od 2018 r.) (Wykres 23),
- w 2023 r. odprawiono łącznie **21,7 tys. pociągów** (**spadek o 21%** w stosunku do roku 2018), w tym:
 - **18,7 tys.** pociągów towarowych (**spadek o 18%** w stosunku do 2018 r.),
 - **3,0 tys.** pociągów osobowych (**spadek o 33%** w stosunku do 2018 r.).

Wykres 21 Ruch pojazdów na przejściach granicznych w latach 2018-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

Osobowy ruch graniczny był stosunkowo równomiernie rozłożony na poszczególne przejścia, przy czym najwięcej osób przekroczyło granicę w Hrebennem (2,7 mln osób). Najwięcej samochodów ciężarowych przekraczało granicę w Kukurykach, samochody osobowe najczęściej odprawiane były w Terespolu, Hrebennem, i Zosinie, natomiast autobusy w Terespolu i Hrebennem.

Od kilku lat największy udział w kolejowym ruchu granicznym w regionie ma **kolejowy transport towarowy**, przy czym najwięcej odpraw odbywa się na przejściu w Terespolu.

Ruch graniczny w 2023 r.

↔ 12 przejść granicznych

↓ 9,5 mln os. – ruch osobowy na przejściach drogowych

↓ 2,8 mln odprawionych pojazdów

↑ 715,2 tys. os. – ruch osobowy na przejściach kolejowych

↓ 18,7 tys. pociągów – ruch towarowy na przejściach kolejowych

Natomiast w **kolejowym ruchu osobowym** na przełomie ostatnich kilku lat występowały tendencje spadkowe. Zmiana nastąpiła w 2022 r. i miała związek z wybuchem konfliktu zbrojnego za wschodnią granicą Polski.

■ Realizowane działania

Samorząd Województwa Lubelskiego realizuje zadania w obszarze rozwoju przejść granicznych obejmujące monitorowanie i udział w procesach koncepcyjnych dotyczących rozwoju infrastruktury granicznej oraz infrastruktury towarzyszącej jak np. drogi dojazdowe do przejść granicznych (kategorii wojewódzkiej).

Fot. 22 Drogowe przejście graniczne w Zosinie

Przedstawiciele Zarządu Województwa Lubelskiego uczestniczyli w pracach nad dalszą rozbudową przejść w Hrebennem, Zosinie, budową przejścia w Dołhobyczowie oraz w spotkaniach roboczych dotyczących utworzenia przejścia granicznego z Ukrainą w Zbereżu.

Źródło: Nadbużański Oddział Straży Granicznej, 2021 r.

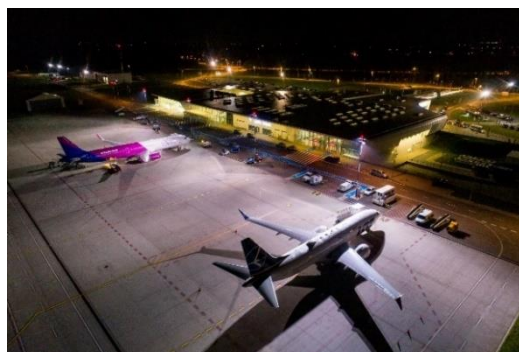
4.8.4. Transport lotniczy

■ Stan rozwoju

Rozwój transportu lotniczego obejmuje działania służące wzmocnieniu pozycji lotniska regionalnego **Port Lotniczy Lublin** w systemie powiązań krajowych i międzynarodowych, a także jego rozwój funkcjonalny.

Lotnisko oferuje **regularne połączenia** z kilkoma lotniskami na świecie. Do kierunków regularnych należą: Warszawa, Gdańsk, Mediolan, Londyn, Dublin, Burgas, Split. Ponadto cyklicznie w ramach akcji Wakacje, uruchamiane są połączenia lotnicze do popularnych miejscowości turystycznych zlokalizowanych nad Morzem Czarnym i Morzem Śródziemnym. Kierunki wakacyjne to: Rodos, Heraklion (Kreta), Antalya, Monastyr, Hurghada.

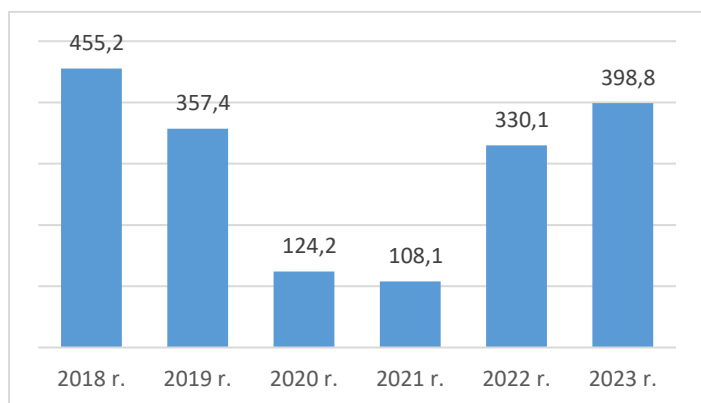
Fot. 23 Port Lotniczy Lublin

Źródło: fot. archiwum UMWL

Na przestrzeni ostatnich kilku lat, ze względu na ograniczenia wprowadzone z powodu pandemii Covid-19, nastąpił spadek liczby pasażerów odprawionych w Porcie Lotniczym Lublin. Istotna zmiana nastąpiła w 2022 r., odnotowano wówczas wzrost liczby odprawionych pasażerów w stosunku do roku poprzedniego. W 2023 r. odprawiono **398,8 tys. osób**, tj. o **12% mniej** niż w 2018 r. ale o **21% więcej** niż w roku 2022 (Wykres 23).

Wykres 22 Liczba odprawionych pasażerów (w tys.) w latach 2018-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych ze strony www.airport.lublin.pl/statystyki

Lotnisko w Lublinie posiada szereg atutów, które sprzyjają prowadzeniu **usług cargo**. Port ma status lotniska międzynarodowego, dostępnego przez 24 godziny na dobę. Wyposażony jest w urządzenia nawigacyjne umożliwiające wykonywanie operacji lotniczych w ograniczonych warunkach pogodowych. Port może obsługiwać samoloty do kodu D, czyli wielkości samolotów typu Boeing 767 czy Airbus A310. Ponadto lotnisko jest świetnie skomunikowane z siecią dróg szybkiego ruchu (A2, S12, S17, S19) oraz z koleją. Atutem jest również lokalizacja Portu Lotniczego Lublin przy wschodniej granicy Unii Europejskiej, w bezpośrednim sąsiedztwie najważniejszych przejść granicznych i

Ruch lotniczy w 2023 r.

- ↓ **398,8 tys.** odprawionych pasażerów
- ↓ **12%** – spadek liczby pasażerów w stosunku do 2018 r.
- ↑ **21%** – wzrost liczby pasażerów w stosunku do 2022 r.

terminali przeładunkowych.

■ Realizowane działania

W 2021 roku Port Lotniczy Lublin otrzymał pozwolenie Urzędu Lotnictwa Cywilnego na prowadzenie dodatkowej działalności lotniczej w zakresie **usług cargo**. W 2023 r. spółka wystąpiła z wnioskiem o pozwolenie na budowę **terminala Cargo**, w skład którego wejdzie nowoczesna hala magazynowo-przeładunkowa o powierzchni blisko 2 tys. mkw. z dedykowanymi pomieszczeniami do obsługi towarów specjalnych, budynek biurowy oraz plac manewrowy wraz z drogą dojazdową i chodnikami.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania zrealizowane w 2023 r. w obszarze **transportu** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.9. Obszar: OBRONNOŚĆ I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Zakres zadań i kompetencji w dziedzinie **obrony bezpieczeństwa i porządku publicznego** jest wyraźnie zróżnicowany w odniesieniu do poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego. Samorządowi województwa przypisano ogólną odpowiedzialność za sprawy związane z wykonywaniem zadań dotyczących obronności i bezpieczeństwa publicznego o czym mowa w art. 14 ust. 1 pkt 13 ustawy o samorządzie województwa (Dz. U. z 2024 r. poz. 566).

Działania realizowane w regionie przy udziale Samorządu Województwa Lubelskiego dotyczą:

- obronności państwa,
- zarządzania kryzysowego,
- bezpieczeństwa publicznego,
- przeciwdziałania zagrożeniom naturalnym.

4.9.1. Obronność państwa

Szczególne zadania w zakresie obronności wynikają z przygranicznego położenia województwa lubelskiego. Wschodnia granica regionu stanowi jednocześnie **granice państwa z Ukrainą i Białorusią**, granicę **Unii Europejskiej** oraz **NATO**. Organizacyjnie, jednostką odpowiedzialną za ochronę granicy na terenie województwa jest Nadbużański Oddział Straży Granicznej (NOSG) w Chełmie, w ramach którego w 2023 r. funkcjonowało 20 Placówek Straży Granicznej. **NOSG** ochrania granicę państwową z Republiką Białorusi i Ukrainą o łącznej długości odcinka **467 km**, w tym z **Republiką Białorusi – 171 km** i z **Ukrainą 296 km**. Na granicy zlokalizowanych jest 12 przejść granicznych, w tym 7 drogowych i 4 kolejowe oraz 1 lotnicze przejście graniczne dla ruchu osobowego i towarowego w ramach działalności Portu Lotniczego Lublin w Świdniku.⁸³

Realizacja zadań w zakresie ochrony granicy państwowej w głównej mierze skupia się na bezpośredniej ochronie pomiędzy przejściami granicznymi, dokonywaniu kontroli ruchu granicznego w przejściach granicznych, prowadzeniu kontroli legalności pobytu oraz zatrudnienia cudzoziemców na terytorium RP, a także wykrywaniu i ściganiu przestępstw transgranicznych.

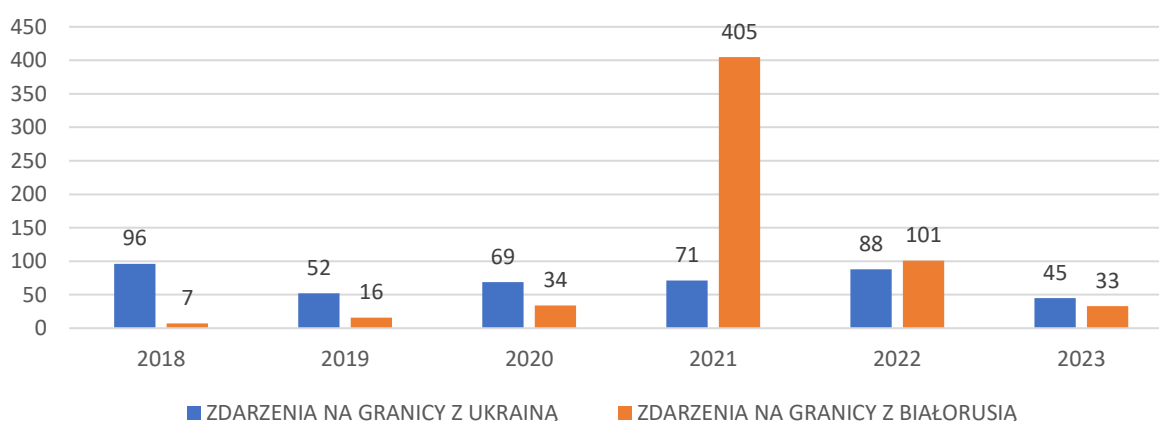
Tereny i obiekty o znaczeniu obronnym w 2023 r.

- 11 przejść granicznych
- 7 garnizonów wojskowych
- 2 posterunki radarowo – pomiarowe
- 2 lotniska wojskowe
- 3 strefy ochronne terenu zamkniętego MON

⁸³ Raport 2022 Przegląd Zmian w Zagospodarowaniu Przestrzennym Województwa Lubelskiego Część I Stan Zagospodarowania Przestrzennego, Departament Strategii i Rozwoju Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, Lublin, czerwiec 2022

W związku z obecnie panującą sytuacją na odcinku granicy państwowej z Białorusią i eskalacją bezprawnych działań przez stronę sąsiednią należy założyć, że zagrożenie nielegalną migracją będzie się utrzymywało z różnym natężeniem w zależności od warunków klimatycznych oraz terenowych. Z informacji uzyskanych od **Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej** w Chełmie wynika, że liczba takich zdarzeń na terenie woj. lubelskiego jest zmienna. W 2023 r. odnotowano łącznie 33 zdarzenia na odcinku granicy państwowej z Republiką Białorusi, na łączną ilość osób wynoszącą 108, o przeważającej liczbie obywateli Afganistanu (47 osób) i Syrii (31 osób). Na odcinku granicy z Ukrainą odnotowano łącznie 45 zdarzeń na łączną liczbę 46 osób, o przeważającej liczbie obywateli Ukrainy (37 osób).⁸⁴

Wykres 23 Liczba zdarzeń związanych z próbą nielegalnego przekroczenia granicy państwa na terenie woj. lubelskiego

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej w Chełmie, 2024 r.

■ Realizowane działania

W 2023 r. kontynuowano zadania podjęte w latach poprzednich oraz dokonano aktualizacji dokumentów dostosowując je do bieżących wytycznych Wojewody Lubelskiego. Sporządzono nowy załącznik C do Planu Operacyjnego Funkcjonowania Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny - **Tabela Realizacji Zadań Operacyjnych** (dalej: TRZO). W pracach planistycznych nad TRZO uczestniczyli dyrektorzy departamentów, biur i kancelarii, na które zostały nałożone zadania obronne. Za koordynację prowadzonych prac planistycznych odpowiedzialne było Biuro Bezpieczeństwa. W grudniu 2023 r. powyższy dokument został zatwierdzony przez Marszałka Województwa Lubelskiego. W 2023 r. sporządzona została dokumentacja sprawozdawcza i aktualizacyjna z zakresu spraw obronnych, tj.:

- ankieta **Narodowego Kwestionariusza Pozamilitarnych Przygotowań Obronnych**,

⁸⁴ Informacja przekazana przez Nadbużański Oddział Straży Granicznej w Chełmie, 2024 r.

- **aktualizacja planu** przygotowań **podmiotów leczniczych** podległych i nadzorowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie **na potrzeby obronne państwa** w tym bilans personelu medycznego.

W ubiegłym roku przeprowadzone zostały trzy kontrole problemowe z realizacji zadań obronnych w wojewódzkich samorządowych jednostkach organizacyjnych (2 w podmiotach leczniczych, 1 w instytucji kultury).

Działania Samorządu Województwa w aspekcie obronności obejmują również zadania związane z procesem planowania przestrzennego. Dotyczą one potrzeby zachowania ograniczeń w zagospodarowaniu służącym właściwemu funkcjonowaniu obszarów:

- **7 garnizonów** (Puławy, Dęblin, Lublin, Chełm, Hrubieszów, Zamość, Biała Podlaska),
- **2 posterunków radarowo – pomiarowych** (Roskosz, Zamość),
- **obiektów i terenów wojskowych** (lotnisko w Dęblinie, poligon w Jagodnem),
- **3 stref ochronnych terenów zamkniętych** resortu obrony narodowej: **Biała Podlaska**- terenie miasta Biała Podlaska, **Srebrzyszcze** - na terenie gmin: Chełm, Ruda-Huta, Dorohusk, **Sitaniec – Wolica** - na terenie gmin: Zamość, Stary Zamość, Nielisz.

W odniesieniu do wyznaczonych stref Zarząd Województwa Lubelskiego formułuje wnioski z PZPWL do lokalnych dokumentów planistycznych tj. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, dotyczące obowiązku ograniczenia zagospodarowania przestrzennego w odniesieniu do terenów istotnych dla bezpieczeństwa państwa

4.9.2. Zarządzanie kryzysowe

Na obszarze województwa działaniami z zakresu zarządzania kryzysowego kieruje wojewoda przy pomocy **wojewódzkiego zespołu zarządzania kryzysowego**. Samorząd Województwa posiada swojego przedstawiciela, wyznaczonego przez Marszałka Województwa, w składzie wojewódzkiego zespołu zarządzania kryzysowego. W realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego współuczestniczą wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, tj.: **podmioty lecznicze** (szpitale, pogotowia ratunkowe, zakład opiekuńczo-leczniczy), **Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie**, a także **instytucje kultury** i inne podmioty posiadające w swoich zasobach **obiekty zabytkowe** i podlegające ochronie dobra kultury.

W 2023 r. działania z zakresu zarządzania kryzysowego determinowane były w dalszym ciągu przez **problemy wynikające z agresji Rosji na Ukrainę**. Wybuch wojny spowodował, że Polska była głównym krajem przyjmującym i tranzytowym dla uchodźców z Ukrainy. Wśród osób przekraczających granicę z Polską znajdowali się także obywatele innych krajów, w tym Białorusi oraz krajów Bliskiego Wschodu i Afryki, którzy zamieszkiwali w Ukrainie.

W 2023 r. polską granicę państwową przekroczyło ponad 14 mln cudzoziemców⁸⁵, z czego 10,2 mln przez lubelski odcinek granicy państwowej. Przez przejścia graniczne z Ukrainą

⁸⁵ Straż Graniczna Informacja Statystyczna za 2023 rok, Warszawa luty 2024 r.

odprawiono 7,4 mln osób, a z Białorusią – 2,8 mln osób.⁸⁶ Największą grupę cudzoziemców stanowili obywatele Ukrainy (8,7 mln osób).

■ Realizowane działania

W 2023 r. Samorząd Województwa Lubelskiego prowadził jeden punkt kwaterunkowy zlokalizowany w Parczewie w budynku dawnego internatu byłej Szkoły Policealnej - Medyczne Studium Zawodowe im. Zofii Bagińskiej w Parczewie. Dla obywateli Ukrainy w punkcie przygotowanych jest 42 miejsca. Średnio w punkcie kwaterunkowym w 2023 r. przebywało 14 osób.

Zgodnie z decyzjami Wojewody Lubelskiego, Województwo Lubelskie nadal uczestniczyło w prowadzeniu punktów medycznych przy punktach recepcyjnych (punktach informacyjnych) oraz zapewniało transport medyczny dla poszkodowanych osób. Natomiast część wymienionych niżej jednostek, przy których były zlokalizowane punkty medyczne (punkty informacyjne) pozostawała w gotowości do wznowienia funkcjonowania w ciągu 24 godzin od wydania polecenia w tym zakresie.

Biuro Bezpieczeństwa przy współudziale Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej uczestniczyło w realizacji decyzji Wojewody Lubelskiego do podmiotów leczniczych prowadzonych przez Samorząd Województwa Lubelskiego.

Zadanie realizowało 7 podmiotów leczniczych:

- Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie,
- Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki im. Papieża Jana Pawła II w Zamościu,
- Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego SPZOZ w Lublinie,
- Stacja Ratownictwa Medycznego w Chełmie Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej,
- Samodzielna Publiczna Stacja Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Zamościu,
- Stacja Pogotowia Ratunkowego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Białej Podlaskiej,
- Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Lublinie.

W 2023 r. Biuro Bezpieczeństwa koordynowało przedsięwzięcia związane z wprowadzanymi **stopniami alarmowymi i stopniami alarmowymi Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskiej** (dalej: CRP). Drugi stopień alarmowy (Bravo) i trzeci stopień alarmowy CRP (Charlie-CRP) obowiązywały przez cały 2023 rok. Miały one przede wszystkim związek z inwazją zbrojną Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie oraz podejmowaniem licznych zewnętrznych prób cyberataków na ważne i krytyczne systemy teleinformatyczne RP. Podejmowane zadania oraz system raportowania realizowany był zgodnie z wytycznymi Wojewody Lubelskiego. W przypadku pojawienia się incydentu (np. pozyskanie fałszywej

⁸⁶ Opracowanie własne DSiR UMWL na podstawie danych publikowanych przez Nadbużański Oddział Straży Granicznej, 2024

informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego) Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego i właściwe służby były na bieżąco informowane o zaistniałej sytuacji. W przypadku incydentów w cyberprzestrzeni (ataki hakerskie, próby wyłudzenia danych) były one blokowane, a o zaistniałych zdarzeniach na bieżąco informowano CSIRT - NASK (Computer Security Incident Response Team - Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa – Państwowy Instytut Badawczy). Zarządzeniem nr 161/2023 Marszałka Województwa Lubelskiego z dnia 28 listopada 2023 r. dokonano aktualizacji modułów zadaniowych i procedur realizacji przedsięwzięć w ramach poszczególnych stopni alarmowych i stopni alarmowych CRP dostosowując je do aktualnej struktury i podziału kompetencji w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie.

W celu przeciwdziałania i minimalizowania skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym w UMWL obowiązuje Zarządzenie nr 111/2020 Marszałka Województwa Lubelskiego z dnia 29 lipca 2020 r. w sprawie wprowadzenia Instrukcji postępowania w przypadku zaistnienia zdarzenia terrorystycznego w szczególności groźby podłożenia urządzenia wybuchowego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie.

4.9.3. Bezpieczeństwo publiczne

Stan bezpieczeństwa publicznego determinowany jest przede wszystkim przez:

- poziom przestępczości,
- ilość wypadków komunikacyjnych,
- organizację systemu ratownictwa.

W 2023 roku liczba wszystkich stwierdzonych **przestępstw** na terenie województwa lubelskiego wyniosła **33, 2 tys.** (i była większa o 844 w stosunku do 2022 r.). Jednocześnie nastąpił **wzrost poziomu wykrywalności przestępstw z 75,7%** w roku ubiegłym do poziomu **79,7% w 2023 r.**

Bezpieczeństwo publiczne w 2023 r.

Przestępczość:

↑ **33,2 tys.** stwierdzonych przestępstw

↑ **79,7%** wskaźnik wykrywalności przestępstw

Bezpieczeństwo na drogach:

↓ 800 wypadków

↓ **121** ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych

Tabela 11 Liczba stwierdzonych przestępstw oraz % ich wykrycia w woj. lubelskim w latach 2018-2023

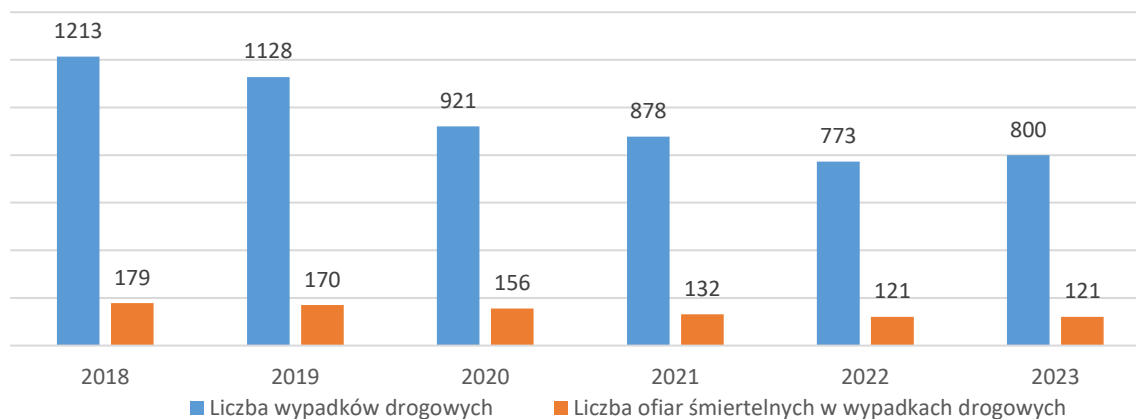
Grupa aktów prawnych	Liczba stwierdzonych przestępstw oraz % ich wykrycia											
	2018		2019		2020		2021		2022		2023	
Gospodarcze	6953	85%	6300	82,6%	4510	75,6%	6224	72,4%	5413	64,2%	11352	75,6%
Kryminalne	16430	77,5%	16552	79,6%	14537	79,2%	15073	78,4%	13740	74,1%	16755	77%
Drogowe	3942	99%	4311	98,9%	3776	99,1%	4015	99,2%	3766	99,1%	3395	99,2%
Pełny katalog przestępstw	28667	82,4%	28736	83,3%	24228	81,7%	27100	80,3%	24669	75,7%	33270	79,7%

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL 2024 r.

W efekcie podejmowanych działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego od 2018 roku obserwuje się stopniowe **zmniejszenie** liczby **wypadków drogowych** (o 34%) i ich ofiar śmiertelnych (o 32%). W 2023 r. odnotowano 800 wypadków, w których śmierć poniosło 121 osób (Wykres 25). W porównaniu do ubiegłego roku, policja odnotowała tendencje spadkową w zakresie kolizji drogowych – ponad 200 mniej takich zdarzeń niż w 2022 roku.⁸⁷

Wykres 24 Wypadki drogowe i ich ofiary śmiertelne w latach 2018-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie, 2023 oraz <https://lubelska.policja.gov.pl/lub/aktualnosci/142742,Odprowa-kadry-kierowniczej-Policji-Lubelskiej-podsumowujaca-2023-rok.html>

Głównymi przyczynami wypadków z winy kierujących, tak jak przed rokiem było:

- niedostosowanie prędkości do warunków ruchu,
- nieustąpienie pierwszeństwa przejazdu,
- nieustąpienie pierwszeństwa pieszemu oraz nieprawidłowe wyprzedzanie.

Organizacja **systemu ratownictwa medycznego** obejmuje funkcjonowanie podstawowych i specjalistycznych zespołów ratownictwa medycznego. W 2023 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały **93 zespoły ratownictwa medycznego**, w tym 65 podstawowych i 28 specjalistycznych, a także **1 lotniczy zespół ratownictwa medycznego**. Ponadto poszkodowanym pomocy udzielano w **16 szpitalnych oddziałach ratunkowych (SOR)**, oraz 24 izby przyjęć.⁸⁸

■ Realizowane działania

Działania w zakresie bezpieczeństwa publicznego dotyczą przede wszystkim:

⁸⁷ <https://lubelska.policja.gov.pl/lub/aktualnosci/142742,Odprowa-kadry-kierowniczej-Policji-Lubelskiej-podsumowujaca-2023-rok.html>

⁸⁸ Opracowanie własne DSiR UMWL na podst. BDL 2024 r.

- wspierania służb publicznych w zakresie **przeciwdziałania przestępczości**,
- **zadań inwestycyjnych** ukierunkowanych na poprawę **parametrów technicznych i funkcjonalnych dróg**, a także organizacji ruchu,
- wspierania funkcjonowania specjalistycznych jednostek z zakresu **ratownictwa medycznego**.

Bezpieczeństwo w ruchu drogowym, a przede wszystkim życie i zdrowie wszystkich uczestników ruchu drogowego stanowi priorytet w działaniach Samorządu Województwa Lubelskiego. Przyjęto Lubelski Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego na lata 2021-2030. Głównym celem programu jest wizja zero, czyli zero ofiar śmiertelnych na drogach województwa lubelskiego. Główne obszary interwencji zawarte są w pięciu filarach obejmujących działania infrastrukturalne, zmieniające zachowania uczestników ruchu, poprawiające bezpieczeństwo pojazdów oraz zwiększające efektywność ratownictwa i opieki powypadkowej.

4.9.4. Zagrożenia naturalne

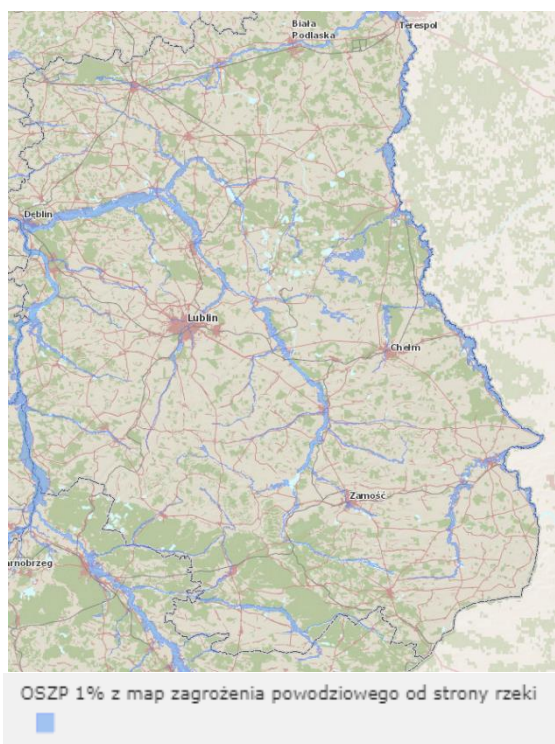
Zagrożeniem dla bezpieczeństwa publicznego są również zjawiska **pochodzenia naturalnego**, do których na terenie województwa lubelskiego zalicza się przede wszystkim:

- powódzie,
- susze,
- pożary,
- osuwiska.

Zagrożenie powodziowe stwarzają w głównie największe rzeki regionu, tj. **Wisła, Bug i Wieprz**. Ponadto obszary szczególnego zagrożenia powodzią zidentyfikowano na odcinkach rzek: Krzna, Świder, Wilga, Okrzeja, Bystrzyca, Tyśmienica, Pivonia, Włodawka, Uherka, Giełczewka, Chodelka, Wyżnica, Łabuńka, Huczwa, Tanew⁸⁹⁹⁰. Region lubelski ze względu na położenie geograficzne i uwarunkowania naturalne należy do obszarów **o bardzo dużym zagrożeniu skutkami powodzi**. Najczęściej występują powódzie: opadowe, roztopowe i zatorowe, co stwarza zagrożenie dla znacznych przestrzeni i ludności, powoduje niebezpieczeństwo strat materialnych, a w konsekwencji zagrożenia epizootyczne i epidemiologiczne. Mając na względzie ochronę życia i zdrowia mieszkańców, a także dóbr materialnych i dziedzictwa kulturowego, jako podstawę planowania rozwoju na obszarach szczególnego zagrożenia powodziowego wskazuje się **plany zarządzania ryzykiem powodziowym** oraz **mapy zagrożenia powodziowego**.

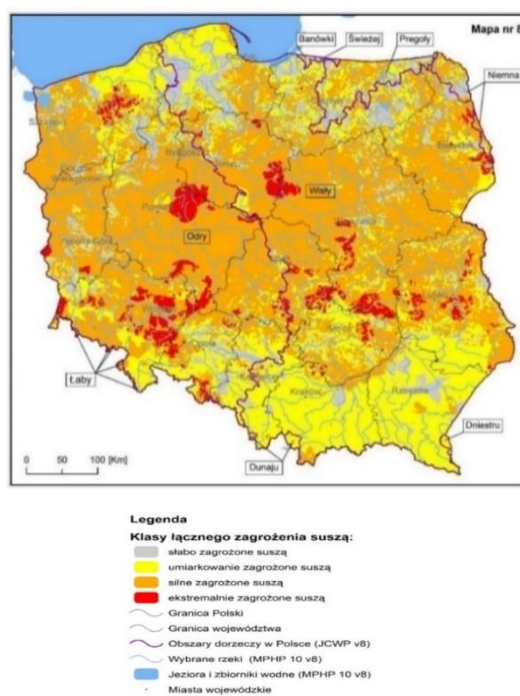
⁹⁰ https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpMZP

Mapa 28 Obszary szczególnego zagrożenia powodzią w województwie lubelskim

Źródło:
https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpMZP

Mapa 29 Stan łącznego zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną (1987-2018)

Źródło: Plan przeciwdziałania skutkom suszy, 2021 r.

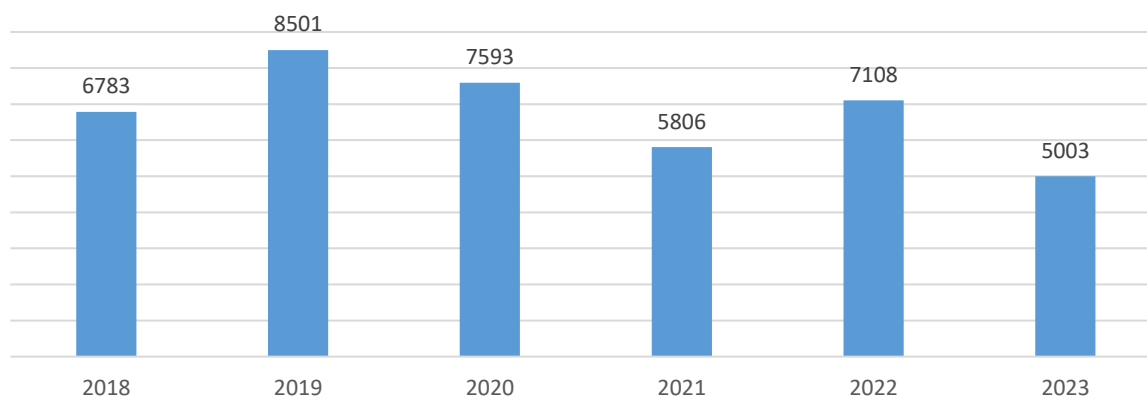
Wobec postępujących **zmian klimatu** oraz procesów pustoszenia **problem suszy** oraz związane z tym konsekwencje, odgrywają coraz większe znaczenie w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. **Stan zagrożenia suszą** w regionie charakteryzują strefy wyznaczone przez Instytut Melioracji Użytków Zielonych, tj.: strefa **największych zagrożeń**, obejmująca **47,5%** województwa, strefa **o dużym zagrożeniu suszą (1,35%)** oraz **o umiarkowanym zagrożeniu suszą (50,8%)**. Zjawisko **suszy atmosferycznej** obserwowane jest przede wszystkim na **Polesiu Lubelskim, Południowym Podlasiu i wschodniej części Wyżyny Lubelskiej**⁹¹. Wobec postępujących **zmian klimatu** oraz procesów pustoszenia **problem suszy** oraz związane z tym konsekwencje, odgrywają coraz większe znaczenie w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Konsekwencją występowania zjawiska suszy jest m.in. zagrożenie pożarowe. Do najbardziej zagrożonych obszarów należą duże kompleksy leśne przede wszystkim w **nadleśnictwach: Łuków i Parczew**, posiadające I kategorię zagrożenia pożarowego. **Pożarami zagrożone** są również duże **kompleksy torfowiskowe**: Krowie Bagno, Bagno Serebryskie, Brzeźno, Sobowice.

W 2023 roku **jednostki ochrony przeciwpożarowej** na terenie woj. lubelskiego **interweniowały 21465** razy, prowadząc działania przy 5003 pożarach, 15014 miejscowych zagrożeniach, 1448 alarmach fałszywych. Średnio każdego dnia, jednostki ochrony przeciwpożarowej prowadziły działania 59 razy.⁹²

⁹¹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy

⁹² <https://straz.lublin.pl/2024/01/narada-roczna-kadry-kierowniczej-panstwowej-strazy-pozarnej-województwa-lubelskiego-polaczona-z-uroczystym-przekazaniem-obowiazkow-lubelskiego-komendanta-wojewódzkiego-panstwowej-strazy-pozarnej/>

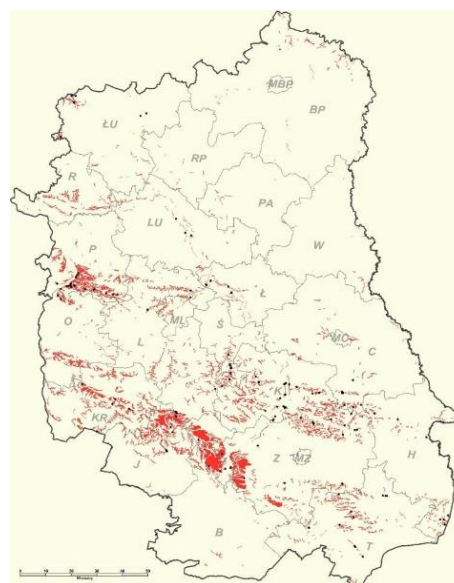
Wykres 25 Pożary w latach 2018-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie, 2023⁹³

Na terenach wyżynnych województwa lubelskiego występują zagrożenia **powierzchniowymi ruchami masowymi**, do których należą osuwiska, obrywy i spelzowania, a zwłaszcza procesy erozji wąwozowej. Do szczególnie zagrożonych obszarów zalicza się **środkową i południową część regionu** obejmującą powiaty: puławski, kraśnicki, janowski, biłgorajski, zamojski, lubelski, krasnostawski, tomaszowski, opolski, hrubieszowski, chełmski i łączyński. Obszary te należy w pierwszej kolejności objąć realizacją zabezpieczeń poprzez zabiegi techniczne i biologiczne.

Mapa 30 Osuwiska i obszary zagrożone występowaniem ruchów masowych

Źródło: Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2020-2023 z perspektywą do roku 2027, Lublin 2019.

Głównymi potrzebami w zakresie ochrony przeciw zagrożeniom naturalnym są działania z zakresu:

- rozwoju i modernizacji infrastruktury przeciwpowodziowej i urządzeń hydrologicznych,
- utrzymania warunków naturalnej retencji,
- ograniczania rozwoju zabudowy w obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz osuwiskami.

⁹³<https://straz.lublin.pl/2024/01/narada-roczna-kadry-kierowniczej-panstwowej-strazy-pozarnej-województwa-lubelskiego-polaczona-z-uroczystym-przekazaniem-obowiazkow-lubelskiego-komendanta-wojewódzkiego-panstwowej-strazy-pozarnej/>

■ Realizowane działania

Na działania z zakresu ochrony przeciwpożarowej Samorząd Województwa Lubelskiego skierował **przeznaczył ok. 107,5 mln zł** z funduszy unijnych (FEL 2021-2027), których dysponentem jest Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego.

Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie otrzymała i realizuje duży projekt pn. **Dostosowanie Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego na terenie województwa lubelskiego do zmian klimatycznych, zmian w środowisku naturalnym oraz zagrożeń cywilizacyjnych**. Dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej wynosi ok. **107,5 mln zł** (przy całkowitej wartości projektu ponad 130,6 mln zł).

W ramach projektu zakupiono m.in. **44 pojazdy** ratowniczo-gaśnicze, **2 samochody** z drabinami mechanicznymi, **7 łodzi**, **167 quadów**, wyposażenie niezbędne do prowadzenia działań ewakuacyjnych oraz długoterminowych, a także podstawowe narzędzia do likwidowania skutków nawałnic i silnych wiatrów (173 motopompy i tyle samo zestawów pilarza), rozszerzone zostały także elementy związane z monitorowaniem i ostrzeganiem przed zagrożeniami (21 dronów).

Z początkiem 2024 r. Sejmik Województwa Lubelskiego podwoił pulę budżetu Województwa na dotacje przeznaczone dla **ochotniczych straży pożarnych**, która obecnie wynosi **12 mln zł**. Pieniądze zostaną rozdysponowane w ramach ogłoszonego już otwartego konkursu ofert dla jednostek ochotniczych straży pożarnych z naszego regionu na realizację zadania publicznego w zakresie bezpieczeństwa publicznego pt. Lubelskie wspiera OSP. Maksymalna kwota dotacji dla jednostki wynosi 10 tys. zł. Jednostki mogą wydatkować te środki na zakup umundurowania czy sprzętu ratującego zdrowie i życie mieszkańców regionu, ale również ratującego środowisko przed pożarem czy klęskami żywiołowymi. Środki finansowe skierowane zostaną do **1211 jednostek** ochotniczych straży pożarnych z terenu województwa lubelskiego i zostaną przeznaczone na ich doposażenie jednostek w sprzęt służący ochronie życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem oraz niezbędny sprzęt ochrony osobistej.

Wydatki inwestycyjne z budżetu województwa koncentrują się na wydatkach ukierunkowanych na aspekty prorozwojowe oraz kształtowanie przestrzeni społeczno-gospodarczej regionu zgodnie z celami i priorytetami rozwojowymi przyjętymi w SRWL 2030 do 2030 r. Uwzględniając kierunki wydatków zrealizowanych w ramach budżetu województwa należy wskazać, że drugą pozycję pod względem wielkości środków z budżetu zajmuje **ochrona zdrowia - 30,21%** (ponad 127 mln. zł), na zadania z zakresu obronności i bezpieczeństwa publicznego przeznaczono 299,9 tys. zł.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie organizacji systemu **bezpieczeństwa publicznego** przedstawiono w Załączniku nr III.

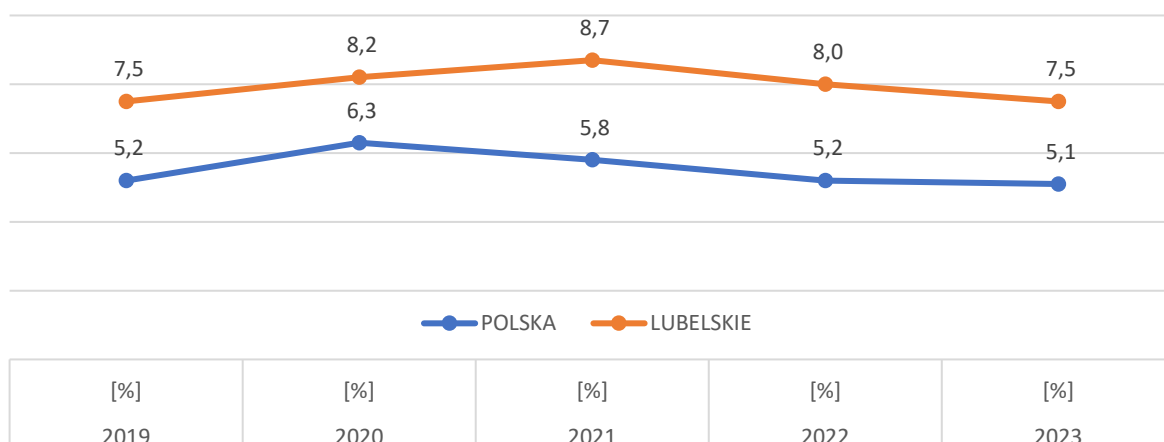
4.10. Obszar: BEZROBOCIE I RYNEK PRACY

W 2023 r. w województwie lubelskim nastąpiła **poprawa** sytuacji na **rynku pracy**. W ujęciu rocznym zanotowano zmniejszenie się ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych oraz spadek stopy bezrobocia. W porównaniu z 2022 r. zmniejszyła się natomiast liczba ofert zatrudnienia, którymi dysponowały urzędy pracy.

■ Bezrobocie

Na koniec 2023 r. **stopa bezrobocia** w województwie lubelskim wyniosła **7,5%** i była **niższa** o 0,5 p. proc. niż rok wcześniej. W Polsce stopa bezrobocia zmniejszyła się o 0,1 p. proc. w stosunku do grudnia 2022 r. i wyniosła 5,1%.

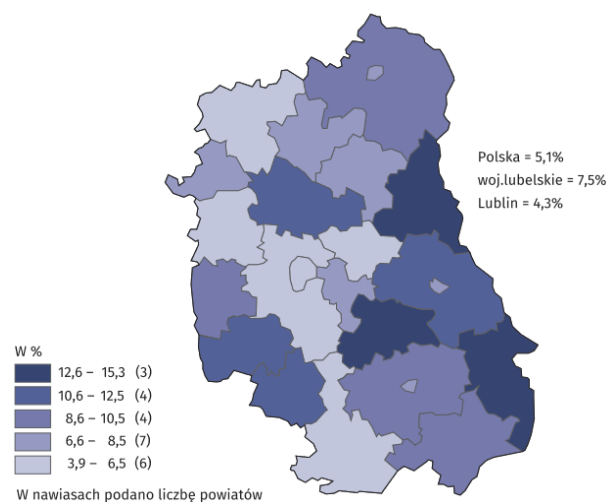
Wykres 26 Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w latach 2019-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR na podstawie danych GUS, Lublin 2024 r.

W sytuacji na rynku pracy notuje się duże zróżnicowanie przestrzenne. Do powiatów o najwyższej stopie bezrobocia należały: włodawski (15,3%), hrubieszowski (14,7%), oraz krasnostawski (13,8%). Najniższą charakteryzowała zaś powiaty: łukowski (3,9%), Lublin (4,3%) i łączyński (5,4%). W porównaniu z grudniem 2022 r. stopa bezrobocia zmniejszyła się w 20 powiatach, w największym stopniu w powiecie chełmskim (o 1,6 p. proc.), Chełmie (o 1,2 p. proc.), Lublinie i powiecie bialskim (po 0,8 p. proc.) oraz świdnickim (o 0,7 p. proc.). Stopa bezrobocia zwiększyła się w dwóch powiatach: tomaszowskim (o 0,4 p. proc.) oraz lubelskim (o 0,1 p. proc.). Na niezmiennym poziomie stopa bezrobocia pozostała w powiecie biłgorajskim i puławskim.

Mapa 31 Stopa bezrobocia w wojew. Lubelskim w 2023 r.

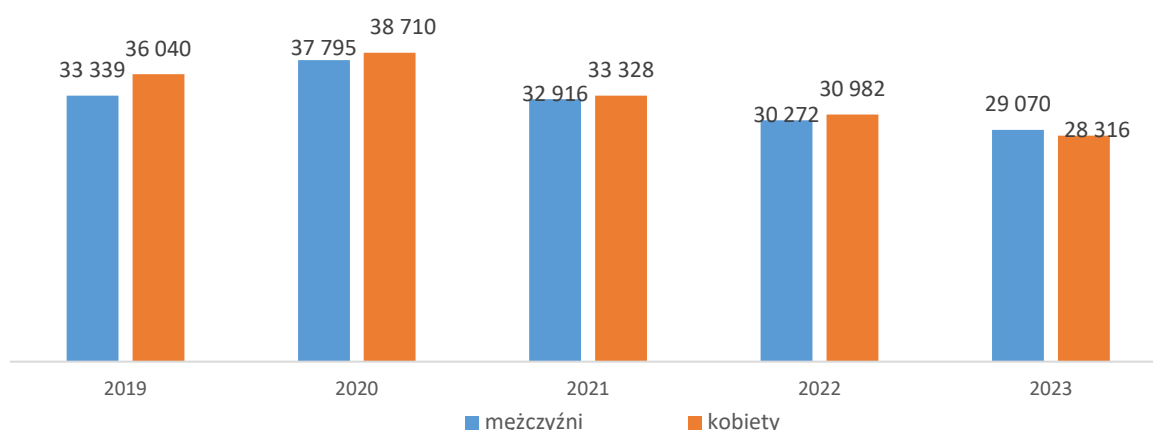

Źródło: GUS, Lublin 2024 r.

Pod koniec 2023 r. w urzędach pracy województwa lubelskiego zarejestrowanych było **57,4 tys. bezrobotnych**, którzy stanowili 7,3% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w Polsce. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba bezrobotnych **zmniejszyła się** w województwie lubelskim o 6,3%, a w kraju o 3,0%. W okresie 2019-2023 liczba bezrobotnych w województwie lubelskim zmniejszyła się natomiast o 17,3% (w tym samym okresie w Polsce odnotowano spadek na poziomie 9%).

Na koniec grudnia 2023 r. zarejestrowane bezrobotne kobiety stanowiły 49,3% ogółu bezrobotnych. W skali roku liczba bezrobotnych kobiet w województwie lubelskim zmniejszyła się o 8,6%, zaś mężczyźni – o 4,0%.

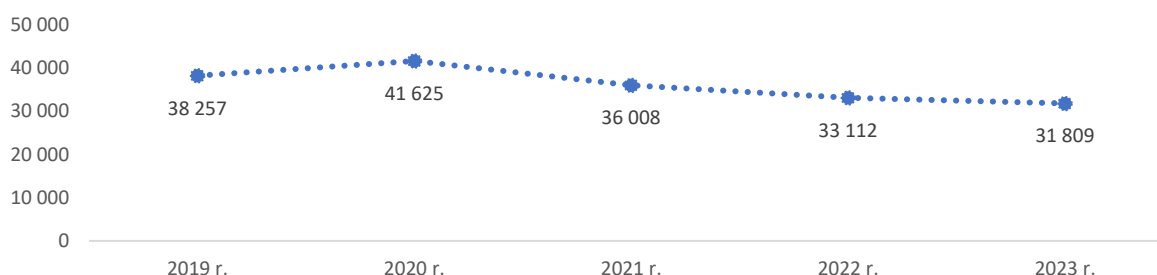
Wykres 27 Liczba bezrobotnych w latach 2019-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

Bezrobotni zarejestrowani zamieszkałi na wsi na koniec grudnia 2023 r. stanowili 55% ogółu bezrobotnych w województwie lubelskim. W stosunku do roku poprzedniego liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi zmniejszyła się o prawie 4%, natomiast w okresie 2019-2023 – o blisko 17%.

Wykres 28 Bezrobotni zarejestrowani zamieszkałi na wsi w latach 2019-2023

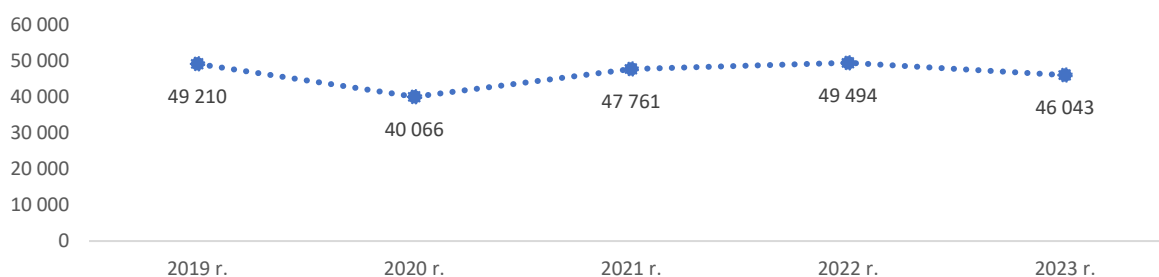

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

■ Oferty pracy

W 2023 r. do urzędów pracy zgłoszono **46 tys. ofert pracy**, co stanowiło 4,3% wszystkich ofert w kraju. W porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku liczba ofert pracy zmniejszyła się o 7%, zaś w porównaniu do roku 2020 zwiększyła się o 14,9%.

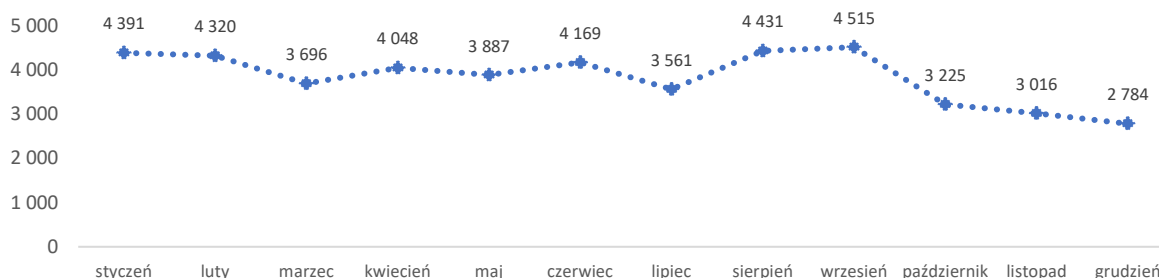
Wykres 29 Oferty pracy zgłoszone do PUP w latach 2019-2023

Źródło: Oprac. własne na podst. sprawozdań MRIPS-01, 2024 r.

Większość ofert pracy pochodziła z jednostek sektora prywatnego (79,7%), a 32% ofert pracy dotyczyło pracy subsydiowanej. Spośród wszystkich ofert: 20,7% dotyczyło staży, 2,1% – osób niepełnosprawnych, 0,1% – osób, które w okresie ostatnich 12 miesięcy ukończyły naukę.

Wykres 30 Oferty pracy zgłoszone do PUP w mies. 2023 r.

Źródło: Oprac. własne na podst. miesięcznych sprawozdań MRIPS-01, 2024 r.

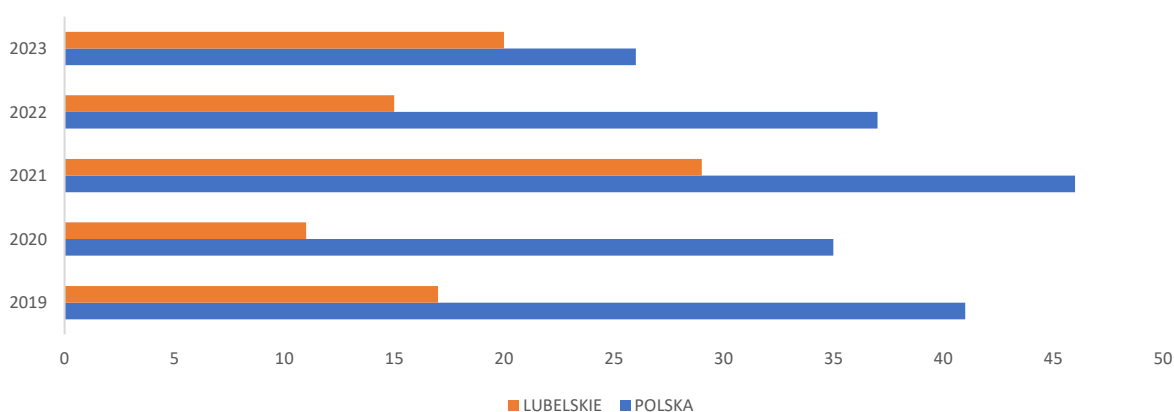
■ Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Pod koniec 2023 r. w województwie lubelskim zarejestrowanych było 3 528 **osób z niepełnosprawnością** (6,1% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych), z czego 40,4% stanowiły kobiety. W porównaniu z rokiem ubiegłym liczba bezrobotnych niepełnosprawnych zwiększyła się o 3,7%. W roku 2019 liczba ta kształtowała się na poziomie 3 450.

Spośród zarejestrowanych niepełnosprawnych w 2023 r. aż 88,7% bezrobotnych nie posiadało prawa do zasiłku. Wskaźnik ten utrzymuje się na zbliżonym poziomie i w 2019 r. wynosił w województwie lubelskim 89,0%. W Polsce w analizowanym okresie wskaźnik wzrósł z 82,9% do 85,4% w roku 2023.

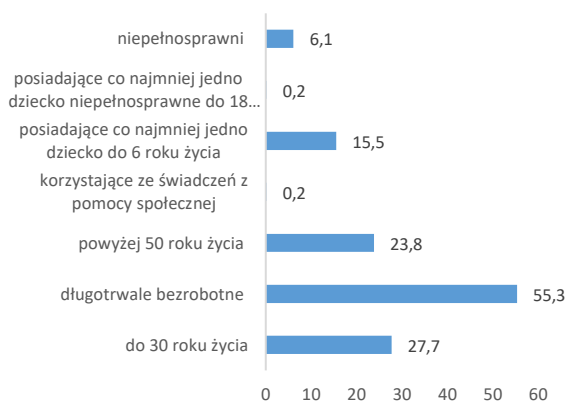
W roku 2023 r. liczba **ofert pracy dla osób niepełnosprawnych** wyniosła 949 i była niższa niż w roku poprzednim o 20,6% i o 1,6% wyższa niż w roku 2020. Wskaźnik liczby ofert pracy dla osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na 1 tys. bezrobotnych niepełnosprawnych wyniósł w 2023 roku 20 i był o 5 ofert wyższy niż rok wcześniej (w 2019 roku wynosił 17, a w 2020 tylko 11). W kraju wskaźnik ten jest nieco wyższy niż w regionie i w 2023 roku wyniósł on 26 (w 2019 roku było to 41).

Wykres 31 Oferty pracy dla osób niepełnosprawnych na 1000 bezrobotnych

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

Wykres 32 Udział procentowy osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w grudniu 2023 r.

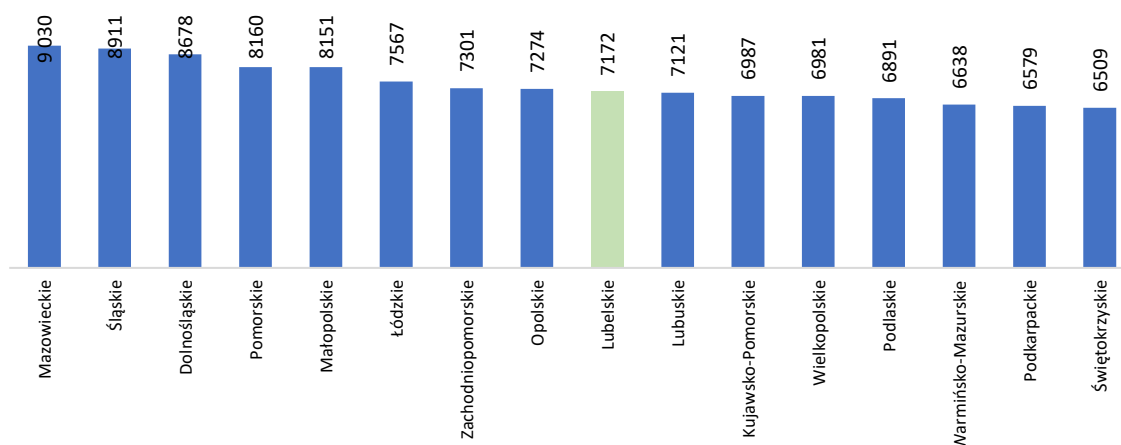
Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. sprawozdania MRPiPS-01 grudzień 2023 r.

Osoby będące w **szczególnej sytuacji na rynku pracy** pod koniec 2023 r. stanowiły 84,1% ogółu bezrobotnych (rok wcześniej – 85,7%). Wśród nich najliczniejszą grupę stanowiły osoby długotrwale bezrobotne. Ich udział w liczbie bezrobotnych ogółem spadł w skali roku o 2,9 p. proc. Zmniejszył się również udział bezrobotnych posiadających co najmniej 1 dziecko do 6 roku życia (o 1,4 p. proc.). Zwiększył się natomiast udział osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia (o 0,2 p. proc.), udział osób bezrobotnych do 25 roku życia (o 0,5 p. proc.) oraz udział osób niepełnosprawnych (o 0,6 p. proc.).

■ Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw na koniec 2023 r. wynosiło w województwie **7 172 zł** i było niższe o 861 zł od średniego wynagrodzenia dla kraju (o 10,7%). Stanowi ono 89,3% przeciętnego wynagrodzenia w Polsce, co oznacza niewielką poprawę względem roku 2018, kiedy poziom ten wynosił 88,3% i znaczną poprawę względem roku 2022, gdy było to 84,8%.

Wykres 33 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw na koniec 2023 r. (w zł)

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych GUS, BDL, Lublin 2024 r.

■ Realizowane działania

Do zadań Samorządu Województwa w obszarze bezrobocia i rynku pracy należy określanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich w odniesieniu do krajowej polityki rynku pracy przez przygotowanie i realizację **Regionalnego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia**. Pomocne w kreowaniu polityki w tym zakresie jest prowadzenie systemowych i systematycznych analiz oraz badań popytu na prace. Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy podstawowym źródłem finansowania jest Fundusz Pracy, dzięki któremu mogą być łagodzone skutki bezrobocia. Plan wydatków Funduszu Pracy każdego roku zostaje ujęty w Planie Finansowym Funduszu Pracy, stanowiącym integralną część ustawy budżetowej.

Regionalny Plan Działań Na Rzecz Zatrudnienia

Regionalny Plan Działań na rzecz Zatrudnienia to corocznie aktualizowany przez Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie dokument o charakterze operacyjnym. Określa on priorytetowe grupy bezrobotnych i osób wymagających wsparcia na regionalnym rynku pracy, prezentuje kierunki interwencji na ich rzecz, jak również dostarcza informacji o charakterze i zakresie działań międzysektorowych na rzecz rozwoju rynku pracy w województwie.

W 2023 r. w ramach RPDZ przyjęto następujące priorytety i główne działania:

- **Wspieranie osób młodych na regionalnym rynku pracy, realizowane poprzez:**
 - rozwijanie indywidualnego potencjału i predyspozycji zawodowych osób do 30 roku życia,
 - aktywizacja zawodowa osób do 30 roku życia pozostających bez zatrudnienia,
 - dostosowanie kwalifikacji i kompetencji młodych osób do potrzeb rynku pracy.
- **Wyrównywanie szans na rynku pracy osób długotrwale bezrobotnych, do czego przyczyni się:**
 - wzmocnienie samodzielności społecznej i zdolności do podjęcia pracy przez osoby długotrwale bezrobotne,
 - poprawa szans na zatrudnienie osób długotrwale bezrobotnych.

W kontekście sytuacji na regionalnym rynku pracy oraz uwzględniając założenia zawarte w Krajowym Planie Działań na rzecz Zatrudnienia i SRWL 2030, w ubiegłym roku

kontynuowano działania wspierające na rynku pracy osoby do 30 roku życia oraz osoby długotrwale bezrobotne.

Projekty i programy własne Wojewódzkiego Urzędu Pracy:

Projekty i programy własne stanowią jeden z kluczowych mechanizmów realizacji RPDZ. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie wraz z powiatowymi urzędami pracy z terenu województwa lubelskiego każdego roku inicjuje i realizuje **Programy Regionalne**. W 2023 r. WUP w Lublinie zrealizował 2 programy regionalne:

- Aktywizacja zawodowa osób długotrwale bezrobotnych.
- Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych do 30 roku życia.

Główne założenia Programów regionalnych to:

- wspieranie zatrudnienia osób bezrobotnych będących w trudnej sytuacji na rynku pracy,
- podnoszenie atrakcyjności na rynku pracy poprzez zdobywanie nowych umiejętności i doświadczenia zawodowego,
- propagowanie koncepcji uczenia się przez całe życie jako sposobu sprawnego funkcjonowania na rynku pracy,
- promowanie idei przedsiębiorczości wśród mieszkańców województwa lubelskiego (zintensyfikowanie przedsiębiorczości lokalnej),
- kształtowanie odpowiednich postaw związanych z podjęciem zobowiązań pracowniczych (etos pracy),
- dostosowanie kwalifikacji i kompetencji zawodowych osób bezrobotnych do potrzeb i problemów regionalnego rynku pracy,
- rozwój potencjału osób doświadczających trudności na rynku pracy poprzez kształtowanie kompetencji miękkich (np. komunikatywność, umiejętność pracy w zespole, przejmowanie inicjatywy, elastyczność działania).

W 2023 r. uruchomione zostały 3 **projekty własne** Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie, a jeden rozpoczęty jeszcze w 2022 został ukończony w 2023 r.

Projekt Pilotażowy

Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie, w partnerstwie z powiatowymi urzędami pracy oraz czterema organizacjami pracodawców z województwa lubelskiego (Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Lublinie, Pracodawcy Lubelszczyzny Lewiatan, Pracodawcy Ziemi

Programy Regionalne zrealizowane w 2023:

- Aktywizacja zawodowa osób **długotrwale bezrobotnych**:
 - liczba osób: 324
 - środki finansowe: **3 955,5 tys. zł**
- Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych **do 30 roku życia**:
 - liczba osób: 479
 - środki finansowe: **8 222,9 tys. zł**

Lubelskiej oraz Lubelskie Forum Pracodawców), realizował Projekt pilotażowy pn. **System weryfikacji predyspozycji zawodowych jako instrument pomocy osobom nieaktywnym zawodowo**, którego realizacja została zakończona w końcu 2023 roku.

Projekt Pilotażowy był odpowiedzią na zapotrzebowanie zarówno pracowników chętnych do sprawdzenia nowej możliwości zawodowej, jak i pracodawców, którym umożliwił wypróbowanie nowego, może przyszłego pracownika, w rzeczywistych warunkach pracy. Uczestnikami projektu były osoby bezrobotne i poszukujące pracy, zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy województwa lubelskiego, w szczególności kobiety powracające na rynek pracy po urodzeniu dziecka, urlopie macierzyńskim lub wychowawczym, po okresie bierności zawodowej związanym z wychowaniem dzieci. Uczestnicy uzyskali wsparcie w postaci poradnictwa zawodowego realizowanego przez doradców zawodowych z Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej WUP w Lublinie.

Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy I

Od 1 grudnia 2023 roku ruszył projekt pod nazwą **Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy I** (LORP I). Jego celem jest przede wszystkim uaktualnienie obecnego stanu wiedzy i umiejętności pracowników Publicznych Służb Zatrudnienia

(PSZ) i innych regionalnych instytucji rynku pracy (IRP) oraz dostosowanie ich do obowiązujących standardów oraz przepisów. W ramach Lubelskiego Obserwatorium Rynku Pracy I, zostaną przeprowadzone badania, dzięki którym nastąpi identyfikacja szczegółowych potrzeb rynku pracy. Kluczowe będzie uzyskanie materiałów z blisko 30 badań i analiz, a następnie szybkie ich udostępnianie odbiorcom. Badania będą przeprowadzane we wszystkich powiatach województwa, co zapewni kompleksowe i reprezentatywne wyniki dla całego regionu.

Projekt finansowany ze środków rezerwy Funduszu Pracy:

- Liczba uczestników: **300**
- Liczba zaangażowanych pracodawców: **200**
- Wysokość środków finansowych: **640 000 zł**

Wśród **kluczowych badań** znajdują się m.in.:

- Rozwój branży transport, spedycja logistyka do roku 2040,
- Kwalifikacje i kompetencje przyszłości w IT,
- Zawody wygasające i potencjalne ścieżki przekwalifikowania,
- Losy absolwentów szkół branżowych,
- Badanie nisz rynkowych z potencjałem do zakładania działalności gospodarczej.

Wartość projektu wynosi **10,9 mln zł**, natomiast wysokość wkładu ze środków EFS+ w ramach FEL 2021-2027 to **9,3 mln zł (85%)**.

Life Long Learning

Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie realizuje przedsięwzięcie **Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych** w ramach inwestycji A3.1.1

Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie.

Celem głównym projektu jest budowa systemu koordynacji działań w województwie lubelskim, zorientowanych na wsparcie uczenia się przez całe życie, w tym kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się dorosłych. Projekt przyczyni się do wzmocnienia, dopasowania, kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, zmian społecznych zachodzących w regionie oraz upowszechniania uczenia się przez całe życie.

WUP w Lublinie otrzymał dofinansowanie w kwocie **21,5 mln zł** na działania wdrażające Zintegrowaną Strategię Umiejętności 2030 w województwie lubelskim.

Aktywni i bezpieczni na europejskim rynku pracy. Podnoszenie potencjału kadry EURES woj. lubelskiego

W listopadzie 2023 roku kadra EURES z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie rozpoczęła realizację projektu Aktywni i bezpieczni na europejskim rynku pracy. Podnoszenie potencjału kadry EURES woj. lubelskiego. Projekt skierowany jest do **pracowników zatrudnionych w PSZ (Publiczne Służby Zatrudnienia), świadczących usługi EURES** w regionie, a jego głównym celem jest wzmocnienie umiejętności i kompetencji 26 pracowników EURES z Wojewódzkiego, Miejskiego i Powiatowych Urzędów Pracy poprzez udział w szeregu szkoleń i wizytach studyjnych. Podniesienie kompetencji urzędników przyczyni się do efektywniejszego wspierania polskich bezrobotnych, poszukujących pracy, migrantów powrotnych, uczniów, studentów oraz pracodawców.

Całkowita wartość projektu wynosi **1 mln zł**, z czego **876,8 tys. zł (85%)** stanowi wkład ze środków EFS+ w ramach FEL 2021-2027.

Wydatki z Funduszu Pracy

W 2023 r. wydatki z Funduszu Pracy wyniosły **396,8 mln zł** (więcej o 1,26% niż w 2022 r.), z tego 28% stanowiły zasiłki dla bezrobotnych. Na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu przeznaczono 253,2 mln zł (w 2022 r. – 263,0 mln zł), w tym 31,1% środków wydatkowano na staże (78,6 mln zł). Pozostałe środki wydano na: szkolenia – 11,1 mln zł (4,4% wydatków na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu), roboty publiczne – 13,4 mln zł (5,3%), refundację kosztów wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy – 35,3 mln zł (13,9%), dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej – 62,8 mln zł (24,8%), prace interwencyjne – 15,7 mln zł (6,2%), bon na zasiedlenie – 13,6 mln zł (5,4%).

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania zrealizowane w 2023 r. w obszarze **bezrobocia i rynku pracy** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.11. Obszar: TELEKOMUNIKACJA

■ Stan rozwoju

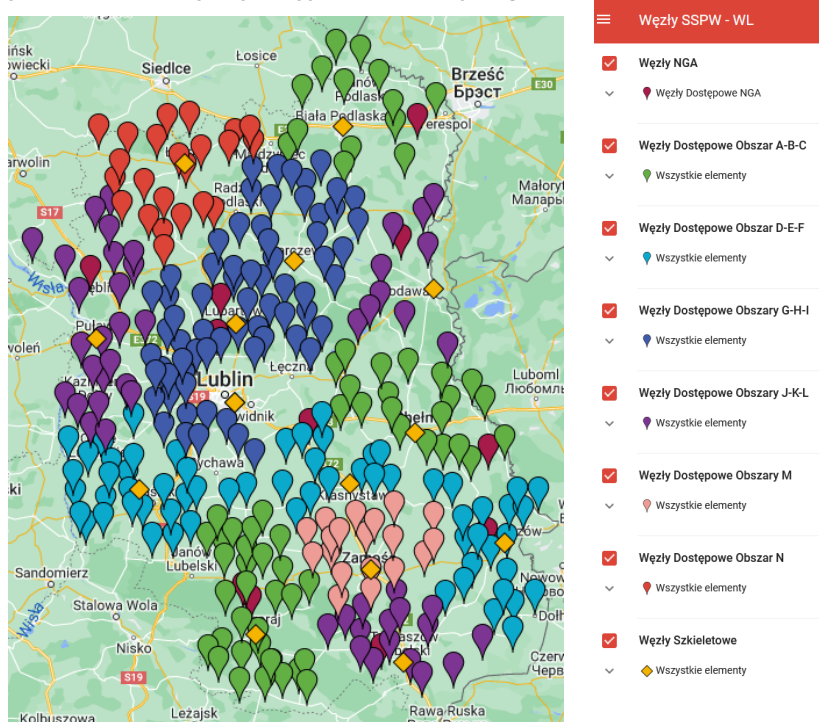
Dynamiczny i wyraźny rozwój szeroko rozumianych **technologii teleinformatycznych** w ostatnich latach sprawia, że zapewnienie szybkiego dostępu do informacji, a także możliwość ich wykorzystania, przetwarzania i wytwarzania, stały się bardzo ważnym czynnikiem rozwoju technologicznego, ekonomicznego, przestrzennego i kulturowego. **Dostępność teleinformatyczna regionu** uzależniona jest od poziomu rozwoju infrastruktury oraz usług telekomunikacyjnych, a także stopnia ich wykorzystania.

Odsetek gospodarstw domowych w Polsce objętych stacjonarnymi sieciami o bardzo dużej przepustowości stale rośnie, w 2023 r. wyniósł 74%, w 2022 r. 71%, to wzrost o 9% więcej w stosunku do 2020 r., gdzie wynosił 65%⁹⁴.

Zadania samorządu województwa związane z prowadzeniem działalności w zakresie telekomunikacji, a w szczególności z zarządzaniem infrastrukturą regionalnej sieci szerokopasmowej i świadczeniem usług hurtowego dostępu do tej infrastruktury realizuje jako zadanie statutowe Lubelskie Centrum Innowacji i Technologii.

W województwie lubelskim Regionalna Sieć Szerokopasmowa świadczy usługi przedsiębiorcom telekomunikacyjnym w oparciu o węzły szkieletowe i dystrybucyjne rozmieszczone w naszym regionie (Mapa 32).

Mapa 32 Węzły szkieletowe i dystrybucyjne Lubelskiej Regionalnej Sieci Szerokopasmowej

Źródło: <https://szerokopasmowe.lubelskie.pl/dla-operatorow/>

W województwie lubelskim systematycznie rozbudowywana jest infrastruktura

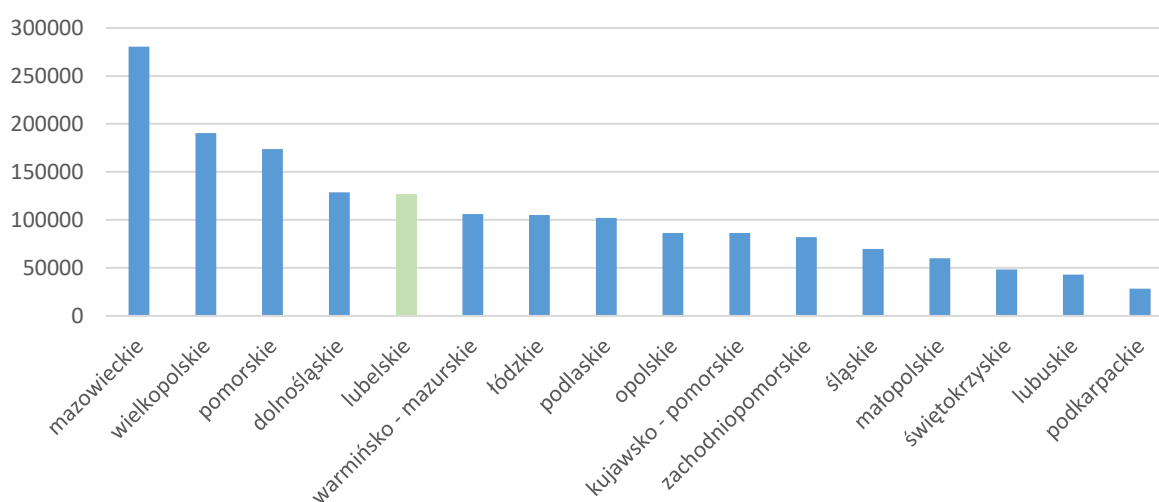
⁹⁴ <https://cyberpolicy.nask.pl/raport-o-stanie-cyfrowej-dekady-2023-polska/>

teleinformatyczna umożliwiającą mieszkańcom dostęp do Internetu. Obecnie dobiega końca budowa sieci szerokopasmowej w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020, która pozwoli zapewnić szerokopasmowy dostęp do Internetu dla użytkowników końcowych tj. gospodarstw domowych, firm, jednostek użyteczności publicznej.

Pomimo możliwości szerokiego oddziaływania infrastruktury sieci regionalnej (LRSS), dostęp mieszkańców województwa do szerokopasmowego Internetu warunkowany jest działalnością przedsiębiorców telekomunikacyjnych, tzw. **Operatorów Sieci Dostępowych**, którzy świadczą usługi detaliczne na rzecz użytkowników końcowych.

Na koniec 2022 r. z ponad **1,7 mln punktów teleadresowych** w Polsce **nie posiadających** dostępu do szybkiego Internetu, **127 tys.** zlokalizowanych było w województwie lubelskim⁹⁵ (Wykres 35).

Wykres 34 Liczba punktów teleadresowych bez dostępu do szybkiego Internetu wg województw w 2023 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. <https://www.gov.pl/web/cppc/publikacja-listy-tzw-bialych-plam-zaczynamy-kolejny-etap-budowy-sieci-szerokopasmowych>

Działalność telekomunikacyjna prowadzona jest zarówno przez przedsiębiorców jak również przez jednostki samorządu terytorialnego. Liczba przedsiębiorców świadczących usługi telekomunikacyjne w regionie stopniowo rośnie, aczkolwiek widoczny jest też trend przejmowania małych przedsiębiorstw przez średnich i dużych przedsiębiorców telekomunikacyjnych. Na koniec 2023 r. w **Rejestrze Przedsiębiorców Telekomunikacyjnych** prowadzących działalność na obszarze województwa lubelskiego wskazane były **94 podmioty** (od 2018 r. przybyło 18 nowych podmiotów)⁹⁶. Ponadto **52 JST** prowadziły działalność telekomunikacyjną zapewniając mieszkańcom dostęp do Internetu, w tym w województwie lubelskim, **6 powiatów**: bialski, lubartowski, łączyński, świdnicki, tomaszowski, włodawski oraz **45 gmin**, przy czym najwięcej było gmin z powiatów:

⁹⁵ <https://www.gov.pl/web/cppc/publikacja-listy-tzw-bialych-plam--zaczynamy-kolejny-etap-budowy-sieci-szerokopasmowych>

⁹⁶ https://dane.gov.pl/pl/dataset/993,przedsiębiorcy-telekomunikacyjni?page=3&per_page=20&q=&sort=-data_date&model=resources

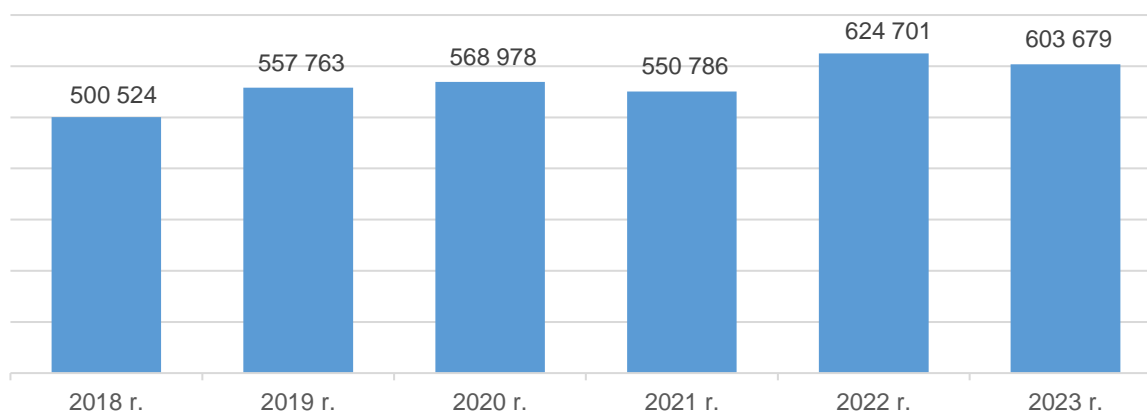
tomaszowskiego (8), włodawskiego (7) i łączyńskiego (6)⁹⁷.

Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu ma wzrost dostępności do usług internetowych wśród przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych.

W latach 2018-2023 nastąpił:

- **wzrost o 5%** ilości **przedsiębiorstw** sektora niefinansowego posiadających dostęp do Internetu,
- **wzrost o 21%** liczby **gospodarstw domowych** z osobami w wieku 16-74 lata, posiadających dostęp do Internetu, które stanowiły 91% wszystkich gospodarstw domowych (Wykres 36).

Wykres 35 Liczba gospodarstw domowych z osobami w wieku 16-74 lata z dostępem do Internetu

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. GUS 2024 r.

Rozwój usług **e-administracji** stworzył nowe możliwości szybszej obsługi interesantów w administracji publicznej oraz umożliwił załatwianie spraw bez wychodzenia z domu. W latach 2018-2023 liczba osób korzystających z usług **e-administracji** zwiększyła się o ok. **54%** i w 2023 r. wyniosła **775 tys.** (ok. **53%** osób) (Wykres 37).

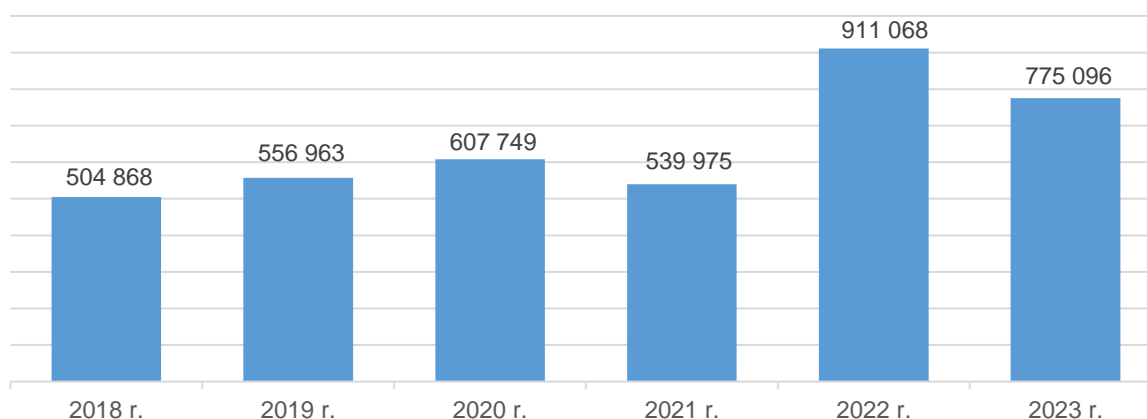

Dostęp do Internetu w 2023 r.

- ↔ **100%** przedsiębiorstw sektora finansowego
- ↑ **99%** przedsiębiorstw sektora niefinansowego
- ↑ **92,3%** gospodarstw domowych
- ↑ **88,3%** osób korzystających z Internetu

⁹⁷ <https://dane.gov.pl/pl/dataset/580,jednostki-samorzadu-terytorialnego-wykonujace-dzialalnosc-w-zakresie-telekomunikacji>

Wykres 36 Osoby korzystające z usług e-administracji publicznej

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL 2024 r.

Najpopularniejszą usługą e-administracji jest **obywatel.gov.pl/mObywatel** – korzysta z niego 30% osób posiadających dostęp do Internetu. Co czwarty badany korzysta z **ePUAP.gov.pl**, a także **pacjent.gov.pl**. Z **pue.zus.pl** korzysta 17% internautów. Pozostałe e-usługi są dużo mniej popularne – korzysta z nich do 6% respondentów. 39% internautów nie korzysta z żadnej z wymienionych e- usług.

■ Realizowane działania

W celu zapewnienia pełnego dostępu do informacji oraz jej przetwarzania dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych województwa lubelskiego, samorząd województwa:

- **zapewnia dostęp** do szybkiego Internetu poprzez rozbudowę infrastruktury teleinformatycznej, w tym w szczególności sieci szerokopasmowego Internetu w obszarach zagrożonych wykluczeniem cyfrowym;
- **zwiększa ilość** podmiotów świadczących usługi teleinformatyczne;
- zwiększa wykorzystanie **e-usług**.

W celu zwiększenia dostępu do **Internetu szerokopasmowego**, w tym przede wszystkim na obszarach zagrożonych wykluczeniem cyfrowym, Województwo Lubelskie w 2023 r. realizowało zadania w zakresie zarządzania, eksploatacji, utrzymania i świadczenia usług hurtowych dostępu do sieci na rzecz przedsiębiorców telekomunikacyjnych. Ponadto zakupiono usługi telekomunikacyjne, będące podstawą do prowadzenia działalności i świadczenia przez LRSS usług hurtowych.

Zmodernizowano architekturę optyczną urządzeń w 7 węzłach szkieletowych, co pozwoliło na uproszczenie obecnej architektury systemu DWDM, zwiększenie obsługiwanej liczby kanałów optycznych (obecnie 88) w siatce 50 GHz. Atutem jest zwiększenie pojemności systemu oraz oferowanie klientom usług o większych przepustowościach, a także zwiększenie oszczędności w zużyciu energii elektrycznej.

Realizowano także zadania dotyczące działalności podstawowej operowania Siecią Szerokopasmową: zlecono i nadzorowano realizację usługi przeglądów serwisowo-konserwacyjnych urządzeń klimatyzacyjnych oraz agregatów prądotwórczych, zlecono i nadzorowano wykonanie okresowego przeglądu instalacji elektrycznych w **14 węzłach** szkieletowych Lubelskiej Regionalnej Sieci

Sieć Szerokopasmowa
Polski Wschodniej
LUBELSKIE

Szerokopasmowej, zakupiono części zamienne i urządzenia niezbędne do funkcjonowania Sieci, zakupiono moduły i konwertery optyczne służące do uruchamiania i konfigurowania nowych usług.

Ponadto, kontynuowano współpracę z Beneficjentami w zakresie realizacji trzeciego konkursu Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 (POPC) oraz obsługiwano mieszkańców województwa lubelskiego, w szczególności udzielano pomocy i niezbędnych informacji na temat ww. projektu oraz budowy sieci szerokopasmowych tzw. ostatniej mili w województwie lubelskim. Podjęto też aktywną działalność związaną m.in. ze wsparciem przygotowania warunków dla konkursów, wsparciem potencjalnych beneficjentów związanych z budową sieci szerokopasmowych realizowanych w ramach programu Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027 oraz KPO.

W ramach wspierania wykorzystania Internetu w latach 2018-2023 realizowano następujące projekty oraz inicjatywy:

- **działania szkoleniowe** na rzecz rozwoju **kompetencji cyfrowych** w celu poprawy umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych,
- **wsparcie szkoleniowe** dla pracowników placówek edukacyjnych z terenu województwa lubelskiego w zakresie sposobu korzystania z narzędzi technicznych umożliwiających lub wspierających pracę zdalną, którego głównym celem jest podniesienie poziomu wiedzy nauczycieli i pracowników placówek oświaty w zakresie praktycznego sposobu wykorzystania technologii informatycznych w edukacji oraz usunięcie barier uniemożliwiających lub utrudniających skuteczne realizowanie procesu zdalnego nauczania,
- **WordSkills** - międzynarodowe, cykliczne wydarzenie, którego celem jest promowanie umiejętności zawodowych,
- **Cyfrowe Lubelskie**, którego głównym celem było podniesienie poziomu usług oraz informatyzacji Województwa Lubelskiego;
- organizacja **Panelu Eksperckiego Regionów ds. ICT**, którego celem było omówienie zagadnień dotyczących realizacji projektów szerokopasmowych finansowanych ze środków POPC, wyzwań regionów dotyczących KPO i nowej perspektywy finansowej UE oraz wdrażania Programu Rozwoju Kompetencji Cyfrowych,
- wsparcie organizacji **Szczytu Cyfrowego – IGF Polska 2022**, w ramach którego odbyło się 20 sesji i warsztatów, na których dyskutowano nad dalszym rozwojem zawodowych kompetencji cyfrowych z uwzględnieniem wymagań współczesnego rynku pracy,
- **budowa i utrzymanie serwisu internetowego** programu FEL 2021-2027,
- **modernizacja i wdrożenie platformy szkoleniowej** dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego i jednostek realizujących zadania związane z FEL 2021-2027 oraz ich Beneficjentów.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania zrealizowane w 2023 r. w obszarze **telekomunikacji** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.12. Obszar: WSPÓŁPRACA ZAGRANICZNA I EUROPEJSKA WSPÓŁPRACA TERYTORIALNA

4.12.1. Współpraca zagraniczna

Województwo Lubelskie realizuje **cele współpracy zagranicznej** w oparciu o przyjęte przez Sejmik Województwa Lubelskiego w 2020 roku Priorytety Współpracy Zagranicznej Województwa Lubelskiego.

W 2023 roku wszystkie z zawartych **15 umów i porozumień** z regionami partnerskimi wymienionymi w priorytetach realizowane były poprzez wzajemne wizyty, wymianę korespondencji, organizację konferencji i misji gospodarczych, a także wdrażanie projektów międzynarodowych.

Mapa 33 Regiony partnerskie Województwa Lubelskiego

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Aktualnie Województwo Lubelskie posiada zawarte **porozumienia** z następującymi **partnerami**: Prowincja Gelderland (Holandia), Region Grand Est (Francja), Kraj Związkowy Styria (Austria), Komitat Hajdu-Bihar (Węgry), Prowincja Henan (Chiny), Obwód Lwowski (Ukraina), Obwód Ługański (Ukraina), Obwód Odeski (Ukraina), Obwód Rówieński (Ukraina), Obwód Tarnopolski (Ukraina), Obwód Wołyński (Ukraina), Stan Nevada (USA), Region Veneto (Włochy), Obwód Zakarpacki (Ukraina), Obwód Chmielnicki (Ukraina). List intencyjny ustanawiający współpracę Województwa Lubelskiego z Chmielnicką Radą Obwodową został podpisany w dniu 12 grudnia 2023.

Ponadto, w 2023 roku odbyły się spotkania z **dwoma regionami włoskimi: Lacjum i Sycylią**, które zaowocowały oficjalną wizytą delegacji obu regionów w Lublinie. Jednocześnie w ramach programu Doing business together zrealizowane zostały misje gospodarcze. Kulminacyjnym punktem wizyty było podpisanie Protokołu ustaleń w sprawie współpracy partnerskiej pomiędzy Województwem Lubelskim a Regionem Sycylia dnia 12 października. Tego samego dnia uzgodniono zawarcie Memorandum o Współpracy pomiędzy Województwem Lubelskim a Regionem Lacjum, którego finalizację zaplanowano na 2024 r.

Mapa 34 Partnerskie regiony ukraińskie Województwa Lubelskiego

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Łącznie Województwo Lubelskie posiada **15** regionów partnerskich.

■ Realizowane działania

- **podjęcia współpracy** pomiędzy Teatrem im. Juliusza Osterwy w Lublinie a włoskim Teatrem Pirandello w Agrigento (Sycylia). W rezultacie, dwa teatry podpisały list intencyjny o współpracy partnerskiej.
- **odnowienia współpracy** z Obwodem Ługańskim, którego administracja, ze względu na wojnę, została przeniesiona do miasta Dnipro. Odnowione zostały postanowienia Umowy partnerskiej sprzed 20 lat, poprzez podpisanie w lipcu 2023 r. we Lwowie Porozumienia wykonawczego między Województwem Lubelskim i Ługańską Obwodową Administracją Państwową - Obwodową Administracją Wojskową.
- **udziału** z okazji jubileuszu 15-lecia współpracy pomiędzy Województwem Lubelskim i Prowincją Henan w Polsko-Chińskim Forum Biznesowym z udziałem władz

Województwa Lubelskiego, Gubernatora Prowincji Henan oraz Ambasadora CHRL w Polsce.

- Uzgodnione zostały możliwości potencjalnej współpracy pomiędzy regionami w ramach terminalu przeładunkowego w Małaszewiczach i transportu lotniczego a także misja gospodarcza do stolicy prowincji Henan – Zhengzhou.
 - Podczas Międzynarodowych Targów Współpracy Rolniczej w Zhengzhou w listopadzie 2023 r. przedsiębiorcy z województwa lubelskiego odbyli spotkania z przedsiębiorcami oraz nawiązali relacje z potencjalnymi partnerami biznesowymi.
- **przyznania** Konsulowi Honorowemu RP w Las Vegas J. Petkusowi tytułu Ambasadora Specjalnego Województwa Lubelskiego za wkład w budowanie relacji polsko-amerykańskich.
 - Dzięki wsparciu i zaangażowaniu Pana Konsula możliwa była kontynuacja, rozpoczętych w poprzednich latach, programów akceleracji start-upów NLAB-Nevada oraz wymiany młodzieżowych drużyn piłki nożnej (U15) pomiędzy Województwem Lubelskim a Stanem Nevada.
- **wizyty** w Kraju Związkowym Styria delegacji o charakterze międzyregionalnym i handlowym, miały miejsce misje gospodarcze w branżach: lotnictwo i kosmonautyka, budownictwo drewniane oraz Green Tech.
- **wdrażanie dwóch projektów** współfinansowanych ze środków programu Erasmus+, w ramach partnerstwa z Regionem Grand Est (Francja), Prowincją Gelderland (Holandia) oraz Krajem Związkowym Styria (Austria) oraz Krajem morawsko-śląskim (Czechy):
 - **projekt SHAKER** Wsparcie atrakcyjności zawodów medycznych i opieki społecznej w regionach. – zakończenie w marcu 2023 r.;
 - **projekt ME-HEALTH** Wsparcie zdrowia psychicznego młodzieży w dobie koronawirusa.

Członkostwo w stowarzyszeniach i wielostronnych inicjatywach

Realizacja celów współpracy zagranicznej Województwa Lubelskiego sprawowana jest także poprzez członkostwo w stowarzyszeniach i wielostronnych inicjatywach, takich jak:

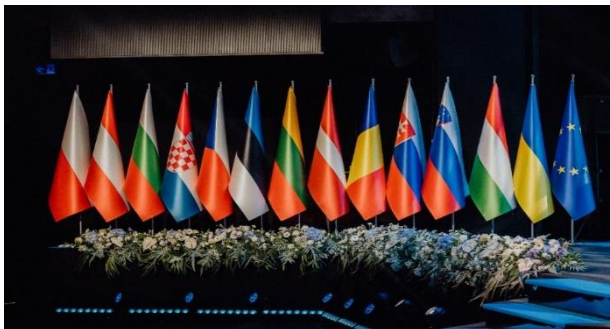
- Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Bug;
- Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Rostocze;
- Stowarzyszenie Instytut Rozwoju Samorządu Terytorialnego Województwa Lubelskiego;
- Dom Polski Wschodniej (DPW) w Brukseli (East Poland House)

Województwo Lubelskie aktywnie uczestniczy w działalności instytucji opiniotwórczych i konsultacyjnych zaangażowanych w przygotowanie dokumentów prawnych z zakresu prawa unijnego i krajowego tj. Europejskiego Komitetu Regionów (CoR), Kongresu Władz Lokalnych i Regionalnych Europy (CLRAE), Związku Województw Rzeczypospolitej Polskiej (ZWRP) i Związku Samorządów Polskich (ZSP).

Samorządowy Kongres Trójmorza 2023

Oprócz form współpracy bilateralnej, Województwo Lubelskie realizuje również współpracę multilateralną, której jest inicjatorem i koordynatorem w ramach Kongresu i Sieci Regionów Trójmorza.

Fot. 24 Samorządowy Kongres Trójmorza w Lublinie

Źródło: autor Artur Mulak / Event Studio, 2023 r.

Fot. 25 Podpisanie Umowy o Sieci Regionów Trójmorza w Lublinie

Źródło: autor Łukasz Frączek UMWL, 2023 r.

W dniach **16-17 maja 2023 roku** w **Samorządowym Kongresie Trójmorza** wzięło udział ponad 1500 uczestników z 32 krajów. Odbyło się 40 paneli dyskusyjnych, w których uczestniczyło 240 prelegentów, a także 22 oficjalne delegacje zagraniczne reprezentujące regiony z Inicjatywy Trójmorza, Mołdawii i Ukrainy oraz rektorzy i profesorowie z 13 europejskich uniwersytetów. Uczestnicy wydarzenia mieli okazję zapoznać się z ofertą ponad 40 stoisk wystawienniczych, uczestniczyć w pokazach wodorowych oraz wysłuchać inspirujących wystąpień i prezentacji podczas wydarzenia towarzyszącego Kongresowi Startups Day – Future Is Now.

Kongres odbywał się pod patronatem honorowym Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Towarzyszyły mu liczne wydarzenia: Forum Gospodarcze, Kongres Młodych Liderów, Gala Regionów oraz wernisaż wystawy Heritage. Podczas trzeciej edycji wydarzenia Sieć Regionów Trójmorza została poszerzona o kolejne regiony z Ukrainy, Rumunii i Bułgarii. Łącznie **Sieć liczy 25 regionów** z 7 krajów. Podczas Kongresu uroczyście podpisano także umowę inauguracyjną **Sieć Uniwersytetów Trójmorza** która została założona przez 13 uniwersytetów z krajów Trójmorza i Ukrainy.

4.12.2. Współpraca ponadnarodowa i międzyregionalna

Ważną częścią współpracy ponadnarodowej i międzyregionalnej jest udział Województwa Lubelskiego w projektach realizowanych w ramach **programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT)**.

EWT jest celem unijnej polityki spójności służącym wspieraniu, promocji oraz realizacji wspólnych projektów o charakterze międzynarodowym w obrębie Unii Europejskiej. Projekty te służą wzajemnej wymianie dobrych praktyk, osiągnięć, wiedzy i doświadczeń pomiędzy partnerami z różnych krajów i regionów europejskich oraz wypracowywaniu narzędzi i rozwiązań, mających na celu poprawę wdrażania lokalnych polityk.

W ramach programu **INTERREG Europa 2021-2027** Województwo Lubelskie w 2023 r. **realizowało projekt - REC4EU** – Renewable Energy Communities for EU regions **Celem** projektu jest tworzenie i rozwój społeczności energetycznych działających w zakresie energii

odnawialnej. **Partnerem Wiodącym** projektu jest Regionalna Agencja Zarządzania Odpadami i Zasobami (Włochy). **Okres realizacji** projektu wynosi 4 lata (tj. od 1.03.2023–31.03.2027).

W ramach nowej edycji programów **EWT/INTERREG 2021-2027**, zgodnie z decyzją Komitetu Monitorującego Program Interreg Europa 2021-2027 z grudnia 2023 r., do realizacji zatwierdzone zostały następujące projekty, w których uczestniczy Województwo Lubelskie:

- **ADAPTO** - Regions adapting to climate change. Celem projektu jest poprawa skuteczności instrumentów polityki regionalnej i lokalnej wspierających adaptację do zmian klimatu ze szczególnym naciskiem na identyfikację i rozwój narzędzi wdrażania i monitorowania.
- **TOURISM4SDG** - Improving the effectiveness of tourism policy instruments for the SDG achievement. Celem projektu jest poprawa skuteczności instrumentów polityki regionalnej i lokalnej wspierających turystykę w promowaniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju terytorialnego, ze względu na jego znaczenie dla ożywienia gospodarek lokalnych i regionalnych.
- **UNIFHY** - Unifying policies to support the uptake of green hydrogen to decarbonize Europe. Głównym celem projektu jest opracowanie strategicznego podejścia, które pozwoli na stworzenie rynku wodoru, zwiększenie jego konkurencyjności oraz zapewnienie dedykowanej infrastruktury lub ułatwienie jej integracji z już istniejącą.
- **GreenHydra** - Increase the uptake of green hydrogen in small industries and SMEs. Celem projektu jest poprawa polityki regionalnej ze szczególnym nakierowaniem na zaangażowanie MŚP w celu ustanowienia inicjatyw i środków wsparcia dla rozwoju wodoru poprzez programy badawcze, strategie rozwoju, programy podnoszenia świadomości i inwestycje pilotażowe.

W ramach **Programu Interreg Europa Środkowa 2021-2027** zgodnie z decyzją Komitetu Monitorującego Program Interreg Europa Środkowa 2021-2027 ze stycznia 2024 r. do realizacji zatwierdzone zostały następujące projekty, w których uczestniczy Województwo Lubelskie:

- **HERCULES** – Enhancing the energy transition in Central Europe with the support of renewable energy communities. Głównym celem projektu jest wsparcie inicjatyw oddolnych takich jak grupy energetyczne i klastry, z naciskiem na rozwijanie istniejących w regionie grup energetycznych.
- **COEUS** - Corporate digital responsibility skills in central European smart specialisation. Celem projektu jest wspieranie odpowiedzialnej transformacji cyfrowej w Europie Środkowej dzięki ponadnarodowemu rozwojowi i zastosowaniu umiejętności w obszarze Cyfrowej Odpowiedzialności Biznesu dla tradycyjnych i innowacyjnych MŚP.

4.12.3. Współpraca transgraniczna

■ Program Współpracy Transgranicznej Polska-(Białoruś)-Ukraina 2014-2020

Odpowiadając na wyzwania migracyjne, zgodnie z zapisami art. 11 Rozporządzenia (UE) nr 2022/2192, Wspólny Komitet Monitorujący w dniu 30 stycznia 2023 r. podjął decyzję o wyborze **dotatkowych projektów** w ramach pozakonkursowej procedury grantowej. Do każdego z czterech polskich regionów objętych Programem, skierowane zostały środki finansowe UE w kwocie 0,5 mln EUR przeznaczone na wsparcie migrantów ukraińskich. Wypełniając istniejące partnerstwa z regionami ukraińskimi, Województwo Lubelskie całość wsparcia przeznaczyło na zakup i przekazanie niezbędnego sprzętu do obwodów: wołyńskiego, lwowskiego, rówieńskiego oraz zakarpackiego. W ramach projektu **Lubelskie dla Ukrainy** zakupione i przekazane zostały 4 karetki pogotowia, agregaty prądotwórcze oraz produkty medyczne.

■ Program Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027 (PL-UA)

Ważnym instrumentem współpracy, umożliwiającym realizowanie wspólnych przedsięwzięć z partnerami z Ukrainy jest Program Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027. Zgodnie z decyzją Komisji Europejskiej z marca 2022 roku, Białoruś została wykluczona ze współpracy w ramach inicjatywy Interreg. Stąd też, Program obejmuje swym zasięgiem regiony przygraniczne z Polski i Ukrainy. Po stronie polskiej są to województwa:

- podlaskie,
- lubelskie,
- podkarpackie,
- część mazowieckiego.

Po stronie ukraińskiej, obwody:

- wołyński,
- lwowski,
- zakarpacki,
- rówieński,
- tarnopolski,
- iwanofrankiowski.

Mapa 35 Obszar wsparcia Programu Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027

Źródło: www.ewt.gov.pl

Budżet Programu wynosi: **235,9 mln euro**, w tym **214,4 mln euro na projekty**. Środki finansowe pochodzą z EFRR oraz Instrumentu Sąsiedztwa, Rozwoju i Współpracy Międzynarodowej.

Priorytety Programu Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027:

- Środowisko;
- Zdrowie;

- Turystyka;
- Współpraca;
- Granice.

Pierwszy nabór wniosków w ramach Programu Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027 został otwarty 31 maja 2023 r. Nabór został uruchomiony wyłącznie dla priorytetów Środowisko i Zdrowie. W grudniu 2023 r. Komitet Monitorujący Programu zatwierdził rezultaty pierwszego naboru wniosków w **Priorytecie ZDROWIE**, w wyniku czego **20 projektów** spośród 115 złożonych wniosków aplikacyjnych uzyskało wsparcie, w tym pięć podmiotów medycznych z województwa lubelskiego otrzymało dofinansowanie UE **w kwocie ok. 5,5 mln EUR**

Ważną decyzją regionów uczestniczących w Programie jest umożliwienie wdrażania tzw. **Dużych Projektów Infrastrukturalnych**, na co przeznaczono 30% alokacji programu. W związku z ograniczonymi środkami finansowymi każdy polski region uczestniczący w Programie Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027 miał możliwość zgłoszenia jednego projektu, który następnie został zatwierdzony bez stosowania procedury konkursowej.

Projekt realizowany w województwie lubelskim polega na utworzeniu **Wschodniego Centrum Badań Profilaktycznych w WOMP CP-L w Lublinie**. Projekt jest realizowany w partnerstwie transgranicznym z Wołyńskim Obwodowym Centrum Zdrowia Matki i Dziecka w Łucku (Ukraina), gdzie zorganizowany zostanie Ośrodek Badań Profilaktyczno-Konsultacyjnych. Działania infrastrukturalne w ramach projektu są skoncentrowane na budowie kompleksu rehabilitacji leczniczej w WOMP CL- w Lublinie oraz modernizacji i przebudowie istniejących pomieszczeń w Wołyńskim Obwodowym Centrum Zdrowia Matki i Dziecka w Łucku. Partnerskie ośrodki zostaną wyposażone w sprzęt medyczny konieczny do prowadzenia badań profilaktycznych i wczesnej diagnostyki z zakresu np.: kardiologii, okulistyki, diagnostyki słuchu oraz ultrasonografii. Poza działaniami infrastrukturalnymi partnerzy projektu planują ścisłą współpracę nad wypracowywaniem programów profilaktycznych dla mieszkańców Wołynia i Lubelszczyzny oraz wspólne działania związane z promocją zdrowia w obszarze transgranicznym. Dofinansowanie UE na poziomie projektu wynosi **4 mln EUR**, z czego ok. **3 mln EUR** są przeznaczone na inwestycję w Lublinie.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie wdrażania programów i projektów UE w 2023 r., **obszar EWT i EIS**, przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr III).

4.13. Obszar: ROZWÓJ GOSPODARCZY

Poziom rozwoju gospodarczego ma kluczowe znaczenie dla regionu, który w największym stopniu wpływa na zmiany w strukturze tworzenia PKB i zmiany w strukturze zatrudnienia. W efekcie oddziałuje na poziom i standard życia mieszkańców regionu, wzrost produkcji, a także większe bezpieczeństwo publiczne.

■ Produkt krajowy brutto

Poziom rozwoju i jego dynamika mierzona wzrostem PKB jest silnie i bezpośrednio powiązana ze specyficzną strukturą gospodarczą regionu. Główny wpływ na ten proces ma **dominujący udział sektora rolnictwa w strukturze gospodarki** oraz relatywnie jego niski wkład w tworzenie regionalnego produktu krajowego brutto (PKB).

Według szacunków w 2022 r.⁹⁸ wartość **produktu krajowego brutto** wytworzona w województwie lubelskim wyniosła **112 047 mln zł**, przy czym udział PKB województwa w ogólnym PKB Polski wyniósł **3,7%**, co daje **10 pozycję w kraju** (Wykres 38).

Wartość PKB (w cenach bieżących) województwa stale wzrasta. W latach **2018-2022** odnotowano **wzrost** tego wskaźnika o **39,9%**, przy średnim wzroście PKB w kraju na poziomie 44,3%.

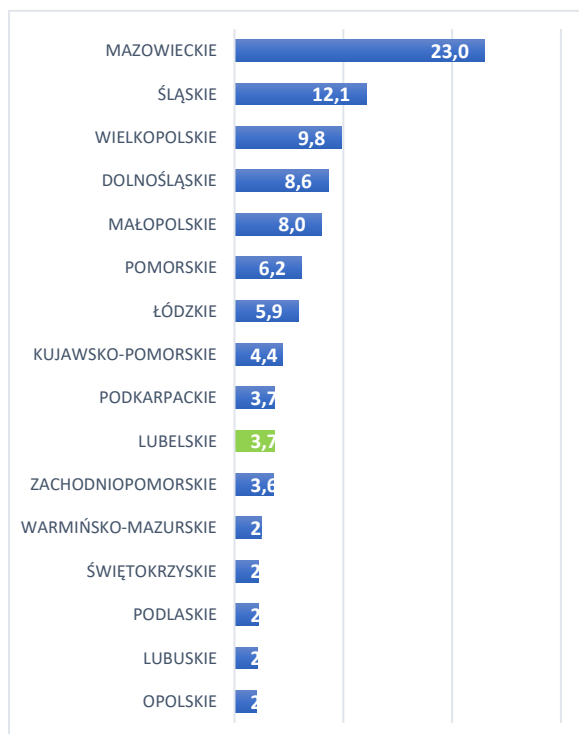
Pod względem dynamiki wzrostu PKB (w cenach bieżących) **w roku 2022**, względem roku poprzedniego, województwo lubelskie zajmuje 9 pozycję w kraju, osiągając **wzrost o 14,9%** (w Polsce – o 16,6%). Jednocześnie dynamika wzrostu PKB (w cenach bieżących, rok do roku) **w 2022 roku** w województwie lubelskim była **najwyższa** od 2007 roku.

- W latach **2018-2022** w województwie lubelskim nastąpił:
 - wzrost PKB o **prawie 40%**,
 - wzrost PKB per capita o **ponad 46%**,
 - wzrost PKB per capita w PPS o **4 p. proc.**
- **Wartość PKB per capita** w 2022 r. w województwie lubelskim
 - 68% średniej dla Polski
- **PKB per capita mierzony PPS:**
 - 54% średniej UE 27, (wzrost o 6 p. proc. w odniesieniu do roku 2018)

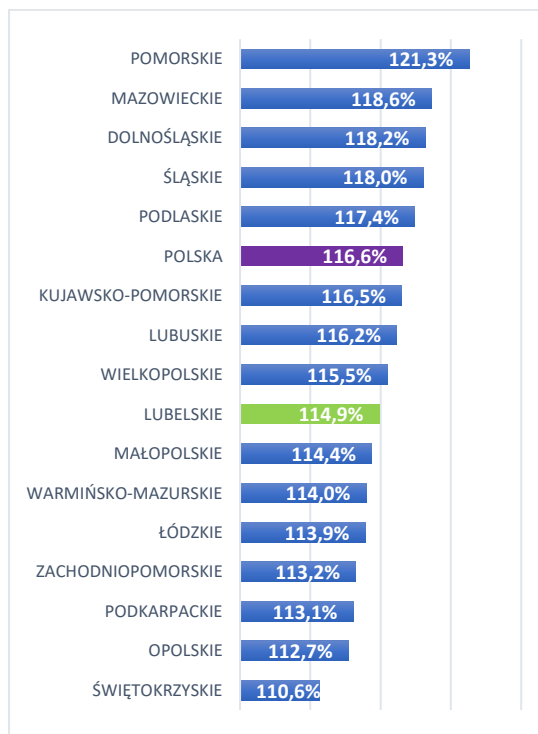
⁹⁸ Dane dotyczące regionalnego PKB zawarte w niniejszym opracowaniu mają charakter wstępny i będą przedmiotem rewizji, zgodnie z polityką rewizji stosowaną w rachunkach narodowych i regionalnych. Dane ostateczne za 2022 rok będą dostępne we wrześniu 2024 r.

Wykres 37 Udział regionów w tworzeniu produktu krajowego brutto w 2022 r. (ceny bieżące)

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

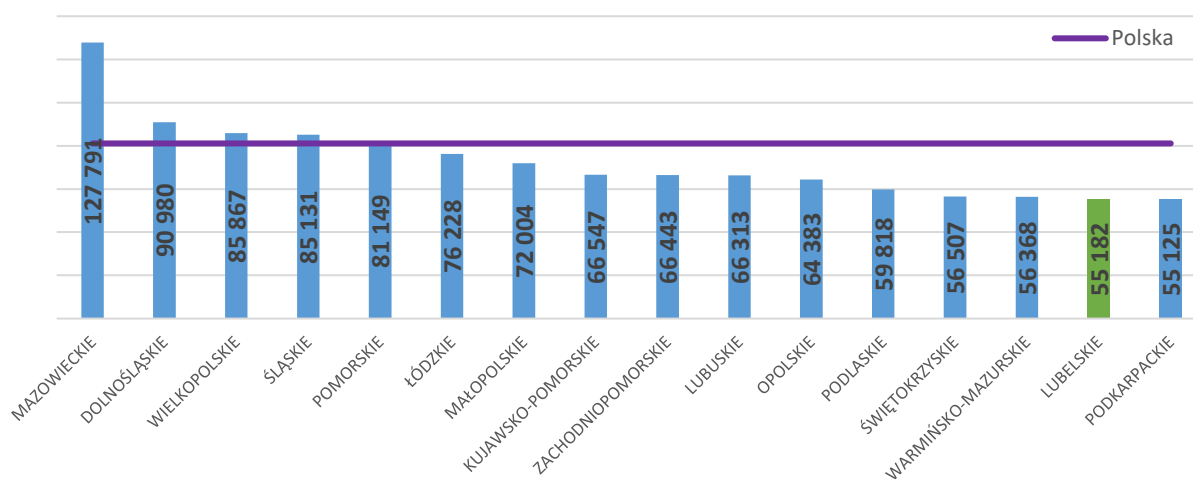
Wykres 38 Dynamika PKB w 2022 r. (2021 r.=100)

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

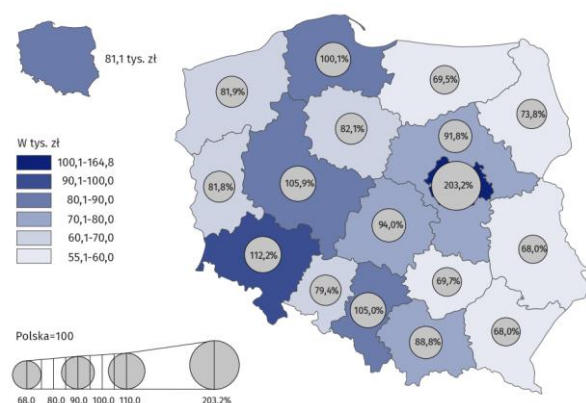
W 2022 r. wartość **PKB na 1 mieszkańca** w województwie lubelskim (według szacunków) wyniosła **55 182 zł**, co stanowiło **68% średniej wartości dla Polski**. Pozwoliło to regionowi na zajęcie 15 miejsca w kraju – wykres 40). Wartość ta była **o 15,9% wyższa** niż rok wcześniej (w Polsce średni wzrost wyniósł 17,1%), co pod względem dynamiki wzrostu rok do roku ulokowało region na **8 pozycji** w kraju.

Wykres 39 PKB na 1 mieszkańca w województwach w 2022 r.

Źródło: Charakterystyka społeczno-gospodarcza województw, MFiPR, Departament Strategii, 2024 r.

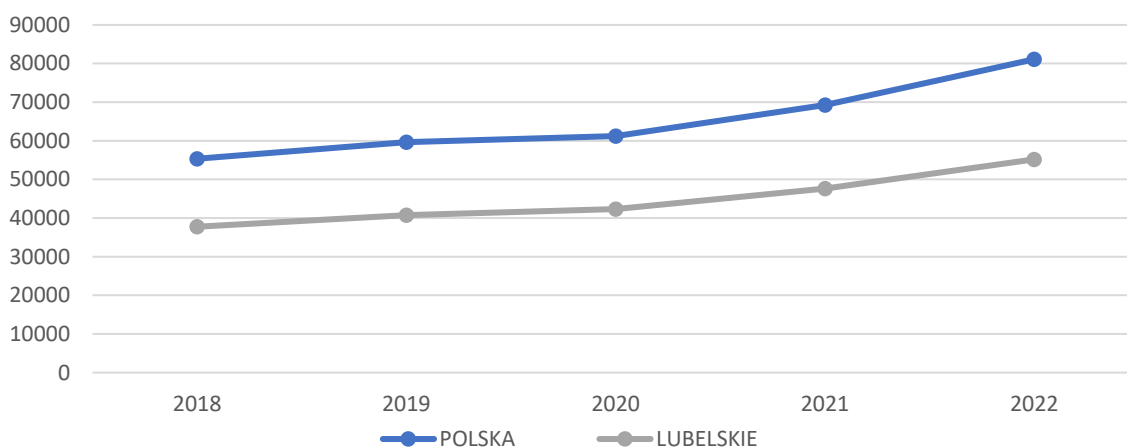
Mapa 36. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2022 r.

Źródło: GUS, Lublin 2024 r.

W okresie 2018-2022 **wzrost** PKB na 1 mieszkańca w regionie wyniósł **46,2%** i był zbliżony do poziomu wzrostu w kraju (w Polsce w tym samym okresie było to 46,5%). Pozwoliło to na uplasowanie województwa lubelskiego na **8 miejscu** pod względem **dynamiki wzrostu** w tym okresie.

Wykres 40. PKB na 1 mieszkańca w latach 2018-2022 [zł/os.]

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

Według szacunków w 2022 r. **wartość produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca wg parytetu siły nabywczej PPS jako % średniej UE-27** dla województwa lubelskiego wyniosła 54% i była **wyższa** o 6 p. proc. niż w roku 2018.

Wartość dodana brutto (WDB) według wstępnych szacunków w 2022 r. wyniosła **99 825 mln zł** i w stosunku do roku poprzedniego była wyższa o **17,6%** (przy przeciętnym wzroście o 19,4% w kraju). W odniesieniu do roku 2018 **dynamika wzrostu** wartości dodanej brutto w regionie wyniosła **42,3%** (w Polsce średni wzrost – 46,7%), co pozwoliło województwu na zajęcie **10 miejsca** w kraju pod tym względem.

Gospodarka województwa lubelskiego zaliczana jest do grupy tzw. **gospodarek tradycyjnych**, co wynika głównie z relatywnie wysokiego udziału rolnictwa oraz niższego niż średni udziału przemysłu i sektora usług rynkowych. W roku 2021⁹⁹ udział sekcji PKD: **rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo** w tworzeniu WDB wyniósł w regionie **5,5%**, t.j. ponad dwukrotnie więcej niż średnio w Polsce. Jednocześnie udział **przemysłu** ukształtował

⁹⁹ Według najnowszych dostępnych danych GUS (bdl.stat.gov.pl)

się na poziomie **22%** (w kraju 26,7%), **budownictwa** zaś **6,6%** (w Polsce 6,7%). **Usługi rynkowe** odpowiadały za **43,1%** (przy czym średnio w Polsce to 48,4%), a **usługi nierynkowe** za **22,9%** (w kraju to 15,8%).

■ Przedsiębiorczość

W województwie lubelskim na koniec 2023 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było **211,7 tys. podmiotów**, czyli 4,1% ogółu podmiotów zarejestrowanych w kraju. Odnotowano m.in. 158,8 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i 27,4 tys. spółek (w tym 17,4 tys. spółek handlowych). Ponadto rejestr zawierał 742 spółdzielnie i 3 przedsiębiorstwa państwowe.

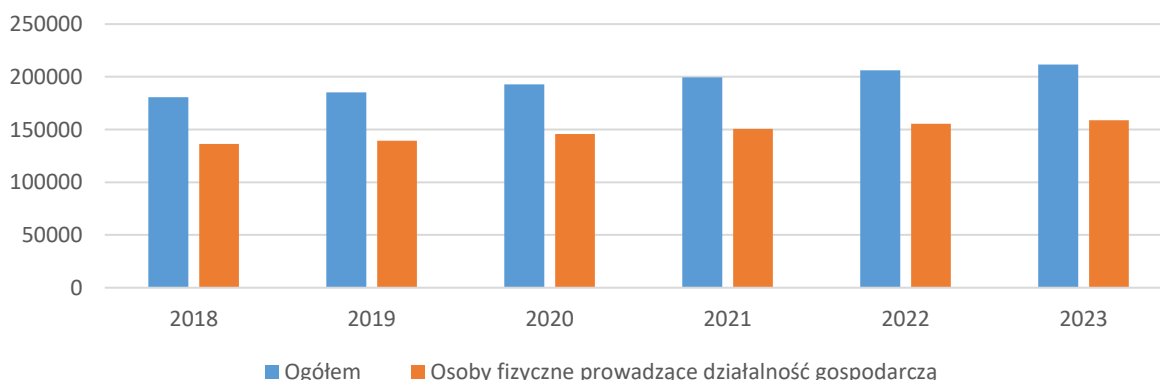
W ciągu roku liczba podmiotów gospodarki narodowej **zwiększyła się o 2,7%**. W największym stopniu przyczynił się do tego wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 2,1%), spółek handlowych (o 6,8%), w tym spółek akcyjnych i z o.o. odpowiednio (o 14,7% i 8,3%). Zmniejszyła się natomiast liczba spółek jawnych (o 2,9%). **W porównaniu z 2018 r.** liczba podmiotów **zwiększyła się o 17,1%**.

W strukturze podmiotów **najliczniejszą grupę** stanowiły **osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą** – 75% ogółu podmiotów. Znaczący udział w rejestrze miały również spółki – 13,6%. Ponad 60% spółek stanowiły spółki handlowe, a przede wszystkim spółki z o.o. W województwie (podobnie jak w 2022 r.) zarejestrowane były 3 przedsiębiorstwa państwowe.

- **Najwięcej podmiotów** w rejestrze REGON w **historii** województwa lubelskiego - w 2023 r. zaewidencjonowanych było **211,7 tys.** podmiotów
- W latach 2018-2023 nastąpił **wzrost** liczby przedsiębiorstw o **17%**.

Wykres 41 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w woj. lubelskim w latach 2018-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. BDL GUS, 2024 r.

Zdecydowaną większość, bo 202,4 tys. jednostek, tj. **95,6%** ogólnej liczby podmiotów, stanowiły **jednostki sektora prywatnego**. Podmioty te prowadziły działalność gospodarczą głównie w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych (21,7%), budownictwo (16,2%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (9,0%). Natomiast wśród podmiotów **sektora publicznego**, których w końcu 2023 r. było **5,1 tys.**, dominowały podmioty zajmujące się edukacją (44,8%).

Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przeważały podmioty zarejestrowane w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych – 22,6% ogółu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w województwie lubelskim (35,9 tys.), budownictwo – 18,9% (29,9 tys.) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 9,9% (15,8 tys.).

Wykres 42 Struktura podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w 2023 r.

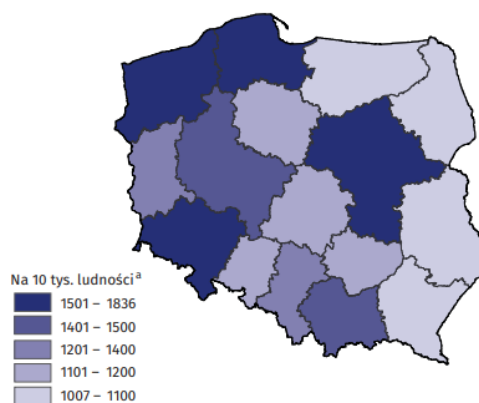
Źródło: GUS, Lublin 2024 r.

W 2023 r. **wpisano** do rejestru REGON **16,3 tys. podmiotów** gospodarki narodowej. Wśród podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą przeważały osoby fizyczne (79,9%). Najwięcej podmiotów powstało w sekcjach: Budownictwo (21,5% ogółu), Handel; naprawa pojazdów samochodowych (17,4%), i Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (9,1%). Z ogólnej liczby podmiotów zarejestrowanych w 2023 roku 4,3% jednostek nie przetrwało do końca grudnia.

W 2023 r. w województwie lubelskim z rejestru REGON **wykreślono 9,9 tys. podmiotów**, o 1,8% więcej niż w poprzednim roku. W większości (88,8%) były to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Najwięcej podmiotów zaprzestało działalności w sekcjach: Handel; naprawa pojazdów samochodowych (23,7% ogółu), Budownictwo (20,9% ogółu), oraz Przetwórstwo przemysłowe (8% ogółu).

W 2023 r. podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w województwie stanowiły **4,1% podmiotów w kraju**. Struktura podmiotów według form prawnych w województwie, w porównaniu ze strukturą w kraju, wykazała wyższe udziały osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, spółdzielni oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych. Zaobserwowano natomiast niższy udział spółek handlowych i spółek cywilnych.

Mapa 37 Podmioty gospodarki narodowej według województw w 2023 r.

Źródło: GUS, Lublin 2024 r.

Według stanu na koniec 2023 r. **na 10 tys. ludności** województwa przypadało **1049 podmiotów**, w tym 787 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, 92 spółki handlowe, 49 spółek cywilnych, 4 spółdzielnie oraz 38 stowarzyszeń i organizacji społecznych. W większości wartości tych wskaźników były mniejsze od średnich krajowych. Jedynie w przypadku spółdzielni oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych wskaźniki przewyższyły wartości krajowe.

Pod względem **liczby podmiotów ogółem** lubelskie zajęło **15 pozycję** wśród województw, 14 – biorąc pod uwagę osoby fizyczne, spółki handlowe i spółki cywilne, 7 – fundacje, 6 - stowarzyszenia i organizacje społeczne, a 2 – spółdzielnie.

W 2022 roku w województwie lubelskim funkcjonowało **466 podmiotów** z udziałem kapitału zagranicznego¹⁰⁰, przy czym liczba ta spadła i w porównaniu z rokiem 2018 była o **3,1% niższa**, przy spadku liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w tym okresie w Polsce o 18%. Udział podmiotów gospodarki narodowej z udziałem kapitału zagranicznego w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON w regionie spadł o 0,1 p.p. i wynosi 0,2%.

Kapitał zagraniczny w województwie lubelskim według poszczególnych krajów jest zróżnicowany, przy czym największe wartości w roku 2022 odnotowano w odniesieniu do następujących państw: Luksemburg (268,8 mln zł), a następnie Francja (182,3 mln zł), Niemcy (85,8 mln zł), Holandia (72,1 mln zł), Dania (44 mln zł), Cypr (4,2 mln zł) i Hiszpania (4 mln zł).

Przychody z całokształtu działalności (przychody ogółem) uzyskane w 2023 roku przez przedsiębiorstwa mające siedzibę w województwie lubelskim wyniosły 173,4 mld zł i były wyższe niż rok wcześniej o 26,3%, natomiast w porównaniu z rokiem 2018 niemal 3-krotnie. **Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów** w 2023 r. osiągnęły wartość 165,5 mld zł, co oznacza wzrost rok do roku o 24,6%, a w porównaniu z 2018 roku 182,3%.

W roku 2023 **zysk netto** wykazało 81,6% przedsiębiorstw, czyli o 1,4 p. proc. mniej niż rok wcześniej i o 2 p. proc. więcej niż w roku 2018. Zysk netto w badanych przedsiębiorstwach wyniósł w roku 2023 około 6,3 mld zł, co oznacza spadek rok do roku o 32,9%, zaś w porównaniu z 2018 rokiem 2-krotny wzrost.

W 2022 r. **nakłady inwestycyjne** realizowane w województwie lubelskim przez przedsiębiorstwa o liczbie pracujących **powyżej 9 osób** wyniosły **6819,7 mln zł** (2,7% ogółu nakładów w kraju) i były wyższe w porównaniu z 2021 r. o 10,1% (w kraju o 20,8%). W przeliczeniu na 1 mieszkańca nakłady wyniosły 3539 zł (o 49,0 % mniej niż średnio w kraju) i były wyższe o 11,0% w porównaniu z 2021 r.

Wartość nakładów inwestycyjnych poniesionych w 2023 r. przez przedsiębiorstwa **niefinansowe**, w których liczba pracujących **przekracza 49 osób**, mające siedzibę na terenie

W latach **2018-2023**
w województwie lubelskim:

- nastąpił blisko **3-krotny wzrost** przychodów ogółem w przedsiębiorstwach
- **przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów wzrosły o 182,3%**
- **zysk netto** przedsiębiorstw wzrósł **2-krotnie**

¹⁰⁰ Dane nie uwzględniają podmiotów prowadzących działalność bankową, maklerską, ubezpieczeniową oraz towarzystw inwestycyjnych i emerytalnych, Narodowych Funduszy Inwestycyjnych, szkół wyższych, gospodarstw indywidualnych w rolnictwie, a także samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej i instytucji kultury posiadających osobowość prawną. Podmioty biorące udział w badaniu podmiotów z kapitałem zagranicznym i posiadające kapitał zagraniczny na koniec roku

województwa wyniosła **8350,1 w mln zł** i były (w cenach bieżących) o 38,6% wyższe niż rok wcześniej (w kraju o 14%).

■ Działalność badawcza i rozwojowa

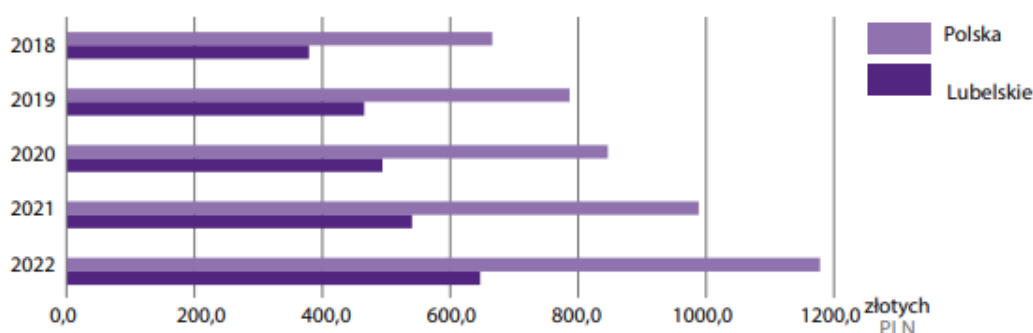
Według stanu na koniec 2022 r. w województwie lubelskim **322 podmioty** wykazały prowadzenie działalności badawczej i rozwojowej. W porównaniu z 2021 r. ich liczba wzrosła o 7,3%. Stanowiły one 4,3% wszystkich podmiotów tego typu w kraju. W okresie 2018-2022 odnotowano wzrost liczby podmiotów w działalności B+R o 32% (o 78 podmiotów).

Wartość **nakładów wewnętrznych** poniesionych **na działalność badawczą i rozwojową** w województwie lubelskim w 2022 r. wyniosła **1316,6 mln zł** i stanowiła 2,9% wszystkich poniesionych tego typu nakładów w kraju. W porównaniu z 2021 r. wartość nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową zwiększyła się o 18,6%. W okresie 2018-2022 odnotowano wzrost nakładów o 63,2%.

W **strukturze nakładów** wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową według sektorów finansujących w województwie lubelskim dominowały środki pochodzące **z sektora rządowego**, które w 2022 r. stanowiły **62,3%** i były niższe o 6,7 p. proc. w stosunku do 2021 r. W 2022 r. w województwie lubelskim **25,3%** nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową była finansowana ze środków **sektora przedsiębiorstw** (w kraju – 54,8%). W porównaniu z 2021 r. udział tych nakładów uległ zwiększeniu o 2,9 p. proc. (w kraju wzrósł o 3,8 p. proc.).

W 2022 r. w województwie lubelskim **najwięcej nakładów** wewnętrznych bieżących na działalność badawczą i rozwojową przeznaczonych było **na badania podstawowe** (50,1%), w Polsce natomiast na prace rozwojowe (58,4%).

Wykres 43 Nakłady wewnętrzne (bez amortyzacji środków trwałych) na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca

Źródło: GUS, Lublin 2024 r.

W ciągu ostatnich lat, w województwie lubelskim, jak i w Polsce, **rosną nakłady na działalność badawczą i rozwojową w przeliczeniu na 1 mieszkańca**. W 2022 r. nakłady na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca w województwie lubelskim wyniosły 648

zł i były wyższe o 19,7% w porównaniu z 2021 r. W Polsce natomiast średnia wartość nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową przypadająca na 1 mieszkańca wyniosła 1182 zł i **wzrosła** rok do roku o 19,2%.

■ Działalność innowacyjna

W 2022 r. w województwie lubelskim **nakłady poniesione na działalność innowacyjną** w grupie przedsiębiorstw **przemysłowych** wyniosły **763,1 mln zł**, tj. o 44,6 mln zł (6,2%) więcej niż w 2021 r., zaś w porównaniu z 2018 r. więcej o 3,5%. Środki te stanowiły 2,9% nakładów wszystkich przedsiębiorstw przemysłowych działających w Polsce.

Nakłady na działalność innowacyjną przedsiębiorstw **sektora usług** z województwa lubelskiego wyniosły w 2022 r. **385,3 mln zł**, co stanowiło 1,3% wydatków poniesionych przez wszystkie przedsiębiorstwa z tego sektora w kraju. W okresie 2019¹⁰¹-2022 odnotowano duży, bo **13,5-krotny wzrost** tych nakładów (w latach 2021-2022 wzrost 2,7-krotny).

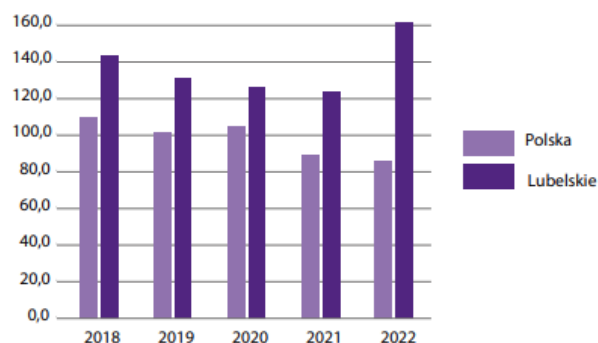
W 2022 r. w Urzędzie Patentowym RP z terenu województwa lubelskiego zgłoszono **328 wynalazków** dokonanych przez podmioty krajowe. W porównaniu z 2021 r. było ich **więcej o 29,1%**. Stanowiły one 10,1% wszystkich zgłoszonych wynalazków w kraju. W 2022 r. przyznano **179 patentów na wynalazki** przez podmioty krajowe, co stanowiło 8,0% wszystkich zgłoszonych patentów w kraju. W porównaniu z 2021 r. nastąpił spadek liczby przyznanych patentów na wynalazki o 34,7%.

W Urzędzie Patentowym RP w 2022 r. z terenu województwa lubelskiego odnotowano **30 zgłoszeń wzorów użytkowych** dokonanych przez podmioty krajowe (o 30,4% więcej niż w 2021 r.) oraz udzielono **27 praw ochronnych** dla tego rodzaju własności przemysłowej (o 6,9% mniej niż w 2021 r.). Zgłoszenia wzorów użytkowych stanowiły 4,9% wszystkich zgłoszeń w kraju, a udzielone prawa ochronne 5,3%.

- W latach **2018-2022** wzrost nakładów na **działalność innowacyjną** w grupie przedsiębiorstw **przemysłowych** o **3,5%**
- W latach **2019-2022** wzrost **13,5-krotny** nakładów na **działalność innowacyjną** w grupie przedsiębiorstw **usługowych**

Wykres 44 Zgłoszenia wynalazków dokonane przez podmioty krajowe (Zgłoszone w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej) na 1 mln mieszkańców

Źródło: GUS, Lublin 2024 r.

¹⁰¹ Za rok 2018 brak danych dla sektora usług

Wskaźnik liczby zgłoszeń **wynalazków** złożonych przez podmioty krajowe w Urzędzie Patentowym RP w 2022r. w województwie lubelskim wyniósł **162 zgłoszenia na 1 milion mieszkańców**, co oznacza wzrost w porównaniu z 2021r. o 38 zgłoszeń na 1 milion mieszkańców). W Polsce wskaźnik ten był niższy i wyniósł 86. W województwie lubelskim wskaźnik ten był najwyższy w kraju.

■ Realizowane działania

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku¹⁰² jest **uszczegółowieniem** SRWL 2030, w części poświęconej rozwojowi badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji.

Celem głównym RSI WL 2030 jest zwiększenie skali i zakresu wprowadzonych rozwiązań innowacyjnych do gospodarki województwa, z wykorzystaniem regionalnego zaplecza badawczo-rozwojowego, co w konsekwencji przyczyni się do wzrostu jakości życia mieszkańców regionu. Dokument **definiuje** przede wszystkim regionalne **inteligentne specjalizacje**.

W roku 2023 kontynuowane były prace związane z **wdrażaniem ustaleń** zawartych w ww. dokumencie, w tym prowadzenia **procesu przedsiębiorczego odkrywania** m.in. poprzez współpracę z platformami startupowymi, szeregu rozmów i spotkań z przedstawicielami lubelskich uczelni, współpracy z parkami naukowo-technologicznymi, instytutami naukowymi oraz licznym gronem przedsiębiorców. W ramach procesu przedsiębiorczego odkrywania (PPO) realizowane były zarówno działania adresowane bezpośrednio do regionalnych interesariuszy, jak i wspierające organizację samego ekosystemu innowacji, w tym operacjonalizację modelu PPO zdefiniowano w RSI WL 2030 jako Regionalne Laboratorium Innowacji.

W ramach promocji gospodarczej podejmowany jest szereg inicjatyw na poziomie Samorządu Województwa Lubelskiego mających na celu rozwój przedsiębiorczości w regionie, wzmocnienie współpracy na rzecz wsparcia eksporterów oraz wzrost atrakcyjności inwestycyjnej. Projekt gospodarczy **Marka Lubelskie** jest realizowany jest od 2007 roku. Celem projektu jest budowanie lokalnego patriotyzmu, wspieranie działań proinwestycyjnych i rozwoju gospodarczego regionu oraz promocja najlepszych produktów i usług.

Inteligentne specjalizacje:

- Żywność wysokiej jakości
- Zielona gospodarka
- Zdrowe społeczeństwo
- Cyfrowe społeczeństwo
- Technologie materiałowe, procesy produkcyjne i logistyczne

RSI 2030 – działania podjęte w 2023 r.:

- Ocena systemu funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu w województwie lubelskim z uwzględnieniem identyfikacji potrzeb w zakresie usług dla przedsiębiorców,
- System monitoringu Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku,
- Raport Monitoringowy 2023 Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku

¹⁰² Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXIV/407/2021 z dnia 29 marca 2021 r.

Zastrzeżony znak towarowy Marka Lubelskie jest symbolem jakości, innowacyjności i dbałości o środowisko. Projekt Marka Lubelskie przynosi korzyści dla firm, regionu i jego mieszkańców.

Aktualnie 108 firm z Województwa Lubelskiego z branż: spożywczej, medycznej, produkcyjno-mechanicznej, usługowej, budowlanej, informatycznej, turystycznej, odzieżowej i ogrodniczej zostało wyróżnionych certyfikatem Marka Lubelskie.

W tym gronie jest 8 firm, które w 2023 roku otrzymały certyfikat Marka Lubelskie. Wśród laureatów znaleźli się: AmerPharma Sp. z o.o. (branża spożywcza), Cieleśnica S.A. (branża spożywcza), C2C Sp. z o.o. (branża produkcyjno-mechaniczna), KOJPASZ Sp. j. Kossowski, Jakubiuk (branża produkcyjno-mechaniczna), Greenland Technologia EM Sp. z o.o. (branża usługowa), Spiżarnia Sp. z o.o. (branża usługowa), MCL Łukasz Skowrya (branża turystyczna), KARKO Robert Karkowski (branża odzieżowa).

Fot. 26 Laureaci projektu gospodarczego Marka Lubelskie

Źródło: <https://www.lubelskie.pl>

W ramach promocji regionu, co roku przyznawany jest Honorowy Tytuł **Ambasadora Województwa Lubelskiego**. Honorowy Tytuł przyznawany jest od 1999 roku, w trzech kategoriach – Osoba, Instytucja i Firma, które poprzez swoją działalność wnoszą szczególny wkład w promocję regionu. Województwo Lubelskie ma już 79 Ambasadorów oraz 7 Ambasadorów Honorowych. Samorząd Województwa Lubelskiego wyróżnia tych, którzy wnoszą wkład w rozwój regionu, angażują się w życie lokalnej społeczności, wyróżniają się swoimi dokonaniem, pomagają innym, stając się autorytetami dla lokalnej społeczności. Tytuł ma na celu promocję ludzi, którzy swoim talentem,

pasją i codzienną ciężką pracą wzmacniają wizerunek Województwa Lubelskiego. W roku 2023 laureatami zostali:

- w kategorii FIRMA: Spiżarnia Sp. z o.o.
- w kategorii INSTYTUCJA: Politechnika Lubelska
- w kategorii OSOBA: Janusz Józefowicz.

Jednym z kluczowych działań jest też realizacja projektu **Marketing Gospodarczy Województwa Lubelskiego III**, którego głównym założeniem jest **promocja MŚP** prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa lubelskiego, co przyczyni się do ich umiędzynarodowienia i poprawy konkurencyjności. Celem projektu jest również wzmocnienie potencjału eksportowego firm z sektora MŚP poprzez realizację działań z zakresu marketingu gospodarczego, zmierzających do poprawy ich atrakcyjności, rozpowszechnianiu informacji o produktach i usługach oferowanych przez MŚP z regionu oraz możliwościach inwestycyjnych i współpracy gospodarczej, a także koordynowaniu tych działań w regionie, które kierowane są do obecnych i potencjalnych inwestorów i eksporterów. Grupą docelową realizowanych w projekcie działań są mikro, małe oraz średnie przedsiębiorstwa prowadzące działalność

gospodarczą na terenie województwa lubelskiego. Przede wszystkim są to eksporterzy poszukujący rynków zbytu, sposobów na dotarcie do kontrahentów, zainteresowani promocją swoich towarów i usług, potrzebujący wsparcia w zakresie informacji/szkoleń/warsztatów. Zadania, jakie realizowane są w ramach projektu to m.in. umożliwienie MŚP z województwa lubelskiego udziału w misjach gospodarczych, wydarzeniach targowo-wystawienniczych, a także organizacja wydarzeń o charakterze gospodarczym oraz promocja MŚP w kraju i za granicą.

Powiatowe Biura Biznes Lubelskie to inicjatywa oparta na sieciowej współpracy na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego (województwo-powiat-gmina). Stworzenie takiego systemu umożliwi cykliczne przekazywanie i pozyskiwanie informacji gospodarczych oraz ofert od właścicieli poszczególnych ofert. System zapewnia wzajemną kooperację i umożliwia bardziej efektywną obsługę przedsiębiorców.

Projekt **Standardy Obsługi Inwestora** miał na celu podniesienie jakości obsługi inwestora poprzez wdrożenie standardów w jednostkach samorządu terytorialnego. Wsparcie obejmowało:

- szkolenia z zakresu obsługi inwestora,
- doradztwo,
- modernizację procedur wewnętrznych w JST,
- elektroniczną obsługę procesu obsługi inwestora.

Grupą docelową projektu było 100 jednostek samorządu terytorialnego z woj. lubelskiego. Certyfikat wdrożenia standardów obsługi inwestora otrzymało 79 samorządów. W 2023 roku zorganizowano 6 wizyt studyjnych dla kadry merytorycznej JST, przeprowadzono doradztwo indywidualne dla JST w zakresie wdrożenia standardów obsługi inwestora. Dodatkowo w 35 samorządach biorących udział w projekcie przeprowadzono badanie jakości obsługi inwestora metodą Tajemniczy klient. Jednostką koordynującą współpracę z inwestorami z poziomu województwa i zajmującą się eksporterami jest Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera (COIE). W ramach wzmocnienia wizerunku gospodarczego poprzez promocję lokalnych przedsiębiorstw na rynkach krajowych i międzynarodowych

Projekt **Marketing Gospodarczy WL III w 2023 roku:**

- 7 misji gospodarczych (udział 59 przedsiębiorców)

Projekt: **Standardy Obsługi Inwestora w WL w 2023 roku:**

- 100 JST

zorganizowanych zostało **10 misji gospodarczych**¹⁰³ (działania o charakterze krajowym i międzynarodowym), w tym:

- **misje przyjazdowe** z Austrii, Nevada, Włoch, Zjednoczonych Emiratów Arabskich i Tajwanu,
- **misje wyjazdowe:**
 - Niemcy – Fruit Logistica,
 - Belgia - Polska Noc na MaBru,
 - Niemcy - udział w targach Anuga w Kolonii,
 - Hiszpania - BNI Global Convention 2023 w Madrycie,
 - Chiny - udział w targach The 2nd Belt and Road Agricultural Cooperation Expo w Zhengzhu, Prowincja Henan.

Fot. 27 II Międzynarodowe Targi Współpracy Rolniczej w Chinach

Źródło: <https://gospodarka.lubelskie.pl>

■ Działania z udziałem regionalnych interesariuszy

W 2023 roku w ramach prowadzonego PPO w regionie podjęto następujące działania:

- **udział w spotkaniach i konferencjach** - spotkania networkingowe odbywające się w trakcie różnych wydarzeń zarówno o zasięgu lokalnym, jak i ogólnopolskim, pozwalały na wymianę doświadczeń, dobrych praktyk, opinii oraz pomysłów, udział w dyskusjach o potrzebach zarówno przedsiębiorców, jak i naukowców przyczyniających się do wzrostu innowacyjności w regionie. Do najważniejszych wydarzeń, w których uczestniczyli pracownicy LCBI w okresie sprawozdawczym należy zaliczyć:
 - **Synergia Innowacji.** WAXO - ECO - TECH - SCIENCE 2023 (IV 2023) – konferencja zorganizowana przez UMCS, podczas której odbyła się prezentacja innowacyjnego analizatora jakości wosków pszczelich WAXO, a także panel dyskusyjny dot. ekoinnowacji oraz działań proekologicznych realizowanych na uczelniach wyższych;
 - Jak wykorzystać potencjał jednostek naukowych przy tworzeniu innowacji w branży kosmetycznej? (IV 2023) – spotkanie poświęcone branży kosmetycznej w ramach V edycji inicjatywy pn. Connect & Scale Up, zorganizowane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości;
 - **Regionalne Inteligentne Specjalizacje** w sektorze rolno-spożywczym (V 2023) – spotkanie online zorganizowane przez EIT Food CLC North-East Sp. z o.o. Przedstawiono m.in. doświadczenia różnych regionów Polski w zakresie tworzenia

¹⁰³ W ramach Działania 2.7 Lubelskie MŚP na rynkach zagranicznych, Priorytetu II Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu programu FEL 2021-2027 oraz projektu Marketing Gospodarczy Województwa Lubelskiego III

regionalnych inteligentnych specjalizacji (RIS3) oraz zaprezentowano dobre 44 praktyki ze współpracy z biznesem, naukowcami i administracją publiczną przy wdrażaniu RIS3;

- DEMODAY projektu Strefa Pomysłodawcy (VI 2023) – była to czwarta i ostatnia edycja DEMODAY projektu Strefa Pomysłodawcy zorganizowana przez Puławski Park Naukowo-Technologiczny pod patronatem honorowym Ministerstwa Technologii i Rozwoju, Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej oraz Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości;
- **Wodór** – nowoczesne technologie dla zrównoważonego rozwoju i transformacji energetycznej (VI 2023) – wydarzenie zorganizowane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, poświęcone tematyce technologii wodorowych oraz alternatywnych źródeł energii;
- **Sztuczna inteligencja w biznesie** – w bieżącym okresie sprawozdawczym odbył się cykl spotkań przedstawicieli Województwa Lubelskiego i Politechniki Lubelskiej (VI 2023, VII 2023) w celu omówienia planów PL dotyczących powołania nowego kierunku Sztuczna inteligencja w biznesie oraz pomocy władz województwa w zakresie rozbudowy infrastruktury PL pod kątem cyberbezpieczeństwa i sztucznej inteligencji, tzw. IT Tower.
- **Ekologiczne innowacje** dla sektora publicznego (IX 2023) – seminarium naukowe zorganizowane przez UMCS, podczas którego poruszone zostały istotne zagadnienia wpisujące się w politykę regionalną, europejską oraz globalną, dotyczące m.in. takich obszarów, jak: Zielony Ład, Zero Waste, zrównoważony rozwój, gospodarka cyrkularna oraz edukacja ekologiczna;
- **Krajowy Hub Biogospodarki** (X 2023) - spotkanie inauguracyjne Krajowy Hub Biogospodarki zorganizowane przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy, EPRD Biuro Polityki Gospodarczej i Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o. oraz Fundację Edukacji i Dialogu Społecznego Pro Civis,
Fot. 28 Krajowy Hub Biogospodarki w Puławach

Źródło: <https://gospodarka.lubelskie.pl>
- **Ogólnopolski Szczyt Gospodarczy OSG 2023** w Lublinie (X 2023) – 9. Edycja Ogólnopolskiego Szczytu Gospodarczego OSG 2023 odbywała się pod tematem przewodnim: Państwo-Gospodarka-Bezpieczeństwo: Wojna w Europie. Polska w obliczu nowych wyzwań,
Fot. 29 Ogólnopolski Szczyt Gospodarczy 2023 w Lublinie

Źródło: <https://gospodarka.lubelskie.pl/>

- działania w ramach prowadzonej **polityki klastrowej** – istotnym elementem prowadzonej polityki innowacyjnej w regionie jest polityka klastrowa, co jest

następstwem m.in. rekomendacji płynących ze zrealizowanych projektów międzynarodowych, wykazanych w załączniku nr 2 RSI WL 2030. Elementem tych działań w bieżącym okresie sprawozdawczym było m.in. **utworzenie** następujących **klastrów**, których inicjatorem i współzałożycielem jest Województwo Lubelskie: Lubelski Klaster Gospodarki Obiegu Zamkniętego, Klaster Lubelska Dolina Wodorowa, Klaster Eastern Bioactives Cluster.

- prowadzenie współpracy międzynarodowej - w Lubelskim Centrum Badań nad Innowacyjnością podejmowanych jest szereg prób aktywnego uczestnictwa w różnych inicjatywach, sieciach współpracy i partnerstwach międzynarodowych w ramach prowadzonego PPO:
 - **udział w projektach międzynarodowych** – w 2023 roku Województwo Lubelskie włączyło się w realizację dwóch międzynarodowych projektów oraz kontynuowało prace w ramach projektu REINITIALISE. Każda decyzja o zawiązaniu współpracy w ramach realizacji poszczególnych projektów była poprzedzona spotkaniami roboczymi, przygotowawczymi, które miały na celu określenie roli i zadań Województwa Lubelskiego w przedsięwzięciu:
 - projekt ACTT4Cosmetics - Interconnected innovation ecosystems supporting Actions for Citizen awareness and Twin Transition in the entire cosmetic value chain,
 - projekt MainstreamBIO
 - projekt REINITIALISE – preserving fundamental rights in the use of digital technologies for e-health services (Zapewnienie podstawowych praw w zakresie korzystania z technologii cyfrowych w usługach e-zdrowia)
 - zatwierdzone do realizacji projekty międzynarodowe:
 - COEUS – COrporate digital responsibility skills in central EUropean Smart specialisation (korporacyjna odpowiedzialność umiejętności cyfrowych w środkowoeuropejskiej specjalizacji Smart)
 - GreenHydra - Increase the uptake of green hydrogen in small industries and SMEs - (Zwiększenie wykorzystania ekologicznego wodoru w małych zakładach przemysłowych i MŚP)
 - BioIntegrator – Wspieranie zdolności regionów w zakresie oceny wpływu na środowisko bioproduktów.
 - udział w inicjatywach międzynarodowych:
 - **Regionalne Doliny Innowacji** - celem inicjatywy jest powołanie Regionalnych Dolin Innowacji i współpraca regionów w ramach strategii inteligentnych specjalizacji, przyczyniających się do realizacji strategicznych priorytetów UE.
 - **Manifest Misji Gleba** – podkreśla potrzebę działań na rzecz ochrony zdrowej gleby i mobilizuje regiony, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa i obywateli w tym zakresie.
 - **ERRIN** - European Regions Research and Innovation Network. Województwo Lubelskie jest członkiem sieci ERRIN od 2018 roku. ERRIN jest kluczową organizacją w Brukseli, która zajmuje się tematyką innowacji.

- o udział w międzynarodowych spotkaniach z zakresu prowadzonej polityki innowacyjnej w regionie.

Szczegółowe informacje na temat tych działań zawarte są w Raporcie Monitoringowym 2023 Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku ¹⁰⁴.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zrealizowane w 2023 r. zadania w obszarze **rozwoju gospodarczego** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

¹⁰⁴ Raport Monitoringowy 2022 Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku (informacje zawarte w raporcie - stan na dzień 30 listopada 2022)

4.14. Obszar: GEODEZJA I REGIONALNA INFRASTRUKTURA INFORMACJI PRZESTRZENNEJ

Działania w zakresie Geodezji i Regionalnej Infrastruktury Informacji Przestrzennej prowadzone są w regionie w dwóch aspektach:

- zapewnienia dostępu do **wysokiej jakości danych przestrzennych** w województwie w ramach prowadzenia wojewódzkiej części Państwowego Zasobu Geodezyjnego i Kartograficznego,
- **programowania i koordynacji oraz realizacji prac urządzeniowo-rolnych.**

■ Stan zasobów oraz udostępnianie informacji geodezyjnej i kartograficznej

Państwowy zasób geodezyjny i kartograficzny stanowi zbiór wszystkich cyfrowych i analogowych materiałów, geodezyjnych i kartograficznych, służący gospodarce narodowej, obronności państwa, ochronie bezpieczeństwa i porządku publicznego, nauce, kulturze, ochronie przyrody i potrzebom obywateli. Składa się z części centralnej, wojewódzkiej i powiatowej. Obejmuje zbiory danych prowadzone na podstawie ustawy Prawo geodezyjne i kartograficzne przez organy Służby Geodezyjnej i Kartograficznej i utworzone na podstawie tych zbiorów danych opracowania kartograficzne, rejestry, wykazy i zestawienia, dokumentację zawierającą wyniki prac geodezyjnych lub prac kartograficznych lub dokumenty utworzone w wyniku tych prac, a także zobrazowania lotnicze i satelitarne.

W Wojewódzkim Zasobie Geodezyjnym i Kartograficznym gromadzone są i udostępniane, m. in.:

- **zbiory danych przestrzennych** - baza danych obiektów topograficznych o szczególności zapewniającej tworzenie standardowych opracowań kartograficznych w skalach 1:10 000 – 1:100 000 (BDOT10k),
- utworzone na podstawie zbiorów danych **standardowe opracowania kartograficzne** w skali 1:10 000,
- **mapy topograficzne** w skalach 1:10 000 i mniejszych,
- **mapy tematyczne**: hydrograficzne, sozologiczne, glebowo-rolnicze i inne.

W związku z rosnącym znaczeniem **zabezpieczenia mapowego** oraz dostępności do **bazy danych obiektów topograficznych** (BDOT10k) dla potrzeb gospodarki narodowej, obronności państwa oraz ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego istotne znaczenie ma:

- utrzymywanie w aktualności bazy danych obiektów topograficznych,
- zapewnienie powszechnej dostępności do informacji przestrzennej.

Samorząd Województwa Lubelskiego prowadzi działania zmierzające do zapewnienia **najlepszej jakości** BDOT10k poprzez jej **aktualizację**, która prowadzona jest:

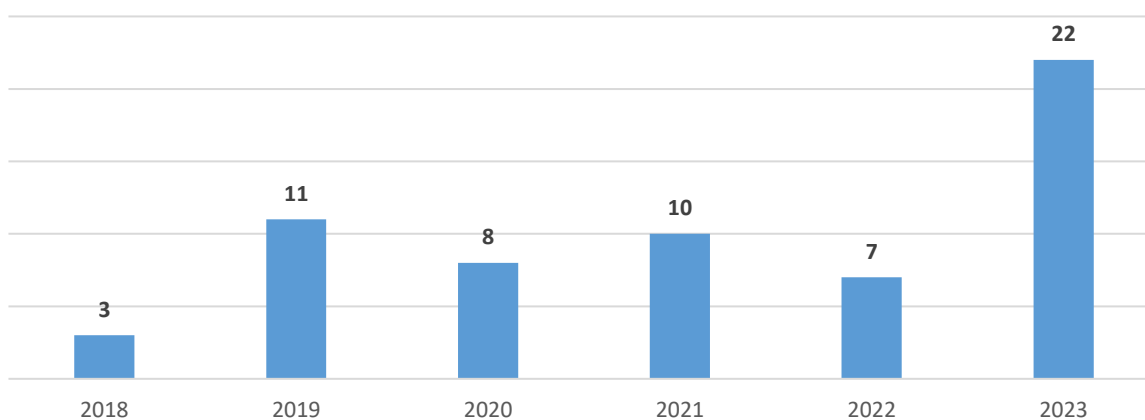
- poprzez zlecenie jej wykonania jako przedmiotu zamówienia publicznego finansowanego z dotacji celowej z budżetu państwa otrzymywanej od Wojewody Lubelskiego,
- we współpracy z Głównym Geodetą Kraju – w wyniku zamówień publicznych realizowanych i finansowanych przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii. W tym celu

28 grudnia 2021 roku pomiędzy Głównym Geodetą Kraju i Marszałkiem Województwa Lubelskiego zawarto porozumienie zobowiązujące do wzajemnej współpracy przy aktualizacji bazy danych obiektów topograficznych (BDOT10k) oraz przy wymianie wiedzy i danych służących rozwojowi infrastruktury danych przestrzennych,

- w ramach zadań własnych, przez pracowników Departamentu - korzystając z wprowadzonej ustawą PGiK możliwości aktualizacji nierealizowanej jako zamówienie publiczne.

W ramach porozumienia z Głównym Geodetą Kraju we współpracy z Głównym Urzędem Geodezji i Kartografii realizowano zamówienia na aktualizację BDOT10k dla obszaru **19 powiatów** województwa lubelskiego. W ramach działań własnych przeprowadzono zamówienia na aktualizację 3 powiatów.

Wykres 45 Liczba aktualizowanych powiatów w BDOT10k dla obszaru województwa lubelskiego od 2018 do 2023 roku

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. informacji od DGiK UMWL, 2024 r.

W ramach przedsięwzięcia pt.: **Modernizacja Regionalnej Infrastruktury Informacji Przestrzennej Województwa Lubelskiego** w 2023 r. rozbudowano infrastrukturę serwerową o nową macierz dyskową o pojemności użytecznej 52 TB w RAID. Kupiona macierz zastąpiła niewspierane technicznie poprzednie urządzenie i umożliwiła ciągłe korzystanie z wojewódzkiej części państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego. Dodatkowo zmodernizowano oprogramowanie do aktualizacji i prowadzenia BDOT10k. Okresowa aktualizacja BDOT10k na podstawie danych terenowych oraz danych z powiatów i gmin umożliwia zdalny dostęp do aktualnych i kompletnych cyfrowych danych przestrzennych z wykorzystaniem e-usług.

W związku z **nowelizacją ustawy** prawo geodezyjne i kartograficzne baza BDOT10k została udostępniona bez ograniczeń i bez pobierania opłat. Wpłynęło to na bardzo **duży wzrost ilości udostępnień** bazy BDOT10k z **12** w roku 2018 do **523** w roku 2023.

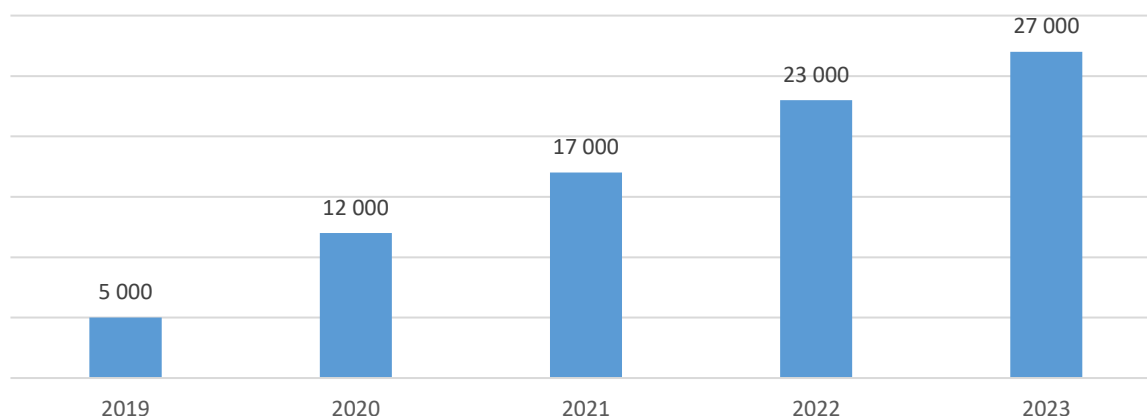
Samorząd Województwa Lubelskiego zapewnia dostępność do wiarygodnych i aktualnych danych dotyczących obszaru regionu poprzez **Regionalną Infrastrukturę Informacji Przestrzennej Województwa Lubelskiego**, która zawiera dane przestrzenne rejestrów publicznych departamentów UMWL oraz wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych

wraz z bazami referencyjnymi BDOT10k, EGiB, PRG, PRNG, ORTO, NMT, tworząc zestandaryzowane, zintegrowane, zharmonizowane środowisko do prezentacji, analiz i wymiany danych.

W celu **zapewnienia** powszechnego, bezpiecznego i stałego dostępu do geodezyjnych i kartograficznych zbiorów danych przestrzennych oraz do danych i usług udostępniania rejestrów publicznych prowadzonych przez samorząd województwa od 2019 roku funkcjonuje **nowa wersja** portalu wojewódzkiego <http://www.gis.lubelskie.pl/portal>

Wykres 46 Liczba odwiedzających portal wojewódzki <http://gis.lubelskie.pl> w latach 2019-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. informacji od DGiK UMWL, 2024 r.

Od uruchomienia portalu liczba odwiedzających **wzrosła o 440%** (Wykres 48) i w 2023 r. przekroczyła **27 tys. użytkowników**.

Najważniejsze działania zrealizowane w 2023 r. dotyczyły:

- zapewnienia trwałości i niezawodności działania portalu - osiągnął poziom **99% dostępności w skali roku**,
- **monitorowania i aktualizowania usług danych przestrzennych** na rzecz departamentów UMWL i wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, m.in. w zakresie rolnictwa, rynku pracy, turystyki, środowiska, planowania przestrzennego,
- **aktualizacji** w ramach **istniejącego portalu** nowych kompozycji mapowych, zaspokajających zgłaszane bieżące potrzeby, np. kompozycja przedstawiająca rewitalizację w województwie lubelskim. Przetworzono i zintegrowano powiatowe bazy danych przestrzennych (EGiB, GESUT, BDOT500) oraz centralne bazy danych przestrzennych (NMT, Ort) na potrzeby weryfikacji poprawności i aktualizacji baz danych obiektów topograficznych BDOT10k na obszarze 22 powiatów województwa lubelskiego.

Regionalna Infrastruktura Informacji Przestrzennej w 2023 r.

27 tys. klientów portalu
www.gis.lubelskie.pl

↑ 440% wzrost liczby
użytkowników portalu od 2019 r.

■ Prace urządzeniowo – rolne

Struktura gospodarstw rolnych w województwie lubelskim jest **rozdrobniona** - przeważają gospodarstwa małe o powierzchni do 10 ha. Z punktu widzenia wydajności produkcji rolnej istotna jest nie tylko wielkość gospodarstwa, ale także liczba i kształt działek wchodzących w jego skład oraz ich rozłóg w odniesieniu do całego gospodarstwa, a także zapewnienie dojazdu do poszczególnych nieruchomości. W celu kompleksowej poprawy organizacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej prowadzone są **prace urządzeniowo – rolne**.

Samorząd Województwa koordynuje i wykonuje prace urządzeniowo – rolne przy pomocy Wojewódzkiego Biura Geodezji i Urządzania Terenów Rolnych w Lublinie. Dzięki prowadzonym od lat pracom scaleniowo - wymiennym potrzeby w zakresie poprawy struktury gospodarstw zostały częściowo zaspokojone zgodnie z założeniami Programu Prac Scaleniowych dla Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z realizacją do 2024 roku). W 2023 r. prace scaleniowe realizowane były w **6 powiatach na 12 obiektach** mających status prace kontynuowane o łącznej powierzchni **10,1 tys. ha** w gminach: Urszulin, Wiryki, Dębowa Kłoda, Ostrówek, Cyców, Wierzbica, Horodło. Są to:

- Kamienna Góra, gm. Wierzbica, powiat chełmski, pow. 176 ha,
- Olchowiec Kolonia, gm. Wierzbica, powiat chełmski, pow. 473 ha,
- Syczyn, gm. Wierzbica, powiat chełmski, pow. 747 ha,
- Terenin, gm. Wierzbica, powiat chełmski, pow. 370 ha,
- Janki Horodelskie, gm. Horodło, powiat hrubieszowski, pow. 659 ha,
- Kopyłów, gm. Horodło, powiat hrubieszowski, pow. 996 ha,
- Rogalin, gm. Horodło, powiat hrubieszowski, pow. 749 ha,
- Luszawa, Las Wsi Luszawa, Tyniec, gm. Ostrówek, powiat lubartowski, pow. 1125 ha,
- Głębokie, Malinówka, gm. Cyców, powiat łęczyński, pow. 1130 ha,
- Kolonia Krzywowierzba, gm. Dębowa Kłoda, powiat parczewski, pow. 412 ha,
- Babsk, Nowe Załucze, Wola Wereszczyńska, Zawadówka, gm. Urszulin, powiat włodawski, pow. 1644 ha,
- Kaplonosy, Kolonia, Kaplonosy, gm. Wiryki, powiat włodawski, pow. 1661 ha.

Prace urządzeniowo-rolne w 2023 r.

14,7 mln zł – łączna wartość prac scaleniowych.

12 obiektów objętych pracami scaleniowymi o łącznej powierzchni 10,1 tys. ha.

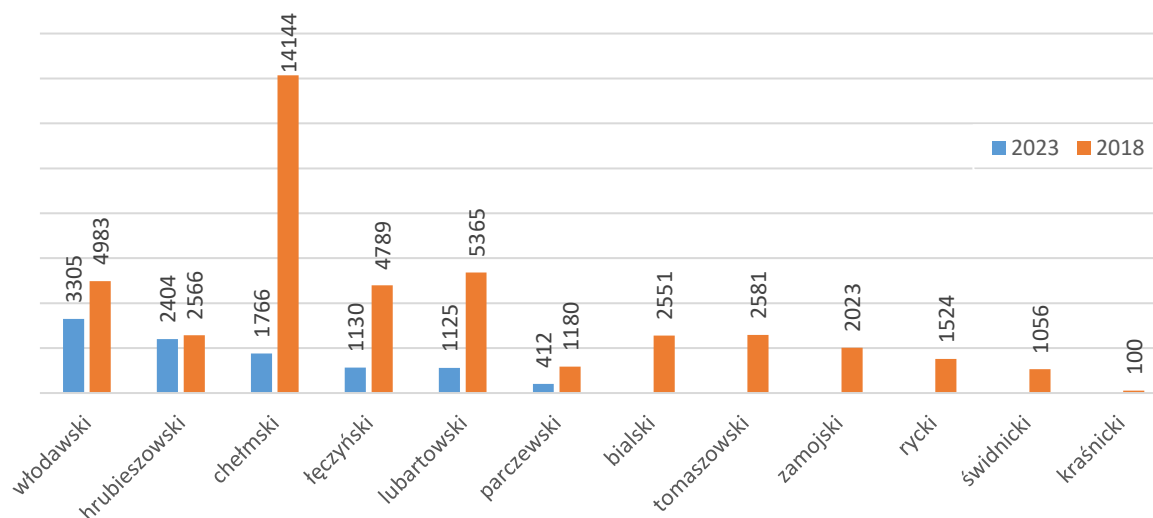
Fot. 30 Scalanie gruntów realizowane w ramach poddziałania Wsparcie na inwestycje związane z rozwojem modernizacją i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich

Źródło: <https://wbglubelskie.pl/scalenie-gruntow-szansa-na-rozwoj-wsi/>

Prace scaleniowe na największej powierzchni gruntów w 2023 r. prowadzone były w powiatach: włodawskim, hrubieszowskim, chełmskim, łęczyńskim, lubartowskim i parczewskim. (Wykres 48).

Wykres 47 Powierzchnia obiektów w ramach programu prac scaleniowych wg powiatów (w ha) w latach 2018 i 2023

Źródło: Oprac. własne DSiR na podst. danych z <https://wbglubelskie.pl/program-prac-scaleniowych/>

W 2023 r. zaktualizowano dwukrotnie **Program Prac Scaleniowych** dla Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z realizacją do 2024 roku) wraz z **listą rezerwową**.

26 kwietnia 2023 roku do Listy rezerwowej na wniosek starostów z powiatów: lubartowskiego, zamojskiego, włodawskiego, chełmskiego wprowadzono następujące zmiany:

- **dodano 5 nowych obiektów scaleniowych o łącznej powierzchni 8 941 ha, tj.:**
 - Zawoda, gmina Skierbieszów, powiat zamojski, pow. 441 ha,
 - Żuków, Krasówka, gmina Włodawa, powiat włodawski o łącznej pow. 2 937 ha,
 - Olchowiec, Święcica, gmina Wierzbica, powiat chełmski o łącznej pow. 2 055 ha,

- Petryłów, Wólka Petryłowska, Serniawy, gmina Sawin, powiat chełmski o łącznej pow. 1 299 ha,
- Leszkowice, gmina Ostrówek, Górka Lubartowska, Klementynów, część obrębu Niedźwiada, część obrębu Niedźwiada Kolonia, część obrębu Brzeźnica Leśna – Kolonia, część obrębu Tarło gm. Niedźwiada, powiat lubartowski o łącznej pow. 2 209 ha.
- **wprowadzono 2 zmiany do obiektów znajdujących się na liście rezerwowej:**
 - Obiekt Maziarnia o pow. 454 ha. został zastąpiony obiektem: Maziarnia, Wólka Leszczańska gmina Żmudź i Teresin, gmina Białopole, powiat chełmski o łącznej pow. 2 072 ha,
 - Obiekt Chojno Stare, Gliny, Lipówki, Chojno Nowe Drugie, Chojno Nowe Pierwsze gmina Siedliszcze łącznej pow. 2 459 ha został zastąpiony obiektem: Chojno Stare, Gliny, Chojno Nowe Drugie, Chojno Nowe Pierwsze, Chojeniec i Chojeniec – Kolonia gmina Siedliszcze, powiat chełmski o łącznej pow. 3 063 ha.

W 2023 roku do Listy rezerwowej na wniosek starostów z powiatów: lubartowskiego, zamojskiego, bialskiego, parczewskiego wprowadzono następujące zmiany:

- **dodano 23 nowe objekty scaleniowe o łącznej powierzchni 16 326 ha, tj.:**
 - Brzozowiec, Holendry, Janostrów, Krynica, Radziejów, Tuchanie, Siedliszcze (z wyłączeniem arkusza 4), gmina Dubienka, powiat chełmski o łącznej pow. 2 520 ha,
 - Bronisławka, o pow. 114 ha, Bereść o pow. 1 214 ha, Grabowczyk o pow. 345 ha, Grabowiec pow. 1 368 ha, Góra Grabowiec o pow. 1 533 ha, Hołużne o pow. 317 ha, Ornatowice o pow. 704 ha, Kolonia Ornatowice o pow. 95 ha, Rogów o pow. 537 ha, Siedlisko o pow. 246 ha, Skibice o pow. 366 ha, Skomorochy Małe o pow. 603 ha, Szystowice o pow. 602 ha, Wolica Uchańska o pow. 546 ha, Kolonia Białowody o pow. 55 ha, Kolonia Obłyczyn o pow. 96 ha - gmina Grabowiec, powiat zamojski o łącznej powierzchni 8 741 ha,
 - Wólka Łabuńska, gm. Łabunie, powiat zamojski, pow. 654 ha,
 - Skierbieszów część wsi gmina Skierbieszów, powiat zamojski, pow. 130 ha,
 - Maśluchy, Nowy Uścimów gmina Uścimów, powiat lubartowski o łącznej pow. 2 098 ha,
 - Zasiadki, gmina Międzyrzec Podlaski, powiat bialski, pow. 701 ha,
 - Opole, gmina Podedwórze, powiat parczewski, pow. 853 ha,
 - Komarówka, gmina Sosnowica, powiat parczewski, pow. 692 ha.

Aktualizacja i realizacja Programu Prac Scaleniowych dla województwa lubelskiego na lata 2014-2020 (z realizacją do 2024 roku) wraz z listą rezerwową umożliwi poprawę organizacji produkcji rolnej na większej części województwa lubelskiego.

Łącznie w latach 2018 – 2023 zakończono realizację **24 projektów** scaleniowych na powierzchni ponad **35 tys. ha**. Natomiast prace w ramach zagospodarowania poscaleniowego **ukończono na 13 obiektach**, a na pozostałych **11** prace są **w trakcie realizacji**.

W wyniku realizacji Programu PROW 2014-2020 uzyskano następujące efekty:

- **W zakresie prac scaleniowych:**
 - zmniejszenie liczby działek po scaleniu o 26%,

- średnia powierzchnia działki zwiększyła się o 31%,
 - średnia liczba działek w gospodarstwie zmniejszyła się o 33%,
 - w wyniku zaprojektowania funkcjonalnej sieci dróg ich powierzchnia zwiększyła się o 28%,
 - podzielono 2 wspólnoty gruntowe,
 - zapewniono dojazd do 5303 działek dotychczas nieposiadających dostępu do drogi,
 - zmniejszono liczbę nieruchomości będących we współwłasności poprzez ich podział o 28%,
 - wydzielono 38 obszarów z przeznaczeniem na cele miejscowej użyteczności publicznej (m.in. pod boisko, plac zabaw, pod kapliczkę, pod hydrofornię, powiększenie cmentarza, parking, punkt widokowy, świetlica wiejska, trakt spacerowy, ścieżka rowerowa).
- **W zakresie zagospodarowania poscaleniowego:**
 - wybudowano ok. 240 km nowych dróg,
 - przebudowano 270 km dróg,
 - wybudowano ok. 390 szt. przepustów i innych urządzeń melioracji wodnej,
 - poprawiono parametry melioracji wodnej poprzez oczyszczenie, odmulanie rowów na łącznej długości ok. 150km.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania w obszarze **geodezji i regionalnej infrastruktury informacji przestrzennej** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

4.15. Obszar: ENERGETYKA

Strategicznym **celem polityki energetycznej** w województwie lubelskim jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego mieszkańców i przedsiębiorców poprzez:

- bilansowanie dostaw i zużycia energii,
- rozwój sieci przesyłowych linii elektroenergetycznych,
- zapewnienie dostępu do gazu,
- dywersyfikację źródeł energii,
- transformację energetyczną.

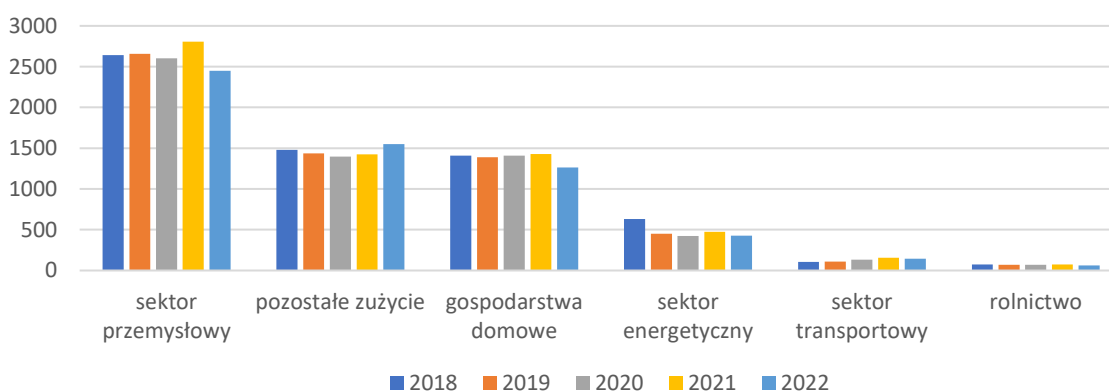
■ Produkcja i zużycie energii

Zaopatrzenie Lubelszczyzny **w energię elektryczną** odbywa się głównie ze źródeł zlokalizowanych poza województwem i w mniejszym stopniu ze źródeł zlokalizowanych na jego terenie poprzez przesył energii elektrycznej liniami o napięciu 400 kV i 220 kV z krajowego systemu elektroenergetycznego (KSE). Od 2022 roku w Lublinie znajduje się siedziba PGE Polskiej Grupy Energetycznej S.A.

Wg danych GUS, w 2022 r. w regionie wyprodukowano **1,9 TWh energii**, co stanowiło 1,1% produkcji krajowej. Moc zainstalowana w elektrowniach wynosiła **1360,6 MW (wzrost o 109%** w stosunku do 2018 r.), z tego **288,5 MW w elektrowniach zawodowych**. Natomiast wg danych PGE Dystrybucja S. A. na koniec 2023 r. moc zainstalowana w jednostkach konwencjonalnych zasilanych paliwami: węgiel kamienny oraz gaz ziemny wynosiła **328,8 MW**.

Największym producentem energii elektrycznej w regionie jest PGE Energia Ciepła S.A. Oddział Elektrociepłownia w Lublinie Wrotków.

Wykres 48 Zużycie energii [w GWh] w województwie lubelskim wg sektorów w latach 2018-2022

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie danych GUS, 2024 r.

Bilans energii (dane za 2022 r.)

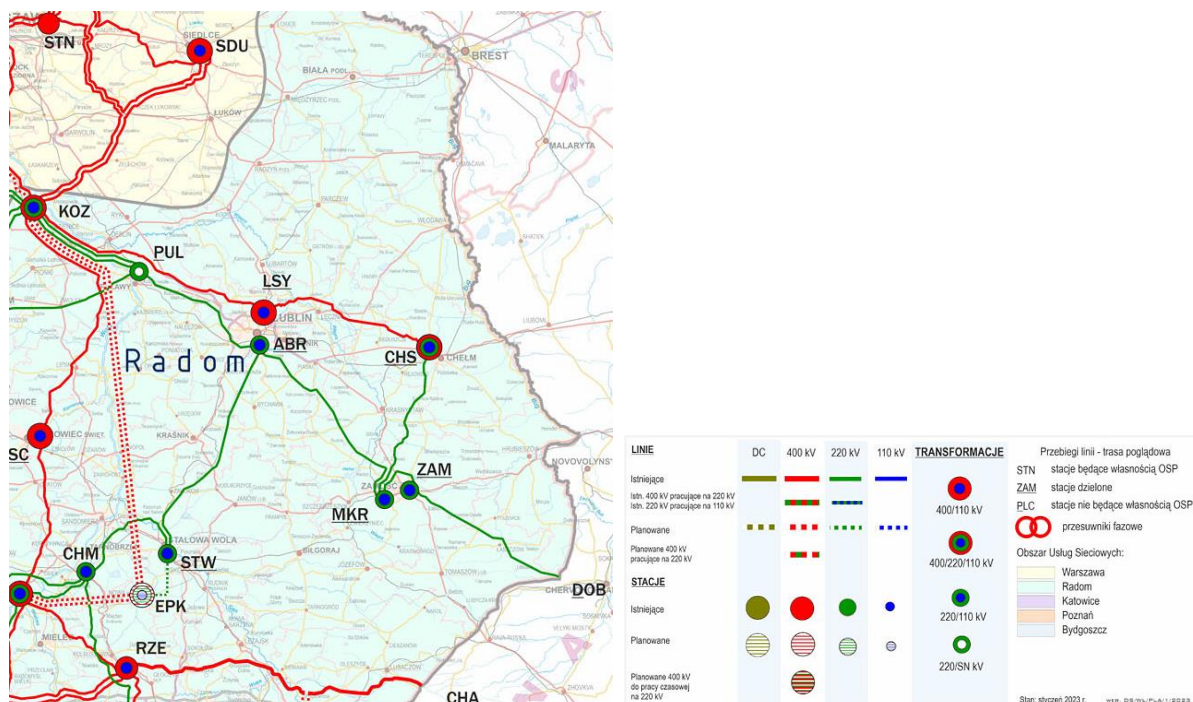
- ↑ **1360,6 MW** – moc zainstalowana w elektrowniach
- 1,9 TWh** – produkcja energii
- 5,9 TWh** – zużycie energii
- 32,2%** – stosunek produkcji energii do zużycia

Zużycie energii w województwie lubelskim w 2022 r. wyniosło **5,9 TWh**, co stanowiło **3,5%** zużycia krajowego (spadek o 7% w stosunku do 2018 r.) Najwięcej, bo ok. **42%** zużywał **sektor przemysłowy** oraz **gospodarstwa domowe – 21%**. Największe wahania w ostatnich latach wystąpiły w sektorze energetycznym, tj. spadek zużycia o 32% w stosunku do 2018 r. oraz w sektorze transportowym – wzrost o 36%.

Niekorzystną tendencję wykazuje stosunek produkcji energii elektrycznej do zużycia energii w regionie, który **spadł** z 32,6% w 2018 r. do **32,2%** w roku 2022 r.¹⁰⁵.

■ Sieć elektroenergetyczna

Mapa 38 Istniejące i projektowane sieci przesyłowe najwyższych napięć w woj. lubelskim

Źródło: <https://www.pse.pl/obszary-dzialalnosci/krajowy-system-elektroenergetyczny/plan-sieci-elektroenergetycznej-najwyzszych-napiec/planowana>

Przez Lubelszczyznę przebiegają linie **krajowej sieci energetycznej KSE**, na którą składają się linie najwyższych napięć (NN) tj. 400 kV: Kozienice – Lublin, Chełm – Lublin Systemowa oraz 220 kV: Stalowa Wola – Lublin, Kozienice – Puławy – Lublin, Rożki (koło Radomia) – Puławy. Ponadto przez teren województwa przebiegają trasy linii 220 kV: Lublin – Zamość, Zamość – Chełm i Zamość – Dobrotwór (Ukraina, obwód lwowski). Tranzytowo, na niewielkich odcinkach przebiegają linie: 400 kV Kozienice – Ostrowiec Świętokrzyski i 220 kV Kozienice – Siedlce (Mapa 38).

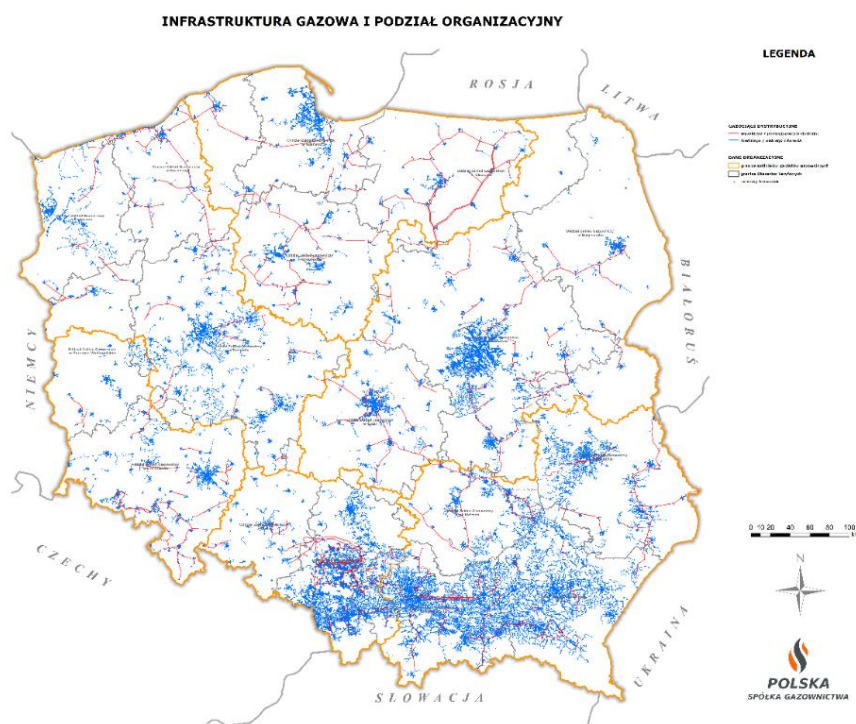
■ Sieć gazowa

Województwo lubelskie zaopatrywane jest w **gaz ziemny** z krajowego systemu gazociągów wysokiego ciśnienia, tj. magistralami DN 700 mm: Nisko – Wronów i Wronów – Hołowczyce, magistralą DN 500 mm: Wronów – Rembelszczyzna oraz gazociągami: DN 250

¹⁰⁵ <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>

mm: Lubaczów – Zamość – Krasnystaw, DN 400 mm: Lublin – Krasnystaw, DN 150 mm: Zaklików – Janów Lubelski – Biłgoraj, DN 500 mm: Jeziorzany – Lublin, DN 150 mm: Krasnystaw – Chełm oraz układem mniejszych lokalnych odgałęzień do stacji redukcyjno - pomiarowych I st. Łączna **długość czynnej sieci gazowej** eksploatowanej w 2022 r. na obszarze województwa wynosiła prawie **10 tys. km**, w tym czynnej **sieci przesyłowej 437 km** i czynnej **sieci rozdzielczej 9,5 tys. km** (bez przyłączy). Od 2018 r. długość sieci dystrybucyjnej **wzrosła o 15%**. Mimo to duża część województwa, przede wszystkim w części północno – wschodniej i południowej nadal nie jest zgazyfikowana.

Mapa 39 Sieć gazowa w woj. lubelskim na tle Polski

Źródło: Plan Rozwoju Polskiej Spółki Gazownictwa sp. z o.o. na lata 2024-2028 (wyciąg)

Najistotniejszym zadaniem w regionie jest **niwelowanie** obszarów **pozbawionych dostępu do sieci gazowych**. W latach 2024 - 2028 r. Polska Spółka Gazownictwa sp. z o.o. planuje na terenie województwa lubelskiego budowę **274 km sieci gazowej** oraz **3 stacji gazowych** związanych z gazyfikacją nowych obszarów i przyłączeniami odbiorców, a także **modernizację 103 km** istniejącej **sieci gazowej** i **5** istniejących **stacji gazowych**¹⁰⁶.

■ Realizowane działania

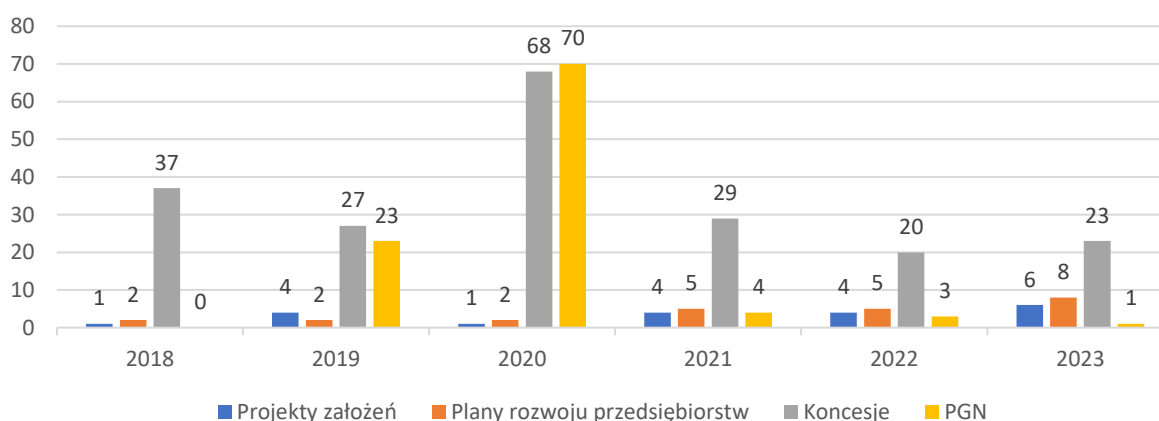
Nadrzędnymi dokumentami określającymi regionalną politykę w zakresie energetyki są: **Program Rozwoju Energetyki** dla Województwa Lubelskiego oraz **Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii** dla Województwa Lubelskiego. W 2023 r. trwały prace

¹⁰⁶ Plan Rozwoju Polskiej Spółki Gazownictwa sp. z o.o. na lata 2024-2028 (wyciąg), Warszawa, Luty 2024, <https://www.psgaz.pl/pobierz/acdf925-736b-47cc-a540-a2b36360c51f/page>

zmierzające do przygotowania nowej, kompleksowej polityki energetycznej w województwie lubelskim.

Samorząd Województwa Lubelskiego prowadzi politykę energetyczną w regionie poprzez m.in. **opiniowanie dokumentów planistycznych** gmin, przedsiębiorstw energetycznych oraz **koncesji** na wytwarzanie paliw i energii, w zakresie określonym w ustawie Prawo energetyczne. W 2023 r. zaopiniowano łącznie **15 projektów dokumentów** z zakresu energetyki, w tym **6 projektów** założeń do planów zaopatrzenia gmin w ciepło, energię elektryczną oraz paliwa gazowe, **8 wniosków** przedstawionych przez prezesa URE dot. projektów **planów rozwoju** w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na paliwa gazowe, energię elektryczną oraz ciepło przedsiębiorstw energetycznych oraz **1 planu gospodarki niskoemisyjnej**, a także **23 wnioski** przedstawione przez prezesa URE dot. koncesji w zakresie: wytwarzania paliw, energii elektrycznej lub ciepła, magazynowania paliw ciekłych oraz gazowych, przesyłania lub dystrybucji paliwa, energii elektrycznej oraz ciepła, obrotu paliwami, energią i ciepłem.

Wykres 49 Opinie i oceny dokumentów z zakresu energetyki w latach 2018-2023

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin, 2024 r.

■ Stan rozwoju instalacji OZE

Potrzeba dywersyfikacji źródeł energii w celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego, a także ograniczenie emisji gazów cieplarnianych jest czynnikiem stymulującym wzrost wykorzystania **odnawialnych źródeł energii (OZE)**.

Na koniec 2023 r. na terenie Polski znajdowały się instalacje OZE o łącznej mocy ok. 31GW, z tego na terenie **województwa lubelskiego 361 instalacji o łącznej mocy 676,2 MW** (wzrost mocy o ponad 105% w stosunku do roku 2022), co stanowi 2,2% mocy krajowych. Rozmieszczenie instalacji OZE w regionie jest bardzo nierównomierne, ponieważ uzależnione jest od lokalnych uwarunkowań przyrodniczych oraz możliwości przyłączeniowych do sieci energetycznej.

Odnawialne źródła energii (dane za 2023 r.)

676,2 MW – moc instalacji OZE zarejestrowanych w URE, co stanowi **55% wzrost** w stosunku do roku 2022

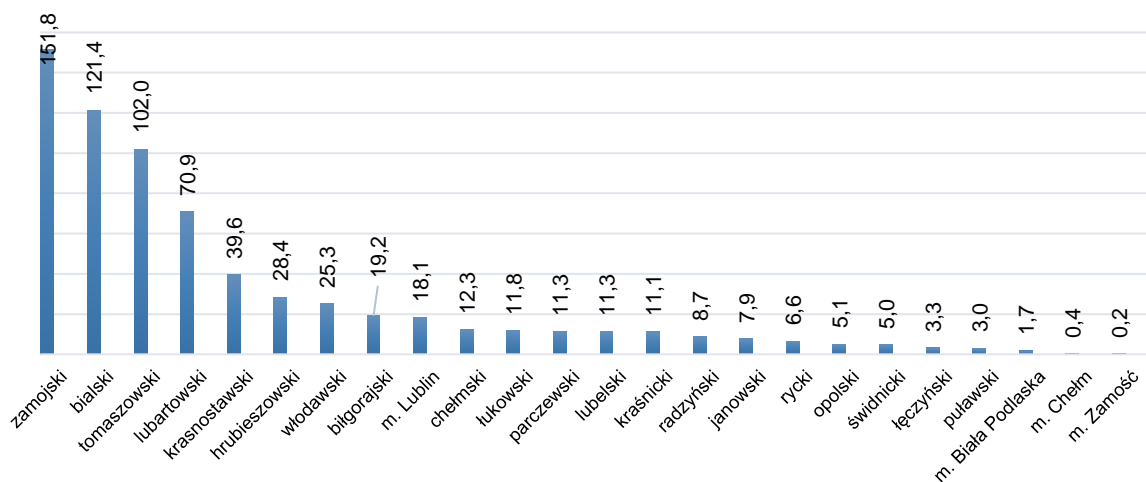
56% mocy w farmach fotowoltaicznych

38% mocy w farmach wiatrowych

6% mocy w biogazowniach i elektrowniach wodnych

Instalacje o największej łącznej mocy znajdują się na terenie powiatów: **zamojskiego (151,8 MW)** oraz **białskiego (121,4 MW)** głównie za sprawą funkcjonujących tam paneli fotowoltaicznych. Natomiast instalacje o najmniejszej łącznej mocy funkcjonują na terenie miast powiatowych: Zamość (0,2 MW) i Chełm (0,4 MW) (Wykres 51).

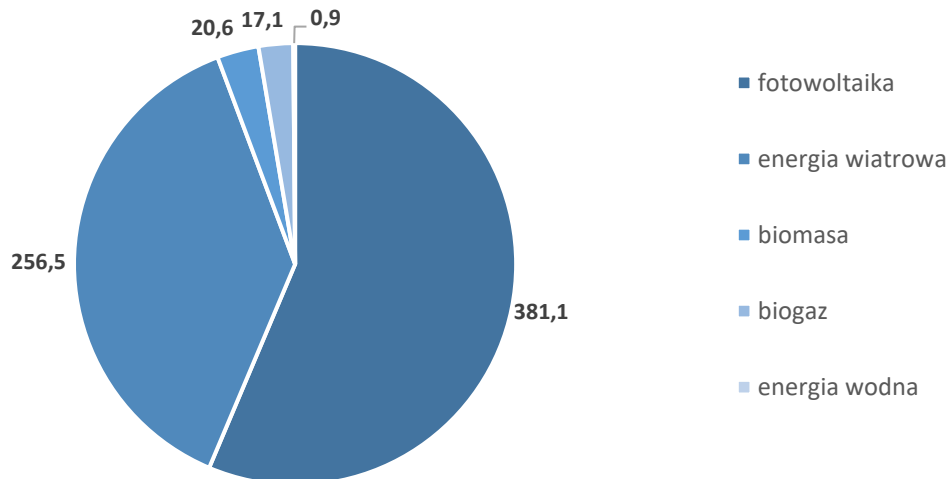
Wykres 50 Łączna moc instalacji OZE [w MW] wg powiatów w 2023 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych URE, 2024 r.

Wg danych URE, **56,4%** mocy OZE w województwie lubelskim zainstalowane jest w **farmach fotowoltaicznych**, a kolejne **38%** w **farmach wiatrowych**.

Wykres 51 Udział mocy instalacji OZE [w MW] w woj. lubelskim wg rodzajów w 2023 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych URE, 2024 r.

Na pozostałe 5,6% składają się instalacje wykorzystujące biogaz, biomasę oraz elektrownie wodne, których udział w regionie jest marginalny ze względu na brak potencjału energetycznego rzek.

Energia z wiatru wytwarzana jest w **17 elektrowniach wiatrowych** o łącznej mocy **256,5 MW**, przy czym ponad 87% mocy zainstalowana jest w 6 farmach zlokalizowanych w powiatach: tomaszowskim, lubartowskim, białskim i krasnostawskim. Pozostałe elektrownie wiatrowe znajdują się w powiatach: parczewskim, chełmskim, lubelskim, hrubieszowskim, biłgorajskim i ryckim.

Województwo lubelskie zaliczane jest do regionów posiadających **największy potencjał** w zakresie wykorzystania **energii słonecznej** w Polsce.

Fot. 31 Farma wiatrowa na terenie gminy Werbkowice

Fot. 32 Farma fotowoltaiczna o mocy 950 kW na terenie gminy Tomaszów Lubelski

Źródło: <https://werbkowice.pl/9-ug/aktualnosci/2949-farma-wiatrowa-w-gminie-werbkowice>

Źródło: <https://mapadotacji.gov.pl/projekty/775767/>

Najkorzystniejszy pod tym względem jest obszar południowo-wschodni – **Polesie Lubelskie, strefa nadbużańska oraz Roztocze**¹⁰⁷. Na koniec 2023 r. w regionie funkcjonowało **315 instalacji fotowoltaicznych** o łącznej mocy **381,14 MW**, przy czym znaczna większość miała moc poniżej 1MW. Największa łączna moc instalacji PVA zainstalowana była w powiatach: zamojskim (150,7 MW), bialskim (43,5 MW) oraz tomaszowskim (23,9 MW)¹⁰⁸.

Jednocześnie wg danych PGE Dystrybucja S.A. na koniec 2023 r. w regionie funkcjonowało **109 239 mikroinstalacji OZE** o łącznej mocy **721 MW**, przy czym mikroinstalacji fotowoltaicznych należących do prosumentów w województwie lubelskim było 108 467 o łącznej mocy 699,2 MW.

W regionie funkcjonuje **32 instalacje** wykorzystujące **biogaz** o łącznej mocy **29,5 MW**, w tym **12 biogazowni rolniczych**¹⁰⁹ (12,37 MW) oraz **20 instalacji** wykorzystujących **biogaz inny niż rolniczy**¹¹⁰ (17,13 MW) z: oczyszczalni ścieków (m.in. Puławy, Lublin, Biała Podlaska, Zamość, Lubartów), składowisk odpadów (m.in. Biała Podlaska, Rokitno) oraz z biogazowni przemysłowych (np. gorzelnie). W regionie (m. Lublin, powiat biłgorajski) funkcjonują dwie instalacje na biomasę o mocy 14,6 MW.

Mniejsze znaczenie w województwie ma energetyka wodna ze względu na brak potencjału energetycznego rzek. Na koniec 2023 r. według danych PGE Dystrybucja S.A. funkcjonowały **24 małe elektrownie wodne** o łącznej mocy 1,44 MW.

Zapewnienie stabilnych dostaw energii oraz zwiększenie samowystarczalności energetycznej na poziomie gminy czy powiatu sprzyja tworzeniu **klastrów energii**. W województwie lubelskim funkcjonuje **15 klastrów** i **3 spółdzielnie energetyczne**, w tym **4** posiadają status **certyfikowanych klastrów energii**, tj.:

¹⁰⁷ Diagnoza Prospektywna Województwa Lubelskiego, UMWL, 2019.

¹⁰⁸ <https://www.ure.gov.pl/pl/oze/potencjal-krajowy-oze/8108,Instalacje-odnawialnych-zrodel-energii-stan-na-31-grudnia-2023-r.html>

¹⁰⁹ <https://www.gov.pl/web/kowr/rejestr-wytworcow-biogazu-rolniczego,stan-na-dzien-26.02.2024.r>

¹¹⁰ <https://www.ure.gov.pl/pl/oze/potencjal-krajowy-oze/8108,Instalacje-odnawialnych-zrodel-energii-stan-na-31-grudnia-2023-r.html>, stan na dzień 31.12.2023 r.

- Klaster Energia Dolina Zielawy - Gmina Wisznice,
- Tomaszowski Klaster Energii – TermoSystemy Sp. z o.o.,
- Klaster Energii Południowe Podlasie - BIO-POWER
- Włodawski Klaster Zrównoważonej Energetyki i Odnawialnych Źródeł Energii - Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych.

Pozostałe 11 klastrów, tj.: Klaster Energii Niemce (utworzony w ramach projektu ENES-CE)¹¹¹, Radzyński Klaster Energii¹¹², Nadbużański Klaster Energii¹¹³, Klaster Energii Powiatu Ryckiego¹¹⁴, Kraśnicki Klaster Energii¹¹⁵, Janowski Klaster Energii¹¹⁶, Łęczyński Klaster Energii¹¹⁷, Lubelska Dolina Wodorowa¹¹⁸, Parczewska Grupa Energetyczna AGRO-DMG Sp. z o.o.¹¹⁹, Lubelski Klaster Ekoenergetyczny¹²⁰, Klaster Energii Zielona Zamojszczyzna przekształcony z klastra: Zamojski Klaster Energii¹²¹, nie posiadają certyfikatu.

W województwie funkcjonują **3 spółdzielnie energetyczne**¹²² tj.:

- Spółdzielnia Energetyczna Gminy Wiejskiej Hrubieszów, Trzeszczany, Werbkowice
- Spółdzielnia Energetyczna Gminy Wiejskiej Dołhobyczów, Mircze i Gminy Miejsko-wiejskiej Tyszowce
- Spółdzielnia Energetyczna Gminy Wiejskiej Białopole, Horodło, Uchanie.

■ Realizowane działania

Zarząd Województwa Lubelskiego wspiera rozwój odnawialnych źródeł energii w regionie poprzez m.in. udzielanie dofinansowania ze środków UE w ramach **RPO WL 2014- 2020**. Projekty związane z budową instalacji OZE, w tym przede wszystkim z montażem paneli fotowoltaicznych realizowane były głównie w ramach trzech priorytetów, tj.:

- **Energia przyjazna środowisku**
- **Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna**
- **Odporne Lubelskie – zasoby REACT-EU dla Lubelskiego.**

Łącznie do końca 2023 r. w ramach 6 działań w ww. priorytetach zrealizowano **1 766 projektów** o wartości **3,22 mld zł**, w tym 1,83 mld zł dofinansowania ze środków UE. Dofinansowano budowę prawie **102,6 tys.** nowych jednostek wytwarzania energii z OZE¹²³. Największa liczba projektów w zakresie energii i efektywności energetycznej w ramach RPO

¹¹¹ <https://www.lubelskie.pl/aktualnosci-fundusze-europejskie/klaster-energii-niemce-utworzony-w-ramach-projektu-enes-ce-podczas-warsztatow-nr-3-w-2021-r/>

¹¹² <https://koordynatorklastrow.pl/nasze-klastry/lubelskie/radzynski-klaster-energii/>

¹¹³ <https://koordynatorklastrow.pl/nasze-klastry/lubelskie/nadbuzanski-klaster-energii/>

¹¹⁴ <https://koordynatorklastrow.pl/nasze-klastry/lubelskie/klaster-energii-powiatu-ryckiego/>

¹¹⁵ <https://koordynatorklastrow.pl/nasze-klastry/lubelskie/krasnicky-klaster-energii/>

¹¹⁶ <https://koordynatorklastrow.pl/nasze-klastry/lubelskie/janowski-klaster-energii/>

¹¹⁷ <https://leczynskiklaster.pl/>

¹¹⁸ <https://lpnt.pl/wydarzenia/lubelskie-klastry-pierwsze-walne-zgromadzenia/>

¹¹⁹ <https://dmg.net.pl/>

¹²⁰ <https://fundacja.lublin.pl/klaster/>

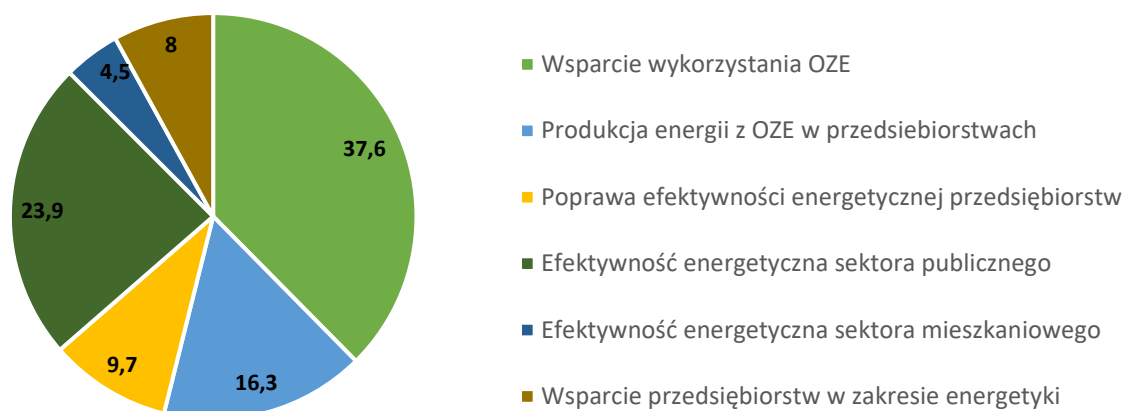
¹²¹ <https://klastry-energii.pl/klaster-energii-zielona-zamojszczyzna/>

¹²² <https://www.gov.pl/web/kowr/wykaz-spoldzielni-energetycznych, stan na dzień 23.02.2024 r.>

¹²³ Dane Departamentu Zarządzania Programami Regionalnymi UMWL

WL 2014-2020 realizowana była przez przedsiębiorców, tj.: 1 125 projektów (63,7%) o łącznej wartości **1,09 mld zł**, w tym 493,52 mln zł dofinansowania ze środków UE (26,9%).

Wykres 52 Udział [w %] wartości projektów związanych z instalacjami OZE dofinansowanymi z RPO WL do końca 2023 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl>

W nowej perspektywie finansowej UE, Zarząd Województwa Lubelskiego przewidział wsparcie rozwoju energetyki odnawialnej w regionie poprzez udzielenie dofinansowania w ramach programu FEL 2021-2027. Projekty będą realizowane w ramach priorytetu **Efektywne wykorzystanie energii**, którego głównym celem jest zwiększenie efektywności energetycznej mieszkalnictwa, budynków użyteczności publicznej i przedsiębiorstw oraz zwiększenie udziału zielonej energii z odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii. Całkowita kwota alokacji na realizację projektów wynosi ponad **387,7 mln EUR**. W 2023 r. zostały ogłoszone i zakończone nabory w ramach 8 działań. Obecnie złożone wnioski podlegają ocenie formalnej oraz merytorycznej.

Ponadto, w ramach projektu pn. **Ogólnopolski system wsparcia doradczego dla sektora publicznego, mieszkaniowego oraz przedsiębiorstw w zakresie efektywności energetycznej oraz OZE**, którego głównym celem jest wsparcie w przygotowaniu i wdrażaniu inwestycji w zakresie poprawy efektywności energetycznej oraz OZE, a także zwiększenie świadomości w zakresie rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, **7 doradców z UMWL** odbyło **1 595 konsultacji** i udzieliło **628 porad** w zakresie efektywności energetycznej, gospodarki niskoemisyjnej oraz możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

W ramach współpracy z NFOŚiGW w 2023 r. przeprowadzono **123 warsztaty szkoleniowe** w gminach z programów priorytetowych: **Czyste Powietrze, Moje Ciepło Mój Prąd 5.0, Agroenergia** oraz **Energia dla wsi** w formie stacjonarnej, w ramach których przeszkolono **1 366 osób**.

Z programu **Mój prąd** można uzyskać dofinansowanie na zakup i montaż mikroinstalacji fotowoltaicznych. W województwie lubelskim od początku realizacji programu wypłacono **31 627 dofinansowań** do projektów instalacji PV, których łączna moc wynosi **171,7 MW**. Dzięki temu uzyskano redukcję emisji CO₂ na poziomie ponad **139 tys. t/rok**.¹²⁴

¹²⁴ Stan na dzień 2.05.2024 r. <https://mojprad.gov.pl/>

Inwestycje związane z poprawą efektywności energetycznej oraz wymianą źródeł ciepła, w tym na instalacje OZE realizowane były również w ramach programu **Czyste Powietrze**. W 2023 r. zawarto ponad **11,4 tys. umów** (o 44% więcej niż w roku poprzednim) na łączną kwotę dofinansowania **711,4 mln zł**. Dzięki temu poprawiono efektywność energetyczną ok. **5,9 tys. budynków** oraz wymieniono ponad **5,2 tys. nieefektywnych źródeł ciepła** na niskoemisyjne w istniejących budynkach. W ramach Programu dofinansowano również realizację instalacji fotowoltaicznych o łącznej mocy 8 MW. Efektem ekologicznym podjętych działań jest ograniczenie zużycia energii końcowej o 96,6 GWh/r.¹²⁵

Kolejnym programem realizowanym od 2021 r., którego celem jest zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych w sektorze rolniczym jest **Agroenergia**. W ramach naboru prowadzonego w 2023 r., w którym wsparciem objęte były mikroinstalacje, pompy ciepła i towarzyszące magazyny energii, w województwie lubelskim zawarto **27 umów** i udzielono dofinansowania na łączną kwotę **421,5 tys. zł**.

Program **Energia dla wsi** realizowany jest od 25 stycznia 2023 r. do roku 2030, a jego celem jest **wzrost wykorzystania** odnawialnych źródeł energii na terenie gmin wiejskich i wiejsko-miejskich. O dofinansowanie na instalacje fotowoltaiczne, wodne, wiatrowe, biogazownie oraz magazyny energii w formie pożyczek i dotacji mogą ubiegać się rolnicy oraz spółdzielnie energetyczne lub jej członkowie, a także powstające spółdzielnie energetyczne.

Program **Moje ciepło**, którego celem jest wsparcie rozwoju ogrzewnictwa indywidualnego i rozwoju energetyki prosumenckiej w obszarze powietrznych, wodnych i gruntowych pomp ciepła w nowych budynkach mieszkalnych jednorodzinnych, realizowany jest od 2022 do końca 2026 r. Budżet programu wynosi 600 mln zł. Od początku trwania projektu przyznano na terenie województwa lubelskiego **1042 dofinansowań** do instalacji pomp ciepła (139 – pompy gruntowe, 903 – pompy powietrzne¹²⁶).

Programem dedykowanym poprawie efektywności energetycznej budownictwa wielorodzinnego jest realizowany od 2023 r. program **Ciepłe mieszkanie**. Głównym celem jest poprawa jakości powietrza oraz zmniejszenie emisji pyłów oraz gazów cieplarnianych poprzez wymianę źródeł ciepła i poprawę efektywności energetycznej w lokalach znajdujących się w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych. Budżet programu wynosi 1,75 mld zł. W ramach I naboru **11 gmin** z województwa lubelskiego podpisało umowę na realizację inwestycji o łącznej kwocie dofinansowania wynoszącej 4,5 mln zł¹²⁷.

Istotnym elementem zmierzającym do dywersyfikacji źródeł energii oraz poprawy stanu środowiska są **projekty międzynarodowe** realizowane w ramach programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT) we współpracy Urzędu Marszałkowskiego Województwa

¹²⁵ https://www.wfos.lublin.pl/materialy/_upload/sprawozdanie/Sprawozdanie_z_dzialalnosci_za_2023_rok.pdf

¹²⁶ Stan na dzień 2.05.2024 r. <https://mojecieplo.gov.pl/>

¹²⁷ <https://czystepowietrze.gov.pl/inne-programy/ciepłe-mieszkanie/o-programie/02-program-ciepłe-mieszkanie-1-nabor-dla-gmin-2022>

Lubelskiego z partnerami zagranicznymi m.in. z: Włoch, Słowacji, Hiszpanii, Belgii, Francji, Finlandii, Cypr, Bułgaria, Słowenia, Łotwa.

W 2023 r. przystąpiono do realizacji następujących projektów w ramach **Programu Interreg Europa 2021-2027** wspierających rozwój energetyki w regionie:

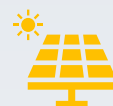
- **REC4EU** – Renewable Energy Communities for EU regions, którego celem jest tworzenie i rozwój społeczności energetycznych działających w zakresie energii odnawialnej.
- **UNIFHY** - Unifying policies to support the uptake of green hydrogen to decarbonize Europe, którego celem jest opracowanie strategicznego podejścia, umożliwiającego stworzenie rynku wodoru, zwiększenie jego konkurencyjności oraz zapewnienie dedykowanej infrastruktury lub ułatwienie jej integracji z już istniejącą.
- **GreenHydra** - Increase the uptake of green hydrogen in small industries and SMEs, którego celem jest poprawa polityki regionalnej i lokalnej różnych partnerów UE w celu ustanowienia inicjatyw i środków wsparcia dla rozwoju wodoru poprzez programy badawcze, strategię rozwoju, programy podnoszenia świadomości i inwestycje pilotażowe.

W 2023 r. zakończono również realizację projektu **AgroRES**, dotyczącego możliwości wykorzystania OZE w rolnictwie i obszarach wiejskich.

Natomiast w ramach **Programu Interreg Europa Środkowa 2021-2027** Województwo Lubelskie przystąpiło w 2023 r. do realizacji projektu:

- **HERCULES** – Enhancing the energy transition in Central Europe with the support of renewable energy communities, którego celem jest wsparcie inicjatyw oddolnych takich jak grupy energetyczne i klastry, z naciskiem na rozwijanie istniejących w regionie grup energetycznych.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów na podstawie, których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania w obszarze **energetyki** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

Programy wspierające rozwój OZE (stan na koniec 2023 r.)

Program Mój prąd (2019-2023)

- **31,6 tys.** dofinansowań na budowę instalacji PV o łącznej mocy **171,7 MW**

Program Czyste Powietrze

- **711,4 mln zł** – łączna kwota dofinansowania
- **5,2 tys.** wymienionych źródeł ciepła
- **5,9 tys.** budynków poddanych termomodernizacji

Program Agroenergia

- 27 podpisanych umów
- **421,5 tys. zł** – łączna kwota dofinansowania

Program Moje Ciepło

- **1042** dofinansowań do instalacji pomp ciepła

Ciepłe mieszkanie

- **11** gmin w regionie podpisało umowy na realizację

4.16. Obszar: GOSPODAROWANIE MIENIEM WOJEWÓDZKIM

Mieniem województwa jest własność i inne prawa majątkowe nabyte przez województwo lub inne wojewódzkie osoby prawne. Samorząd Województwa dysponuje mieniem wojewódzkim, w tym odpowiednio:

- do wyłącznej własności sejmiku województwa należy stanowanie aktów prawa miejscowego dotyczących zasad gospodarowania mieniem wojewódzkim,
- do zadań Zarządu Województwa należy gospodarowanie mieniem województwa, w tym wykonywanie praw z akcji i udziałów posiadanych przez województwo.

Samorząd Województwa Lubelskiego dysponuje łączną liczbą **21 898 nieruchomości gruntowych** o łącznej powierzchni ponad **7,3 tys. ha** i łącznej wartości wynoszącej **579 mln zł** (według stanu na koniec 2023 r.), do których prawa posiadają łącznie **55** wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne działające w następujących obszarach:

- **ochrona zdrowia** – 17 jednostek,
- **edukacja** – 15 jednostek,
- **kultura** – 11 instytucji,
- **inne** – 12 jednostek (m.in. jednostki infrastruktury technicznej, geodezji, rolnictwa i ochrony środowiska, rozwoju regionalnego).

Większość nieruchomości, tj. **21 344** stanowią grunty przeznaczone pod **drogi wojewódzkie**, pozostałe należą do jednostek samorządowych. W latach **2022-2023**, w odniesieniu do ogólnej wartości nieruchomości gruntowych nastąpił **wzrost ich wartości o prawie 44,4 mln zł**.

■ Dochody uzyskane z tytułu wykonywania praw własności i innych praw majątkowych

Łączna wartość opłat za władanie nieruchomościami na koniec 2023 r. wyniosła ponad 691 tys. zł w tym wynikająca z:

- użytkowania wieczystego – **254,2 tys. zł**,
- trwałego zarządu – **433,1 tys. zł**,
- przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności – **prawie 4 tys. zł**

Dochody z tytułu **odpłatnego nabycia prawa własności/użytkowania wieczystego** nieruchomości wyniosły ponad **1,2 mln zł**, na którą złożyła się **sprzedaż** nieruchomości Województwa Lubelskiego (łącznie na kwotę ponad **1 mln zł**) (stan na koniec **2023 r.**). Są to:

- Chełm, ul. Jedność 4 – sprzedaż lokalu nr 7 na działce nr 159/1 o pow. 0,0881 ha – 91 tys. zł,
- Chełm, ul. Jedność 4 – sprzedaż lokalu nr 2 na działce nr 159/1 o pow. 0,0881 ha

- Wartość opłat za **władanie nieruchomościami** w 2023 r. wyniosła **691 tys. zł**,
- Dochody z **odpłatnego nabycia** prawa własności/użytkowania wieczystego nieruchomości wyniosły **1,2 mln zł**

- 131 tys. zł,
- Chełm, ul. Jedność 4 – sprzedaż lokalu nr 6 na działce nr 159/1 o pow. 0,0881 ha
– 172 tys. zł,
- Chełm, ul. Jedność 4 – sprzedaż lokalu nr 5 na działce nr 159/1 o pow. 0,0881 ha
– 141 tys. zł,
- Radecznicza, ul. Parkowa 4/15, sprzedaż lokalu mieszkalnego na rzecz najemcy
– 32 tys. zł,
- Wygnanka, zabudowana działka nr 271/5 o pow. 0,1286 ha, sprzedaż na rzecz najemcy – 52 tys. zł,
- Okuninka, zabudowana działka nr 349/1 o pow. 0,2525 ha, sprzedaż – 404 tys. zł,
- Włodawa, zabudowana działka 322/5 o pow. 0,1975 ha, sprzedaż z bonifikatą na rzecz PCK – 11 tys. zł,
- Niedźwiada zamiana nieruchomości – dopłata 7 tys. zł KOWR-u oraz
- **odszkodowania** za działki drogowe, przejęte na rzecz Skarbu Państwa, łącznie na kwotę prawie **186 tys. zł**, w tym:
 - nr 189/1 o pow. 0,0696 ha, położona w obrębie Cicibór Mały – 130 tys. zł (brutto 160 tys. zł),
 - nr 66/7 o pow. 0,0050 ha, położona w obrębie Cicibór Duży – 3 tys. zł (brutto 3,6 tys. zł),
 - nr 1915/4 o pow. 0,0257 ha, położona w obrębie Błotków – 53 tys. zł (brutto 65 tys. zł).

Województwo Lubelskie
posiada **100%**
akcji/udziałów w kapitale
zakładowym w **4**
spółkach

Nieruchomości zbędne do działalności statutowej jednostek, przekazywane są (do momentu ich sprzedaży) w zarządzanie Lubelskiemu Centrum Innowacji i Technologii w Lublinie. Według założonego planu na kolejny rok, w **2024 r.** zaplanowano wpłaty w kwocie **2,4 mln zł** z tytułu **odpłatnego nabycia** prawa własności oraz prawa użytkowania wieczystego nieruchomości za sprzedaż nieruchomości Województwa Lubelskiego. Są to:

- Łysołaje Kolonia, gm. Milejów; działki nr 421 i nr 423 o łącznej pow. 7,3479 ha – 1,3 mln zł,
- Kazimierz Dolny ul. Plebanka 17a, działka nr 1171 o pow. 0,1423 ha – 1,1 mln zł.

Województwo Lubelskie posiada udziały i akcje w 11 spółkach prawa handlowego:

Lubelskie Dworce S.A. z siedzibą w Lublinie

100%

Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Zamościu sp. z o.o. w upadłości z siedzibą w Zamościu

100%

	Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Międzyrzecu Podlaskim sp. z o.o. z siedzibą w Międzyrzecu Podlaskim	100%
	Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju sp. z o.o. z siedzibą w Lublinie	100%
	Lubelski Park Naukowo-Technologiczny S.A. z siedzibą w Lublinie	96,66%
	Port Lotniczy Lublin S.A. z siedzibą w Lublinie	46,80%
	Targi Lublin S.A. z siedzibą w Lublinie	25,81%
	Centrum Innowacji i Transferu Technologii Lubelskiego Parku Naukowo – Technologicznego sp. z o.o. w likwidacji z siedzibą w Lublinie	21,19%
	POLREGIO S.A. z siedzibą w Warszawie	2,75%
	Lubelski Rynek Hurtowy S.A. z siedzibą w Elizówce k/Lublina	1,02%
	Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Biłgoraju sp. z o.o. z siedzibą w Biłgoraju	0,21%

W **pięciu** z tych spółek Województwo Lubelskie posiada **dominującą pozycję** w strukturze kapitału zakładowego. Funkcję zgromadzenia wspólników lub walnego zgromadzenia w jednoosobowych spółkach województwa pełni Zarząd Województwa Lubelskiego. Natomiast w spółkach, gdzie województwo nie jest jedynym udziałowcem lub akcjonariuszem, Województwo Lubelskie reprezentuje odpowiednio na zgromadzeniach wspólników albo walnych zgromadzeniach upoważniony każdorazowo przez Zarząd Województwa Lubelskiego pełnomocnik.

Organizacja nadzoru właścicielskiego nad spółkami prawa handlowego, w których Województwo Lubelskie posiada udziały bądź akcje, polegała w głównej mierze na prowadzeniu spraw związanych z obejmowaniem, nabywaniem i zbywaniem przez Województwo akcji spółek prawa handlowego, prowadzeniu ewidencji spółek oraz dokumentacji organizacyjnej tych podmiotów. Istotna jest również współpraca z organami spółek oraz z innymi wspólnikami i akcjonariuszami, a także monitorowanie sytuacji ekonomicznej. Ważny element stanowi koordynacja działań realizowanych przez zarządy spółek w kontekście osiągnięcia celów określonych przez województwo lubelskie.

5. Wdrażanie programów operacyjnych w województwie lubelskim¹²⁸

Polityka spójności to polityka, która w całej Europie przyczyniła się do realizacji tysięcy projektów dzięki współfinansowaniu ze środków EFRR, EFS (w perspektywie finansowej 2021-2027 - EFS+) oraz Funduszu Spójności. Spójność gospodarcza i społeczna ma za zadanie zmniejszać dysproporcje między regionami i przeciwdziałać zacofaniu regionów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji¹²⁹. Oznacza to, że głównym celem polityki spójności jest promowanie zbilansowanego, bardziej zrównoważonego rozwoju terytorialnego, a tym samym zyskanie szerszego zakresu działania niż polityka regionalna, która jest ściśle związana z funduszami unijnymi oraz realizuje swoje zadania na szczeblu regionalnym. Polska jest beneficjentem funduszy unijnych już czwartą perspektywę finansową obejmującą lata 2021-2027. Wcześniej korzystała z budżetów UE na lata: 2004-2006, 2007-2013 i 2014-2020.

Polityka Spójności 2014-2020 w województwie lubelskim

- 10 411 liczba projektów zrealizowanych
- 34 mld zł wartość ogółem
- 21,4 mld zł wartość dofinansowania UE

Do dnia 31 grudnia 2023 r. równolegle realizowane były dwie perspektywy finansowe, zarówno w odniesieniu do programów krajowych jak i regionalnych tj.:

- **perspektywa finansowa na lata 2014-2020**, w ramach której zgodnie z wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków „końcową datą kwalifikowalności wydatków był 31 grudnia 2023 roku. Zgodnie z zasadą n+3, wydatkowanie i rozliczenie projektów zostało przewidziane do końca 2023 roku;
- aktualna **perspektywa finansowa na lata 2021-2027**, w ramach której realizowane są programy krajowe i programy regionalne, w tym programu FEL 2021-2027. Zgodnie z zasadą n+2, wydatkowanie i rozliczanie projektów zostało przewidziane do końca 2029 roku.

W ramach Polityki Spójności 2014-2020 w **Polsce** (wg stanu na koniec II półrocza 2023 roku) zostało zrealizowanych ponad **103 tys.** projektów. Łączna ich wartość wynosi **594,6 mld zł**, natomiast wartość dofinansowania z UE jest na poziomie **363,1 mld zł**. Wartość dofinansowania UE w przeliczeniu na **1 mieszkańca wynosi 9,5 tys. zł**, zaś średnia wartość projektu dla Polski równa jest **5,7 mln zł**.

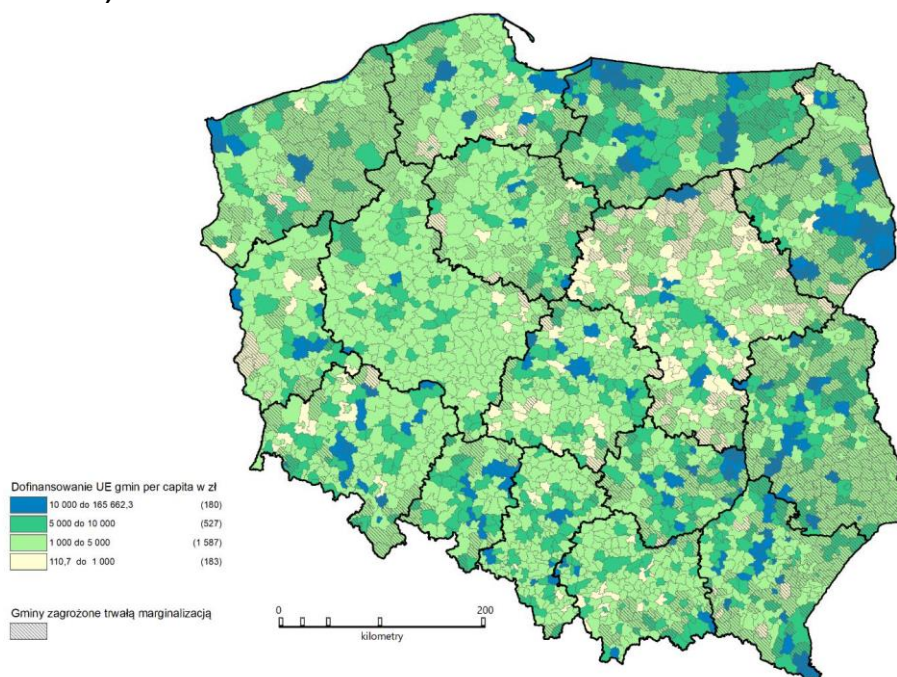
W przypadku obszarów strategicznej interwencji – gmin zagrożonych trwałą marginalizacją¹²⁹ - rozkład regionalny wskazuje na to, że **najwyższą wartość dofinansowania unijnego** otrzymały gminy zagrożone trwałą marginalizacją z woj. lubelskiego (3,2 mld zł), woj. warmińsko – mazurskiego (2,6 mld zł) oraz woj. podkarpackiego

¹²⁸ Na podstawie: 24. Raport. Fundusze Europejskie w woj. lubelskim (wg stanu na 31.12.2023 r.) UMWL DSiR 2024 r.

¹²⁹ Na podstawie opracowania: „Analiza terytorialna wykorzystania funduszy Polityki Spójności 2014-2020, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Departament Strategii, marzec 2024 r.

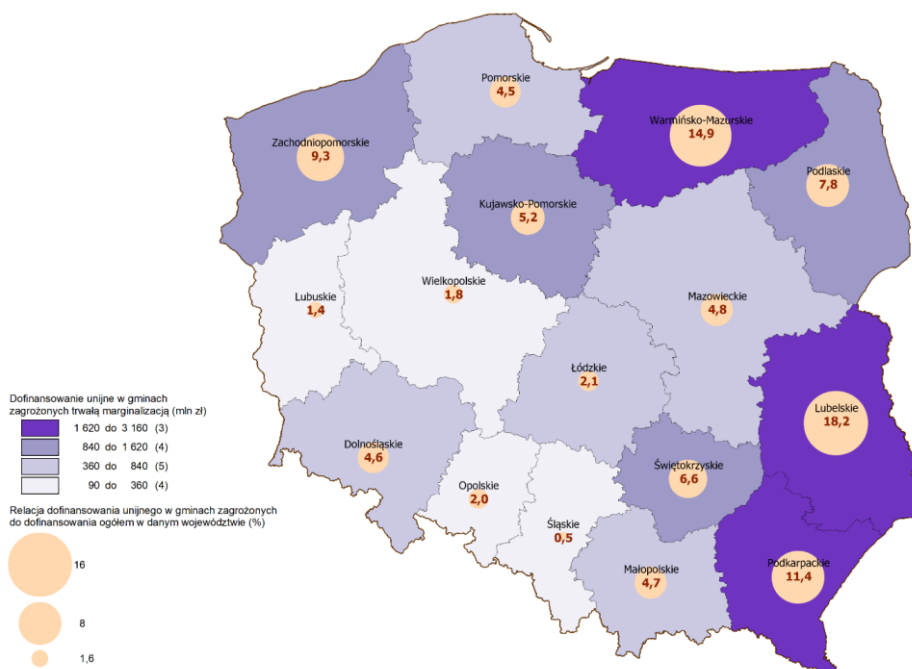
(2,0 mld zł), z kolei najniższe z woj. śląskiego (95 mln zł), woj. lubuskiego (247 mln zł) oraz woj. wielkopolskiego (304 mln zł) (Mapy 40, 41).

Mapa 40 Dofinansowanie unijne w gminach ogółem oraz gminach zagrożonych trwałą marginalizacją (stan na koniec 2023 r.)

Źródło: Analiza terytorialna wykorzystania funduszy Polityki Spójności 2014-2020, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Departament Strategii, marzec 2024 r.

Mapa 41 Dofinansowanie unijne w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją wg województw (stan na koniec 2023 r.)

Źródło: Analiza terytorialna wykorzystania funduszy Polityki Spójności 2014-2020, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Departament Strategii, marzec 2024 r.

Zarówno w przypadku gmin ogółem, jak i gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, dominują środki z regionalnych programów operacyjnych. Drugim, co do wielkości agregatem

w strukturze wartości umów jest Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ), kolejny jest Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój (POIR).

Według stanu na koniec 2023 roku, z programów Polityki Spójności w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 w **województwie lubelskim** zrealizowanych zostało **10,4 tys. projektów**, których wartość ogółem wynosi **ponad 34 mld zł**, zaś **wartość dofinansowania UE osiągnęła kwotę 21,4 mld zł**. Wartość dofinansowania UE w przeliczeniu **na 1 mieszkańca** wynosi natomiast **10,5 tys. zł** co plasuje region na **2 pozycji** (Tabela 12).

Tabela 12 Wartość dofinansowania projektów wg. programów w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 realizowanych na terenie województwa lubelskiego wg stanu na dzień 31.12.2023 r.

Program	Wartość ogółem (PLN)	Dofinansowanie UE (PLN)	Liczba projektów	Wartość projektów per capita (PLN)	Dofinansowanie UE per capita (PLN)	Udział dofinansowania UE poszczególnych programów w dofinansowaniu UE dla województwa (%)
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	10 702 955 618	5 637 903 239	165	5 265,19	2 794,28	26,38%
Program Operacyjny Inteligentny Rozwój	3 540 799 799	2 078 217 173	531	1 797,68	1 061,99	9,72%
Program Operacyjny Polska Cyfrowa	1 046 505 009	704 036 971	38	516,89	347,74	3,29%
Program Operacyjny Polska Wschodnia	2 709 766 186	1 825 080 576	884	1 334,89	894,71	8,54%
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	864 348 038	750 657 694	358	427,18	370,99	3,51%
Regionalne Programy Operacyjne (RPOWL i RPOWD ¹³⁰)	15 164 961 276	10 379 799 515	8 435	7 454,51	5 113,06	48,56%
Ogółem LUBELSKIE	34 029 335 927	21 375 695 167	10 411	16 796,34	10 582,76	100,00%

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie danych SL2014, wg stanu na dzień 31.12.2023 r

W ramach Polityki Spójności 2014-2020 **w województwie lubelskim**:

- z **POIiŚ** 2014-2020 zostało zrealizowanych **165 projektów**, ich łączna wartość wynosi **10,7 mld zł**, a wartość dofinansowania z UE wynosi **5,6 mld zł**;
- z **POIR** 2014-2020 zostało zrealizowanych **531 projekty**, o łącznej wartości **3,5 mld zł** i wartości dofinansowania z UE na poziomie **2,1 mld zł**;
- z **POPC** 2014-2020 zostało zrealizowanych **38 projektów**, a ich łączna wartość wynosi ponad **1 mld zł**, zaś wartość dofinansowania z UE kształtuje się na poziomie **704,3 mln zł**;
- z **POPW** 2014-2020 zostały zrealizowane **884 projekty**, o łącznej wartości **2,7 mld zł** i wartości dofinansowania z UE na poziomie **1,8 mld zł**;
- z **POWER** 2014-2020 zostało zrealizowanych **358 projektów**, a ich łączna wartość wynosi ponad **864,3 mln zł**, zaś wartość dofinansowania z UE kształtuje się na

¹³⁰ Na terenie województwa lubelskiego realizowany był projekt z RPO Woj. Dolnośląskiego. Metody i rozwój turystyki lokalnej i krajowej podczas ograniczeń wynikających z obecnej sytuacji epidemicznej.

poziomie **750,6 mln zł**;

- z RPO WL 2014-2020 zostały zrealizowane **8 434 projekty**, a ich łączna wartość wynosi blisko **15,2 mld zł**, wartość dofinansowania to **10,8 mld zł**, a wartość dofinansowania z UE to **10,38 mld zł**.

Mapa 42 Polityka Spójności 2014-2020 w województwach (dofinansowanie UE per capita w zł)

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie danych SL2014, wg stanu na dzień 31.12.2023 r.

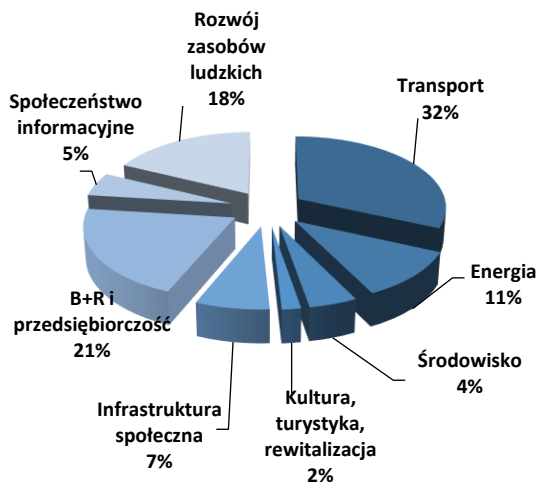
W podziale na **obszary tematyczne** struktura dziedzinowa projektów realizowanych w województwie lubelskim w ramach Polityki Spójności w perspektywie 2014-2020 przedstawia się następująco: **Transport** - 32%, **B+R i przedsiębiorczość** - 21%, **Rozwój zasobów ludzkich** - 18%, **Energia** - 11%, **Infrastruktura społeczna** - 7%, **Społeczeństwo informacyjne** - 5%, **Środowisko** - 4%, **Kultura, turystyka, rewitalizacja** - 2% (Wykres 54).

W strukturze beneficjentów realizujących w województwie lubelskim projekty z Polityki Spójności 2014-2020 największy udział w wartości pozyskanego dofinansowania UE mają **przedsiębiorstwa (40%)** i jednostki samorządu terytorialnego (35%). Najniższy udział odnotowano w grupie beneficjentów: szkoły/uczelnie/jednostki naukowe (Wykres 55).

Według stanu na koniec 2023 r. województwo lubelskie zajmowało:

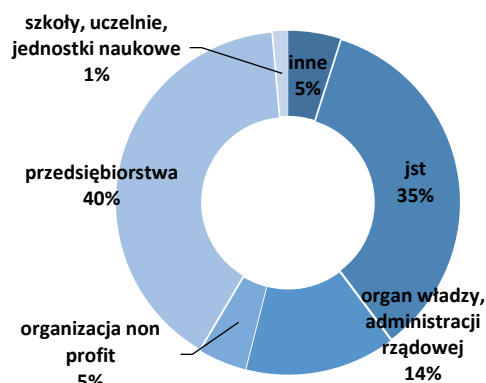
- **1 miejsce w kraju** pod względem liczby realizowanych projektów w ramach Polityki Spójności 2014-2020
- **1 miejsce w kraju** pod względem średniej wartości dofinansowania UE przypadającej na 1 projekt oraz średniej wartości projektu w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa
- **1 miejsce w kraju** pod względem liczby realizowanych projektów w ramach RPO WL 2014-2020
- **2 miejsce w kraju** pod względem wartości dofinansowania UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca w ramach Polityki Spójności 2014-2020

Wykres 53 Udział poszczególnych obszarów tematycznych w wartości dofinansowania UE w województwie lubelskim w ramach Polityki Spójności 2014-2020

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie danych SL2014, wg stanu na dzień 31.12.2023 r.

Wykres 54 Udział beneficjentów wg formy prawnej w dofinansowaniu UE projektów w województwie lubelskim w ramach Polityki Spójności 2014-2020

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie danych SL2014, wg stanu na dzień 31.12.2023 r.

W Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego¹³¹, będącego podstawą realizacji

projektów w perspektywie finansowej na lata 2014-2020, ujętych zostało **47** przedsięwzięć, których szacunkowa wartość wynosi **26,3 mld zł**. Z 47 przedsięwzięć ujętych w KT WL podzielonych na 94 projekty, realizowanych lub zrealizowanych jest 73 projekty, o łącznej wartości – **22,5 mld zł**. Monitoring postępów rzeczowych realizacji przedsięwzięć znajdujących się w Kontrakcie wykonywany jest w ramach corocznych informacji przygotowywanych przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej we współpracy z resortami oraz poszczególnymi województwami.

Realizując przepisy ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju dotyczące sprawozdawczości z realizacji kontraktów terytorialnych, Zarząd Województwa Lubelskiego odrębnie przedłoży Sejmikowi WL kompleksową informację **do 30 lipca bieżącego roku**.

Kontrakt Terytorialny:

- 47 przedsięwzięć (z czego 24 przedsięwzięcia strona rządowa, 23 przedsięwzięcia strona samorządowa)
- **22,5 mld zł** wartość ogółem

¹³¹ Kontrakt obowiązuje lata 2014-2023 (podpisany był w 2014 r.). Szczególny mechanizm realizacji przedsięwzięć o priorytetowym znaczeniu dla województwa współfinansowanych z Polityki Spójności. Stanowi on deklarację współpracy pomiędzy stroną rządową i samorządem województwa obejmującej realizację właściwych programów operacyjnych na lata 2014-2020, służących realizacji Umowy Partnerstwa w zakresie polityki spójności oraz innych instrumentów, z których mogą być finansowane przedsięwzięcia priorytetowe przyczyniające się do osiągnięcia celów rozwoju kraju i regionu.

Według ostatniej sporządzonej informacji, na koniec 2022 r. wartość **47 przedsięwzięć** ujętych w **KT WL** wynosi ok. **22,5 mld zł** z czego 20,1 mld zł stanowi wkład strony rządowej (90%), a 2,4 mld zł strony samorządowej (10%).

Projekty, których termin realizacji wybiega poza okres obowiązywania KT WL to:

- S12 Lublin – Dorohusk
- Modernizacja LK nr 69 Rejowiec – Hrebenne

W obecnej perspektywie (2021-2027) następcą Kontraktu Terytorialnego jest **Kontrakt Programowy**, stanowiący rodzaj umowy pomiędzy rządem i zarządem województwa. W ramach Kontraktu Programowego dla Województwa Lubelskiego poza alokacją środków unijnych na program regionalny określona została m.in. wysokość środków budżetu państwa z przeznaczeniem na część wkładu krajowego w realizowanych projektach z programu regionalnego oraz z Funduszu Pracy dla projektów realizowanych przez powiatowe urzędy pracy z FEL 2021-2027. Jednocześnie w Kontrakcie Programowym uzgodnione zostały przedsięwzięcia priorytetowe, szczególnie ważne dla rozwoju regionu. Kontrakt Programowy dla Województwa Lubelskiego zawiera wykaz **28 przedsięwzięć priorytetowych** wybieranych w sposób niekonkurencyjny, których szacunkowa wartość dofinansowania UE wynosi ponad **542 mln EUR** (finansowanie z FEL). Przedmiotowe przedsięwzięcia zostały zidentyfikowane w priorytetowych obszarach m.in. cyfryzacji, efektywności energetycznej, środowisku, transporcie, zdrowiu, kulturze, rynku pracy, edukacji i włączeniu społecznym.

5.1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020¹³²

Zarząd Województwa Lubelskiego jest Instytucją Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Realizacja RPO WL 2014-2020 oparta jest o **analizę strategiczną wyzwań, potrzeb oraz potencjałów rozwojowych** regionu w poszczególnych obszarach, zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego oraz zapisami programów strategicznych.

W stosunku do alokacji wyjściowej RPO WL 2014-2020 kwota programu **została zwiększona o prawie 31 mln EUR¹³³** i wyniosła blisko **2,262 mld EUR**, w tym wkład ze środków EFRR wyniósł 1,634 mld EUR, zaś 627,56 mln EUR pochodziło ze środków EFS.

W ramach RPO WL 2014-2020 w województwie lubelskim zostały zrealizowane **8 434 projekty**, ich

REALIZACJA RPO WL 2014-2020

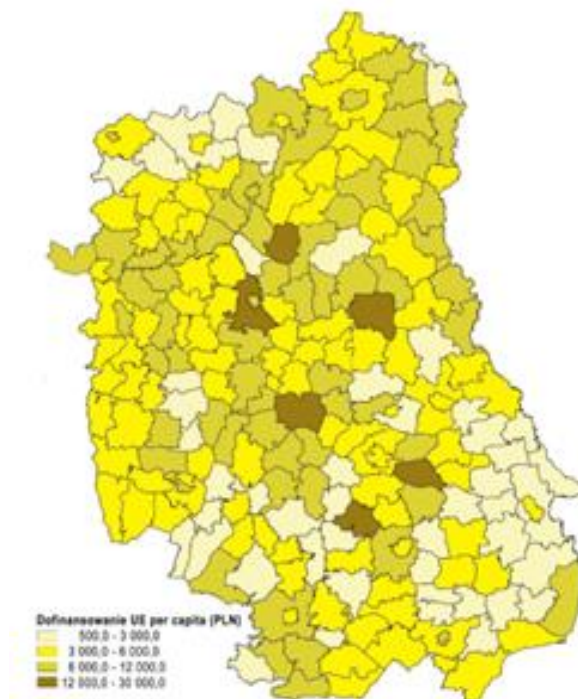
- **8 434** liczba projektów zrealizowanych
- **15,2 mld zł** wartość ogółem
- **10,8 mld zł** wartość dofinansowania
- **10,38 mld zł** wartość dofinansowania UE

¹³² Szczegółowe informacje znajdują się w dokumentach sprawozdawczych z RPO WL 2014-2020, które są dostępne na stronie internetowej Programu <https://rpo.lubelskie.pl/>

¹³³ W celu wsparcia tych sektorów gospodarki, które w największym stopniu dotknęły skutki pandemii, w wyniku negocjacji z Komisją Europejską, alokacja RPO WL 2014-2020 została zwiększona o środki z instrumentu REACT-EU w łącznej wysokości ok. 31 mln EUR.

łączna wartość wynosi blisko **15,2 mld zł**, wartość dofinansowania to **10,8 mld zł**, a wartość dofinansowania z UE kształtuje się na poziomie **10,38 mld zł**. Średnia wartość projektu w woj. lubelskim kształtuje się na poziomie **1,8 mln zł**, a średnia wartość dofinansowania UE w przeliczeniu na projekt to **1,2 mln zł**. Po przeliczeniu wartości na 1 mieszkańca regionu, wartość projektów **per capita to 7,4 tys. zł/os.**, zaś wartość dofinansowania UE **per capita to 5,1 tys. zł/os.** (Mapa 43).

Mapa 43 Wartość dofinansowania UE per capita w ramach RPO WL 2014-2020 [zł/os]

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie danych SL2014, wg stanu na dzień 31.12.2023 r.

Na koniec 2023 r. woj. lubelskie zajęło **1 miejsce** w Polsce pod względem **certyfikacji środków** w ramach perspektywy na lata 2014-2020, co potwierdza **skuteczność wykorzystywania środków UE**.

W ramach RPO WL 2014-2020 na koniec 2023 r.:

- do KE przekazano **199 wniosków o płatność okresową** na łączną kwotę wnioskowaną wynoszącą 2 397 057 833,49 EUR, co stanowi **105,97%** alokacji Programu RPO WL na lata 2014-2020,
- w 2023 r. przekazanych zostało **28 wniosków o płatność**, na łączną kwotę wnioskowaną 221 800 982,06 EUR.

Wybrane **efekty rzeczowe** wynikające z **realizacji RPO WL 2014-2020**, według stanu na koniec 2023 roku, są następujące:

Praca i przedsiębiorczość

85 482 osoby bezrobotne otrzymały wsparcie

11 499 osób otrzymało bezzwrotne wsparcie na założenie działalności gospodarczej

8 081 wspartych przedsiębiorstw

Badania i rozwój

123 przedsiębiorstwa współpracuje z ośrodkami badawczymi

190 firm wprowadziło zmiany organizacyjno-procesowe

810 przedsiębiorstw uzyskało wsparcie w celu wprowadzenia produktów nowych dla firm

Transport

364 km przebudowywanych lub zmodernizowanych dróg

9 zakupionych jednostek taboru kolejowego

1 168 wybudowanych lub zmodernizowanych urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego

Środowisko i czysta energia

102 578 nowych jednostek wytwarzania energii z OZE

256 km wybudowanej kanalizacji sanitarnej

255 km wybudowanej sieci wodociągowej

Opieka nad dziećmi

42 wsparte obiekty infrastruktury przedszkolnej

4 006 dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego

3 005 utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3

Kształcenie zawodowe

102 wsparte obiekty infrastruktury kształcenia zawodowego

334 szkoły i placówki kształcenia zawodowego wyposażone w sprzęt i materiały dydaktyczne

21 977 uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy

Zdrowie

88 wspartych podmiotów leczniczych

129 627 osób objętych programem zdrowotnym

93 245 osób, które zgłosiły się na badania profilaktyczne

Usuwanie barier

38 898 osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem

24 436 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem

5.2. Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027

Program **Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027** to kluczowy dokument, określający strategię wykorzystania funduszy europejskich w województwie lubelskim w perspektywie czasowej 2021-2027. Uwzględnia Cele Polityki i Cele Szczegółowe zdefiniowane przez Komisję Europejską oraz odpowiada na wyzwania regionu w zakresie stymulowania rozwoju społecznego i gospodarczego, zidentyfikowane między innymi w zaktualizowanej **SRWL 2030**.

Wysokość alokacji ogółem programu **FEL 2021-2027** wyniosła **2,8 mld EUR**¹³⁴ zaś wysokość alokacji UE **2,4 mld EUR**¹³⁵, co plasuje województwo lubelskie na **drugim miejscu** pod względem **wysokości przyznanego wsparcia** zaraz za województwem śląskim. Wartość alokacji UE na 1 mieszkańca w woj. lubelskim opiewa na kwotę blisko 1,2 tys. EUR i plasuje województwo na **trzeciej pozycji** za województwem warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim (Mapa 44).

Celem głównym FEL 2021-2027 jest **wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i społecznych potencjałów regionu**, sprzyjające zintegrowanemu, zrównoważonemu i inteligentnemu rozwojowi województwa lubelskiego, ukierunkowanemu na wysoką jakość życia i bezpieczeństwo jego mieszkańców, który zostanie osiągnięty przez interwencję w ramach **13 Priorytetów** (9 współfinansowanych z EFRR oraz 4 z EFS+).

Województwo lubelskie jako pierwsze, z wszystkich województw w Polsce uzyskało decyzję Komisji Europejskiej, **zatwierdzającą** program **Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027**.

Wysokość alokacji ogółem programu FEL 2021-2027 wynosi **2 861 126 850 EUR** zaś wysokość alokacji UE **2 431 957 819 EUR**.

Wzrost o 170 mln EUR (czyli o **7,52%**) względem perspektywy 2014-2020.

¹³⁴ Wysokość alokacji ogółem Programu FEL 2021-2027 wynosi 2 861 126 850 mld EUR

¹³⁵ Pełna alokacja z UE wynosi 2 431 957 819

i niekonkurencyjny), w ramach, których ogólna pula środków przeznaczona na dofinansowanie wyniosła **3,3 mld zł**, w tym **3,2 mld zł** dofinansowania z UE, co stanowi **30,81% alokacji na Program**;

- **złożono 1 574 wnioski** o dofinansowanie o wartości ogółem wynoszącej **5,3 mld zł** oraz wartości dofinansowanie ogółem wnoszącej **4,5 mld zł**;
- **zatwierdzono do realizacji 342 wnioski** o dofinansowanie o wartości ogółem wynoszącej **2,7 mld zł** oraz wartości dofinansowanie ogółem wnoszącej **2,3 mld zł**;
- **podpisano 250 umów** o dofinansowanie na całkowitą wartość projektów wynoszącą **2,5 mld zł**, w tym dofinansowanie z UE wynoszącym **2,1 mld zł**, co stanowi **20,51% alokacji na Program**,
- utworzono **12 Funduszy Powierniczych** oraz **2 Fundusze Szczegółowe** wdrażające instrumenty finansowe.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów na podstawie, których Zarząd Województwa Lubelskiego prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania w obszarze **funduszy unijnych wdrażanych na poziomie regionalnym** przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr II i Załącznik nr III).

5.3. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

W perspektywie finansowej 2014-2020, wśród działań realizowanych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich przez Województwo Lubelskie w 2023 r., prowadzono działania mające realny wpływ na **rozwój obszarów wiejskich** w oparciu o endogeniczne potencjały. W ramach PROW 2014-2020 w województwie lubelskim wdrażane są działania ukierunkowane na realizację sześciu priorytetów tj.:

- Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
- Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.
- Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.
- Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.
- Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
- Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

W województwie lubelskim w ramach PROW 2014-2020 do końca 2023 roku ze wsparcia skorzystało 175,6 tys. beneficjentów, na łączną kwotę 6,1 mld zł. Udział województwa lubelskiego w PROW 2014-2020 pod

REALIZACJA PROW 2014-2020 przez SWL wg. stanu na koniec 2023 r.:

- **5 709** złożonych wniosków o przyznanie pomocy
- **2 776** podpisanych umów na kwotę **1,2 mld zł**

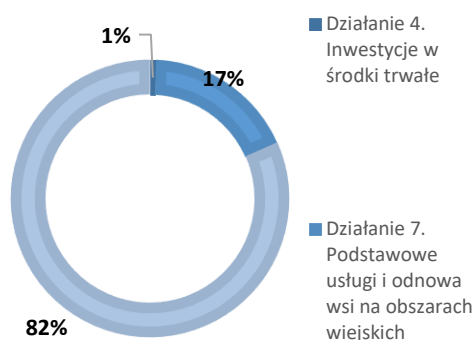
względem wartości wynosi niespełna 11% i lokuje region na **3 pozycji** wśród wszystkich województw w kraju.

Wartość dofinansowania z UE z PROW 2014-2020 w przeliczeniu na 1 mieszkańca dla Polski wyniosła w analizowanym okresie 1,6 tys. zł/os. W województwie lubelskim wartość ta była zdecydowanie **wyższa** i osiągnęła poziom ponad 3 tys. zł/os., plasując region na **2 pozycji** w kraju, za województwem podlaskim (4,7 tys. zł/os.). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano natomiast w województwie śląskim (327 zł/os.).

Samorząd Województwa Lubelskiego, podobnie jak inne samorządy wojewódzkie, jest Instytucją Wdrażającą w zakresie realizacji PROW na lata 2014-2020 dla działań: Inwestycje w środki trwałe; Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich; Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER. Na koniec 2023 r. łącznie złożono **5 709 wniosków** o przyznanie pomocy na kwotę **2,2 mld zł**, podpisano **2 776 umów** na kwotę **1,2 mld zł** oraz złożono **3 811 wniosków** o płatność na kwotę **774,9 mln zł** (wykres 56, wykres 57). Limit środków dla województwa wynosi **1,3 mld** a jego wykorzystanie wynosi ok. **96,28%** względem podpisanych umów.

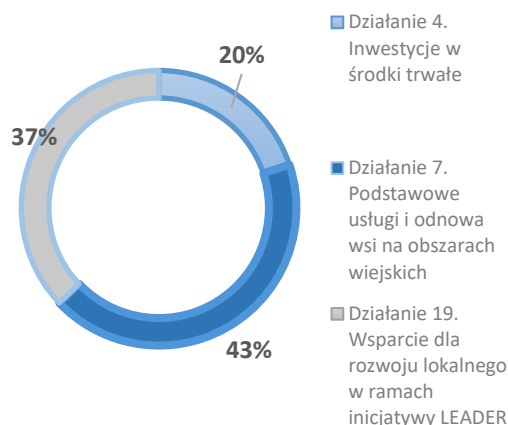
W roku 2023 złożonych zostało **391 wnioski** o przyznanie pomocy w ramach PROW na kwotę **48,1 mln zł**, podpisano **303 umowy** na kwotę ponad **201 mln zł** oraz złożono **546 wnioski o płatność** na kwotę **148,7 mln zł** z czego **zrealizowano płatności 644 wniosków**¹³⁸ na kwotę **128 mln zł**. Limit środków dla województwa wynosi **1,3 mld** a jego wykorzystanie wynosi ok. **15,6%** względem podpisanych umów.¹³⁹

Wykres 55 Liczba złożonych wniosków w ramach PROW WL 2014-2020 w podziale na Działania na terenie woj. lubelskiego

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie informacji od DRR UMWL, 2024 r.

Wykres 56 Wartość zrealizowanych płatności w ramach PROW WL 2014-2020 w podziale na Działania na terenie woj. lubelskiego

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie informacji od DRR UMWL, 2024 r.

¹³⁸ ze względu na ilość podmiotów w działaniu 19.3 składany jest jeden wniosek o płatność, natomiast płatności jest kilka,
¹³⁹ Na podstawie danych Departament Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWL (RR), 2024 r.

Program PROW 2014-2020 jest nadal **realizowany**. W dalszym ciągu podpisywane są umowy z beneficjentami z poddziałania 19.2 LEADER oraz 4.3 Zarządzani zasobami wodnymi.¹⁴⁰

5.4. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Wsparcie finansowe w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE na lata 2023-2027 będzie przyznawane na podstawie dokumentu Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR).

Zreformowana WPR ma:

- zagwarantować bardziej ukierunkowane wsparcie mniejszym gospodarstwom
- sprawić, że rolnictwo odegra większą rolę w osiągnięciu unijnych celów środowiskowych i klimatycznych
- umożliwić państwom członkowskim większą elastyczność w dostosowywaniu środków do warunków lokalnych.

Główne aspekty zreformowanej polityki to:

- nowa zielona architektura oparta na kryteriach środowiskowych dla rolników i dodatkowe dobrowolne działania
- lepiej ukierunkowane płatności bezpośrednie i interwencje w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, podlegające planowaniu strategicznemu
- podejście oparte na wynikach, zgodnie z którym państwa członkowskie muszą co roku przekazywać informacje o swoich osiągnięciach.

Zakres wsparcia społeczności lokalnej jest tożsamy z poprzednią perspektywą. Dodatkowo przewidziano wsparcie rolników prowadzących działalność rolniczą w małych gospodarstwach i ich rodzin w zakresie: agroturystyki, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych, stworzenia krótkich łańcuchów żywnościowych, smart village.

Wsparcie wypłacane jest w ramach **81 interwencji** określonych w PS WPR. Samorząd Województwa Lubelskiego będzie obsługiwał następujące interwencje:

- **I.10.8. Scalanie gruntów wraz z zagospodarowaniem poscaleniowym**, której celem jest poprawa rozłogu gruntów, a w konsekwencji poprawa konkurencyjności polskiego rolnictwa poprzez realizację inwestycji polegających na budowie lub

14 grudnia 2023 r. podpisano **22 umowy z Lokalnymi Grupami Działania** wybranymi przez Zarząd Województwa Lubelskiego w ramach interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS).

¹⁴⁰ Ostateczną datą na złożenie wniosku o płatność w poddziałaniu 19.2 jest 30.06.2024 r, w działaniu 7 oraz 4 - 30.06.2025 roku

modernizacji dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych oraz urządzeń wodnych zwiększających retencję,

- **I.10.10. Infrastruktura na obszarach wiejskich oraz wdrożenie koncepcji inteligentnych wsi**, której celem jest wsparcie rozwoju infrastruktury wiejskiej, ukierunkowane na poszanowanie środowiska i klimatu przyczyniając się tym samym do poprawy warunków życia,
- **I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność**, której celem jest budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych.

W ramach interwencji **I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność** w dniu 14 grudnia 2023 roku podpisane zostały umowy z **22 Lokalnymi Grupami Działania** wybranymi przez Zarząd Województwa Lubelskiego. Wysokość środków przyznanych dla Województwa Lubelskiego na realizację i wdrażanie strategii wynosi 222,4 mln zł z czego 181,1 mln zł na komponent wdrażanie LSR, 43 mln zł na komponent zarządzanie LSR.

5.5. Program Operacyjny Rybactwo i Morze

W ramach Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze na lata 2014-2020 oprócz rybołówstwa morskiego wspierane było również rybołówstwo śródlądowe oraz akwakultura i w pewnym zakresie także przetwórstwo. Program zakładał realizację sześciu priorytetów. Samorząd Województwa Lubelskiego, podobnie jak inne samorządy wojewódzkie, jest Instytucją Wdrażającą dla Priorytetu **IV Zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej**.

W ramach Priorytetu IV Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze na lata 2014-2020 Samorząd Województwa Lubelskiego wdraża:

- realizację lokalnych strategii rozwoju,
- działania z zakresu współpracy.

W województwie lubelskim w ramach Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze na lata 2014-2020 (PO RYBY 2014-2020) wysokość przyznanej pomocy ogółem wyniosła 94,6 mln zł, a łączna wartości dofinansowanie z EFMR ponad 59,7 mln zł, zaś wartości dofinansowanie na 1 mieszkańca 29,5 zł/os. Plasuje to województwa lubelskie na 5 miejscu w kraju za województwami: wielkopolskim, zachodniopomorskim, pomorskim i warmińsko-mazurskim. Wielkość pomocy wypłaconej z budżetu państwa dla Polski wyniosła 590,3 mln zł, zaś dla województwa lubelskiego 16,8 mln zł (6 miejsce w kraju). Udział wartości dofinansowania pomocy wypłaconej z EFMR w województwie w wartości dofinansowania w kraju wyniósł 3,5%.

Program Operacyjny Rybactwo i Morze WL Działanie 4.2 oraz 4.3:

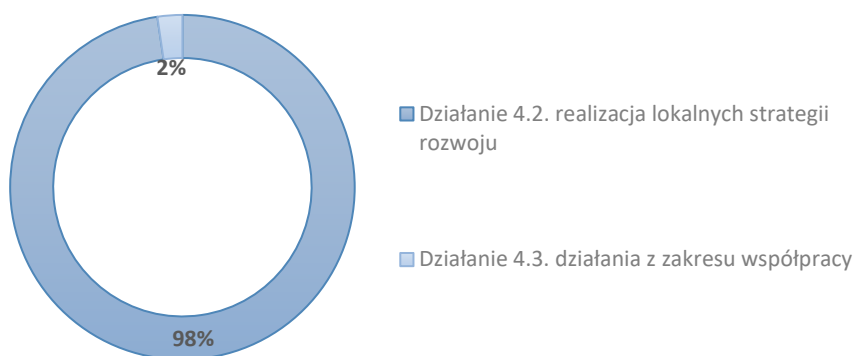
- **215 wniosków na kwotę 33,7 mln zł**
- **143 wniosków o płatność na kwotę 19,7 mln zł**

Według stanu na 31.12.2023 r. dla **Priorytetu 4** w województwie lubelskim wartość przyznanej pomocy ogółem wynosi ponad **23,4 mln zł**, z czego wielkość pomocy wypłaconej z EFMR równa jest **19,8 mln zł**.

W ramach IV Priorytetu od rozpoczęcia Programu do końca 2023 roku złożono łącznie **215 wniosków** na kwotę **33,7 mln zł**, z czego 210 dotyczyło Działania 4.2 Realizacja Lokalnych strategii rozwoju na kwotę 33,3 mln zł zaś 5 wniosków na kwotę 444 tys. zł dotyczyły Działania 4.3 działania z zakresu współpracy.

Rozliczono do tej pory **143 wnioski o płatność** na kwotę **19,7 mln zł** (wkład UE 16,8 mln zł). Z dniem 31.12.2023 zakończyła się kwalifikowalność poniesionych kosztów przez Beneficjentów Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze a tym samym nie będzie już naborów wniosków dla LGD. Obecnie oddział zajmuje się rozliczaniem wniosków o płatność oraz kontrolami na miejscu u Beneficjentów. W 2024 roku zakończony zostanie Program Operacyjny Rybactwo i Morze 2014-2020, obecnie trwa weryfikacja ostatnich wniosków o płatność celem ostatecznego zamknięcia Programu.

Wykres 57 Liczba złożonych wniosków w ramach Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze na lata 2014-2020 w podziale na Działania na terenie woj. lubelskiego

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podstawie informacji od DRR UMWL, 2024 r.

Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego, w tym informacje dotyczące dokumentów, na podstawie których Zarząd WL prowadzi polityki rozwojowe oraz zadania w zakresie **realizacji PO Rybactwo i Morze na lata 2014-2020** oraz za rok 2023 przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr IV).

5.6. Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju

Jednym z narzędzi realizacji celów SRWL 2030 jest **Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju (LRFR)**¹⁴¹.

Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju odpowiada za przygotowanie i wdrażanie **regionalnego systemu finansowania zwrotnego**, którego celem jest stworzenie odpowiednich warunków wspierających rozwój gospodarczy województwa lubelskiego. LRFR wspiera i promuje rozwój województwa kreując aktywność podmiotów gospodarczych, w szczególności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw z terenu województwa lubelskiego, poprzez wprowadzanie na rynek regionalny instrumentów finansowych.

Zadaniem LRFR jest efektywne wykorzystanie środków publicznych przekazanych przez pośredników finansowych w ramach realizacji **polityki wyjścia z instrumentów finansowych** otrzymanych z budżetu Unii Europejskiej oraz budżetu państwa w ramach realizacji:

- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013,
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020.

W kontekście sposobu wykorzystania tych środków kluczowym dokumentem określającym kierunki, cele i sposoby wdrażania instrumentów finansowych jest **Strategia inwestycyjna dla środków finansowych zwróconych z instrumentów finansowych w ramach regionalnych programów operacyjnych Województwa Lubelskiego do roku 2031**.

Podstawowym kierunkiem działalności operacyjnej jest wsparcie przedsiębiorstw poprzez udzielanie pożyczek, na warunkach korzystniejszych niż rynkowe, w ramach pomocy de minimis (oprocentowanie pożyczek od 1,7%). Wsparcie realizowane przez LRFR, cechuje się **wysokim poziomem elastyczności** w dostosowaniu oferty do aktualnych potrzeb, przez co umożliwia dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców, ułatwiając zainteresowanym podmiotom dostęp do finansowania działalności.

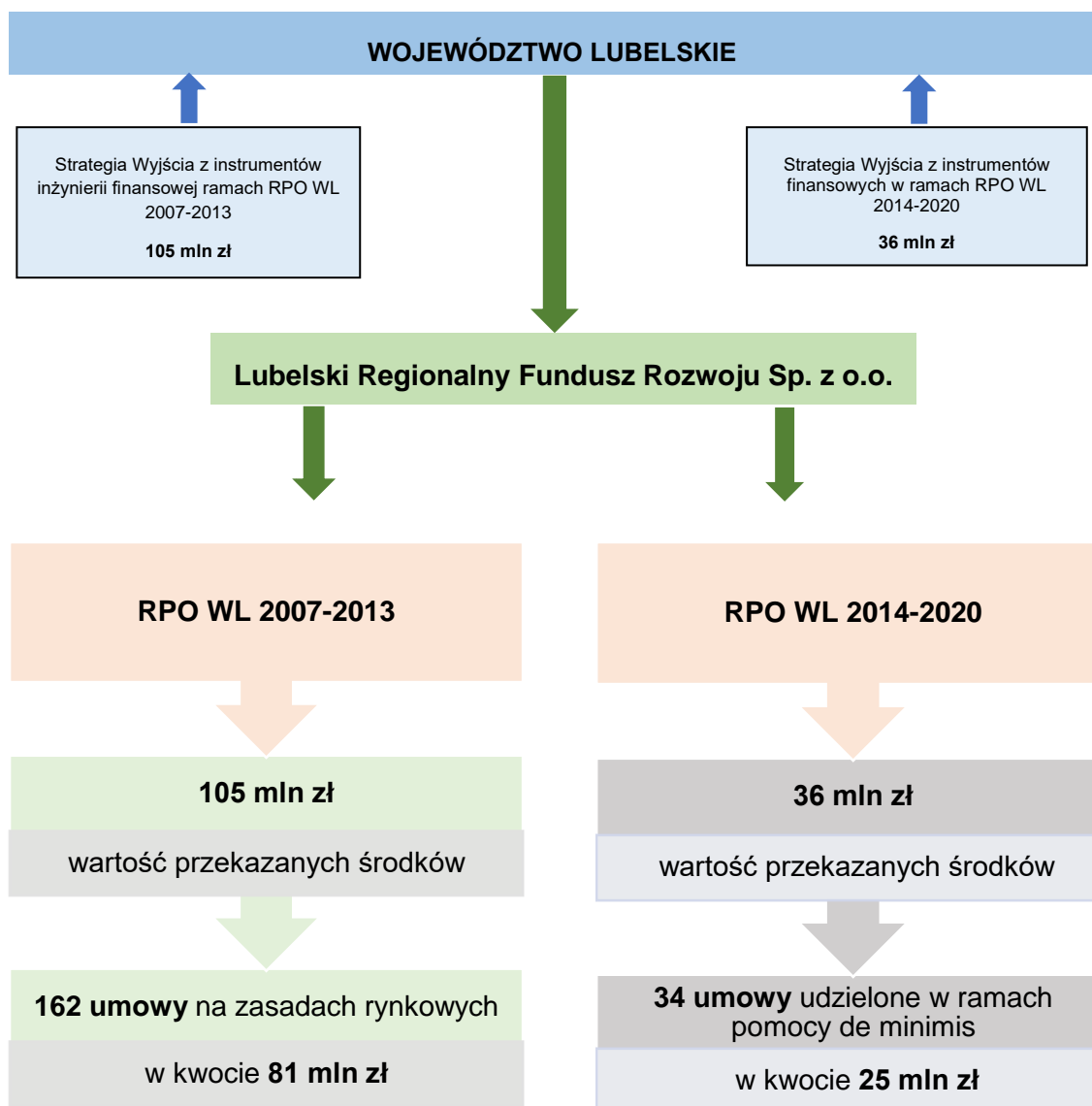
Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju udziela **wsparcia finansowego** z zakresie realizacji zadań wynikających z SRWL 2030 oraz innych strategii regionalnych i programów, finansując realizację polityk i programów rozwojowych. Jednym z przykładów jest finansowanie rozwoju turystyki pod hasłem **Zainwestuj na Roztoczu** w ramach projektu **Programu Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie**, poprzez dedykowany instrument pożyczki inwestycyjno-obrotowej¹⁴².

¹⁴¹ Spółka Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju sp. z o.o. została utworzona na podstawie Uchwały Nr XXII/354/2020 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie wyrażenia zgody na utworzenie Spółki pod firmą Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju spółka z ograniczoną odpowiedzialnością oraz Uchwały Nr CCLV/4549/2021 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 20 kwietnia 2021 r. w sprawie utworzenia Spółki pod firmą: Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Lublinie.

Kapitał zakładowy Spółki wynosi 3.500.000,00 zł i w całości został pokryty przez Województwo Lubelskie.

¹⁴² <https://www.lfr-lubelskie.pl/roztocze/>

Ryc. 5 Nabory Efekty działalności LRFR na koniec 2023 roku

Działania formalne podjęte w 2023 roku **w zakresie dokumentów programowych stanowiących podstawę działalności LRFR** zostały przedstawione w tabeli (Załącznik nr II).

6. Realizacja projektów w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych

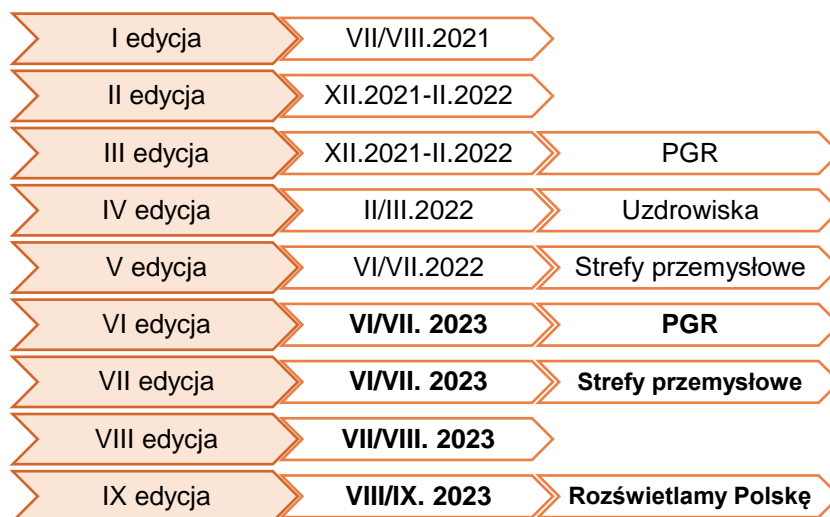
Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych¹⁴³, to centralny fundusz celowy ustanowiony w celu zapobiegania, przeciwdziałania i zwalczania Covid-19 oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, umożliwiającą jednostkom samorządu terytorialnego uzyskanie bezzwrotnego dofinansowania na realizację inwestycji publicznych w określonych obszarach tematycznych. Program był **istotnym instrumentem wsparcia, rozwoju i realizacji SRWL 2030**.

Program Inwestycji Strategicznych ma na celu:

- pobudzenie aktywności inwestycyjnej JST
- rozwój lokalnej przedsiębiorczości
- poprawa warunków życia obywateli
- powstanie nowych miejsc pracy
- wsparcie zrównoważonego rozwoju
- efektywne zaangażowanie sektora finansowego

W latach 2021-2023 w ramach Programu Inwestycji Strategicznych **odbyło się dziewięć edycji naborów** (Ryc. 5).

Ryc. 6 Nabory w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

- **Łącznie** odbyło się 9 edycji naborów
- W województwie lubelskim w ramach wszystkich edycji
 - o wsparcie uzyskały **1933 projekty**
 - o całkowita wartość dofinansowania ok. **7,9 mld zł**

¹⁴³ Podstawą Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych jest Uchwała nr 84/2021 Rady Ministrów z 1.07.2021 r. (znak RM-06111-84-21) w sprawie ustanowienia Rządowego Funduszu Polski Ład: Programu Inwestycji Strategicznych

W 2023 r. została przeprowadzona **VI edycja** Rządowego Funduszu Polski Ład: Programu Inwestycji Strategicznych (PGR), która dedykowana była samorządom, w których funkcjonowały zlikwidowane państwowe przedsiębiorstwa gospodarki rolnej, tzw. PGR-y.

W naborze tym gminy mogły złożyć maksymalnie dwa wnioski o dofinansowanie o wartości nieprzekraczającym 2 mln zł oraz 5 mln zł, natomiast pozostali wnioskodawcy (powiaty, związki międzygminne i związki powiatowo-gminne) mogli złożyć także maksymalnie dwa wnioski o dofinansowanie o wartość 2 mln zł oraz 8 mln zł.

W ramach VI edycji naboru w 2023 r., jednostki samorządu terytorialnego województwa lubelskiego otrzymały dofinansowanie do **115 inwestycji** na kwotę prawie **272 mln zł**.

Projekty, które otrzymały **największe dofinansowanie** w ramach VI edycji naboru wniosków w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych (PGR) w 2023 r.:

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Kwota dofinansowania
Powiat Lubelski	Rozbudowa drogi powiatowej nr 2243L na odcinku Krężnica Okrągła - Zalesie	8 mln zł
Powiat Łukowski	Przebudowa dróg powiatowych nr 1348L i 1362L na odcinku Krzówka - Charlejew - granica powiatu	ok. 7 mln zł
Miasto Chełm	Poprawa efektywności energetycznej infrastruktury Miasta Chełm	6,8 mln zł

VII edycja Rządowego Funduszu Polski Ład: Programu Inwestycji Strategicznych (edycja siódma - Rozwój stref przemysłowych) skierowana była do samorządów, które na swoim obszarze rozwijają strefy przemysłowe. Nabór wniosków trwał od 26 czerwca do 21 lipca 2023 r. Składane wnioski mogły dotyczyć 4 obszarów, tj. budowy lub modernizacji infrastruktury:

- drogowej;
- elektroenergetycznej, w tym oświetleniowej;
- technicznej drogowej;
- wodno-kanalizacyjnej, w tym elementów melioracji gruntu.

Każda JST bądź związek JST mogła złożyć maksymalnie dwa wnioski o dofinansowanie, w tym:

VI EDYCJA (PGR)

Polska:

- Wsparcie uzyskało **1698 samorządów**
- **2035** projektów
- Wartość dofinansowania ponad **4,5 mld zł**

Lubelskie:

- Wsparcie uzyskało **418** projektów
- Wsparcie uzyskało **100** samorządów
- Wartość dofinansowania **2,74 mln zł**

VII EDYCJA

(STREFY PRZEMYSŁOWE)

Polska:

- Wsparcie uzyskało **77 samorządów**
- **79** projekty
- Wartość dofinansowania **4,3 mld zł**

Lubelskie:

- Wsparcie uzyskały **3** projekty
- Wartość dofinansowania **89,6 mln zł**

- 1 wniosek, którego wartość dofinansowania nie może przekroczyć 100 mln zł;
- 1 wniosek, którego wartość dofinansowania nie może przekroczyć 250 mln zł.

W tej edycji dofinansowanie na rozwój stref przemysłowych w Polsce otrzymały **79 inwestycji** na łączną kwotę blisko **4,3 mld zł**.

W ramach VII edycji naboru w 2023 r., jednostki samorządu terytorialnego województwa lubelskiego otrzymały dofinansowanie do **3 inwestycji** na kwotę prawie **89,6 mln zł**.

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Kwota dofinansowania
Miasto Zamość	Budowa układu drogowego na terenie obszaru Tarnobrzeskiej Specjalnej Podstrefy Ekonomicznej EURO-PARK 'Wisłosan' w Zamościu, ul. Strefowa i Braterstwa Broni.	39,1 mln zł
Gmina Ryki	Uzbrojenie terenów przemysłowych w mieście Ryki	34,8 mln zł
Gmina Parczew	Rozwój strefy przemysłowej -Parczew Polna.	15,7 mln zł

W ramach **VIII edycji** Rządowego Funduszu Polski Ład: Programu Inwestycji Strategicznych gminy, powiaty i miasta w całej Polsce mogły składać wnioski o wsparcie swoich inwestycji. Każdy samorząd mógł złożyć maksymalnie trzy wnioski, każdy o innej maksymalnej wartości dofinansowania: nie większej niż 2 mln. zł, nie większej niż 8 mln zł i nie większej niż 30 mln zł.

Na największe wsparcie, w wysokości do 95 proc. wartości zadania, zgodnie z regulaminem, mogły liczyć samorządy, które inwestują w infrastrukturę drogową, wodno-kanalizacyjną, źródła ciepła zeroemisyjnego, gospodarowanie odpadami oraz odnawialne źródła energii.

90 proc. wsparcia przewidziano dla inwestycji realizowanych w obszarach m.in.: tabor z napędem zeroemisyjnym, budowa lub modernizacja źródeł ciepła sieciowego niskoemisyjnego, sieci ciepłowniczej, infrastruktury elektroenergetycznej, z wyłączeniem oświetleniowej, infrastruktury kulturalnej, infrastruktury turystycznej i sportowej, cyfryzacja usług publicznych i komunalnych, poprawa efektywności energetycznej budynków i instalacji publicznych, innowacyjne rozwiązania w elektroenergetyce, rewitalizacja obszarów miejskich.

Do 85 proc. wartości inwestycji można było uzyskać m.in. na budowę lub modernizację technicznej infrastruktury drogowej, infrastrukturę tramwajową wraz z zajezdniami oraz infrastrukturę kolejową ze stacjami utrzymaniowo-naprawczymi.

W ramach VIII edycji do regionu trafiło ponad **2,74 mld zł**, na realizację **418 inwestycji**. **Samorząd Województwa Lubelskiego** otrzymał dofinansowanie o wartości **37,7 mln zł** na następujące inwestycje:

VIII EDYCJA

Polska:

- Wsparcie uzyskało **2876 samorządów**
- **5200** projektów
- Wartość dofinansowania ponad **26 mld zł**

Lubelskie:

- Wsparcie **uzyskało 418 projektów**
- Wsparcie uzyskało **232 samorządów**
- Wartość dofinansowania **2,74 mld zł**

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Kwota dofinansowania
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	Utworzenie nowego Oddziału Neurochirurgii w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym im. S.K. Wyszyńskiego SPZOZ w Lublinie.	29,3 mln zł
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	Modernizacja infrastruktury wraz z wyposażeniem Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy Centrum Profilaktyczno - Leczniczego w Lublinie	1,6 mln zł
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	Budowa nowego pawilonu opieki długoterminowej w celu zwiększenia dostępności pacjentów do ZOL w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Białej Podlaskiej	6,5 mln zł

Projekty, które otrzymały **największe dofinansowanie** w ramach VIII edycji naboru wniosków w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w 2023 r.:

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Kwota dofinansowania
Miasto Chełm	Budowa monitoringu miejskiego wraz z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej w Chełmie	30 mln zł
Powiat Świdnicki	Modernizacja infrastruktury drogowej w powiecie świdnickim	30 mln zł
Miasto Zamość	Rozbudowa ulicy Lwowskiej w Zamościu, budowa ulicy Ładnej, Chrobrego, Andersa, Grechuty, bocznej ulicy Granicznej w Zamościu, przebudowa drogi do strzelnicy.	29,9 mln zł
Miasto Puławy	Modernizacja hali sportowej MOSiR w Puławach	29,7 mln zł
Województwo Lubelskie	Utworzenie nowego Oddziału Neurochirurgii w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym im. S.K. Wyszyńskiego SPZOZ w Lublinie.	29,3 mln zł

W ramach **IX edycji** programu każda gmina i związek międzygminny mogły złożyć jeden wniosek o wsparcie na modernizację infrastruktury oświetleniowej. Dofinansowanie wynosi 80 proc. wartości inwestycji, wkład własny samorządu to 20 proc. Jeden wniosek mógł opiewać na maksymalnie 4 mln zł. Wsparcie dotyczy modernizacji infrastruktury oświetleniowej, której efektem będzie poprawa efektywności energetycznej przez obniżenie energochłonności oświetlenia. Wnioski o dofinansowanie nie mogły obejmować budowy nowych instalacji oświetleniowych, zastępujących istniejące.

W wyniku naboru jednostki samorządu terytorialnego województwa lubelskiego otrzymały dofinansowanie do **110 inwestycji** na kwotę prawie **77,6 mln zł**.

IX EDYCJA (ROZŚWIETLAMY POLSKĘ)

Polska:

- Wsparcie uzyskało **1196 samorządów**
- **1214** projektów
- Wartość dofinansowania ponad **1 mld zł**

Lubelskie:

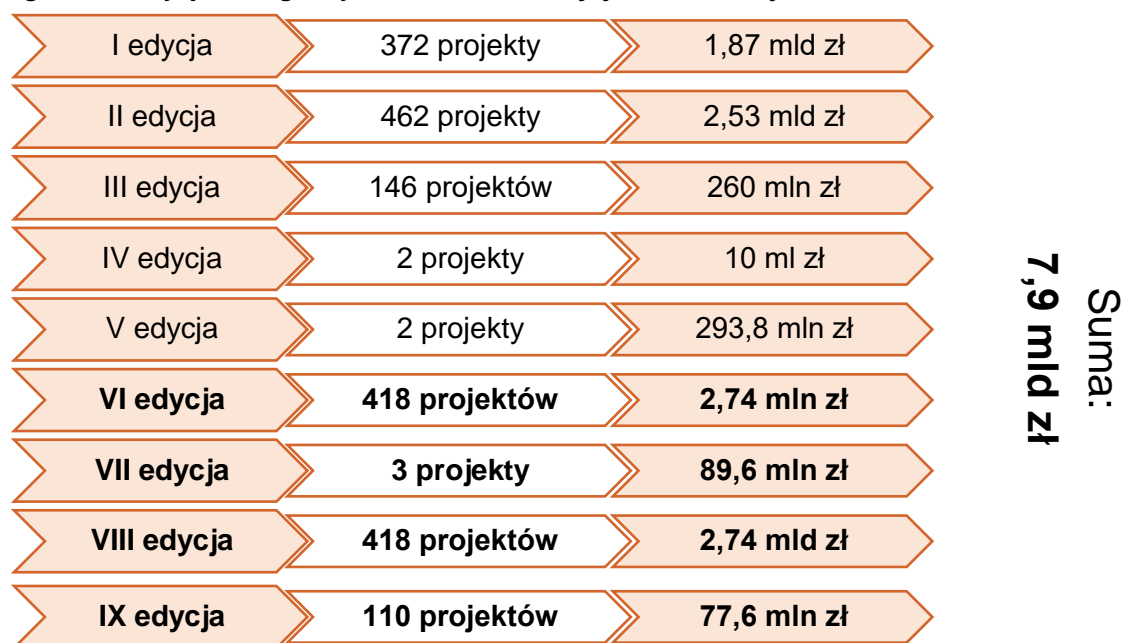
- Wsparcie uzyskało **110 projektów**
- Wsparcie uzyskało **110 samorządów**
- Wartość dofinansowania **77,6 mln zł**

Projekty, które otrzymały **największe dofinansowanie** w ramach tej edycji naboru wniosków w 2023 r. przedstawiają się następująco:

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Kwota dofinansowania
Miasto Chełm	Poprawa efektywności energetycznej przez obniżenie energochłonności oświetlenia w Mieście Chełm	4 mln zł
Miasto Zamość	Modernizacja infrastruktury oświetlenia ulic na terenie Miasta Zamość	2,7 mln zł
Gmina Stoczek Łukowski	Wymiana opraw oświetlenia drogowego na terenie Gminy Stoczek Łukowski	2,4 mln zł

Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych ma na celu zwiększenie skali inwestycji publicznych przez bezzwrotne dofinansowanie inwestycji realizowanych przez JST. W ramach **wszystkich, dziewięciu edycji** naborów do Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych do samorządów z terenu województwa lubelskiego trafiło wsparcie na łączną kwotę ok. **7,9 mld zł**, a realizacja zadań objęła **1933 inwestycje**.

Ryc. 7 Wartość otrzymanego dofinansowania oraz liczba projektów z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w ramach I-IX edycji naboru w województwie lubelski

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Wśród obszarów inwestycyjnych o największym znaczeniu dla lokalnych społeczności jest rozwój infrastruktury drogowej, energetycznej, wodnokanalizacyjnej, edukacyjnej i społecznej. Każda kolejna edycja Programu Inwestycji Strategicznych pomaga samorządom finansować inwestycje, które **stymulują polską gospodarkę, podnoszą jakość życia i wyrównują szanse społeczne** we **wszystkich samorządach** województwa lubelskiego.

7. Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) jest planem rozwojowym, który stanowi podstawę realizacji reform i inwestycji objętych wsparciem ze środków Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności. Głównym celem KPO jest odbudowa potencjału rozwojowego gospodarki utraconego w **wyniku pandemii** oraz wsparcie **budowy trwałej konkurencyjności gospodarki i wzrost poziomu życia społeczeństwa** w dłuższym horyzoncie czasowym. KPO wpisuje się

w zalecenia Rady UE dla Polski oraz Krajowy Program Reform, obejmuje on reformy i inwestycje, które rozpoczęły się po 1 lutego 2020 r. i zakończą do 31 sierpnia 2026 r.

W 2023 roku przeprowadzono proces **pierwszej rewizji Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności**. Samorząd Województwa Lubelskiego aktywnie uczestniczył w konsultacjach projektu rewizji KPO, które trwały od 18 kwietnia do 9 maja 2023 r. Zmieniony KPO został zaakceptowany przez Komisję Europejską 21 listopada 2023 r. oraz przyjęty przez Radę UE 8 grudnia 2023 r.

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności zmodyfikowany w 2023 r. obejmuje **56 inwestycji** (54 w pierwotnym KPO) i **55 reform** (pierwotnie 48), na realizację których przewidziano **łącną kwotę 59,8 mld euro** (268 mld zł¹⁴⁴ – w pierwotnym KPO: 158,5 mld zł) i wspiera następujące **obszary** (Komponenty):

- Odporność i konkurencyjność gospodarki (Komponent A),
- Zielona energia i zmniejszenie energochłonności (Komponent B),
- Transformacja cyfrowa (Komponent C),
- Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia (Komponent D),
- Zielona, inteligentna mobilność (Komponent E),
- Poprawa jakości instytucji i warunków realizacji Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności,
- REPowerEU (Komponent G) – wprowadzony w wyniku rewizji.

Zgodnie z celami UE na cele klimatyczne przeznaczono 46,6% budżetu KPO, a na transformację cyfrową 21,36%.

Budżet KPO obejmuje **część dotacyjną** w wysokości 25,3 mld euro (ponad 113 mld zł) oraz **część pożyczkową** w kwocie 34,5 mld euro (prawie 155 mld zł).

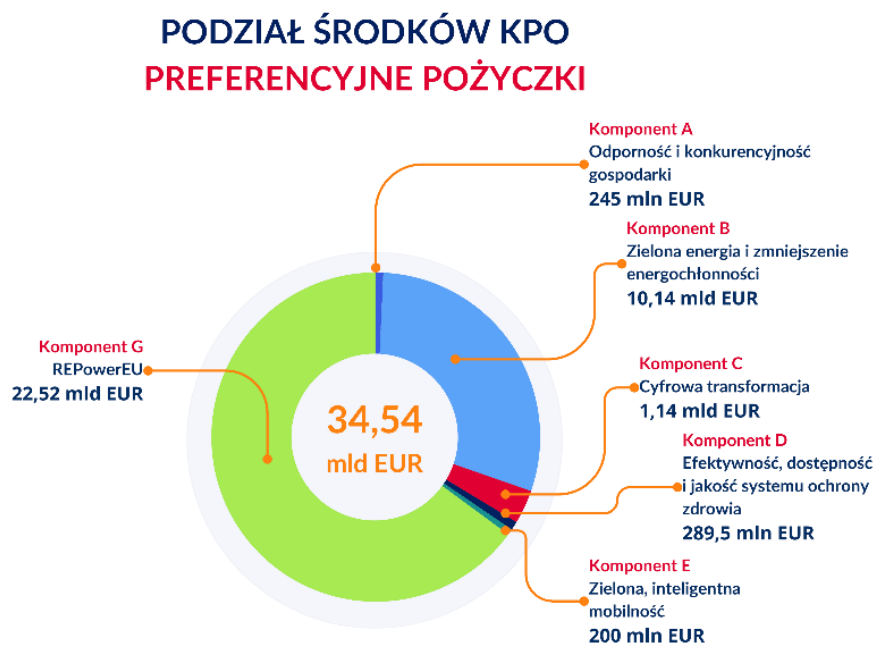
¹⁴⁴ 1 EUR = 4,4819 PLN, <https://www.gov.pl/web/planodbudowy/porozumienia>

Wykres 58 Podział środków w ramach KPO przeznaczonych na pożyczki

Źródło: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/126725/KPO_dotacja_12_2023.png

Wykres 59 Podział środków w ramach KPO przeznaczonych na dotacje

Źródło: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/126728/KPO_pozyczka_12_2023.png

Należy podkreślić, że łączna pula środków przeznaczonych na wsparcie dla **jednostek samorządu terytorialnego** w ramach KPO wynosi ponad **12,9 mld euro**, a dla **przedsiębiorców** przekroczy kwotę **30,6 mld euro**.

Wprowadzony rewizją KPO Komponent G **REPowerUE** wynosi **25,3 mld euro** i obejmuje **7 nowych reform** oraz **10 inwestycji** (7 nowych i 3 inwestycje przeniesione z pierwotnego KPO), w tym 6 inwestycji w części grantowej i 4 inwestycje w części pożyczkowej.

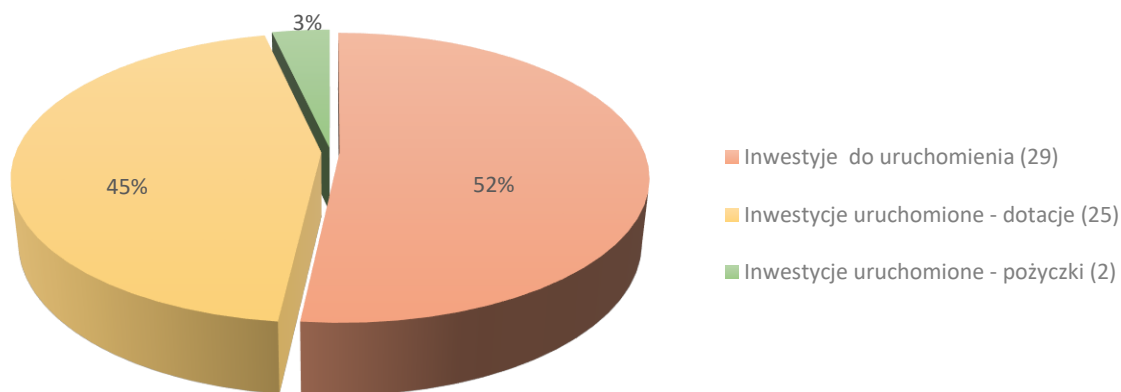
Po zmianie w 2023 r. KPO zakłada realizację **314 mierników** (kamieni milowych i wskaźników) - w pierwotnym KPO było ich 283. Z danych Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej wynika, że w pierwszym kwartale 2024 roku zrealizowanych zostało 81 mierników KPO¹⁴⁵.

28 grudnia 2023 r. Polska otrzymała ponad **5 mld euro zaliczki**, w tym ponad 4,5 mld euro z części pożyczkowej i ponad 550 mln euro z części dotacyjnej, z programu **REPowerEU** (20% REPowerEU), który jest częścią KPO po dokonanej rewizji¹⁴⁶.

W 2023 roku uruchamiano kolejne inwestycje przewidziane w KPO w ramach środków krajowych, a także realizowano zaplanowane reformy. Finansowanie części grantowej KPO do czasu wpływu środków Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności z Komisji Europejskiej zapewnia Polski Fundusz Rozwoju S.A. Za realizację inwestycji i reform przewidzianych w KPO odpowiedzialne są poszczególne resorty, adekwatnie do posiadanych kompetencji. Nabory wniosków na realizację poszczególnych inwestycji prowadzone są zarówno w trybie konkursowym, jak i w trybie pozakonkursowym.

Według stanu na 15 stycznia 2024 r. w ramach KPO **uruchomiono 27 inwestycji**¹⁴⁷, w tym **25 inwestycji w części dotacyjnej** oraz **2 inwestycje w części pożyczkowej**. Łącznie w uruchomionych inwestycjach zaangażowano **33,79% alokacji KPO**, w tym **77,08% alokacji z części grantowej** i jedynie **2,12% alokacji z części pożyczkowej** KPO.

Wykres 60 Stan realizacji inwestycji w ramach KPO

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

¹⁴⁵ https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/131458/Zal_3_Prezentacja_MFiPR.pdf

¹⁴⁶ Newsletter KPO – nr 6, 26 stycznia 2024 r.

¹⁴⁷ Dane wg. stanu na dzień 15 stycznia 2024 r. pochodzą z Newslettera KPO – nr 6, 26 stycznia 2024 r.

Liczbę uruchomionych inwestycji w poszczególnych Komponentach KPO **części dotacyjnej** przedstawia Tabela 13.

Tabela 13 Liczba uruchomionych inwestycji w części dotacyjnej KPO

Nazwa Komponentu KPO	Liczba uruchomionych inwestycji w Polsce (część dotacyjna)
A. Odporność i konkurencyjność gospodarki	9
B. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności	4
C. Transformacja cyfrowa	3
D. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia	2
E. Zielona, inteligentna mobilność	6
G. REPowerEU	1
Łącznie:	25

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Według stanu na dzień 15 stycznia 2024 r. w ramach 14 spośród 25 uruchomionych inwestycji dotacyjnych KPO zawarto **umowy z ostatecznymi odbiorcami wsparcia na kwotę przekraczającą 28,7 mld zł**, co stanowi około 25,6% alokacji KPO w części grantowej. W tym samym okresie, tj. do 15 stycznia 2024 r. z tytułu zawartych umów Polski Fundusz Rozwoju S.A dokonał **wypłaty środków** w wysokości ponad **5,2 mld zł**.

W ramach dostępnych danych¹⁴⁸ **przykładowych działań** w województwie lubelskim realizowane są inwestycje o łącznej wartości blisko **350 mln zł**, tj.:

- Zapewnienie dostępu do bardzo szybkiego internetu na obszarach białych plam (C1.1.1.) – 252 mln zł
- Inwestycje w rozbudowę potencjału badawczego – MRiRW (A2.4.1-2/2.) – 68 mln zł
- Linie kolejowe (E2.1.1.) – 23 mln zł.

W wyniku przeglądu stanu realizacji reform i inwestycji KPO w 2024 r. uruchomiono proces **kolejnej rewizji KPO**. Zmiany obejmują **5 z 7 komponentów KPO**, w ramach których rewizją zostało objętych **11 z 55 reform** (8 z części grantowej i 3 z części pożyczkowej) oraz 22 z 56 inwestycji (14 z części grantowej i 8 z części pożyczkowej). Zgodnie z założonym harmonogramem rewizji KPO przyjęcie zmienionej decyzji wykonawczej Rady UE zaplanowano na lipiec 2024 r.

Najwięksi odbiorcy wsparcia z woj. lubelskiego

Wśród największych ostatecznych odbiorców wsparcia KPO znajduje się **11 podmiotów z terenu woj. lubelskiego**

- które otrzymały wsparcie na ponad **25,2 mln euro** (stan na XII.2023 r.).

W gronie tych podmiotów znajdują się m.in.:

- WUP w Lublinie,
- Grupa Producentów KLASA sp. z o. o.
- WOJTAL sp. z o.o.
- AGROL GROUP sp. z o.o.
- Polskie Towarzystwo Mieszkaniowe Lublin
- POL-OWOC spółka z o.o., Tigre Spółka sp. z o.o.

Woj. lubelskie korzysta także z przedsięwzięć o zasięgu ogólnopolskim, w tym choćby realizowanych przez:

- PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.

¹⁴⁸ Stan na koniec 2023 r., dane przekazane przez MFIPR, pochodzą z systemu informatycznego CST2021, obejmują jedynie te inwestycje, gdzie ramach sprawozdawczości KPO wprowadzany został podział na regiony. Dane nie obejmują wszystkich realizowanych inwestycji ze środków KPO na terenie województwa lubelskiego.

8. Pomoc udzielona Ukrainie

Agresja Rosji na Ukrainę oraz jego konsekwencje stanowią jeden z czynników mających znaczący wpływ na rozwój województwa lubelskiego w 2023 r.

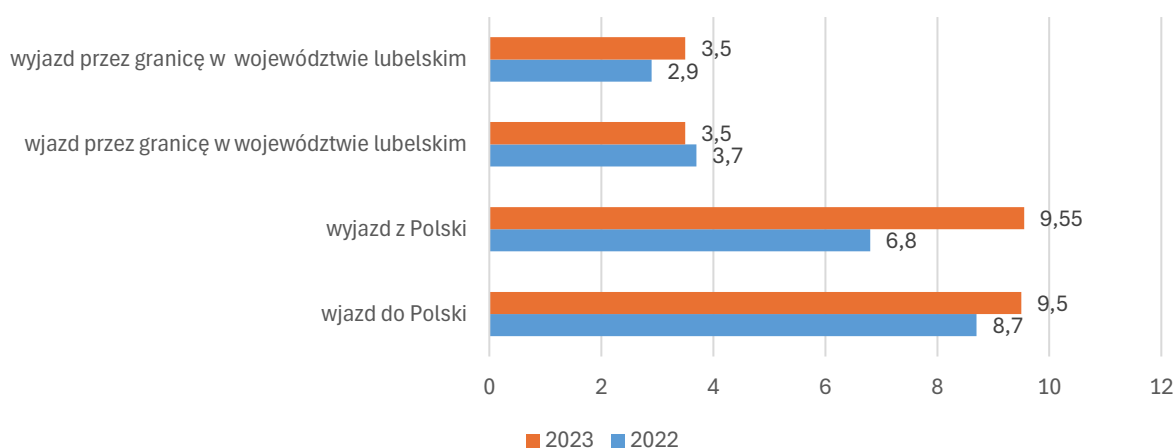
Wojna na Ukrainie spowodowała największą po II wojnie światowej falę migracji uchodźców, która w dużej mierze odbywała się przez przejścia graniczne zlokalizowane na terenie województwa lubelskiego. Wywołało to nowe potrzeby i wyzwania dla regionu obejmujące:

- zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa wszystkim mieszkańcom województwa oraz uchodźcom,
- utrzymanie bezpośredniej pomocy humanitarnej i bytowej,
- organizację systemowej długofalowej pomocy Ukrainie zwłaszcza w zakresie: zapewnienia podstawowych potrzeb mieszkaniowych, dostępu do usług publicznych, w tym przede wszystkim ochrony medycznej, opieki społecznej i edukacji, zatrudnienia i możliwości prowadzenia działalności gospodarczej.
- zapewnienia środków finansowych na różne formy pomocy Ukrainie.

Ze względu na nadal prowadzone działania wojenne, w 2023 r. poziom mobilności migrantów z Ukrainy był nadal bardzo wysoki, z niewielką przewagą osób powracających do kraju. W 2023 r. polską granicę państwową przekroczyło 9,5 mln uchodźców z Ukrainy, z tego znaczna część z nich – **3,5 mln** osób przez **przejścia** na terenie **województwa lubelskiego** (0,2 mln mniej niż w 2022 r.).

W tym samym czasie z Polski wyjechało prawie 9,55 mln obywateli Ukrainy, w tym przez przejścia graniczne w **województwie lubelskim** odprawiono ponad **3,5 mln** uchodźców powracających do swojego kraju, tj. o 0,6 mln więcej niż w roku ubiegłym (Wykres 62).

Wykres 61 Uchodźcy z Ukrainy, którzy przekroczyli granicę z Polską w latach 2022-2023 (w mln os.)

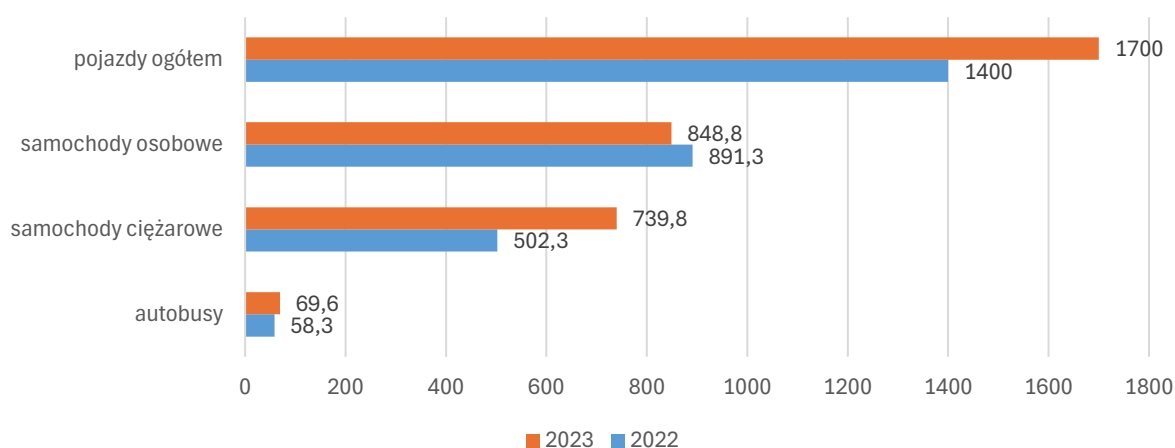

Źródło: Oprac. własne DSiR na podst. danych NOSG, 2024 r.

Uwzględniając **oba kierunki** ruchu granicznego w 2023 r. **odprawiono łącznie** ponad **7 mln** obywateli Ukrainy przez przejściach graniczne w województwie lubelskim, tj. o 6% więcej niż w roku ubiegłym¹⁴⁹.

Obserwowany jest znaczący, bo o **ponad 21% wzrost** liczby pojazdów przekraczających granicę z Ukrainą w województwie lubelskim, których łącznie w obu kierunkach odprawiono prawie **1,7 mln**, w tym 69,6 tys. autobusów, 848,8 tys. samochodów osobowych oraz 739,8 tys. samochodów ciężarowych. Największy **wzrost o ponad 47%** dotyczy pojazdów **ciężarowych** i wynika z ograniczenia możliwości transportu towarów z Ukrainy drogą morską. Najwięcej **pojazdów** przekroczyło granicę państwową na przejściu **Hrebenne – Rawa Ruska** – ok. **588,7 tys.** pojazdów. Prawie **2787 pociągów osobowych** odprawiono na przejściu kolejowym **Dorohusk – Jagodzin**, natomiast **pociągi towarowe** przekraczały granicę w większości przez przejście **Hrubieszów – Włodzimierz Wołyński** – **5 355**¹⁵⁰.

Wykres 62 Pojazdy, które przekroczyły granicę polsko – ukraińska w województwie lubelskim w latach 2022-2023 (w tys. szt.)

Źródło: Oprac. własne DSiR na podst. danych NOSG, 2024 r.

Wzmógł się ruch graniczny powodował znaczące **obciążenie infrastruktury granicznej i zakres obsługi przejść granicznych**, co powoduje wydłużenie czasu oczekiwania na odprawę.

Część uchodźców potraktowała Polskę jako kraj tranzytowy w drodze do innych państw UE, natomiast znaczna część pozostała na terytorium naszego kraju. Na koniec 2023 r. zarejestrowano w Polsce ponad **1,74 tys. wniosków o nadanie statusu UKR**¹⁵¹ w związku z konfliktem na Ukrainie, w tym **76,6 tys. w województwie lubelskim**.¹⁵²

Wśród uchodźców z Ukrainy przybywających na teren Polski **przeważały kobiety**, których udział w ogólnej liczbie stanowi prawie 68,7%. W **województwie lubelskim** wskaźnik ten jest jednym z najniższych w Polsce i wynosi **46,1%**. Pod względem kryterium wieku, przeważają

¹⁴⁹ Dane Komendy Głównej Straży Granicznej z okresu 01.01.2023 – 31.12.2023 r. <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2705,dane-statystyczne-dotyczace-sytuacji-na-granicy-z-Ukraina>

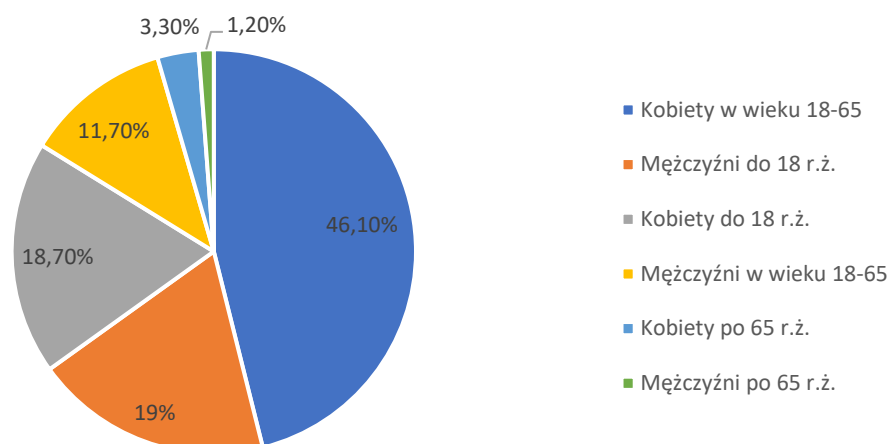
¹⁵⁰ Dane Komendy Głównej Straży Granicznej z okresu 01.01.2023 – 31.12.2023 r. <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2705,dane-statystyczne-dotyczace-sytuacji-na-granicy-z-Ukraina>

¹⁵¹ Status UKR jest nadawany na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa podczas nadawania numeru PESEL.

¹⁵² Dane KPRM, stan na 9.01.2024 r. <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr>

kobiety w wieku 18-65 lat, stanowiące **47,1%** uchodźców. Natomiast **osoby niepełnoletnie** stanowią **37,7%** z podobnym rozkładem w odniesieniu do kobiet i mężczyzn.

Wykres 63 Struktura demograficzna uchodźców z Ukrainy w Polsce, którzy złożyli wniosek o nadanie statusu UKR. Stan na 09.01.2024 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR na podst. danych KPRM, 2024 r.

Najmniej liczna grupa to mężczyźni po 65 roku życia, która stanowi 1,2% wszystkich składających wnioski o nadanie statusu cudzoziemca UKR (Wykres 64).

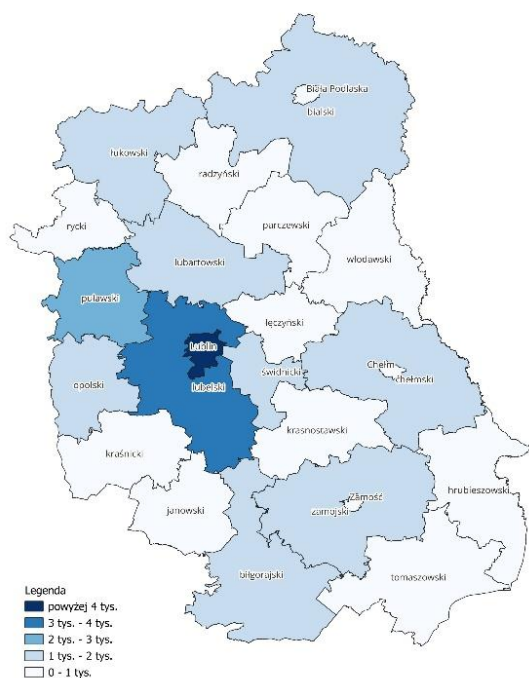
Na podstawie złożonych wniosków o nadanie statusu UKR w 2023 r. stwierdzono, że najwięcej uchodźców przebywało w województwie mazowieckim (206,1 tys.) – spadek o 32% w stosunku do roku 2022 i dolnośląskim (109,5 tys.) – spadek o 36,2%, a najmniej w województwach: podlaskim (14 tys.) – spadek o 38% oraz świętokrzyskim (14,7 tys.) – spadek o 48%.

W obrębie każdego województwa najwięcej uchodźców migrowało do stolic poszczególnych regionów. Szacuje się, że w **województwie lubelskim** w 2023 r. przebywało **35,7 tys.** uchodźców, z tego najwięcej w **Lublinie** - **27%** oraz w powiatach: **lubelskim i puławskim**. Natomiast **najmniej** uchodźców zamieszkiwało w powiatach: **janowskim i radzyńskim** (Mapa 45)¹⁵³.

¹⁵³ Dane KPRM, stan na 9.01.2024 r.

<https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr>

Mapa 45 Zarejestrowane wnioski o nadanie statusu cudzoziemca UKR w 2023 r. wg powiatów.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych KPRM, 2024.

Wykres 64 Odsetek uchodźców deklarujących powrót do Ukrainy w ciągu 3 miesięcy w przypadku zakończenia w najbliższym czasie działań wojennych w podziale na województwa

Źródło: Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce w 2023 roku. Raport z badania ankietowego, NBP, Warszawa.

file:///C:/Users/monika.hurba/Downloads/raport_migranci_z-Ukrainy_2023.pdf

Z badań przeprowadzonych w 2023 r. przez Narodowy Bank Polski wynika, że osoby przebywające na terenie województwa lubelskiego, w większości traktują swój pobyt jako **tymczasowy**. Około **65% uchodźców** deklaruje chęć **powrotu do Ukrainy** w ciągu 3 miesięcy od zakończenia konfliktu. Takie podejście ma bezpośrednie przełożenie na mobilność uchodźców, sposób organizacji zamieszkania, a także charakter i rodzaj podejmowanego zatrudnienia.

Podobnie jak cała Polska województwo lubelskie odczuwa skutki wojny również w sferze przedsiębiorczości. Nastąpił wzmożony proces **przenoszenia działalności gospodarczej** do Polski lub **zakładanie nowych firm** przez obywateli Ukrainy. Ocenia się, że w 2023 r. w Polsce funkcjonowało prawie **27,7 tys. podmiotów z kapitałem ukraińskim**, co stanowi 26,8% wszystkich spółek zagranicznych. Biorąc pod uwagę siedzibę firmy, większość spółek z kapitałem ukraińskim zarejestrowanych jest w województwie mazowieckim (41,6%) oraz w województwach: małopolskim (11%) i dolnośląskim (9,7%). Województwo lubelskie zajmuje **6 pozycję w Polsce** z liczbą **1365** spółek z kapitałem ukraińskim (4,9%), z czego ponad **1 tys.** funkcjonuje w Lublinie. Jednak faktyczny zakres działalności tych przedsiębiorstw obejmuje nie tylko jedno województwo. Pod względem rodzaju prowadzonej działalności w Polsce

dominują spółki zajmujące się **transportem drogowym towarów** (7,9%) oraz **branży budowlanej** (7,4%).¹⁵⁴

■ Wsparcie udzielone Ukrainie

Województwo lubelskie jako region tzw. przyfrontowy, od początku wojny włączyło się w udzielanie wsparcia Ukrainie oraz uchodźcom przekraczającym polską granicę. Pomoc obejmowała przede wszystkim działania humanitarne i zapewnienie podstawowych potrzeb bytowych, pomoc medyczną, wsparcie rzeczowe i finansowe, a w późniejszym okresie organizację edukacji czy też podjęcie zatrudnienia.

W 2023 r. sytuacja migracyjna w województwie lubelskim ustabilizowała się, w związku z czym charakter oraz wielkość udzielanego wsparcia Ukrainie również uległo zmianie.

Wsparcie finansowe

Od początku wojny, **Sejmik Województwa Lubelskiego** podjął **9** uchwał w sprawie **udzielenia pomocy** społecznościom lokalnym i regionalnym Ukrainy, w tym jedną w 2023 r. dotyczącą przekazania **pomocy rzeczowej** obwodom partnerskim o wartości **0,5 mln zł**. Ponadto nadal aktywnie uczestniczył w organizacji i przekazywaniu pomocy Ukrainie. W 2023 r. przeznaczył kolejne ponad **10,5 mln zł** na wsparcie Ukrainy (**42,2 mln zł od wybuchy wojny**), w tym:

- **791,3 tys. zł** ze środków własnych, przeznaczone głównie na:
 - pomoc rzeczową przekazaną do Ukrainy;
 - zakup usług na potrzeby uchodźców przebywających w regionie;
 - projekt Małe granty - pomoc dla uchodźców z Ukrainy;
- **7,58 mln zł** z udziałem środków unijnych, przeznaczone głównie na:
 - utworzenie tymczasowego miejsca pobytu w Zamościu przy ul. Zagłoby 8;
 - naukę języka polskiego;
- **2,13 mln zł** ze środków z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej obejmujących:
 - zakwaterowanie w obiektach SWL;
 - prowadzenie i zapewnienie transportu do punktów medycznych przy punktach recepcyjnych dla uchodźców.

Wsparcie dla uchodźców zostało uwzględnione w **Programie Współpracy Transgranicznej Polska – (Białoruś) – Ukraina 2014-2020 r.**, który swoim zasięgiem obejmuje zachodnie obwody Ukrainy oraz wschodnie regiony Polski będące częścią Unii Europejskiej. Biorąc pod uwagę znaczenie wyzwań migracyjnych na pograniczu polsko -

¹⁵⁴ Dane Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej. Stan na 31.12.2023 r. https://www.coig.com.pl/wykaz_lista_firm-z-ukrainskim-kapitałem_w_polsce.php

ukraińskim, a także wspieranie gospodarki i odbudowy gospodarczej Ukrainy, w Programie wybrano dodatkowe projekty w ramach bezpośredniej, pozakonkursowej procedury grantowej. Do każdego z czterech polskich regionów objętych Programem, skierowane zostaną środki finansowe UE w kwocie 0,5 mln EUR, tj. **2,4 mln zł**¹⁵⁵ przeznaczone na wsparcie migrantów ukraińskich. Województwo Lubelskie w ramach dedykowanego wsparcia zakupiło i przekazało 4 karetki, agregaty prądotwórcze oraz produkty medyczne do obwodów: **wołyńskiego, lwowskiego, rówieńskiego oraz zakarpckiego**.

W ramach **FEL 2021-2027** wsparcie dla uchodźców zostało zaproponowane także dla nowej perspektywy finansowej na lata 2021-2027. Łączna alokacja UE na działania, z których mogą korzystać cudzoziemcy, w tym migranci z Ukrainy w wynosi 131 mln EUR, tj. **622,3 mln zł**¹⁵⁶. **Samorząd Województwa Lubelskiego** może sfinansować ze środków programu FEL 2021-2027 realizację **Centrum Integracji dla obywateli państw trzecich**, w tym migrantów w województwie lubelskim z siedzibą główną w Lublinie oraz filiami w Chełmie, Zamościu i Białej Podlaskiej. Szacowana wartość realizacji inwestycji wynosi ok. 3 mln EUR (14,2 mln zł). Utworzenie Centrum Integracji umożliwi prowadzenie aktywnych działań w kierunku integracji migrantów przebywających na terenie województwa lubelskiego ze społecznością lokalną.

Bezpośrednia obsługa uchodźców

Obywatele Ukrainy przekraczający w 2023 r. granicę polską nadal mogli uzyskać bezpośrednią pomoc świadczoną przez m.in. organy administracji rządowej i samorządowej, służby mundurowe, czy też organizacje pozarządowe w zakresie:

- transportu do punktów recepcyjnych i punktów medycznych,
- obsługi punktów recepcyjnych i informacyjnych,
- dystrybucji pomocy humanitarnej.

Ze względu na **ustabilizowaną** sytuację migracyjną w regionie, zapotrzebowanie na tego rodzaju pomoc w 2023 r. było znacznie mniejsze.

Kluczowe znaczenie dla sprawności bieżącej obsługi uchodźców przybywających z Ukrainy miały **punkty recepcyjne**, w których udzielano niezbędnych informacji na temat pobytu w Polsce, w tym dotyczących tymczasowego zakwaterowania, posiłku oraz pomocy medycznej i psychologicznej. Na terenie województwa lubelskiego z **11** uruchomionych początkowo **punktów recepcyjnych**, na koniec 2023 r. funkcjonowały tylko **2** zlokalizowane w: **Hrubieszowskim Ośrodku Sportu i Rekreacji** oraz na **Dworcu Głównym PKP w Chełmie**.

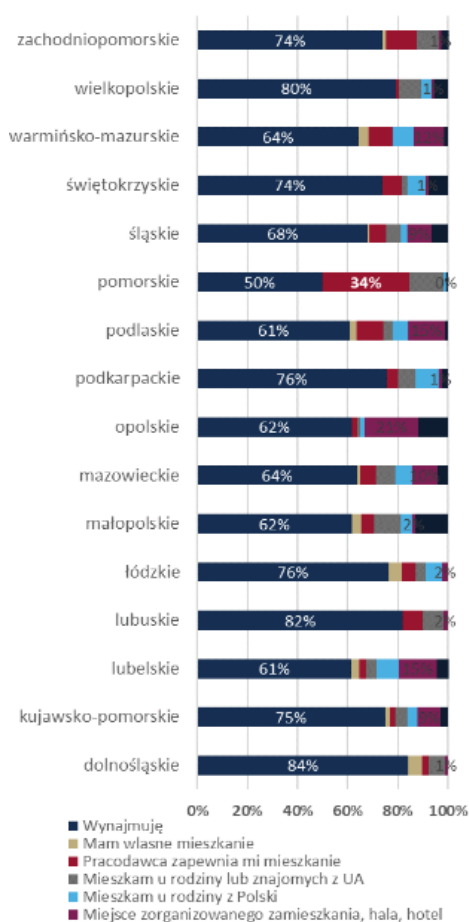
Nadal świadczą usługi **2** (z 12 utworzonych w 2022 r.) **punkty informacyjno – recepcyjne** zlokalizowane w: **Lubelskim Urzędzie Wojewódzkim** w Lublinie oraz na **Dworcu Głównym PKP** w Lublinie, w których pracownicy LUW oraz administracji zespolonej udzielają wszelkich potrzebnych informacji osobom, które uciekają przed konfliktem wojennym na Ukrainie.

¹⁵⁵ Kwota przeliczona wg średniego kursu euro NBP w dniu 20.02.2023 r. – 1euro=4,75 PLN

¹⁵⁶ Kwota przeliczona wg średniego kursu euro NBP w dniu 20.02.2023 r. – 1euro=4,75 PLN

Zakwaterowanie uchodźców

Wykres 65 Sytuacja mieszkaniowa uchodźców w 2023 r. w podziale na województwa

Źródło: Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce w 2023 roku. Raport z badania ankietowego, NBP, Warszawa.

ROPS w Lublinie realizował projekt, którego celem było utworzenie **tymczasowego miejsca pobytu uchodźców poprzez adaptację budynku mieszczącego się przy ul. Zagłoby 8 w Zamościu** i utworzenie 10 odrębnych mieszkań, salę zabaw dla dzieci, świetlicę integracyjną oraz gabinety specjalistyczne. Szacuje się, że z obiektu będzie korzystało ok. 120 osób, tj. 40 osób z części mieszkalnej oraz ok. 80 osób z części wspólnej. Całkowita wartość projektu wyniosła **6,12 mln zł**, w tym 99% środków z dofinansowania UE.

W województwie lubelskim z zakwaterowania korzystali zarówno uchodźcy szukający docelowego schronienia w Polsce, jak również przejeżdżający przez kraj tranzytem. W 2023 r. duży wpływ na sposób organizacji zakwaterowania miały zmiany wprowadzone w ustawie o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, zmieniające sposób finansowania tych świadczeń.

Z badań przeprowadzonych w 2023 r. przez NBP wynika, że województwo lubelskie należy do grupy regionów, w których uchodźcy najrzadziej wynajmują mieszkania (61%), natomiast najczęściej korzystają z zakwaterowania u rodziny z Polski lub miejsc zorganizowanego zamieszkania.

W 2023 r. Samorząd Województwa Lubelskiego prowadził jeden **punkt kwaterunkowy** zlokalizowany w Parczewie w budynku internatu Medycznego Studium Zawodowego im. Zofii Bagińskiej, dysponujący 42 miejscami noclegowymi. Średnio w ciągu roku przebywało w nim **14 osób**.

Fot. 33 Mieszkanie dla uchodźców z Ukrainy w tymczasowym miejscu pobytu w Zamościu ul. Zagłoby 8

Źródło: www.lubelskie.pl

Pomoc rzeczowa

Obywatele Ukrainy migrujący przed wojną do Polski, a także przymusowo przesiedleni w obrębie swojego kraju potrzebowali natychmiastowej pomocy rzeczowej, umożliwiającej im funkcjonowanie w nowym miejscu pobytu. Natomiast w 2023 r. pomoc rzeczowa skupiała się przede wszystkim na dostarczaniu specjalistycznego sprzętu lub towarów na zgłaszane zapotrzebowanie ze strony Ukraińskiej.

Samorząd Województwa Lubelskiego w 2023 r. sfinansował ze środków własnych i przekazał na Ukrainę pomoc rzeczową o wartości prawie 700 tys. zł.

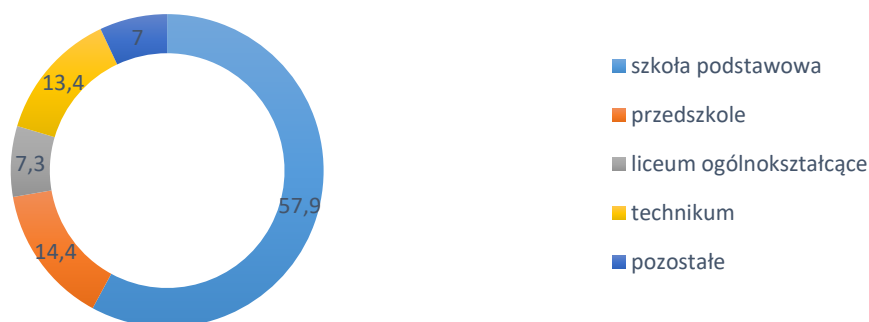
Wsparcie w zakresie edukacji

Uczniowie z Ukrainy przebywający nadal na terenie Polski podejmowali edukację w dwóch formach:

- korzystając z **nauczania zdalnego** w szkołach ukraińskich,
- uczęszczając do **polskich placówek oświatowych**.

Na koniec 2023 r. do polskich szkół i przedszkoli uczęszczało **180,9** tys. uczniów z Ukrainy, tj. o ok. 5% mniej niż w roku ubiegłym. Jeszcze większy **ubytek o ponad 14%** odnotowano w **województwie lubelskim**, w którym w 2023 r. edukację pobierało **5,3 tys.** uczniów z Ukrainy. Większość uchodźców uczęszczała do placówek państwowych, natomiast 523 osoby do szkół i przedszkoli prywatnych zlokalizowanych głównie w Lublinie i Zamościu. Podobnie jak w Polsce, również w regionie największym zainteresowaniem cieszyły się **szkoły podstawowe – 57,9%** uczniów oraz **przedszkola – 14,4%** (Wykres 67).

Wykres 66 Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w wojew. lubelskim wg typu placówki. Stan na 01.02.2024 r.

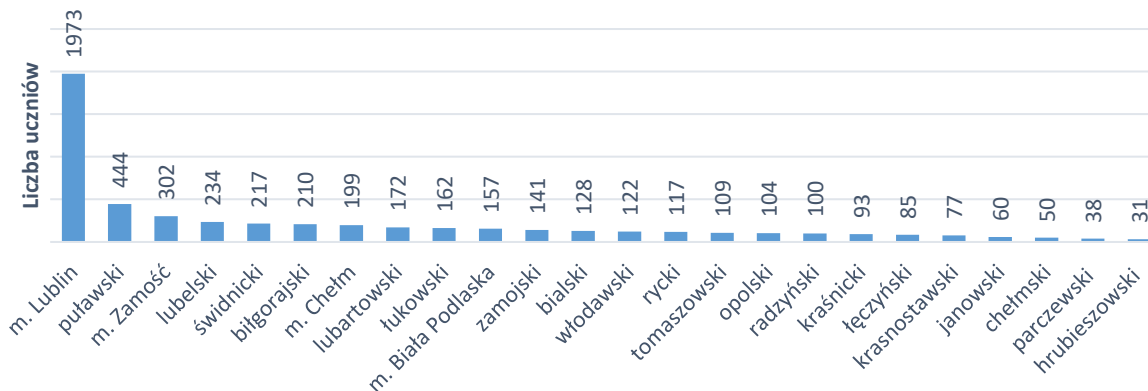

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych MEiN, 2024.

Z ogólnej liczby uczniów uchodźców w województwie lubelskim **37,1%** stanowią osoby w szkołach i przedszkolach zlokalizowanych na terenie **Lublina**. Poza stolicą województwa, **największa** liczba uczniów z Ukrainy pobierała edukację na terenie **powiatu puławskiego - 8,4%**, **miasta Zamość – 4,4%** oraz **powiatu lubelskiego – 4%**. **Najmniej** uczniów z Ukrainy

zrejstrowano w placówkach oświatowych na terenie powiatu **hrubieszowskiego i parczewskiego**, w których obecnie przebywa stosunkowo mniej uchodźców niż w innych powiatach regionu (Wykres 68).

Wykres 67 Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w województwie lubelskim wg powiatów. Stan na 01.02.2024 r.

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL na podst. danych MEiN, 2024.

W ramach wsparcia edukacyjnego uchodźców, w 2023 r. Departament Kultury, Edukacji i Dziedzictwa Narodowego UMWL kontynuował realizację projektu pozakonkursowy w ramach Działania 12.3 **Lubelskie pomaga Ukrainie – nauka języka polskiego**. Łącznie przeszkolono z podstaw języka polskiego **1619 osób**, przeznaczając na ten cel 1,23 mln zł, w tym 1,05 mln zł z budżetu UE.

Wsparcie zatrudnienia

Województwo lubelskie zaliczane jest do regionów o **najmniejszym** odsetku uchodźców, którzy w 2023 r. posiadali **stałe zatrudnienie – 22%**. Natomiast prawie **60%** z nich podjęło **pracę tymczasową** lub pozostawało **bezrobotnym**. Na sytuację panującą na rynku pracy decydujący wpływ ma fakt, że większość uchodźców traktuje region jako tymczasowe miejsce pobytu, deklarując chęć szybkiego powrotu do ojczyzny po zakończeniu wojny.

21,2 tys. uchodźców podjęło pracę na terenie województwa lubelskiego

Uchodźcy wojenni zarejestrowani w urzędach pracy byli objęci usługami oraz instrumentami rynku pracy na takich samych zasadach jak obywatele Polski. Na koniec 2023 r. w urzędach pracy na terenie województwa lubelskiego zarejestrowanych było się łącznie **888 uchodźców z Ukrainy**, tj. o ponad **62% mniej** niż w roku poprzednim, z czego **814 osób** posiadało status **osoby bezrobotnej**, a **74** - status osoby **poszukującej pracy**.

Wojewódzki Urząd Pracy, przy współpracy z powiatowymi urzędami pracy podjął szereg działań mających na celu aktywizację zawodową i społeczną przybyłych do Polski obywateli Ukrainy oraz wsparcie ich w podjęciu zatrudnienia m.in.: opracowywanie Indywidualnych Planów Działania, poradnictwo zawodowe oraz pośrednictwo pracy. Łącznie w 2023 r. udzielono uchodźcom **1016** różnych form wsparcia zatrudnienia. W wyniku tych działań **519** obywateli Ukrainy podjęło **zatrudnienie**, **276** osób odbyło **staż**, a **111** **szkolenia grupowe**, natomiast **32** osoby skierowano do **prac interwencyjnych** lub **robót publicznych**. Ponadto, pracodawcy złożyli **20 674 powiadomienia** o powierzeniu wykonywania pracy obywatelom Ukrainy, w tym najwięcej – **7 570** wpłynęło do Miejskiego Urzędu Pracy **w Lublinie**. W związku z czym w 2023 r. łącznie prawie **21,2 tys.** uchodźców podjęło pracę na terenie województwa lubelskiego, tj. o ponad **10% mniej** niż w roku poprzednim.

Pomoc medyczna

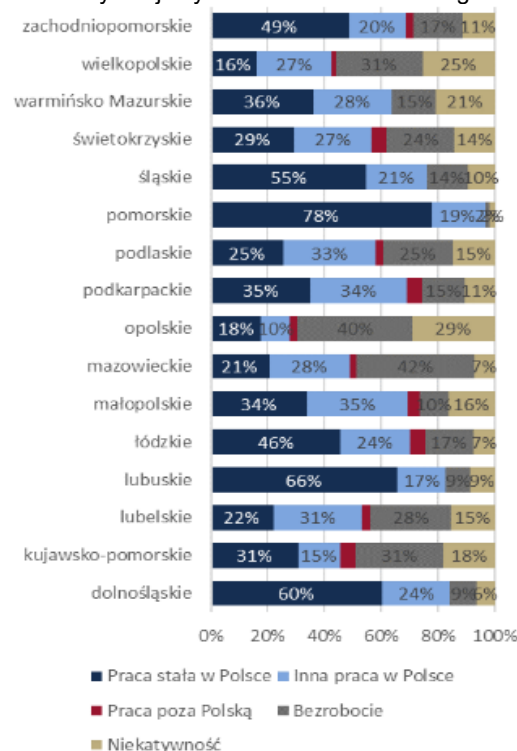
Na terenie województwa lubelskiego w **9 placówkach medycznych**, dla których organem tworzącym jest Samorząd Województwa Lubelskiego, od początku wojny do końca 2023 r. hospitalizowanych było łącznie **3059 uchodźców**, z czego ponad 58% stanowiły kobiety, a 17,5% - dzieci. Udzielono również hospitalizacji 6 żołnierzom z Ukrainy oraz 7 rannym cywilom¹⁵⁷.

Samorząd Województwa Lubelskiego realizował zadania zlecone z zakresu administracji rządowej polegające na utworzeniu i prowadzeniu **punktów medycznych** oraz **zapewnieniu transportów medycznych** dla obywateli Ukrainy. W 2023 r. przeznaczono na ten cel prawie **1,75 mln zł**¹⁵⁸.

Zadania te realizowało **5** podmiotów leczniczych tj.

Wykres 68 Uchodźcy według aktywności zawodowej w podziale na województwa

Źródło: Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z

Ukrainy w Polsce w 2023 roku. Raport z badania ankietowego, NBP, Warszawa.

¹⁵⁷ Dane DZiPS UMWL, 2024 r.

¹⁵⁸ Dane Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej UMWL, 2024.

- **Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital w Chełmie** – prowadzenie punktu medycznego przy punkcie recepcyjnym w Chełmie (wartość wykorzystanych środków – 123,7 tys. zł),
- **Stacja Ratownictwa Medycznego w Chełmie SP ZOZ** – zapewnienie transportu medycznego przy punkcie recepcyjnym w Chełmie (w 2023 r. brak zgłoszeń),
- **Samodzielna Publiczna Stacja Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Zamościu** - zapewnienie transportu medycznego na przejściu granicznym Hrebenne (wartość wykorzystanych środków – 94,4 tys. zł),
- **Samodzielna Publiczna Stacja Pogotowia Ratunkowego SP ZOZ w Białej Podlaskiej** - zapewnienie transportu medycznego na przejściach granicznych w Dorohusku i Zosinie (wartość wykorzystanych środków – 732,1 tys. zł),
- **Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe SP ZOZ w Lublinie** - zapewnienie transportu medycznego na przejściu granicznym w Dołhobyczowie (wartość wykorzystanych środków – 789,4 tys. zł).

1 punkt medyczny

3,6 tys. uchodźców hospitalizowanych w szpitalach, dla których organem tworzącym jest Samorząd WL

19 karetek przekazanych przez WL do Ukrainy

1,75 mln zł środki przeznaczone na pomoc medyczną przez Samorząd WL

Fot. 34 Karetki przekazane Ukrainie przez Samorząd Województwa lubelskiego

Źródło: <https://www.lubelskie.pl>

Wsparcie dla uchodźców z Ukrainy obejmowało również przekazywanie pojazdów medycznych, sprzętu medycznego, materiałów opatrunkowych i leków, zarówno na teren Ukrainy objętej działaniami wojennymi, jak również na potrzeby uchodźców przebywających na obszarze regionu. **Jednostki podległe** Samorządowi Województwa Lubelskiego od początku wojny przekazały łącznie 19 ambulansów, w tym **8 w 2023 r.** które trafiły m.in. do placówek medycznych w Żółkwi, Łucku, Krzemieńcu, Lwowie, Rawie Ruskiej, Równem, gminie Biskowice oraz na potrzeby Obwodów: Wołyńskiego, Żytomierskiego, Odeskiego, Ługańskiego i Zakarpackiego.

Pomoc społeczna

ROPS w Lublinie podjął szereg działań mających na celu integrację i włączenie społeczne uchodźców z Ukrainy przebywających na terenie województwa lubelskiego. W 2023 r. **3200 osób** skorzystało z różnych form wsparcia w ramach projektu **Lubelskie pomaga Ukrainie** w ramach RPO WL 2014-2020. Realizowano dwa zadania tj. podstawowe wsparcie socjalno – bytowe oraz integrację społeczną poprzez realizację usług społecznych (doradztwo w zakresie załatwiania spraw życia codziennego, tłumacz, psycholog, prawnik, usługi asystenckie), o łącznej wartości projektu wynoszącej **6,12 mln zł**.

Ponadto **Ośrodek Adopcyjny** działający przy **ROPS w Lublinie** zorganizował wizytę delegacji z Ukrainy dotyczącą funkcjonowania **systemu adopcji i pieczy zastępczej** w województwie lubelskim.

Na realizację zadań zleconych **organizacjom pozarządowym** przekazano **40 tys. zł** na organizację wolontariatu, zakup środków medycznych, przygotowanie i transport posiłków.

Biorąc pod uwagę **dotychczasowe zaangażowanie** oraz **skalę i zakres pomocy** udzielonej Ukrainie i uchodźcom należy stwierdzić, że **Samorząd Województwa Lubelskiego**, instytucje publiczne, podmioty społeczno-gospodarcze, a przede wszystkim mieszkańcy regionu **sprostali** trudnym **wyzwaniom** wynikającym z sytuacji kryzysowej wywołanej wojną w Ukrainie, dając dowód swojej odpowiedzialnej postawy i troski o potrzebujących.

Długoterminowa pomoc dla Ukrainy koncentrować się będzie na rzecz wsparcia:

- pełnego **członkostwa w Unii Europejskiej**, w tym we wprowadzaniu szeregu reform społecznych i gospodarczych;
- **rozszerzenia** polsko – ukraińskiej współpracy gospodarczej;
- zapewnienia możliwości **udziału w odbudowie Ukrainy** podmiotów gospodarczych oraz instytucji z województwa lubelskiego reprezentujących różne sektory gospodarki.

9. Działalność Zarządu Województwa Lubelskiego w zakresie budżetu obywatelskiego

W 2023 roku Samorząd Województwa Lubelskiego nie realizował budżetu obywatelskiego.

10. Działalność Zarządu Województwa Lubelskiego w zakresie nadzoru i kontroli sposobu realizacji zadań

Istotnym elementem działalności Zarządu Województwa Lubelskiego jest **kontrola sposobu realizacji celów i zadań** powierzonych poszczególnym komórkom i jednostkom organizacyjnym UMWL, a także celów i zadań realizowanych przez wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne Województwa Lubelskiego. Działania kontrolne podjęte zostały również w stosunku do Beneficjentów, z którymi Samorząd Województwa Lubelskiego podpisał umowy o dofinansowanie realizacji projektów w ramach EFS i EFRR.

Zadania realizowane w ramach działań prowadzonych przez Departament Kontroli i Audytu Wewnętrznego UMWL w 2023 r. objęły łącznie **50 kontroli**, w tym:

- **46 kontroli** własnych w wojewódzkich samorządowych jednostkach organizacyjnych¹⁵⁹,
- **2 kontrole własne w Urzędzie**¹⁶⁰ (w tym jedna o charakterze sprawdzającym).
- **2 kontrole poza planami**, w wojewódzkich samorządowych jednostkach organizacyjnych, na podstawie decyzji Marszałka Województwa Lubelskiego.

Charakter przeprowadzonych kontroli:

NADZÓR I KONTROLA

- **50** przeprowadzonych **kontroli własnych**
- **6 kontroli wewnętrznych** z zakresu funkcjonowania systemu kontroli zarządczej
- **14 czynności sprawdzających**
- **1 zadanie zapewniające**
- **184 kontrole** przeprowadzone przez Oddział Kontroli Programów Regionalnych ds. EFS
- **303 kontrole** przeprowadzone przez Oddział Kontroli Programów Regionalnych ds. EFRR

¹⁵⁹ Na podstawie uchwały Nr CDXIX/7292/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 20 grudnia 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu kontroli własnych w wojewódzkich samorządowych jednostkach organizacyjnych Województwa Lubelskiego na rok 2023 (z późn. zm.).

¹⁶⁰ Na podstawie Planu kontroli własnych w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie na rok 2023, realizowanego przez Departament Kontroli i Audytu Wewnętrznego, zatwierdzonego przez Marszałka Województwa Lubelskiego w dniu 30 grudnia 2022 r. (z późn. zm.).

kompleksowe	<ul style="list-style-type: none"> obejmowały sprawy organizacyjne, kadrowe, gospodarkę finansową, zamówienia publiczne, prawidłowość gospodarowania mieniem oraz realizację zadań statutowych za lata 2021-2022,
gospodarki finansowej	<ul style="list-style-type: none"> obejmowały dochody/wydatki oraz przychody/koszty w 2022 r.,
podmiotów leczniczych	<ul style="list-style-type: none"> obejmowały gospodarowanie mieniem ruchomym oraz realizację zadań określonych w regulaminie organizacyjnym i statucie, dostępność i jakość udzielanych świadczeń zdrowotnych w latach 2021-2022, oraz sprawdzenie realizacji zaleceń pokontrolnych po kontrolach przeprowadzonych w latach 2020-2022,
sprawdzające	<ul style="list-style-type: none"> obejmowały sprawdzenie wykonania zaleceń pokontrolnych po: kontrolach kompleksowych, gospodarki finansowej, sprawdzających doraźnych przeprowadzonych w latach 2020-2021,
własne	<ul style="list-style-type: none"> obejmowały realizację zadań wynikających z ustaw i przepisów wykonawczych oraz przepisów wewnętrznych oraz sprawdzenie realizacji zaleceń pokontrolnych po kontroli przeprowadzonej w 2021 r.
doraźne	<ul style="list-style-type: none"> obejmowały zakres wskazany przez Marszałka Województwa Lubelskiego.

Podstawą prowadzonych działań w zakresie funkcjonowania **systemu kontroli zarządczej** w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie w 2023 r. były **Zasady kontroli zarządczej**¹⁶¹.

Istotnym elementem działalności Zarządu Województwa Lubelskiego była kontrola sposobu realizacji celów i zadań powierzonych poszczególnym komórkom i jednostkom organizacyjnym UMWL w Lublinie. W ramach przeprowadzonych **6 kontroli wewnętrznych** z zakresu funkcjonowania systemu kontroli zarządczej, zakresem kontroli objęto:

- **wiarygodność sprawozdań**, w tym zgodność informacji zawartych w półrocznych sprawozdaniach z funkcjonowania systemu kontroli zarządczej;
- **efektywność i skuteczność przepływu informacji** w komórce organizacyjnej;
- **proces zarządzania ryzykiem**, w tym identyfikacja ryzyk i założone mechanizmy kontrolne.

W 2023 r., zbierane były informacje z dokonanych w komórkach organizacyjnych Urzędu przeglądów **rejestrów ryzyk**, jak również dokonywano procesu aktualizacji rejestru ryzyk Urzędu do celów i zadań aktualizowanego **Planu działalności UMWL** w Lublinie na rok 2023¹⁶².

¹⁶¹ Zarządzenie Marszałka Województwa Lubelskiego Nr 101/2021 z dnia 30 czerwca 2021 r. oraz Nr 86/2023 z dnia 6 czerwca 2023 r. – w sprawie Zasad kontroli zarządczej w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie.

¹⁶² Plan działalności Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego na rok 2023 r. został zatwierdzony Zarządzeniem Marszałka Województwa Lubelskiego Nr 166/2022 z dnia 29 listopada 2022 r. Aktualizacja Planu Działalności UMWL nastąpiła w drodze Zarządzeń Marszałka Województwa Lubelskiego Nr 41/2023 z dnia 3 marca 2023 r. oraz Nr 146/2023 z dnia 24 października 2023 r.

Tak realizowany proces monitorowania ryzyk miał na celu określenie czy ryzyko uległo zmianie, sprawdzenie czy punktowa ocena ryzyka wymaga podjęcia dodatkowych działań zaradczych oraz **zapewnienie skuteczności wdrożonych** dotychczas mechanizmów kontroli.

W 2023 r. audyt wewnętrzny **poprzez niezależną i obiektywną ocenę systemu kontroli zarządczej** zarówno w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie jak i wojewódzkich samorządowych jednostkach organizacyjnych, wspierał Marszałka Województwa Lubelskiego w realizacji celów i zadań, dokonując systematycznej oceny adekwatności, skuteczności i efektywności kontroli zarządczej, rozumianej jako ogół działań podejmowanych dla zapewnienia realizacji celów i zadań w sposób zgodny z prawem, efektywny, oszczędny i terminowy.

Oddział Audytu Wewnętrznego zrealizował:

- **14 czynności sprawdzających**¹⁶³:
 - służących dokonaniu oceny sposobu wdrożenia i skuteczności zaleceń zrealizowanych przez audytowanych,
 - audytorzy wewnętrzni potwierdzili wykonanie zaleceń mających na celu wyeliminowanie słabości kontroli zarządczej lub wprowadzenie usprawnień w badanych obszarach;
- **1 zadania zapewniającego**¹⁶⁴ **w komórce organizacyjnej UMWL**:
 - w zakresie poświadczenia skuteczności systemu zarządzania i kontroli w odniesieniu do roku budżetowego 2022 w ramach PROW 2014 – 2020,
 - potwierdzono, iż system zarządzania i kontroli działał bez istotnych nieprawidłowości.

Ponadto w 2023 r. rozpoczęto **proces samooceny** audytu wewnętrznego **z niezależną weryfikacją**¹⁶⁵. Zgodnie z Międzynarodowymi standardami praktyki zawodowej audytu wewnętrznego oceny zewnętrzne **muszą być przeprowadzane co najmniej raz na 5 lat** przez wykwalifikowaną, niezależną osobę lub zespół spoza organizacji.

Ocena zewnętrzna Oddziału Audytu Wewnętrznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie przeprowadzana jest przez Zespół ds. Oceny Zewnętrznej z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie. Jednocześnie audytorzy wewnętrzni, zatrudnieni w UMWL, przeprowadzają ocenę zewnętrzną komórki audytu wewnętrznego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego w Kielcach. **Wyniki** oceny zostaną przedstawione **do końca I kwartału 2024 r.** Marszałkowi Województwa Lubelskiego.

¹⁶³ Czynności sprawdzające – są to czynności służące dokonaniu przez audytorów wewnętrznych oceny sposobu wdrożenia i skuteczności zaleceń zrealizowanych przez komórkę/jednostkę audytowaną.

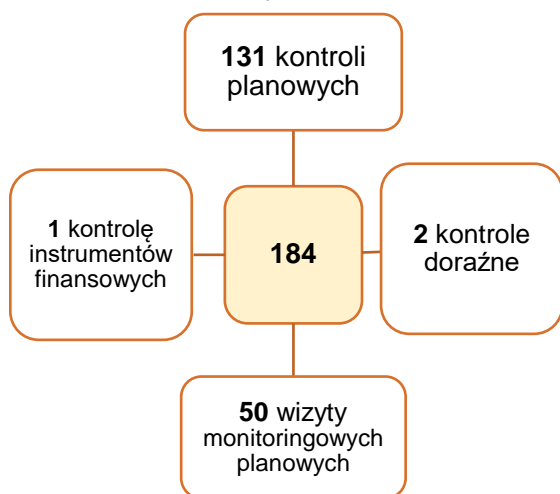
¹⁶⁴ Zadanie zapewniające – jest to zespół działań podejmowanych w celu dostarczenia Marszałkowi Województwa Lubelskiego niezależnej i obiektywnej oceny adekwatności, skuteczności i efektywności kontroli zarządczej w komórce/jednostce audytowanej.

¹⁶⁵ Proces samooceny przeprowadzany jest na podstawie postanowień określonych w Komunikacie Nr 4 Ministra Finansów z dnia 20 maja 2011 r. w sprawie Standardów audytu wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych (Dz. Urz. MF nr 5, poz. 23) oraz § 1 Porozumienia ramowego współpracy, zawartego w dniu 10 maja 2013 r., pomiędzy Urzędami Marszałkowskimi poszczególnych województw.

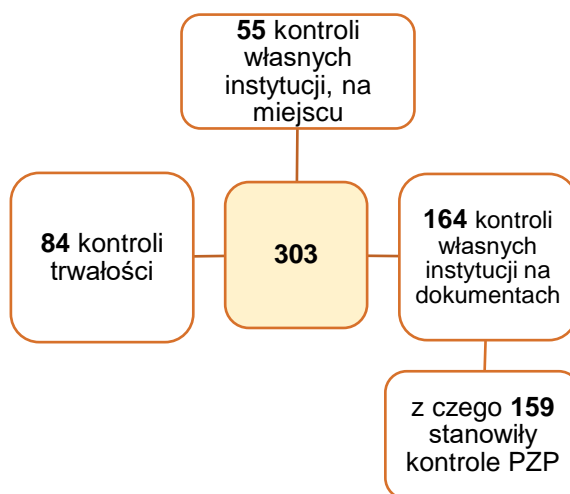
Działania kontrolne obejmowały:

- ich realizacji lub w siedzibie beneficjentów, w tym weryfikacja wydatków, zgodności z umową,
- kontroli trwałości projektów,
- kontroli doraźnych projektów, w tym m.in. w przypadku wystąpienia nieprawidłowości lub podejrzenia wystąpienia nieprawidłowości lub skarg i informacji dot. realizacji projektu,
- kontroli instrumentów finansowych.

Łącznie przeprowadzonych zostało w 2023 r. **184 kontrole dot. EFS**, w tym:

Łącznie przeprowadzonych zostało w 2023 r. **303 kontrole dot. EFRR**, w tym:

Efektom prowadzonych działań było wydanie stosownych **rekomendacji/zaleceń pokontrolnych**, zobowiązujących Beneficjentów do podjęcia działań **korygująco-naprawczych**, w szczególności w obszarach takich jak:

- postępowania z zastosowaniem zasady konkurencyjności/ustawy Prawo zamówień publicznych;
- dokumentacja projektowa;
- rekrutacja uczestników;
- księgowanie wydatków;
- realizacja zajęć/usług w ramach projektu.

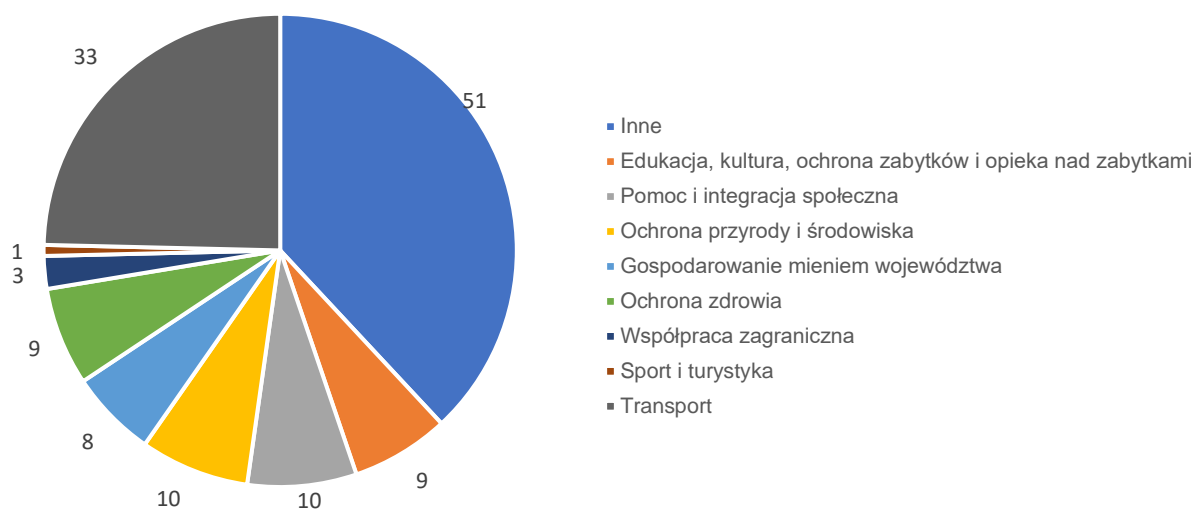
W trakcie prowadzonych kontroli głównym obszarem, w którym stwierdzono nieprawidłowości skutkujące nałożeniem **korekt finansowych**¹⁶⁶, były postępowania o zamówienie publiczne przeprowadzane w oparciu o ustawę Pzp oraz w oparciu o zasadę konkurencyjności.

¹⁶⁶ Korekty finansowe były nakładane na obciążone nieprawidłowościami wydatki kwalifikowalne przedstawione do refundacji, co wiązało się z pomniejszeniem refundacji lub zwrotem wypłaconego dofinansowania. W 2023 r. korekty finansowe były nakładane w związku z kontrolami prowadzonymi przez Oddział kontroli Programów Regionalnych ds. EFRR. Oddział kontroli Programów Regionalnych ds. EFS nie stwierdził nieprawidłowości skutkujących nałożeniem korekt finansowych w tym okresie.

11. Uchwały Sejmiku Województwa Lubelskiego w ujęciu tematycznym

Tematyka spraw rozpatrywanych na sesjach plenarnych sejmiku województwa rozstrzygana jest w drodze podejmowanych uchwał. W 2023 r. Sejmik Województwa Lubelskiego podjął **134 uchwały**, których wykaz został zawarty w zestawieniu tabelarycznym (Załącznik nr I). Liczba uchwał przyjętych przez Sejmik WL w podziale na przyjęte **obszary tematyczne** przedstawiono na wykresie 3.

Wykres 69 Zestawienie uchwał Sejmiku Województwa Lubelskiego podjętych w 2023 roku w podziale na obszary tematyczne

Źródło: Oprac. własne DSiR UMWL, Lublin 2024 r.

Największa ilość podjętych przez Sejmik Województwa Lubelskiego uchwał dotyczyła organizacji prac organów Samorządu Województwa Lubelskiego, budżetu Województwa Lubelskiego, przyznania pomocy finansowej podmiotom zewnętrznym, w tym innym jednostkom samorządu terytorialnego oraz transportu.

12. Działalność uchwałodawcza Zarządu Województwa Lubelskiego

Prowadzenie efektywnej polityki rozwoju i koordynacja działań mających na celu wdrażanie zapisów obowiązujących dokumentów strategicznych wiąże się z odpowiedzialnym i sprawnym podejmowaniem decyzji. W tym kontekście, w ramach prowadzonych procesów decyzyjnych na poziomie regionalnym, szczególne znaczenie ma intensywność i częstotliwość obrad organów wojewódzkich, a także ilość podjętych decyzji wyrażonych stosownymi uchwałami.

W 2023 r. Zarząd Województwa Lubelskiego odbył **114 posiedzenia**, podczas których:

 podjął 2067 uchwał w następującym zakresie:	
Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027	414
Udzielanie pełnomocnictw i upoważnień do działania	242
Gospodarowanie mieniem Samorządu Województwa Lubelskiego	160
Opiniowanie projektów wniosków dotyczących wydania decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowych, mieszkaniowych oraz inwestycji towarzyszących, kolejowych terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego, sieci telekomunik. i przesyłowych	146
Udzielanie zamówień publicznych w UMWL w Lublinie	143
Opiniowanie projektów strategii rozwoju JST w zakresie sposobu uwzględniania ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie określonych w STRWL 2030 oraz projektów gminnych programów rewitalizacji na lata 2023-2030 w zakresie zgodności z PZPWL oraz SRWL 2030	135
Wdrażanie Programów Operacyjnych w ramach funduszy strukturalnych na lata 2014-2020	116
Przyznawanie nagród za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony dóbr kultury	105
Ogłaszanie konkursów, zatrudnianie i zwalnianie kierowników wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych	80
Wykonywanie Budżetu Województwa Lubelskiego	61
Wyróżnienia Medalem Pamiątkowym Województwa za szczególne zasługi dla województwa oraz nadawanie Odznaki Honorowej Zasłużony dla Woj. Lubelskiego	34
Zatwierdzanie rocznych sprawozdań finansowych wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych	28
Konsultowanie projektów aktów prawa miejscowego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami	23
Udzielenie dotacji z budżetu WL na zadania realizowane przez organizacje pozarządowe i inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego	17
Przyznawanie nagród rocznych dyrektorom wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych dla których podmiotem tworzącym jest Samorząd WL	12
Pozostałe uchwały	351

 wydał **59 decyzji administracyjnych**

 wydał **330 postanowień** (w trybie KPA)

 wydał **303 postanowień** w zakresie zgodności lokalnych dok. planistycznych z regionalną polityką rozwoju przestrzennego

13. Podsumowanie

Raport o stanie województwa lubelskiego za 2023 rok jest **szóstą edycją** tego typu dokumentu. Zgodnie z przyjętą zasadą trwałości i ciągłości zakresu informacyjnego dokument pozwala na interpretację i ocenę kierunków oraz dynamiki rozwoju województwa w dłuższym horyzoncie czasowym.

W kontekście **uwarunkowań zewnętrznych i procesów wewnątrzregionalnych** mających wpływ na kształtowanie życia społecznego i gospodarczego, **stan rozwoju regionu** w poszczególnych jego obszarach należy generalnie **ocenić pozytywnie**. Świadczą o tym wskaźniki, które wskazują na stopniową **poprawę** pozycji rozwojowej regionu względem innych województw, a także trendy obrazujące pozytywne kierunki wewnętrznych przemian społeczno-gospodarczych Lubelszczyzny.

I. Stan i pozycja rozwojowa województwa

1. Pomimo **relatywnie trudnych uwarunkowań** towarzyszących realizacji regionalnej polityki rozwoju, przeprowadzona analiza podstawowych **wskaźników makroekonomicznych** za lata 2018-2022 pozwala stwierdzić, że w relacji do innych regionów województwo lubelskie utrzymało dotychczasową pozycję i dynamikę rozwoju zaznaczając w wielu parametrach **trwale tendencje wzrostu**.

- **wartość PKB** wytworzona w 2022 r. w województwie szacowana jest na ponad 112 mld zł, co oznacza:
 - udział PKB województwa w ogólnym PKB Polski kształtował się na poziomie 3,7%,
 - **10 pozycję w kraju**,
 - **wartość PKB** (w cenach bieżących) województwa stale wzrasta:
 - w latach 2018-2022 odnotowano **wzrost o 39,9%**, przy średnim wzroście PKB w kraju na poziomie 44,3% (9 pozycja w kraju),
 - **wzrost PKB** (w cenach bieżących) w 2022 roku względem roku poprzedniego wyniósł **14,9%** i był **najwyższy od 2007 roku**.
 - szacunkowa wartość **PKB na 1 mieszkańca** w województwie w 2022 r. wyniosła 55 tys. zł, co stanowiło 68% wartości dla Polski:
 - w latach 2018-2022, wzrost PKB na 1 mieszkańca w regionie wyniósł 46,2% i był **zbliżony** do poziomu notowanego w kraju, tj. 46,5%,
 - w 2022 r. - **8 miejsce** pod względem **dynamiki** wzrostu w Polsce,
 - w 2022 r – nastąpiła zmiana pozycji wśród województw, gdzie województwo lubelskie zanotowało **awans** z 16 na **15** pod względem **wartości PKB na 1 mieszkańca**.
2. Województwo lubelskie od lat należy do grupy regionów nieco uboższych i słabiej rozwiniętych pod względem uprzemysłowienia, co wpływa na niższy poziom wartości wytwarzanych dóbr na mieszkańca. Pomimo tego, jak wskazują dane, region lubelski generalnie **rozwija się szybciej** niż średnia dla kraju, co potwierdzają dane dotyczące **gospodarki i rynku pracy**, tj. m.in.:

- następuje powolne, stopniowe **zwiększanie się znaczenia lubelskiego przemysłu**, o czym świadczy **wzrost o 5,3%** produkcji sprzedanej, (w Polsce spadek o 3,1%);
 - **wzrost liczby** podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON do poziomu **211,6 tys.**
 - jest większa o 3,3% w porównaniu z 2021 r. (w kraju o 3,3%);
 - jest to **największa liczba podmiotów** w historii województwa od 2009 roku;
 - przeciętne **wynagrodzenie brutto** w sektorze firm **wzrosło o 11,8%**¹⁶⁷ licząc rok do roku, (w Polsce o 10,3%);
 - **poziom bezrobocia** w regionie lubelskim **spada szybciej** niż średnio w Polsce. W ciągu ostatniego roku zmalało z 7,8% do 7,3%, tj. o 0,5 p. proc. podczas gdy w kraju ten sam wskaźnik spadł o 0,1 p. proc.;
 - nieznacznie **szybsze** niż średnia w kraju (o ok. 0,1 p. proc.) jest **tempo wzrostu zatrudnienia** w przedsiębiorstwach.
3. W kontekście przyjętych w SRWL 2030 kierunków kształtowania profilu gospodarczego regionu nastąpił **wyraźny wzrost znaczenia** województwa lubelskiego w **strukturze** gospodarczej **kraju**, zwłaszcza w sektorach związanych z społeczno-gospodarczym **wykorzystaniem zasobów** środowiska przyrodniczego oraz wykorzystaniem **zasobów naturalnych** dla rozwoju konkurencyjnego rolnictwa, m.in. w zakresie:
- Działalności związanej z **zakwaterowaniem i usługami gastronomicznym** (Sekcja I PKD)
 - WDB województwa **wzrosło o ponad 21%**, tj. z poziomu 988 mln zł w 2018 r. do blisko 1,2 mld zł w 2021 r. (w Polsce wzrost o 14,3%),
 - **o ok. 0,2 p. proc. zwiększył się udział** WDB województwa w WDB Polski i w 2021 stanowił 3,9%.
 - Działalności związanej z **kulturą, rozrywką i rekreacją** (Sekcja R PKD)
 - WDB województwa, podobnie jak w kraju, **wzrosło o ponad 11%**, tj. z poziomu 629 mln zł w 2018 r. do ok. 699 mln zł w 2021 r.,
 - **na stałym poziomie kształtuje się udział** WDB województwa w WDB Polski, stanowiąc 4,1%.
 - **Rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa** (Sekcja A PKD) w której:
 - WDB województwa **wzrosło o 16,4%**, tj. z poziomu 4,0 mld zł w 2018 r. do 4,6 mld zł w 2021 r. (w Polsce 15,2%),
 - **o ok. 0,1 p. proc. zwiększył się udział** WDB województwa w WDB Polski i w 2021 kształtował się na poziomie 8%.

¹⁶⁷ Dane z września 2022 roku

4. Nastąpiła **wyraźna poprawa** dostępności **komunikacyjnej regionu** będąca efektem realizowanych w ostatnich latach inwestycji infrastrukturalnych:
- w ramach **jakościowego i ilościowego** rozwoju układu powiązań drogowych w latach 2018-2022 miały miejsce:
 - **największy wzrost** długości dróg o nawierzchni twardej ulepszonej **odnotowano** odpowiednio w odniesieniu **do dróg gminnych** o **ok. 3%**, natomiast do dróg powiatowych i wojewódzkich o **ok. 1,6%**
 - **zmodernizowano 23** drogi **wojewódzkie** o łącznej długości **ok. 218 km**
 - z 9,8% w 2018 roku, do 22,4% w 2022 roku **zwiększył** się udział **dróg ekspresowych** w ogólnej długości wszystkich dróg krajowych - **wzrost** (o 128%) długości dróg ekspresowych, która w 2022 roku wyniosła 232 km,
 - w ramach rozwoju układu powiązań **kolejowych** w latach 2018-2022 w województwie lubelskim **zmodernizowano 383 km linii kolejowych**, poddano modernizacji **4 dworce kolejowe** o znaczeniu wewnątrzregionalnym, a także zrealizowano strategiczną inwestycję **budowy Dworca Metropolitalnego** w Lublinie.
 - W efekcie nastąpił **wzrost** o około **26%** kolejowych **przewozów pasażerskich**, przewieziono ponad 2,9 mln pasażerów, (w 2018 r. – 2,3 mln pasażerów).
5. W sytuacji braku na terenie województwa dużych energetycznych jednostek wytwórczych (elektrowni), w ramach poprawy bezpieczeństwa energetycznego i wykorzystania **potencjału energetycznego** regionu istotne znaczenie miały:
- **zwiększenie długości** linii w krajowej **sieci elektroenergetycznej KSE**, w tym o nowy **65-kilometrowy** odcinek linii 400 kV Chełm-Lublin Systemowa,
 - **wzrost o 109%** mocy zainstalowanej **w elektrowniach**, która w 2022 r. wyniosła 1 360,6 MW,
 - udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem w 2022 r. stanowił **51,6%**, co oznacza że był ponad **dwukrotnie wyższy** niż średnia wartość w kraju.
6. Lata 2018-2022 były okresem znaczącego **wzrostu dochodów własnych i wydatków majątkowych JST**, co przekłada się na zwiększenie **aktywności inwestycyjnej** samorządów,
- notowany jest sukcesywny **wzrost dochodów własnych** w strukturze budżetów samorządowych;
 - wielkość **dochodów własnych** gmin **zwiększyła** się o **35%**,
 - **wyraźnie wyższy** niż średni w kraju udział **wydatków inwestycyjnych** w wydatkach ogółem, co świadczy o **prorozwojowym** charakterze podejmowanych działań
 - wartość wydatków majątkowych zwiększyła się o **19%**.

II. Wykorzystanie instrumentów wsparcia

1. Istotnym elementem prowadzenia efektywnej polityki rozwoju była także **skuteczna** absorpcja **środków z UE w perspektywie 2014-2020** zarówno w zakresie:
- **Polityki Spójności**, w ramach której wg stanu na koniec 2023 r. zrealizowano **10 411 projektów** o łącznej wartości ponad **34 mld zł** przy dofinansowaniu UE o łącznej

wartości **21,4 mld zł** (10,6 tys. zł/os na 1 mieszkańca)

oraz

- **Wspólnej Polityki Rolnej**¹⁶⁸, w ramach której wartość zrealizowanych inwestycji i projektów wyniosła **22,4 mld zł**, w tym w ramach:
 - **dopłat** bezpośrednich **14,5 mld zł**,
 - PROW **7,8 mld zł** przy dofinansowaniu UE o łącznej wartości 6 mld zł,
 - RYBY **0,09 mld zł** przy dofinansowaniu UE o łącznej wartości 0,06 mld zł.
2. Należy wskazać, że w 2023 r. województwo lubelskie z sukcesem **zakończyło wdrażanie** Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, w ramach którego pozyskano **dotatkowe środki** oraz **osiągnąć wszystkie cele** zakładane w Programie, w tym m.in.:
- **zrealizowano 8 434 projekty** o łącznej wartości **15,2 mld zł** i wartości dofinansowania z UE na poziomie ponad **10,4 mld zł** (5,1 tys. zł/os. w przeliczeniu na 1 mieszkańca) w ramach RPO,
 - skuteczne wdrażanie RPO WL 2014-2020 uplasowało województwo lubelskie jako **wiodący region w kraju**;
 - W wyniku **efektywnych starań** ZWL, uzyskano **dotatkowe wsparcie** na realizację RPO WL 2014-2020 z instrumentu **REACT-EU** w kwocie **31 mln EUR**.
3. W 2023 r. uruchomione zostało **wdrażanie programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021-2027**, którego wysokość alokacji ogółem jest o prawie 8% wyższa względem RPO 2014-2020. Podpisano Kontrakt Programowy zawierający listę 28 przedsięwzięć priorytetowych o wartości ok. 542 mln EUR.
- **Pierwsze nabory** w ramach FEL 2021-2027 zostały ogłoszone w I kw. 2023 roku. Do dnia 01 lutego 2024 r. zostało ogłoszonych 77 naborów, z których
 - rozstrzygnięto 47 konkursów,
 - podpisano 348 umów o dofinansowanie o wartości ogółem wynoszącej 2,7 mld zł, w tym wartości wkładu UE wynoszącej 2,3 mld zł, co stanowi 21,72% alokacji Programu;
 - Dotychczasowe wdrażania FEL 2021-2027 pozycjonuje województwo lubelskie jako **wiodący region w kraju** i plasuje się na **1 miejscu** pod względem:
 - liczby podpisanych umów o dofinansowanie;
 - pod względem wartości wkładu UE w zawartych umowach;
 - pod względem % wykorzystania alokacji w podpisanych umowach o dofinansowanie;
4. W 2023 r., Województwo Lubelskie było **aktywnym beneficjentem** nowych, dostępnych

¹⁶⁸ dane dla całego województwa lubelskiego na podstawie Systemu Informacji Zarządczej ARIMR według stanu na 31.12.2023 r.

instrumentów i mechanizmów wsparcia:

- W ramach 14 spośród 25 uruchomionych inwestycji dotacyjnych **KPO** zawarto umowy z ostatecznymi odbiorcami wsparcia na kwotę przekraczającą 28,7 mld zł, co stanowi około 25,6% alokacji KPO w części grantowej. W tym samym okresie, tj. do 15 stycznia 2024 r. z tytułu zawartych umów Polski Fundusz Rozwoju S.A dokonał wypłaty środków w wysokości ponad 5,2 mld zł. W ramach dostępnych danych przykładowych działań w województwie lubelskim realizowane są inwestycje o łącznej wartości blisko 350 mln zł, m.in. w celu:
 - zapewnienia dostępu do bardzo szybkiego internetu na obszarach białych plam;
 - rozbudowy potencjału badawczego;
 - modernizacji linii kolejowych.
- Wśród największych ostatecznych odbiorców wsparcia KPO znajduje się 11 podmiotów z terenu województwa lubelskiego które otrzymały wsparcie na ponad 25,2 mln euro (stan na XII.2023 r.). Województwo lubelskie korzysta także z przedsięwzięć o zasięgu ogólnopolskim, w tym choćby realizowanych przez PKP PLK S.A.
- Ważnym narzędziem realizacji regionalnych celów rozwoju województwa lubelskiego było wykorzystanie mechanizmu **Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, ustanowionego w celu zapobiegania, przeciwdziałania i zwalczania COVID-19 oraz wywołanych nim sytuacji kryzysowych. W ramach dotychczasowych 9 edycji, w województwie lubelskim w ramach wszystkich edycji:
 - wsparcie uzyskały 1933 projekty,
 - całkowita wartość dofinansowania ok. 7,9 mld zł.

III. Wyzwania regionalnej polityki rozwoju

1. Efektywne wykorzystanie **potencjału rolniczego** w województwie lubelskim, warunkowanego przede wszystkim:
 - **sukcesywnym zwiększaniem udziału** regionu w krajowym sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym w aspekcie **budowania efektywnych łańcuchów dostaw** wzmacniających pozycję rolników w łańcuchu wartości,
 - **tworzeniem** optymalnej funkcjonalnie przestrzeni dla gospodarki rolnej – zwłaszcza kontynuowanie prac w zakresie scalania i podziału nieruchomości, zmierzających do **poprawy struktury gospodarstw rolnych** - w regionie nadal dominują małe gospodarstwa rolne o powierzchni do 10 ha i dużym rozproszeniu pól.
2. Wykorzystanie potencjałów endogenicznych w rozwoju **innowacyjnych sektorów gospodarki** poprzez:
 - **wykorzystanie** potencjału **badawczo-rozwojowego** i wspieranie transferu wiedzy i technologii,
 - **wspieranie** konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw,
 - **rozwój** usług **prozdrowotnych, uzdrowiskowych** oraz **gospodarki senioralnej**, stanowiących odpowiedź na stojące przed regionem wyzwania demograficzne

3. Uwzględniając dotychczasowy rozwój infrastruktury transportowej, który wyraźnie wpłynął na poprawę **dostępności komunikacyjnej** regionu, a także **położenie województwa** na kierunku przebiegu ważnych europejskich szlaków komunikacyjnych aktualnie pozostaje **wykorzystanie** tych potencjałów w kreowaniu **branży logistycznej** jako specjalizacji gospodarczej regionu.
4. Województwo lubelskie, podobnie jak inne regiony, jest obszarem występowania **negatywnych** zjawisk **demograficznych**, przy czym skala tych zjawisk przybiera głębszy charakter niż w innych częściach Polski. W tym kontekście **szczególne wyzwania rozwojowe** województwa wiążą się z **zapewnieniem dostępu i odpowiedniej jakości** świadczonych **usług publicznych** w tym przede wszystkim w zakresie: ochrony zdrowia, edukacji, pomocy społecznej.
5. Zrównoważony rozwój województwa warunkowany jest optymalnym i efektywnym wykorzystaniem przestrzeni regionu. W związku z tym, przyjęte w SRWL 2030 założenie planowania rozwoju w układach funkcjonalnych (wymiar terytorialny) wiąże się z:
 - potrzebą **aktualizacji Regionalnej Polityki Miejskiej** z uwzględnieniem:
 - aspektów **implementacji** Krajowej Polityki Miejskiej, w tym w zakresie wniosków z, trwającej obecnie, dyskusji dotyczącej udziału samorządów województw w procesie rozwoju miast,
 - specyfiki miast województwa lubelskiego oraz ich znaczenia w kształtowaniu krajowej sieci osadniczej, co stanowi jeden z ważniejszych elementów wymiaru terytorialnego przygotowywanego w ramach prac nad KRK 2050.
 - perspektywicznym **przygotowaniem koncepcji rozwojowych** dedykowanych określonym w SRWL 2030 Subregionalnym Obszarem Strategicznej Interwencji, z wykorzystaniem dotychczasowych doświadczeń z procesu sporządzania Programu Rozwoju Roztocza.
6. Uwarunkowania wynikające z **przygranicznego położenia** i kryzysu wywołanego wojną w Ukrainie, stawiają przed województwem lubelskim **nowe wyzwania** dotyczące m.in.:
 - wszechstronnego **wsparcia Ukrainy** na rzecz pełnego członkostwa w Unii Europejskiej,
 - stworzenia optymalnych warunków (m.in. technicznych, organizacyjnych) pozwalających na **udział regionu w Planie Odbudowy Ukrainy**, jako szansy na rozwój poprzez m.in.:
 - rynkowy (biznesowy) charakter udziału podmiotów oraz instytucji z województwa lubelskiego w procesie odbudowy Ukrainy, zwiększający poziom ich internacjonalizacji,
 - stworzenie na terenie województwa lubelskiego hubu gospodarczego dla podmiotów zewnętrznych jako bazy w procesie odbudowy Ukrainy,
 - wzmacnianie powiązań transportowych (drogowych i kolejowych),
 - dostosowanie infrastruktury przejść granicznych do przewidywanych potrzeb,
 - kształtowanie relacji gospodarczych pomiędzy regionami ukraińskimi, a województwem lubelskim,
 - konieczności weryfikacji i wypracowania **nowego podejścia** do celów i zakresu współpracy transgranicznej.

Biorąc pod uwagę szerszy kontekst uwarunkowań zewnętrznych i wewnątrzregionalnych, w tym ogólnoświatowe trendy i dynamikę zmian gospodarczych w tym okresie, ogólny stan rozwoju województwa lubelskiego należy ocenić jako **stabilny**, a w wielu obszarach odnotowane zostały **pozytywne prognozy i tendencje wzrostowe**.

Wykaz skrótów

ARiMR	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
AWU	Roczna jednostka pracy (Annual Work Unit)
B+R	działalność badawcza i rozwojowa
BDL	Bank Danych Lokalnych
BDO	Baza Danych Odpadowych
BDOT	Baza Danych Obiektów Topograficznych
BWL	Budżet Województwa Lubelskiego
COIE	Centra Obsługi Inwestorów i Eksporterów
CPK	Centralny Port Komunikacyjny
CWD	Centrum Wsparcia Doradczego
EFMR	Europejski Fundusz Morski i Rybacki
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFVS / EFVS+	Europejski Fundusz Społeczny / Europejski Fundusz Społeczny Plus
EGiB	Ewidencja Gruntów i Budynków
EIS	Europejski Instrument Sąsiedztwa
EWT	Europejska Współpraca Terytorialna
FEL 2021-2027	Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027
GDDKiA	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GESUT	Geodezyjna Ewidencja Sieci Uzbrojenia Terenu
GUGiK	Główny Urząd Geodezji i Kartografii
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ICP	Inwestycje Celu Publicznego
jcwp	jednolite części wód powierzchniowych
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KPA	Kodeks Postępowania Administracyjnego
KPO	Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności
KSE	Krajowy System Elektroenergetyczny
KT WL	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubelskiego
LGD	Lokalna Grupa Działania
LPT	Lista Produktów Tradycyjnych
LRFR	Lubelski Regionalny Fundusz Rozwoju
LRSS	Lubelska Regionalna Sieć Szerokopasmowa
MFiPR	Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej
MKiDN	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZ	Mapa Potrzeb Zdrowotnych
MPZP	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego
MŚP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
NOSG	Nadbużański Oddział Straży Granicznej
OZE	Odnawialne Źródła Energii
PES	Podmioty Ekonomii Społecznej

PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKB	Produkt Krajowego Brutto
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PO RYBY	Program Operacyjny Rybactwo i Morze na lata 2014-2020
POIR	Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój 2014-2020
POIŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
POPC	Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020
POPW	Program Operacyjny Polska Wschodnia
POWER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
PPS	Parytet Siły Nabywczej
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020
PSZOK	Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PZP	Prawo Zamówień Publicznych
PZPWL	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego
RIS	Regionalne Inteligentne Specjalizacje
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie
RPDZ	Regionalny Plan Działań na rzecz Zatrudnienia
RPO WL 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
RRF	Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności (Recovery and Resilience Facility)
RSI WL 2030	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 r.
SRWL 2030	Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.
SUiKZP	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego
TRB	Transgraniczny Rezerwat Biosfery
UA	Ukraina
UE	Unia Europejska
WDB	Wartość Dodana Brutto
WFOŚiGW	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WPT 2022-2026	Wojewódzki Plan Transformacji Województwa Lubelskiego 2022-2026
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie
ZRID	Zezwolenia na realizację inwestycji drogowych

Spis tabel

Tabela 1 Struktura wykonanych dochodów budżetu województwa w 2023 r. w porównaniu do planu 2023 r. oraz wykonania 2022 r. w zł	11
Tabela 2 Wydatki majątkowe BWL wg przyjętych obszarów tematycznych	13
Tabela 3 Wyniki finansowe, zatrudnienie i liczba łóżek w jednostkach ochrony zdrowia podległych Samorządowi Województwa Lubelskiego	38
Tabela 4 Zakres prac na Audytem krajobrazowym województwa lubelskiego w latach 2019-2023	66
Tabela 5 Wykaz miejscowości wyróżniających się lokalną formą architektoniczną zabudowy	67
Tabela 6 Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w tonach [t]	72
Tabela 7 Efekty ekologiczne programu Czyste Powietrze w województwie lubelskim w 2023 r.	74
Tabela 8 Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzane do wód lub do ziemi na terenie województwa lubelskiego [hm ³].....	77
Tabela 9 Odpady komunalne w woj. lubelskim w latach 2018-2022 [w tys. t].....	79
Tabela 10 Inwestycje liniowe realizowane na drogach wojewódzkich w latach 2018-2023 wg źródeł finansowania	98
Tabela 11 Liczba stwierdzonych przestępstw oraz % ich wykrycia w woj. lubelskim w latach 2018-2023	112
Tabela 12 Wartość dofinansowania projektów wg. programów w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 realizowanych na terenie województwa lubelskiego wg stanu na dzień 31.12.2023 r.	175
Tabela 13 Liczba uruchomionych inwestycji w części dotacyjnej KPO.....	199

Spis wykresów

Wykres 1 Wykonanie (dochody i wydatki) Budżetu Województwa Lubelskiego w latach 2018-2023 (mld zł)	10
Wykres 2 Wydatki majątkowe BWL wg przyjętych obszarów tematycznych	13
Wykres 3 Zestawienie uchwał Sejmiku Województwa Lubelskiego podjętych w 2023 roku w podziale na obszary tematyczne	216
Wykres 4 Przedsięwzięcia ujęte na zintegrowanej liście w układzie celów strategicznych SRWL 2030	17
Wykres 5 Odsetek studentów cudzoziemców w woj. lubelskim i w Polsce w latach 2018-2022.....	25
Wykres 6 Struktura użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej.....	52
Wykres 7. Powierzchnia zasiewów zbóż [tys. ha].....	54
Wykres 8 Zróżnicowanie produktów z Listy Produktów Tradycyjnych	59
Wykres 9 Główne kierunki zmian w zagospodarowaniu przestrzennym woj. lubelskiego w 2023 r.	64
Wykres 10 Tereny zieleni (bez cmentarzy) w miastach i na wsi w województwie lubelskim w 2022 r. [ha]	71
Wykres 11 Wartość projektów z RPO WL 2014-2020 w ramach priorytetu Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna (w mln zł).....	74
Wykres 12 Średnie zużycie wody na 1 mieszkańca województwa lubelskiego [m ³]	75
Wykres 13 Oczyszczalnie ścieków w województwie lubelskim [w szt.]	76
Wykres 14 Masa zebranych odpadów komunalnych z podziałem na sposoby unieszkodliwiania [Mg] w latach 2018-2022.....	80
Wykres 15 Koncesje i decyzje z zakresu geologii wydane w latach 2018-2022	83
Wykres 16 Liczba turystycznych obiektów noclegowych w woj. lub. w latach 2018-2023 r.....	85
Wykres 17 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w woj. lubelskim (w %)	85
Wykres 18 Kluby sportowe w woj. lubelskim w 2022 r.....	91
Wykres 19 Udział ćwiczący wg grup sportowców w woj. lubelskim w 2022 r.	91
Wykres 20 Klasyfikacja punktowa SSM wg sportów (pierwsza 10tka)	93
Wykres 21 Ruch osobowy na przejściach granicznych w latach 2018-2023	103
Wykres 22 Ruch pojazdów na przejściach granicznych w latach 2018-2023	104
Wykres 23 Liczba odprawionych pasażerów (w tys.) w latach 2018-2023	106
Wykres 24 Liczba zdarzeń związanych z próbą nielegalnego przekroczenia granicy państwa na terenie woj. lubelskiego.....	109
Wykres 25 Wypadki drogowe i ich ofiary śmiertelne w latach 2018-2023	113
Wykres 26 Pożary w latach 2018-2023	116
Wykres 27 Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w latach 2019-2023	118
Wykres 28 Liczba bezrobotnych w latach 2019-2023.....	119
Wykres 29 Bezrobotni zarejestrowani zamieszkali na wsi w latach 2019-2023.....	119
Wykres 30 Oferty pracy zgłoszone do PUP w latach 2019-2023.....	120
Wykres 31 Oferty pracy zgłoszone do PUP w mies. 2023 r.....	120
Wykres 32 Oferty pracy dla osób niepełnosprawnych na 1000 bezrobotnych.....	121
Wykres 33 Udział procentowy osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w grudniu 2023 r.	121

Wykres 34 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw na koniec 2023 r. (w zł) ..	122
Wykres 35 Liczba punktów teleadresowych bez dostępu do szybkiego Internetu wg województw w 2023 r.	127
Wykres 36 Liczba gospodarstw domowych z osobami w wieku 16-74 lata z dostępem do Internetu.....	128
Wykres 37 Osoby korzystające z usług e-administracji publicznej	129
Wykres 38 Udział regionów w tworzeniu produktu krajowego brutto w 2022 r. (ceny bieżące)	139
Wykres 39 Dynamika PKB w 2022 r. (2021 r.=100)	139
Wykres 40 PKB na 1 mieszkańca w województwach w 2022 r.	139
Wykres 41. PKB na 1 mieszkańca w latach 2018-2022 [zł/os.]	140
Wykres 42 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w woj. lubelskim w latach 2018-2023	141
Wykres 43 Struktura podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w 2023 r.....	142
Wykres 44 Nakłady wewnętrzne (bez amortyzacji środków trwałych) na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca.....	144
Wykres 45 Zgłoszenia wynalazków dokonane przez podmioty krajowe (Zgłoszone w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej) na 1 mln mieszkańców	145
Wykres 46 Liczba aktualizowanych powiatów w BDOT10k dla obszaru województwa lubelskiego od 2018 do 2023 roku.....	154
Wykres 47 Liczba odwiedzających portal wojewódzki http://gis.lubelskie.pl w latach 2019-2023.....	155
Wykres 48 Powierzchnia obiektów w ramach programu prac scaleniowych wg powiatów (w ha) w latach 2018 i 2023.....	157
Wykres 49 Zużycie energii [w GWh] w województwie lubelskim wg sektorów w latach 2018-2022	160
Wykres 50 Opinie i oceny dokumentów z zakresu energetyki w latach 2018-2023.....	163
Wykres 51 Łączna moc instalacji OZE [w MW] wg powiatów w 2023 r.	164
Wykres 52 Udział mocy instalacji OZE [w MW] w woj. lubelskim wg rodzajów w 2023 r.	164
Wykres 53 Udział [w %] wartości projektów związanych z instalacjami OZE dofinansowanymi z RPO WL do końca 2023 r.	167
Wykres 54 Udział poszczególnych obszarów tematycznych w wartości dofinansowania UE w województwie lubelskim w ramach Polityki Spójności 2014-2020	177
Wykres 55 Udział beneficjentów wg formy prawnej w dofinansowaniu UE projektów w województwie lubelskim w ramach Polityki Spójności 2014-2020.....	177
Wykres 56 Liczba złożonych wniosków w ramach PROW WL 2014-2020 w podziale na Działania na terenie woj. lubelskiego.....	185
Wykres 57 Wartość zrealizowanych płatności w ramach PROW WL 2014-2020 w podziale na Działania na terenie woj. lubelskiego	185
Wykres 58 Liczba złożonych wniosków w ramach Programu Operacyjnego Rybactwo i Morze na lata 2014-2020 w podziale na Działania na terenie woj. lubelskiego	188
Wykres 59 Podział środków w ramach KPO przeznaczonych na pożyczki	197
Wykres 60 Podział środków w ramach KPO przeznaczonych na dotacje	197
Wykres 61 Stan realizacji inwestycji w ramach KPO	198
Wykres 62 Uchodźcy z Ukrainy, którzy przekroczyli granicę z Polską w latach 2022-2023 (w mln os.).....	200
Wykres 63 Pojazdy, które przekroczyły granicę polsko – ukraińska w województwie lubelskim w latach 2022-2023 (w tys. szt.)	201
Wykres 64 Struktura demograficzna uchodźców z Ukrainy w Polsce, którzy złożyli wniosek o nadanie statusu UKR. Stan na 09.01.2024 r.	202
Wykres 65 Odsetek uchodźców deklarujących powrót do Ukrainy w ciągu 3 miesięcy w przypadku zakończenia w najbliższym czasie działań wojennych w podziale na województwa.....	203
Wykres 66 Sytuacja mieszkaniowa uchodźców w 2023 r. w podziale na województwa	206
Wykres 67 Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w wojew. lubelskim wg typu placówki. Stan na 01.02.2024 r.	207
Wykres 68 Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w województwie lubelskim wg powiatów. Stan na 01.02.2024 r.	208
Wykres 69 Uchodźcy według aktywności zawodowej w podziale na województwa	209

Spis map

Mapa 1 Partnerstwa z województwa lubelskiego w ramach CWD i CWD+	19
Mapa 2 Lekarze pracujący bezpośrednio z pacjentem według wojew. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2022 r.	35
Mapa 3 Lekarze dentyści pracujący bezpośrednio z pacjentem według wojew. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2022 r.	35
Mapa 4 Pielęgniarki pracujące bezpośrednio z pacjentem według województw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2022 r.	35
Mapa 5 Łóżka w zakładach opieki długoterminowej na 10 tys. ludności w 2022 r.	45
Mapa 6 Łóżka w hospicjach, oddziałach opieki paliatywnej oraz na oddziałach opieki hospicyjno-paliatywnej w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności w 2022 r.	45
Mapa 7 Syntetyczna miara w zakresie stopnia dezagrarnizacji gospodarki lokalnej	50
Mapa 8 Rozkład przestrzenny typów obszarów wiejskich wg składowych rozwoju w IV etapie badań MROW	51
Mapa 9 Stopień aktualności SUIKZP przedłożonych do uzgodnienia ZWL	62

Mapa 10 Udział powierzchni gmin objętych MPZP (stan na lipiec 2022 r.)	63
Mapa 11 Udział powierzchni objętej MPZP w ogólnej powierzchni gmin.....	63
Mapa 12 Gminy posiadające strategie rozwoju ponadlokalnego opiniowane przez ZWL w latach 2021-23 w kontekście OSI	66
Mapa 13 Projekty strategii gminnych opiniowane przez ZWL w latach 2021-2023	66
Mapa 14 Formy ochrony przyrody w woj. lubelskim	68
Mapa 15 Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2022 r. wg powiatów	76
Mapa 16 Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w 2022 r.	78
Mapa 17 Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w woj. lubelskim w 2022 r.	78
Mapa 18 Odpady komunalne zebrane w woj. lubelskim w 2022 r.	80
Mapa 19 Poziom unieszkodliwiania odpadów azbestowych [Mg] wg powiatów (stan na kwiecień 2024 r.)	81
Mapa 20 Wskaźnik atrakcyjności turystycznej uwzględniający otoczenie i poprawkę transgraniczną.....	84
Mapa 21 Przebieg szlaku rowerowego GreenVelo	87
Mapa 22 Regionalne szlaki i drogi rowerowe w województwie lubelskim	87
Mapa 23 Docelowy układ dróg szybkiego ruchu.....	96
Mapa 24 Inwestycje i remonty na drogach wojewódzkich wykonane do 2022 r.	97
Mapa 25 Przebieg linii kolejowych na terenie województwa lubelskiego	101
Mapa 26 Ciągi CPK w województwie lubelskim.....	101
Mapa 27 Ruch osobowy na przejściach granicznych w województwie lubelskim w 2023 r.	103
Mapa 28 Obszary szczególnego zagrożenia powodzią w województwie lubelskim	115
Mapa 29 Stan łącznego zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną (1987-2018).....	115
Mapa 30 Osuwiska i obszary zagrożone występowaniem ruchów masowych	116
Mapa 31 Stopa bezrobocia w wojew. Lubelskim w 2023 r.	118
Mapa 32 Węzły szkieletowe i dystrybucyjne Lubelskiej Regionalnej Sieci Szerokopasmowej	126
Mapa 33 Regiony partnerskie Województwa Lubelskiego.....	131
Mapa 34 Partnerskie regiony ukraińskie Województwa Lubelskiego.....	132
Mapa 35 Obszar wsparcia Programu Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027	136
Mapa 36. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2022 r.....	140
Mapa 37 Podmioty gospodarki narodowej według województw w 2023 r.	142
Mapa 38 Istniejące i projektowane sieci przesyłowe najwyższych napięć w woj. lubelskim	161
Mapa 39 Sieć gazowa w woj. lubelskim na tle Polski	162
Mapa 40 Dofinansowanie unijne w gminach ogółem oraz gminach zagrożonych trwałą marginalizacją (stan na koniec 2023 r.).....	174
Mapa 41 Dofinansowanie unijne w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją wg województw (stan na koniec 2023 r.)	174
Mapa 42 Polityka Spójności 2014-2020 w województwach (dofinansowanie UE per capita w zł).....	176
Mapa 43 Wartość dofinansowania UE per capita w ramach RPO WL 2014-2020 [zł/os]	179
Mapa 44 Wysokość przyznanej alokacji UE w ramach Programów Regionalnych 2021-2027 w podziale na województwa [mld EUR]	183
Mapa 45 Zarejestrowane wnioski o nadanie statusu cudzoziemca UKR w 2023 r. wg powiatów.	203

Spis rycin

Ryc. 1 Układ regionalnych dokumentów strategicznych.....	14
Ryc. 2 SRWL 2030 – wizja rozwoju województwa.....	15
Ryc. 3 Partnerstwa biorące udział w projekcie CWD (pilotaż oraz CWD Plus).....	20
Ryc. 4 OSI Roztocze	21
Ryc. 5 Nabory Efekty działalności LRFR na koniec 2023 roku	190
Ryc. 6 Nabory w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych.....	191
Ryc. 7 Wartość otrzymanego dofinansowania oraz liczba projektów z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych w ramach I-IX edycji naboru w województwie lubelski.....	195

Spis fotografii

Fot. 1 Gmach Akademii Zamojskiej w Zamościu po renowacji	25
Fot. 2 Wizualizacja budynku im. J. Osterwy w Lublinie	32
Fot. 3 Muzeum Zamoyskich w Kozłowiec.....	32
Fot. 4 Chełmski Kompleks Opieki Okołoporodowej	40
Fot. 5 Nowoczesny sprzęt w Zakładzie Diagnostyki Obrazowej w Samodzielnym Publicznym Szpitalu Wojewódzkim im. Papieża Jana Pawła II w Zamościu	40
Fot. 6 Blok R w WSS im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego SP ZOZ w Lublinie	41
Fot. 7 Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy Centrum Profilaktyczno-Lecznicze w Lublinie.....	41

Fot. 8 Nowy Środowiskowy Ośrodek Wsparcia Kalinaw Lublinie	49
Fot. 9 Otwarcie nowej ścieżki przyrodniczo-historycznej Nad Sopotem na terenie PK Puszczy Solskiej.....	69
Fot. 10 Widok z Rezerwatu Skarpa Dobrska na rzekę Chodelkę	70
Fot. 11 Oczyszczalnia Ścieków Hajdów położona we wschodniej części miasta Lublina.....	77
Fot. 12 Nowy PSZOK w Chełmie (kwiecień 2024).....	79
Fot. 13 Kopalnia LW Bogdanka S.A.	83
Fot. 14 Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kraśniku na szlaku – Lubelska Droga Św. Jakuba	86
Fot. 15 Kościół pw. św. Stanisława BM i św. Małgorzaty w Janowcu na Szlaku Renesansu Lubelskiego	86
Fot. 16 Stacja Kultura - rewitalizacja budynku i otoczenia dawnej stacji kolejki wąskotorowej w Poniatowej.....	90
Fot. 17 Motor Lublin - Drużynowy Mistrz Polski na żużlu	92
Fot. 18 Polski Cukier AZS UMCS - Mistrz Polski w koszykówce kobiet	92
Fot. 19 79 Gala Sportu Województwa Lubelskiego	94
Fot. 20 Międzynarodowy Klubowy Turniej Siatkarski Bogdanka Volley Cup im. Tomasza Wójtowicza w Lublinie	94
Fot. 21 Jeden z dziewięciu elektrycznych zespołów trakcyjnych zamówionych przez Województwo Lubelskie, pojazd typu EN98A serii Impuls 2.....	102
Fot. 22 Drogowe przejście graniczne w Zosinie	105
Fot. 23 Port Lotniczy Lublin	106
Fot. 24 Samorządowy Kongres Trójmorza w Lublinie	134
Fot. 25 Podpisanie Umowy o Sieci Regionów Trójmorza w Lublinie	134
Fot. 26 Laureaci projektu gospodarczego Marka Lubelskie.....	147
Fot. 27 II Międzynarodowe Targi Współpracy Rolniczej w Chinach	149
Fot. 28 Krajowy Hub Biogospodarki w Puławach	150
Fot. 29 Ogólnopolski Szczyt Gospodarczy OSG 2023 w Lublinie	150
Fot. 30 Scalanie gruntów realizowane w ramach poddziałania Wsparcie na inwestycje związane z rozwojem modernizacją i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich	157
Fot. 31 Farma wiatrowa na terenie gminy Werbkowice	165
Fot. 32 Farma fotowoltaiczna o mocy 950 kW na terenie gminy Tomaszów Lubelski	165
Fot. 33 Mieszkanie dla uchodźców z Ukrainy w tymczasowym miejscu pobytu w Zamościu ul. Zagłoby 8.....	206
Fot. 34 Karetki przekazane Ukrainie przez Samorząd Województwa lubelskiego.....	210

Wykaz załączników do Raportu o stanie Województwa Lubelskiego

- Załącznik nr I Wykaz Uchwał Sejmiku Województwa Lubelskiego w ujęciu tematycznym / operacyjnym (podjętych w 2023 r.)
- Załącznik nr II Regionalne dokumenty strategiczne i programowe właściwe dla realizacji polityk sektorowych
- Załącznik nr III Działalność Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie realizacji polityki w obszarach tematycznych
- Załącznik nr IV Informacja dotycząca działalności Zarządu WL w zakresie realizacji PO Rybactwo i Morze na lata 2014-2020 oraz za rok 2023